

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

**TRB1 BÖLGESİNDE YAŞAYAN YEREL HALK
ALGISIYLA TURİZMİN ETKİLERİNİN YAŞAM
KALİTESİ İLE İLİŞKİSİ**

ZEKİ GÜRBÜZ

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Yasin BİLİM

KONYA-2022

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeki GÜRBÜZ		
	Numarası	17811201051		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tezin Adı	TRB1 Bölgesinde Yaşayan Yerel Halk Algısıyla Turizmin Etkilerinin Yaşam Kalitesi İle İlişkisi		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Zeki GÜRBÜZ

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN KONYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeki GÜRBÜZ		
	Numarası	17811201051		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Yasin BİLİM		
	Tezin Adı	TRB1 Bölgesinde Yaşayan Yerel Halk Algısıyla Turizmin Etkilerinin Yaşam Kalitesi ile İlişkisi		

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin başında gelen turizm, gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda olumlu ve olumsuz etkilere neden olmaktadır. Turizmin destinasyonlar üzerindeki bu etkilerinden en fazla etkilenenlerin başında ise yerel halk gelmektedir. Turizmin olumlu etkileri, genel olarak yerel halkın yaşam kalitesine olumlu; olumsuz etkileri ise yerel halkın yaşam kalitesine de olumsuz olarak yansıdığı ifade edilmektedir. Bu çalışmada turizmin etkilerinin TRB1 Bölgesindeki yerel halkın yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi bakımından önem taşımaktadır. Çalışmada TRB1 Bölgesinde turizmin gelişme göstermeye başlaması ile birlikte beraberinde getirdiği etkilerin yerel halk tarafından nasıl algılandığını ve bu etkilerden hangilerinin yerel halkın yaşam kalitesini etkilediğinin belirlenebilmesi hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın algıladığı yaşam kalitesi; turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkileri ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının yaşam kalitesine olan etkisinin belirlenebilmesi amacıyla literatür çalışmaları sonucunda anket formu oluşturulmuştur. Veriler TRB1 Bölgesinde ikamet eden 1.001 katılımcıdan anket tekniği ile toplandıktan sonra istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre turizmin ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkileri ile yaşam kalitesinin tüm boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca turizmin olumlu sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerinin de TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ortaya çıkan bu sonuçlara göre turizm planlayıcıları ve uygulayıcıları bölgede turizm ile ilgili kararlar alırken de yaşam kalitesine yönelik göstergeleri dikkate almaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Kalitesi, Turizmin Etkileri, Yerel Halk, TRB1 Bölgesi.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Zeki GÜRBÜZ		
	Student Number	17811201051		
	Department	Tourism Management		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Doç. Dr. Yasin BİLİM		
Title of the Thesis/Dissertation	The Relationship between the Perception of the Local People Living in the TRB1 Region and the Effects of Tourism and Quality of Life			

Tourism, which is one of the leading economic activities of developed and developing countries, causes positive and negative effects in the destinations where it has started to develop. Local people are at the forefront of those who are most affected by these effects of tourism on destinations. The positive effects of tourism are generally positive for the quality of life of the local people; It is stated that its negative effects are also reflected negatively on the quality of life of the local people. In this study, it is important to determine the effects of tourism on the quality of life of the local people in the TRB1 Region. In the study, it is aimed to determine how the effects of tourism in TRB1 Region are perceived by the local people and which of these effects affect the quality of life of the local people. In line with this goal, the perceived quality of life of the local people living in the TRB1 Region; economic, social, cultural and environmental effects of tourism have been tried to be evaluated. In the study, a questionnaire form was created as a result of the literature studies in order to determine the effect of the perceptions of the local people on the effects of tourism on the quality of life. The data were statistically analyzed after being collected from 1,001 participants residing in TRB1 Region by questionnaire technique. According to the findings obtained as a result of the study, it has been determined that there is a significant relationship between the economic, cultural, social and environmental effects of tourism and all dimensions of the quality of life. In addition, it has been concluded that the positive social, cultural, economic and environmental effects of tourism affect the quality of life of the local people living in the TRB1 Region. According to these results of the research, tourism planners and practitioners should take into account the indicators of quality of life when making decisions about tourism in the region.

Keywords: Quality of Life, Impacts of Tourism, Local People, TRB1 Region.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	İ
ÖZET	İİ
ABSTRACT.....	İİİ
ÖN SÖZ	XVI
İÇİNDEKİLER	İV
ŞEKİLLER LİSTESİ	İX
TABLolar LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZMİN ETKİLERİ

1.1. Turizmin Etkileri Arasındaki İlişki.....	4
1.2. Turizmin Ekonomik Etkileri.....	8
1.2.1. Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	8
1.2.1.1. Dış Ödemeler ve Kazanç Üzerindeki Etkisi.....	9
1.2.1.2. İstihdam Yaratıcı Etkisi.....	11
1.2.1.3. Gelir Yaratıcı Etkisi.....	12
1.2.1.4. Altyapı ve Üstyapı Yatırımlarını Canlandırması.....	13
1.2.1.5. Yerel Ekonomiye Katkıları	13
1.2.2. Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	14
1.2.2.1. Turizm Gelirlerindeki Sızıntılar	14
1.2.2.2. İşlerin Mevsimsellik Özelliği	15
1.2.2.3. Turizme Aşırı Bağımlılık	16
1.2.2.4. Fırsat Maliyeti Etkisi	17
1.2.2.5. Enflasyon Üzerindeki Etkisi.....	17
1.3. Turizmin Çevresel Etkileri.....	18
1.3.1. Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri.....	20
1.3.1.1. Seçilmiş Doğal Ortamların Korunması	20
1.3.1.2. Arkeolojik Bölgelerin, Tarihi Binaların ve Anıtların Korunması	21
1.3.1.3. Alanın Görünümünün İyileştirilmesi (Görsel ve Estetik)	21

1.3.1.4. Çevre Bilinci ve Kalitesi	22
1.3.2. Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri.....	22
1.3.2.1. Kirlilik.....	24
1.3.2.2. Doğal Alanların Yok Olması (Toprak ve Arazi Kirliliği).....	25
1.3.2.3. Bitki Örtüsü ve Yaban Hayatının Yok Olması.....	26
1.3.2.4. Alt Yapı ve Kaynaklarında Meydana Gelen Yetersizlikler.....	26
1.3.2.5. Tarihi Sit Alanlarının ve Görsel Peyzajın Bozulması	27
1.4. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri	27
1.4.1. Turizmin Sosyal Etkileri	29
1.4.1.1. Birey Üzerindeki Etkileri	29
1.4.1.2. Aile Üzerindeki Etkileri	30
1.4.1.3. Toplum Üzerindeki Etkileri.....	31
1.4.1.4. Değişen Nüfus ve Seyahat İlgileri.....	31
1.4.1.5. Yaşam Standardının Yükselmesi.....	32
1.4.1.6. Sosyal Sınıflar Üzerindeki Etkileri.....	32
1.4.2. Turizm ve Kültür İlişkisi	33
1.4.2.1. Turizmin Kültürel Yapısı	33
1.4.2.1.1. Kültür Şoku	34
1.4.2.1.2. Kültürel Yozlaşma	34
1.4.2.1.3. Kültürel Değişim.....	35
1.4.2.1.4. Kültür Yayılması.....	35
1.4.2.1.5. Kültür Çatışması	36
1.4.2.2. Turizmin Kültürel Etkileri.....	36
1.4.2.2.1. Kültürel Alışveriş ve Deneyim	37
1.4.2.2.2. Kültürel Faaliyetler ve Eğlence Çeşitliliği.....	37
1.4.2.2.3. Özendirme Etkisi.....	37
1.4.2.2.4. Ahlaki ve Kültürel Değerlere Etkisi.....	38
1.4.2.2.5. Dilin Değişmesi.....	38
1.4.2.2.6. Yerel Kültürün Korunması.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL HALK VE TURİZM İLİŞKİSİ

2.1. Yerel Halk Kavramı.....	40
------------------------------	----

2.2. Turizm ve Yerel Halk İlişkisini Açıklamaya Yönelik Teoriler	41
2.2.1. Butler'ın Turizm Yaşam Eğrisi (Döngüsü) Modeli (1980).....	41
2.2.2. Doxey (1975)'in İrridex (Tolerans) Modeli	43
2.2.3. Sosyal Mübadele (Değişim) Teorisi (1964)	45
2.2.4. Sosyal Taşıma Kapasitesi Teorisi.....	46
2.3. Yerel Halkın Turizme Yönelik Algılarını Etkileyen Faktörler.....	47
2.3.1. Tek Değişkenli Faktörler	49
2.3.1.1. İçsel Faktörler	49
2.3.1.1.1. Turizm Planlarına Katılım	50
2.3.1.1.2. Turistik Bölgeye Olan Uzaklık.....	50
2.3.1.1.3. Ekonominin Turizme Olan Bağlılığı	51
2.3.1.1.4. Turistler ile Etkileşim	52
2.3.1.1.5. Turizm Bilgisi.....	52
2.3.1.1.6. Kalma/Kalış Süresi	53
2.3.1.1.7. Sosyo-Demografik Özellikler	54
2.3.1.2. Dışsal Faktörler	56
2.3.1.2.1. Destinasyon Turizm Gelişim Aşamaları.....	56
2.3.1.2.2. Turist/Yerel Halk Oranı	57
2.3.1.2.3. Turist Tipolojisi	58
2.3.1.2.4. Mevsimsellik	58
2.3.2. Çok Değişkenli Faktörler	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZMDE YAŞAM KALİTESİ

3.1. Yaşam Kalitesi Kavramı	60
3.2. Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi	61
3.2.1. Nesnel Yaşam Kalitesi	63
3.2.2. Öznel Yaşam Kalitesi	64
3.3. Yaşam Kalitesini Açıklamaya Yönelik Teoriler.....	68
3.3.1. Aşağıdan Yukarıya ve Yukarıdan Aşağıya Kuramları.....	68
3.3.2. Kriel (2006)'in Yaşam Kalitesi Modeli.....	71
3.3.3. Budapeşte Modeli (The Budapest Model-2008)	72
3.3.4. Rahman ve Diğerleri'nin (2005) Yaşam Kalitesi Modeli	73

3.3.5. Cummins (1997)'in Yaşam Kalitesi Modeli	75
3.3.6. Schalock ve Verdugo (2005)'nın Yaşam Kalitesi Modeli	76
3.3.7. Enea ve Tănăsou (2009) Turizmin Yaşam Kalitesi Modeli	77
3.3.8. Kim (2002)'in Yaşam Kalitesi Modeli.....	78
3.3.9. Veenhoven (2000)'ın Dörtlü Yaşam Kalitesi Modeli	79
3.4. Turizm ve Yaşam Kalitesi İlişkisi	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRB1 BÖLGESİNE GENEL BİR BAKIŞ

4.1. TRB1 Bölgesinin Konumu	87
4.1.1. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS)	88
4.2. TRB1 Bölgesinin Genel Özellikleri.....	91
4.3. TRB1 Bölgesinin Demografik Yapısı.....	92
4.3.1. Nüfus.....	92
4.3.2. Göç.....	95
4.3.3. Gelir ve Yaşam Koşulları	95
4.3.4. Sağlık.....	97
4.3.5. Eğitim.....	98
4.3.6. Kültür.....	99
4.3.7. İşgücü ve İstihdam.....	100
4.4. TRB1 Bölgesinde Turizm.....	100
4.4.1. TRB1 Bölgesinde Yer Alan Turizm Tesisleri.....	101
4.4.1.1. Turizm Yatırım ve İşletme (Bakanlık) Belgeli Tesisler	101
4.4.1.2. Belediye Belgeli Tesisler.....	101
4.4.1.3. TRB1 Bölgesinde Yer Alan Çevreye Duyarlı Tesisler	102
4.4.2. TRB1 Bölgesinde Turistlerin Geliş ve Geceleme Sayıları.....	103
4.4.2.1. Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş Sayısı.....	103
4.4.2.2. Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Geceleme Sayısı ..	104
4.4.2.3. Turizm Belediye Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş Sayısı	104
4.4.2.4. Turizm Belediye Belgeli Tesislerde Geceleme Sayısı	105
4.4.3. TRB1 Bölgesinin Turizm Potansiyeli	106
4.4.3.1. Sağlık ve Termal Turizm.....	107
4.4.3.2. Kırsal Turizm	108

4.4.3.3. Kış Turizmi.....	110
4.4.3.4. Doğa Turizmi	111
4.4.3.5. Tarih, Kültür ve İnanç Turizmi	112
4.4.3.6. Gastronomi Turizmi	113
4.4.3.7. Yayla Turizmi.....	114
4.4.3.8. Mağara Turizmi.....	115
4.4.3.9. Dağ Turizmi.....	115
4.4.3.10. TRB1 Bölgesindeki Diğer Turizm Türleri	116

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	117
5.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	119
5.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	120
5.4. Veri Toplama Tekniği.....	122
5.5. Araştırma Hipotezleri ve Araştırma Modelinin Geliştirilmesi	127
5.6. Öntest.....	132

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

6.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	134
6.2. Açıklayıcı Faktör Analizine Yönelik Bulgular	136
6.3. Güvenirlilik Analizi	144
6.4. Araştırmada Verilerin Normal Dağılımına Karar Verme	146
6.5. Frekans Analizi	148
6.6. Tek Yönlü Varyans Analizi ve Bağımsız Örneklem T-Testi	160
6.6.1. Bağımsız Örneklem T-Testi	161
6.6.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA).....	167
6.7. Korelasyon Analizi	190
6.8. Regresyon Analizi.....	194
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	200
KAYNAKÇA.....	210

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Sürdürülebilir kalkınmanın temel üçgeni	5
Şekil 1.2. Sürdürülebilir kalkınmanın yeni kare modeli.....	6
Şekil 1.3. Turizmin etkilerinin çok boyutlu ilişkisi ve sürdürülebilir turizm	7
Şekil 2.1 Doxey (1975)'in Irridex (Tolerans) Modeli	44
Şekil 2.2 Yerel halkın algı, tutum ve davranışları arasındaki ilişkiler	47
Şekil 3.1. Glatzer (2006)'in yaşam kalitesi ve bileşenleri	63
Şekil 3.2. Kafashpor vd., (2018)'nin öznel yaşam kalitesi ölçeği	65
Şekil 3.3. Bireysel yaşam kalitesinin ölçülmesi	66
Şekil 3.4. Öznel iyi oluş için sıralı bir çerçeve.....	67
Şekil 3.5. Yaşam memnuniyetinin hiyerarşi modeli.....	70
Şekil 3.6. Kriel (2006)'in yaşam kalitesi modeli.....	72
Şekil 3.7. Budapeşte modeli	73
Şekil 3.8. Rahman ve diğerlerinin (2005) yaşam kalitesi modeli.....	74
Şekil 3.9. Cummins (1997) yaşam kalitesi modeli	75
Şekil 3.10. Schalock ve verdugo yaşam kalitesi modeli.....	76
Şekil 3.11. Turizmin yaşam kalitesine ilişkin eylem yönleri	78
Şekil 3.12. Kim (2002)'in yaşam kalitesi modeli	79
Şekil 3.13. Goodwin (1997) ekonomik büyüme ve bireylerin yaşam kalitesi ilişkisi.....	82
Şekil 4.1. TRB1 bölgesinde yer alan illerin yüzölçümlerinin yüzdelik dilimleri.....	88
Şekil 4.2. İstatistiki bölge birimleri sınıflandırılması.	89
Şekil 4.3. İstatistiki bölge sınıflandırılmasında TRB1 Bölgesi'nde yer alan iller.....	90
Şekil 4.4. İstatistiki bölge sınıflandırılmasında TRB1 bölgesi (Düzey-1)	90
Şekil 4.5. İstatistiki bölge sınıflandırılmasında TRB1 bölgesi (düzey-2 ve 3).....	91

Şekil 4.6. Hanehalkı kullanılabilir gelire göre gini katsayısı	96
Şekil 4.7. TRB1 bölgesindeki turizm işletme belgeli konaklama tesislerine geliş sayısı	103
Şekil 4.8. TRB1 bölgesindeki turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde geceleme sayısı.	104
Şekil 4.9. TRB1 bölgesindeki turizm belediye belgeli konaklama tesislerine geliş sayısı.	105
Şekil 4.10. TRB1 bölgesindeki turizm belediye belgeli konaklama tesislerinde geceleme sayısı	106
Şekil 5.1. Araştırmanın Modeli	131

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1.1. Doğal ve yapay çevre üzerindeki tahribat	23
Çizelge 1.2. Turizmin sosyo-kültürel etkilerinin sınıflandırılması.....	27
Çizelge 3.1. Veenhoven (2000)'ın dörtlü yaşam kalitesi modeli	80
Çizelge 4.1. TRB1 bölgesinde nüfus istatistikleri	92
Çizelge 4.2. TRB1 bölgesinde yıllık nüfus artış hızı (binde)	93
Çizelge 4.3. TRB1 bölgesi il ve ilçe merkezleri sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması	93
Çizelge 4.4. TRB1 Bölgesi Nüfus Yoğunluğu.	94
Çizelge 4.5. TRB1 Bölgesinde Göç İstatistikleri.	95
Çizelge 4.6. İllerde yaşam endeksi il sıralamaları ve endeks değerleri.....	96
Çizelge 4.7. TRB1 bölgesi'nde yer alan illerdeki hekim sayıları.....	97
Çizelge 4.8. TRB1 bölgesi'nde yer alan illerdeki kurum ve yatak sayıları.....	97
Çizelge 4.9. TRB1 bölgesi'nde okuma yazma oranları.....	98
Çizelge 4.10. TRB1 bölgesindeki mezun sayıları	98
Çizelge 4.11. TRB1 bölgesindeki derslik başına düşen öğrenci sayısı.	99
Çizelge 4.12. TRB1 bölgesindeki kitap, müze, tiyatro, kütüphane, sinema kişi sayıları.	99
Çizelge 4.13. TRB1 bölgesi işgücüne katılma, işsizlik ve istihdam oranları.	100
Çizelge 4.14. TRB1 bölgesinde yer alan bakanlık belgeli tesisler.	101
Çizelge 4.15. TRB1 bölgesinde yer alan illerdeki belediye + bakanlık belgeli tesisler ve bu tesislerde yer alan toplam yatak sayıları.	101
Çizelge 4.16. TRB1 bölgesinde yer alan çevreye duyarlı tesisler.	102
Çizelge 5.1. $\alpha = 0.05$ İçin örneklem büyüklükleri	121
Çizelge 5.2. Turizmin etkilerine yönelik önermeler	123

Çizelge 5.3. Yaşam kalitesi ölçeğine yönelik önermeler.....	126
Çizelge 5.4 Araştırmanın hipotezleri.....	129
Çizelge 5.5. Ölçeklere ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testleri	132
Çizelge 6.1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı bulgular..	134
Çizelge 6.2. Ölçeklere ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testleri	138
Çizelge 6.3. Turizmin ekonomik etkileri açımlayıcı faktör analizine yönelik bulgular	139
Çizelge 6.4. Turizmin kültürel etkileri açımlayıcı faktör analizine yönelik bulgular	140
Çizelge 6.5. Turizmin çevresel etkileri açımlayıcı faktör analizine yönelik bulgular	141
Çizelge 6.6. Turizmin sosyal etkileri açımlayıcı faktör analizine yönelik bulgular	142
Çizelge 6.7. Yaşam kalitesi alanları açımlayıcı faktör analizine yönelik bulgular .	142
Çizelge 6.8. Cronbach's alfa katsayısı güvenirlik düzeyi ve aralığı	144
Çizelge 6.9. Turizmin etkileri ölçeğine ilişkin güvenirlik analizi sonuçları	145
Çizelge 6.10. Yaşam kalitesi ölçeğine ilişkin güvenirlik analizi sonuçları	145
Çizelge 6.11. Ölçeklerin normallik testleri.....	147
Çizelge 6.12. Ölçeklerde yer alan ortalamalar	148
Çizelge 6.13. Turizm ile ilgili genel ifadeler.....	149
Çizelge 6.14. Turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik etkileri ölçeği	150
Çizelge 6.15. Turizmin olumlu ve olumsuz kültürel etkileri ölçeği.....	152
Çizelge 6.16. Turizmin olumlu ve olumsuz çevresel etkileri ölçeği	153
Çizelge 6.17. Turizmin olumlu ve olumsuz sosyal etkileri	155
Çizelge 6.18. Turizmin etkilerine yönelik aritmetik ortalamalar	157

Çizelge 6.19. Yaşam kalitesi ve alt boyutlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları.....	158
Çizelge 6.20. Yaşam kalitesi ölçeğine ait ortalama ve standart sapmalar.....	158
Çizelge 6.21. Katılımcıların cinsiyetleri ile turizmin etkilerine yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları.....	161
Çizelge 6.22. Katılımcıların medeni durumları ile turizmin etkilerine yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları.....	163
Çizelge 6.23. Katılımcıların medeni durumları ile genel yaşam kalitesine yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları	165
Çizelge 6.24. Katılımcıların cinsiyetleri ile genel yaşam kalitesine yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları.....	166
Çizelge 6.25. Turizmin Etkilerine Yönelik Alt Boyut Algılarının Katılımcıların Yaşlarına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Anova Testi Sonuçları	167
Çizelge 6.26. Turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların eğitim düzeylerine göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları	172
Çizelge 6.27. Turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların gelir düzeylerine göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları	176
Çizelge 6.28. Turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların yaşadıkları ile göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları.....	180
Çizelge 6.29. Yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların yaşlarına göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları.....	184
Çizelge 6.30. Yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların eğitim seviyelerine göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları.....	185
Çizelge 6.31. Yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların gelir düzeylerine göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları	187
Çizelge 6.32. Yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların yaşadıkları ile göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları.....	189
Çizelge 6.33. Ölçeklerin korelasyon katsayı değer aralıkları ve dereceleri	191

Çizelge 6.34 Korelasyon analizi tablosu	192
Çizelge 6.35. Yaşam kalitesi alanları ile turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik çoklu doğrusal regresyon modeli tablosu	195
Çizelge 6.36. Araştırmada yer alan hipotezlerin sonuçları.....	198

KISALTMALAR LİSTESİ

AVD: Açıklanan Varyans Değeri

FKA: Fırat Kalkınma Ajansı

İBBS: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması

km²: Kilometre Kare

KMO: Kaiser-Meyer-Olkin Uygunluk Testi

LSD: Least Significant Difference

m: Metre

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MP: Milli Park

NA: Payda

NTDS: Ulusal Turizm Geliştirme Stratejisi

OQOL: Nesnel Yaşam Kalitesi Alanı

p: Anlamlılık Değeri

PA: Pay

ss: Standart Sapma

SEGE: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması

Sig.: Significant

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

SQOL: Öznel Yaşam Kalitesi Alanı

STB: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

TBA: Temel Bileşenler Analizi

TRB1: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına Göre Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinin yer aldığı Bölge

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

WCED: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında desteğini esirgemeyen ilk danışmanım Doç. Dr. Özgür ÖZER ile ikinci danışmanlığımı yapmakta olan Doç. Dr. Yasin BİLİM'e sonsuz teşekkürlerimi sunar, Tez İzleme Komitesi (TİK) üyelerimden Doç. Dr. Ümit SORMAZ ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Cüneyt ŞAPCILAR'a da tez izleme komitesi ara toplantılarımda verdikleri katkılardan dolayı teşekkürlerimi borç bilirim.

Doktora tez anketlerinin doldurulması için değerli zamanlarını ayıran TRB1 Bölgesinin Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde yaşayan gönüllü katılımcılarına, doktora tezi için gerekli olan verileri toplamak amacıyla desteğini esirgemeyen kamu kuruluşları ve özel sektör temsilcilerine, Bingöl Üniversitesi mesai arkadaşlarıma, istatistik analizleri konusunda destek veren Arş. Gör. Ersin KARAKAYA ve Ömer ARIGTEKİN'e, yazım kuralları denetimi konusunda yardımı için Dr. Öğr. Üyesi Bilal BALUN ve Onur GÜRBÜZ'e teşekkür ederim.

Son olarak da maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen, doktora eğitimim boyunca her daim yanımda olan eşim Zehra GÜRBÜZ'e ve her konuda bana güvenen aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Dünyanın en hızlı gelişen sektörlerinden birisi de turizmdir (Altıntaş, 2010: 1; Yıldız, 2011: 54; Akıncı ve Yüzbaşıoğlu, 2015: 46; Gün ve Tutcu, 2021: 532). Turizm gelişme göstermeye başladığı destinasyonlar üzerinde sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel anlamda olumlu ve olumsuz etkilere neden olmaktadır (Çeken vd., 2009: 22). Turizm, yeni iş fırsatlarının yaratılması, bireylerin yaşam refahına katkıda bulunması, kişisel geliri arttırması, tarihi binaların ve anıtları koruması, ekolojik düşüşü önlemesi, alanın görünümünü iyileştirmesi, sosyal farklılıklara daha fazla tolerans gösterilmesi, değer ve geleneklerde olumlu değişikliklerin yaşanması gibi olumlu etkilere neden olmaktadır (Issı, 1989: 120; Pırnar, 1993: 16; Kreag, 2001: 9; Çalışkan, 2003: 72; Alaeddinoğlu vd., 2016: 427). Turizm turistik destinasyonlarda özellikle de sezon içinde gıda, arazi ve ev fiyatlarında artışlar meydana getirmesi, turistlerin çevreye bıraktıkları çöplerin meydana getirdiği çevre kirliliği, doğal ve arkeolojik bölgelere zarar verilmesi ve ev sahibi toplumların kültürel kimlik kaybına uğraması gibi olumsuz etkilere de neden olmaktadır (Pırnar, 1993: 16; Renda, 1995: 49; Ratz, 2000: 6-7; Mason, 2003: 29; Doğan, 2016: 187; Peeters vd., 2018: 39).

Yerel halk, turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda turizmin neden olduğu etkilerinden en fazla etkilenenlerin başında gelmektedir (Yoon vd., 2001: 364; Altıntaş, 2010: 1; Küçük, 2015: 452; Avcı, 2018: 165; Eser, vd., 2018: 63; Bildin, 2019: 87; Türker, 2020: 66). Turizmin destinasyonlar üzerindeki olumlu etkileri genel olarak yerel halkın yaşam kalitesine olumlu, turizmin olumsuz etkileri ise yerel halkın yaşam kalitesine olumsuz olarak yansıdığı ifade edilmektedir (Türker ve Türker, 2014: 82). Turizmin etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesine olumlu yansması durumunda ev sahibi toplulukların turizme olan desteğini arttırmaktadır. Ters durumda ise yerel halkın turizme olan ilgisini de azaltabilmektedir (Kreag, 2001: 8; Kim, 2002: 1; Cooper ve Hall, 2008: 162; Demirbulat, 2012: 55; Filiz ve Yılmaz, 2017: 1800; Avcı, 2018: 165; Özer ve Ataman, 2020: 61).

Karmaşık bir yapıya sahip olan yaşam kalitesi, nesnel veya öznel olarak ölçülmeye çalışıldıysa da şu ana kadar üzerinde uzlaşılan standart bir ölçümü de bulunmamaktadır (Cummins, 1997: 7). Yaşam kalitesinin göreceli bir kavram olması

nedeniyle genellikle öznel olarak ölçülmeye çalışılmıştır (Kabadayı, 2006: 9). Yaşam kalitesinin öznel olarak ölçülmesi daha yaygın olarak kabul edildiyse de bu ölçümlerin daha sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için nesnel göstergelere de gereksinim duyulmaktadır (Andrews ve Withey, 1976: 5).

Turizmde yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik çalışmalar incelendiğinde yaşam kalitesinin genel olarak “*maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahı*” esas alındığı görülmüştür (Rahman vd., 2005: 10; Cummins, 1997: 9; Schalock vd., 2005: 300; Kim, 2002: 193). Turizmin etkilerinin yaşam kalitesine olan etkisi konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak turizmin ekonomik etkilerinin yaşam kalitesinin maddi (ekonomik) refah, kültürel etkilerinin duygusal (içsel) refah, çevresel etkilerinin sağlık ve güvenlik refahı ve sosyal etkilerinin ise topluluk (toplumsal-sosyal) refahı ile olan ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır (Kim, 2002: 193; Türker vd., 2016: 4).

Turizmin bölgeler üzerinde meydana getirdiği etkileri nedeniyle yerel halkın yaşam kalitesini olumlu ve olumsuz olarak etkilemeye başlamıştır (Kim, 2002; Khizindar, 2012; Sarı ve Özdemir, 2014; Türker vd. 2016; Avcı, 2018; Ataman, 2019; Aylan, 2019; Özer ve Ataman, 2020). Turizm gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda istihdam olanaklarının arttırılmasında, doğal ve kültürel kaynakların korunmasında, altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesinde, gelirlerinin arttırılmasında ve hoşgörü ortamının yaratılmasına olanak sağlayarak yerel halkın yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır (Türker vd., 2016: 1). Ancak turizm sadece yerel halkın yaşam kalitesine katkıda bulunmamaktadır. Bazen de turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda mal ve hizmet fiyatlarının, yaşam maliyetinin ve sosyal problemlerin artmasında, trafik sıkışıklığı, çevre kirliliği, geleneksel kültürün bozulması gibi yerel halkın yaşam kalitesine de olumsuz olarak yansımaktadır (Alaeddinoğlu vd., 2016: 427).

Turizm gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda bölgelerin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır (Çeken, 2008: 294). Turizmin geliştirilmesinin temel noktalarından birisi de destinasyonun sahip olduğu imajdır. Olumlu bir imaja sahip olan bölgeler turistlerin en fazla ziyaret ettikleri yerlerin başında gelmektedir (Tolongüç, 1992: 13). Araştırmanın konusu olan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli

illerini kapsayan TRB1 Bölgesi, sahip olduğu doğal, kültürel ve beşeri kaynakları ile turistlerin zihinlerinde olumlu bir imaj bırakarak Türkiye’de turizmin gelişme göstermeye başladığı önemli bölgelerden birisi haline gelmiştir (Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2012: 122).

Bir bölgede turizmin gelişme göstermeye başlaması demek turizmden hedeflenen “ekonomik veya sosyal faydanın” tam olarak sağlanacağı anlamına gelmemektedir. Turizmden hedeflenen amaca ulaşılabilmesinin yolu da yerel halkın algılarının bilinmesinden ve turizm ile ilgili alınacak kararlara dâhil edilmesinden geçmektedir (Mesci ve Dönmez, 2016: 24). Turistik bir destinasyonlarda doğal, kültürel ve tarihi kaynakların korunabilmesi yerel halkın yaşam kalitesi bakımından büyük önem arz etmektedir (Özyurt ve Gülmez, 2020: 60-61). Bu çalışma TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizme yönelik algılarının ortaya koyulduktan sonra turizmin ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkilerinin bölge halkının yaşam kalitesine olan etkisinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Turizmin TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesine olumlu yansıması durumunda ise bölge halkının turizme olan desteğinin, turizme yönelik yatırımların ve teşvik edici politikaların da artması beklenmektedir (Eser ve Akgündüz, 2020: 349).

Bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde turizmin bölgeler üzerinde meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkileri açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde turizmin paydaşları arasında yer alan yerel halk kavramına ve yerel halk kavramıyla ilgili teori ve modellere değinilmiştir. Üçüncü bölümde yaşam kalitesi kavramına açıklık getirildikten sonra turizmde yaşam kalitesi konusundaki teori ve modeller açıklanmıştır. Dördüncü bölümde TRB1 Bölgesinde yer alan illerin genel özellikleri ile turizme kaynak oluşturan doğal, beşeri ve kültürel kaynakları doğrultusunda turizm potansiyeli çıkarılmıştır. Beşinci bölümde araştırmanın yöntemi verildikten sonra çalışmanın son bölümünde de araştırmada elde edilen veriler analiz edilip yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZMİN ETKİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde turizmin bölgeler üzerinde meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkileri ve bu etkiler arasındaki ilişkiler açıklanmıştır.

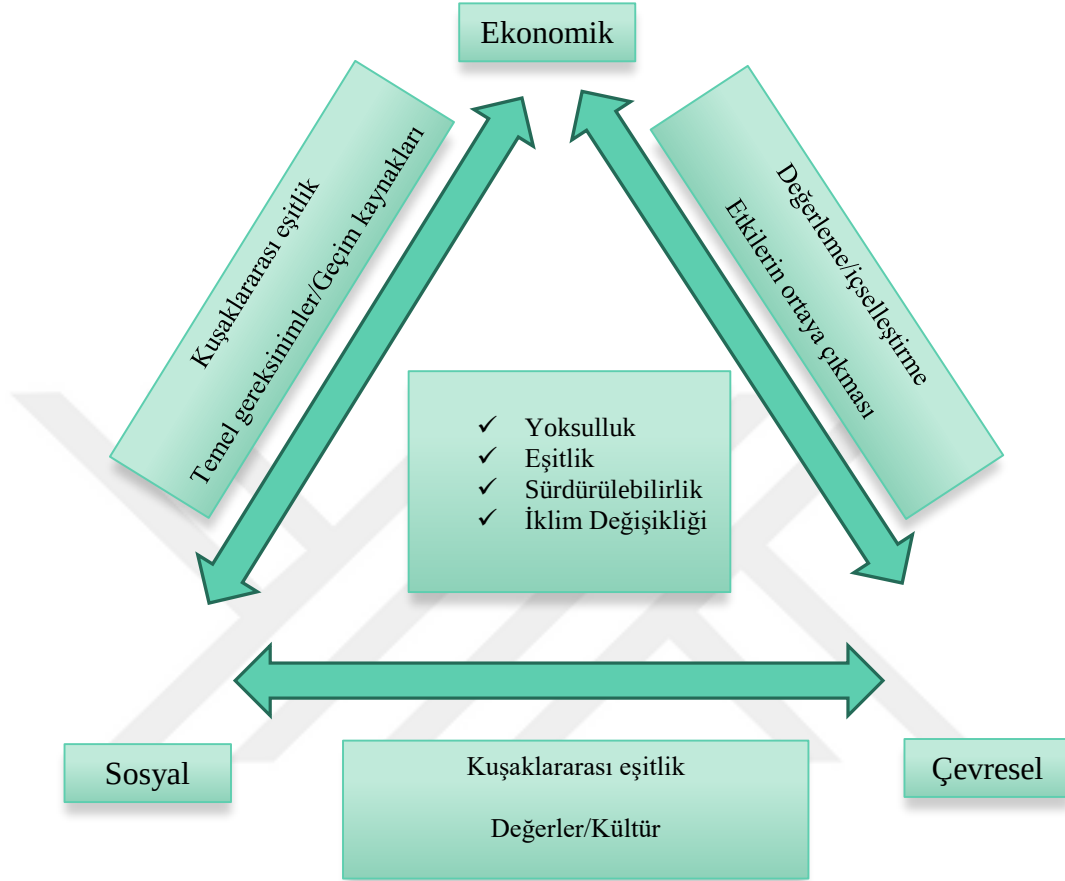
1.1. Turizmin Etkileri Arasındaki İlişki

Turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel gibi farklı boyutları ve her bir boyutunda kendi arasında ilişkisi bulunmaktadır. Ülkeler veya bölgeler turizmin bu boyutlarından bazen bir tanesinden etkileneceği gibi bazen de birden fazla boyuttan olumlu veya olumsuz olarak etkilenebilmektedir (Saridoğan, 2019: 1309). Turizmin bölgeler üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerinin bilinmesi durumunda ise bölgenin turizminin gelişmesinde ve turizmde sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesinde daha sağlıklı kararlar alınabilecektir (Özdemir ve Kervankıran, 2011: 4).

Sürdürülebilirlik kavramı Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland'ın başkanlığını yaptığı ve 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından yayımlanan Brundtland Raporu (Ortak Geleceğimiz)'nda ilk kez kullanılmıştır. Brundtland Raporu (1987)'nda sürdürülebilirliğin üçgen bir modelden oluştuğunu ve ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin de bu modelin birer parçası olduğu ifade edilmiştir. Modelde ayrıca sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda hem eş zamanlı hem de eşit kalkınma ile sağlanabileceğini, sosyal ve ekonomik refahtan söz edilebilmesi için de çevresel refahın sağlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Aksu, 2011: 6).

Munasinghe (2009) sürdürülebilir kalkınmayı ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir üçgen modeli ile açıklamaya çalışmıştır. Bu modele göre ekonomik alan; büyüme, istikrar ve verimlilik gibi unsurlardan bir araya gelmektedir. Sosyal alan; bireylerin ilişkilerinin zenginleştirilmesine yönelik çabaları vurgulamaktadır. Çevresel alan ise doğal kaynaklar, biyolojik çeşitlilik ve kirlilik gibi unsurları ifade etmektedir. Munasinghe (2009) sürdürülebilir kalkınmanın temel üçgen modelinde ekonomik ve çevresel unsurlar arasında etkilerin görülme sıklığı ve içselleştirme; sosyal ve çevresel unsurlar arasında kuşaklararası eşitlik ve

kültür; ekonomik ve sosyal unsurlar arasında ise kuşaklararası eşitlik ve temel ihtiyaçlara yönelik ara bağlantıların olduğunu belirtmiştir (Munasinghe, 2009: 35).

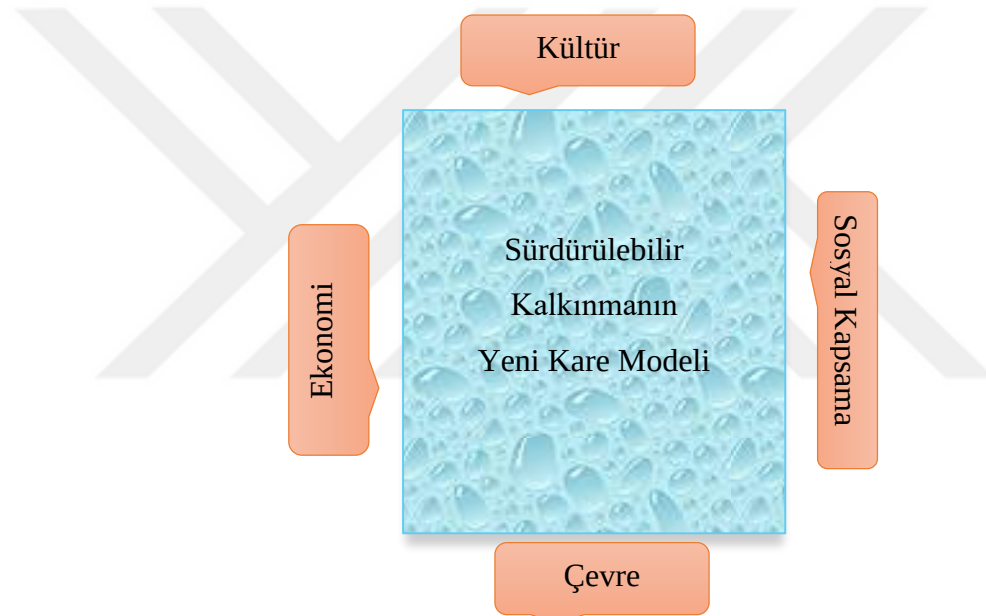
Şekil 1.1. Sürdürülebilir kalkınmanın temel üçgeni

Kaynak: Munasinghe, 2009: 35.

Toplumun bir parçası olan bireyler, yaşam alanları ve ekonomik sistemler birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak kabul edilmektedir. Ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç temel boyutu bulunan sürdürülebilir kalkınmanın yolu da bu boyutların bütünleşik bir şekilde ele alınmasından geçmektedir (Özsoy ve Dinç, 2016: 41; Tutulmaz, 2012: 620). Sürdürülebilir kalkınma üçgeninin her bir köşesini temsil eden sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlar (Kleine ve Hauff, 2009: 523; Akgül, 2010: 147; Acuner, 2015: 64) arasında en fazla ilişki ise ekonomik ve sosyal boyut arasındadır (Şen vd., 2018: 20). Ancak toplulukların bağlı olduğu ekonomilerin gelişmesinde ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanabilmesinde yirmi yıldan daha

fazladır kullanılan bu boyutlar bireylerin uzun vadeli refahının sağlanabilmesinde çok fazla etkili olamamıştır (Smythe, 2014: 914).

Günümüzde ise 1980’li yıllardan itibaren oluşturulmaya çalışılan ve birçok konu hakkında en güzel örneklerden birini teşkil etmesiyle öne çıkan bu temel unsurlar kültürel anlamıyla dünyayı anlamakta, kentlerin ve kültürlerin karşılaştıkları sorunları çözmede yetersiz kalmaktadır. Bu amaçla da 21.yüzyıldan itibaren farklı alandaki çoğu araştırmacı, sürdürülebilirlik politikalarına dayandırılmış bu üç temel unsurun yeterli olmadığını ve bu üçgen modeline “*kültürel*” faktörün de eklenerek yeni bir dörtgen modelinin oluşturulması gerekliliğini öne sürmüşlerdir (Ertürk, 2011: 27-28).

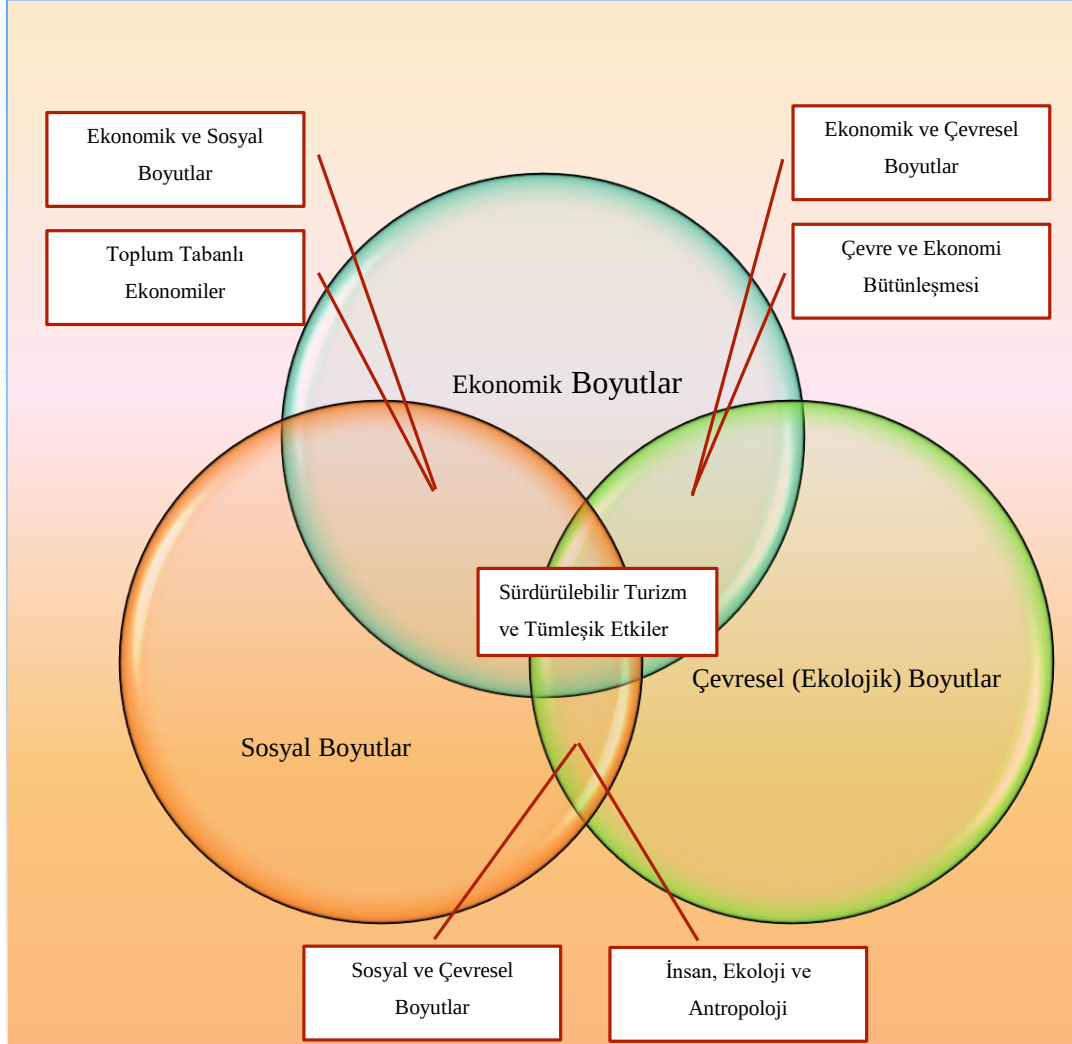
Şekil 1.2. Sürdürülebilir kalkınmanın yeni kare modeli

Kaynak: Ertürk, 2011: 29.

Cooper ve Hall (2008) turizmin etkileri ve her bir etkinin de birbirleriyle olan etkileşimini incelemiş ve bu etkilerin de koşullara göre olumlu veya olumsuz olarak değişebileceğini belirtmişlerdir. Örneğin turizmin gelişme göstermeye başladığı bölgelerde emlak değerlerinde artışlar yaşanmaktadır. Bu artışlar emlak sahipleri için olumlu iken emlağı kiralayan veya satın alan kişilerde de olumsuz bir etki yaratmaktadır (Cooper ve Hall, 2008: 162).

Wight (1998)’ın sürdürülebilir turizm için ekonomik, sosyal ve ekolojik olmak üzere üç farklı boyutu ile Cooper ve Hall (2008)’ın turizmin ekonomik, sosyo-kültürel

ve çevresel etkilerinin çok boyutlu ilişkisi birbirine benzemektedir. Her ikisi de üç farklı boyutun olduğunu ve her bir boyutunda birbiriyle etkileşim halinde olduğunu ifade etmişlerdir.

Şekil 1.3. Turizmin etkilerinin çok boyutlu ilişkisi ve sürdürülebilir turizm

Kaynak: Cooper ve Hall, 2008:162; Wight, 1998.

Cooper ve Hall (2008)'ın ekonomik ve sosyal boyutlarının kesiştiği bölge Wight (1998)'ın toplum tabanlı ekonomilerine, Cooper ve Hall (2008)'ın ekonomik ve çevresel boyutlarının kesiştiği bölge Wight (1998)'ın çevre ve ekonomi alanına denk gelmektedir. Cooper ve Hall (2008)'ın sosyal ve çevresel boyutlarının kesiştiği bölge ise Wight (1998)'ın insan, ekoloji ve antropoloji alanına denk gelmektedir. Cooper ve Hall (2008) tüm boyutların kesiştiği alanı tümlşik etkiler olarak Wight (1998) ise bu kesişen bölgeyi sürdürülebilir turizm olarak nitelendirmiştir.

1.2. Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm yerli ve yabancı turist girişleri ve çıkışları düzenli olan ülke veya bölgeler için önemli miktarda ekonomik kazanç sağlayabilmektedir. Bundan dolayıdır ki özellikle de yabancı turistler bulundukları bölgeler için önemli bir döviz kaynağıdır (Kumar vd., 2015: 411). Çünkü yerli ve yabancı turistler ziyaret ettikleri bölgelerde yaptıkları harcamalar kadar ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Turizmin ekonomik etkisi de tam bu nokta da turistlerin etkilerine, performanslarına ve yaptıkları harcamalar gibi değişkenleri içermektedir (Shiji, 2016: 41). Günel (2011) turistlerin yaptıkları veya yapacakları harcamalar sonucunda turizmin ekonomik anlamda önemli bir araç haline geldiğini ancak turizmin sadece bu gibi olumlu ekonomik etkilerinin olmadığını aynı zamanda olumsuz ekonomik etkilere de neden olduğunu belirtmiştir.

Turizm bir bölgede gelir ve yaşam standartlarının artırılmasında, bölge ekonomisinin güçlendirilmesinde, yeni iş fırsatları yaratılmasında, yatırımların artırılmasında, altyapının iyileştirilmesinde ve vergi gelirlerinin artırılmasında olumlu ekonomik etkilere neden olmaktadır. Ancak turizm sektörü, sadece o bölge için olumlu ekonomik etkilere neden olmamaktadır. Bazen de, mal ve hizmet fiyatlarının yükselmesine, gayrimenkul fiyatlarının, yaşam maliyetlerinin ve bölge dışından kalifiyeli personel alımlarının artmasına ve işlerin genellikle düşük ücretli olarak yapılması gibi olumsuz ekonomik etkilere de neden olmaktadır (Çalışkan, 2003: 72).

1.2.1. Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri

Küreselleşmenin etkisiyle birlikte dünyanın ekonomik ve kitlesel bir olgu haline gelmesi nedeniyle ekonomi çoğu ülkenin birincil hedefleri arasında yer almaya başlamıştır. Turizmin olumlu ekonomik etkileri göz önüne alındığında çoğu ülkede turizm sektörü en önemli sektörlerin başında gelmeye başlamıştır (Şen ve Şit, 2015: 31). Günümüzde ise ekonomik koşulların giderek daha ağır ve rekabet ortamının da daha kızıl bir hale gelmesiyle birlikte turizm çoğu ülkenin ekonomisinde anahtar bir sektör olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle de gelişmekte olan ülkelerde, tasarrufların eksik kaldığı, gerektiği kadar ihracat miktarının yapılmadığı ve gerekli olan döviz gelirlerinin ucuz ve çaba gösterilmeden elde edilmesi gibi durumlarda

turizm önemli bir görev üstlenmiştir (Kozak vd., 2013: 173-174). Ayrıca turizm sektörü, yerel ekonominin, ulaşım ve kamu hizmetlerinin alt yapısının iyileştirilmesinde, yeni iş imkânlarının yaratılmasında, gelir ve yaşam standartlarına katkıda bulunmasında da önemli katkıları bulunmaktadır (Kreag, 2001: 6). Turizmin kalkınmakta olan ekonomiler üzerindeki etkinliği ise doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. Dış ödemeler dengesi, istihdam ve gelirin tekrar dağıtılması turizmin ekonomi üzerindeki doğrudan etkileri arasında yer almaktadır. Turizmin çarpan, bazı malların pazarlanması ve devlet sektöründeki etkileri ise turizmin ekonomi üzerindeki dolaylı etkileridir (Birkan, 1995: 26).

1.2.1.1. Dış Ödemeler ve Kazanç Üzerindeki Etkisi

Genel anlamda ödemeler dengesi (dış ödemeler dengesi) bir ülkenin bir muhasebe yılı içerisinde diğer ülkeler ile olan ekonomik ilişkileri neticesinde ortaya çıkan döviz girişlerini ve döviz çıkışlarını gösteren tablolar olarak ifade edilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ihtiyaç duyulan mal ve hizmetler ile sahip olmak istedikleri teknolojiyi dış ülkelere temin etmek zorunda kaldıklarından dış ödemeler dengesi çoğu ülkede özellikle de gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz etmektedir (Birkan, 1995: 26). Ödemeler bilançosu dört ana hesaptan meydana gelmektedir. Bu hesaplar arasında bir ülkenin ekonomisinde sürekliliğin sağlanabilmesinde cari işlemler dengesi önemli bir rol oynamaktadır (Beyaz ve Karabacak, 2018: 59). Bir ülkenin turizminin ödemeler dengesine olumlu katkısından bahsedebilmek için o ülkenin turizmden elde ettiği döviz gelirin döviz giderlerinden daha büyük olması gerekmektedir (Kozak vd., 2013: 174). Her ülke turizmden sağlanan gelirler ile ulusal ödemeler dengesini dengelemeye çalışmaktadır. Tüm malların, kredilerin, hediyeelerin, dış yardımların ve ülkeye giren veya çıkan altın değerlerini ve bu değerler arasındaki bağlantıları içeren ödemeler dengesi hesabı turizmin en fazla bilinen ekonomik etkileri olarak kabul görmektedir (Ardahaey, 2011: 209-210). Örneğin sanayileşme konusunda arka planda kalmış ülkelerin turizm potansiyelini daha iyi bir şekilde kullanmaları sonucunda ödemeler dengesine olumlu katkısı olacaktır (Karahisar, 1999: 6). Saçık vd. (2019) Türkiye’de alternatif turizm türlerine olan ilginin artması sonucunda bu turizm türlerine yönelik stratejilerin geliştirilmesi

durumunda ülkeyi ziyaret eden turistlerin harcamalarını arttıracakını, bu harcamalar neticesinde elde edilen turizm gelirleri öncelikle cari işlemler hesabına nihayetinde ödemeler dengesine de olumlu katkıda bulunacağını ifade etmişlerdir.

Döviz kurlarında meydana gelen değişimler bir ülkenin ekonomik faaliyetlerinin kaderini doğrudan veya dolaylı yollardan etkileyebilmektedir (Duygulu, 1998: 107). Bu etkilenmede bir ülkenin turizm gelirlerini olumlu veya olumsuz anlamda etkilemektedir. Genel olarak döviz kurları yükseldiğinde turistik mal ve hizmetlerin fiyatlarında düşüşler yaşanacağından bu mal ve hizmetlere olan talepleri de artıracaktır. Turistik mal ve hizmetlere olan talebin artması ise turizm gelirlerini olumlu olarak etkilemesi beklenmektedir. Bir ülkenin döviz gelirlerinin o ülkeyi ziyaret eden toplam yerli ve yabancı turistlerin yaptığı harcamalar içerisindeki payı; yabancı turistlerin yaptığı harcamalar sonucunda turizm ekonomisine olan etkisi olarak ifade edilmektedir (Çakır, 2001: 384). Bir ülkenin turizmden elde ettiği döviz gelirleri sayesinde o ülkenin dış ticaret bilançolarının ve dış ödemeler dengesinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Arslan ve Çetiner, 2020: 5).

Bir ülkenin döviz akışlarının miktarı, brüt ve net yabancı kazançlar arasındaki farkı yaratan faktörler tarafından belirlenmektedir (Ardahaey, 2011: 210). Döviz kurlarında meydana gelen değişimler turizm talebini iki farklı açıdan etkilemektedir. Birincisi yerli paranın yabancı para karşısında değer kaybetmesi sonucunda turistlerin satın alabileceği mal ve hizmetlerin miktarını azaltmakta, ikincisinde ise turistlerin destinasyonu değiştirmek yerine dış turizmden vazgeçip iç turizme yönelmesidir (Özcan, 2013: 46). Turizm, bir ülkenin döviz getirici etkisiyle dış kaynak gereksinimlerinin kapatılmasında dış ticaret ile birlikte önemli bir görev üstlenmektedir (Tandoğan ve Genç, 2016: 60).

1980'li yıllarda küresel ekonomik krizlerden en fazla etkilenen ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. İlgili yıllarda yaşanan kriz modellerine bakıldığında ise krizin en fazla kendisini döviz kurlarında ve ödemeler bilançosunda gösterdiği tespit edilmiştir (Pekmezci ve Bozkurt, 2016: 98).

1.2.1.2. İstihdam Yaratıcı Etkisi

Günümüzde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı en büyük problemlerden birisi de işsizliktir. Ekonomik kalkınmanın en temel hedeflerinin başında ise vatandaşlara iş bulmak gelmektedir. Turistik bir ürünün üretilmesinde ve sunulmasında ise turizm işletmeleri insan gücünden olabildiğince yararlanmaya çalışmaktadır (Çımat ve Bahar, 2003: 13-14). Üretim yapısının büyük bir çoğunluğunun hizmet sektörüne dayandığı turizm sektörü de teknolojiye gelişmelere rağmen insan gücüne dayanmaktadır. Turizm sektörü bu özelliğe sahip olması nedeniyle hem bu sektör için hem de dolaylı olarak tedarikte bulunduğu diğer sektörlerde istihdam imkânı yaratarak ekonomiye katkıda bulunmaya çalışmaktadır (Tüleykan, 2017: 970). Bir sektörün ekonomiye olan katkıları arasında birden fazla neden bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında ise o sektörün istihdama sağladığı katkılar gelmektedir. Turizm de diğer sektörlerden girdi alan ve aynı zamanda birçok sektöre de girdi veren bir sektör olmasından dolayı hem etkileme hem de etkilenme gücü yüksek olan bir sektör konumundadır (Şit, 2016: 102). Günümüzde işsizlik, birçok ülke için en fazla problem yaratan kaynaklarının başında gelmektedir. Neredeyse tüm ülkeler işsizlik sorununu düşürmek veya bu soruna kalıcı çözümler bulabilmek amacıyla çok farklı yollar denemişlerdir. Bu gibi sorunların yaşandığı dönemlerde ülkelere istihdam yaratan sektörlerin başında gelen turizm sektörü önem kazanmaya başlamıştır. Turizmin gelişmesiyle istihdam olanakları arasında doğru bir orantı olduğu düşünüldüğünde birçok ülke çeşitli reklam ve tanıtımlarla turist sayısını ve nihayetinde turizm gelirlerini arttırmanın yollarını bulmaya çalışmışlardır (Tutar vd., 2013: 15). Emek-yoğun bir sektör olan turizm sektöründe doğrudan, dolaylı ve ek istihdam olmak üzere üç farklı istihdam türü bulunmaktadır. Doğrudan istihdam, turizm sektöründe otel ve restoran gibi turizmin birincil unsur olarak faaliyet gösteren turizm işletmelerindeki turizm harcamaları nedeniyle gerçekleşen arz içinde yer alan bir istihdam türüdür. Dolaylı istihdam, turizm harcamaları neticesinde gerçekleşmeyen ancak ulaştırma, alışveriş merkezleri gibi turizm ile ilgili olan alanlarda istihdam edilmesi neticesinde ortaya çıkan istihdam türüdür. Ek (uyarılmış) istihdam ise turizm sektöründe gerek doğrudan gerekse dolaylı yollardan elde edilen gelirin tekrardan harcanması sonucunda ortaya çıkan bir istihdam türüdür (Kozak, vd., 2014: 78).

1.2.1.3. Gelir Yaratıcı Etkisi

Turizm sahip olduğu özellikler nedeniyle sadece ülkelerin ekonomisinde önemli bir yer tutmakla kalmayıp aynı zamanda bireylerin yaşam standartlarının iyileştirilmesine ve gelirlerinin artmasına da neden olmaktadır. Turizmin gerek ülkelerin gerekse o ülkede yaşayan bireyler için sağladığı gelirler ile ekonomik büyümeye de katkıda bulunmaktadır (Balıkçioğlu ve Oktay, 2015: 114).

Turizmin en önemli olumlu ekonomik etkilerinden birisi de gelir yaratıcı etkisidir. Turizm sektörü doğrudan veya bağlantılı olduğu diğer sektörler ile dolaylı yollardan sağladığı gelir ile ülke ekonomisinin temel direklerinden birisi haline gelmiştir (Tuna vd., 2017: 5). Turizmin gelişmesine paralel olarak turistlerin bir bölgeyi ziyaret etmesi ile yaptığı harcamalar neticesinde bir ülkenin veya bölgenin toplam gelirinde artışlara ve refah düzeylerinde ise iyileşmeye neden olmaktadır (Unur, 2004: 115).

Turizmin gelişme göstermeye başladığı bölgelerde doğal olarak yatırımların artması ile birlikte bu sektöre kaynak oluşturan yan sektörlerin de gelişmesine neden olmaktadır. Emek-yoğun bir sektör olan turizm sektörü de yeterli sermayesi bulunmayan ancak emeğin yoğun olarak bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde ise devletin vergi gelirlerini artırarak nihayetinde milli gelirin de artmasında önemli bir rol oynamaktadır (Yamak vd., 2012: 206).

Diğer sektörler ile çok yakın bir ilişki içerisinde bulunan turizm sektörü bir bölgeyi ziyaret eden turistlerin yaptıkları harcamalar sonucunda sadece turizm ile uğraşanlara değil aynı zamanda yan sektörler için de önemli bir gelir yaratmaktadır (Kar vd., 2004: 90). Turistler tatil amacıyla gittikleri bölgelerde restoran, otel ve eğlence mekânları, alışveriş merkezleri gibi doğrudan ve dolaylı yollardan gereksinimlerini karşılamak amacıyla yaptıkları harcamalar ile ülke ekonomisine katkıda bulunarak gerek ulusal anlamda gerekse bireylerin gelirinin artmasına neden olmaktadır (Kozak vd., 2013: 176).

1.2.1.4. Altyapı ve Üstyapı Yatırımlarını Canlandırması

Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasında önem teşkil eden konuların başında altyapı, üstyapı ve çevre sorunları gelmektedir. Turizm planlaması yapılırken bu üç temel konu üzerinde gerekli önlemlerin zamanında alınması gerekmektedir. Zamanında alınmayan önlemler turizm sezonunda çok sayıda problemi de beraberinde getirmektedir. Örneğin gelişmiş ülkelerde turizm destinasyonlarına yönelik yapılan planlamalar önce altyapı sonrasında ise üstyapı çalışmaları ile devam etmektedir (Kapan, 2018: 51). Genel olarak devlet tarafından gerçekleştirilen altyapı yatırımları, bir bölgenin geliştirilmesi ve yerel halkın faydalanabilmesi bakımından çok önemli bir sosyal yatırım olarak bilinmektedir. Altyapı yatırımları, bölgelerin turistik taleplerinin karşılanması amacıyla turistlerin kullanımına hazır hale getirilmesi gerekmektedir (Tunçbilekli, 2006: 31). Turizmin gelişiminde altyapı ne kadar önemliyse üstyapı da bir o kadar büyük önem arz etmektedir. Devletlerin toplumsal işlevleri arasında yer alan ve “görünmeyen hizmetler” adı altında yer alan altyapı yatırımları yerel halkın faydalanması ve ekonomik gelişme amacıyla gerçekleştirilmektedir. Turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda kamu ve özel sektörün turizme yönelik (otel, lokanta, el sanatları vb.) olan çoğu küçük işletmeye yatırım yapılmasını teşvik etmektedir. Bu da düşük sermaye ihtiyacı olan işletmelere yapılan yatırımların hızla sonuç verdiğini göstermektedir (Kozak vd., 2013: 181). Türkiye’de turizmin gelişme göstermeye başladığı çoğu destinasyonda ise gerek altyapı gerekse üstyapı olanakları yüksek sezonlarda yaşanan kitle turizm gereksinimlerini karşılamada yetersiz kaldığı görülmektedir (Türkay ve Saraç, 2018: 210).

1.2.1.5. Yerel Ekonomiye Katkıları

Turizm faaliyetleri, yerel ekonominin önemli bileşenleri arasında yer alarak yerel ekonomileri de olumlu anlamda etkilemektedir. Turizm faaliyetlerinden bölge halkı doğrudan etkileneceği gibi dolaylı yollardan da etkilenebilmektedir. Turizm faaliyetleri için yapılan bir otel işletmesi ile inşaat sektörü, demir ve çimento sanayileri; bu otelde konaklayan turistlerin beslenme ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla da tarım sektörü kendilerine dolaylı yollardan da olsa pay çıkartabilmektedir (Akova, 2010: 267). Bölge halkı kendilerine ait olan çiftlik ve tarım arazisi gibi

mekânları satarak, kiralarak veya kendileri işleterek turizmden daha fazla pay almayı hedeflemektedirler. Bu da yerel halkın turizm sayesinde refah düzeylerinde iyileşmelerin olduğuna işaret etmektedir (Kozak vd., 2013: 180).

1.2.2. Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri

Turizm sektörünün yerel toplumlar üzerinde beklenmeyen ekonomik etkileri ve beraberinde getirdiği gizil maliyetleri de bulunmaktadır. Genel olarak gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelere göre daha fazla kar elde ettiği kabul edilmektedir. Oysaki istihdama, gelire ve yaşam standartlarının yükselmesine az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerin daha fazla ihtiyacının olduğu görülmektedir (Çalışkan, 2003: 77). Turizm sektörünün sadece olumlu ekonomik etkilerinin olmadığı aynı zamanda olumsuz ekonomik etkileri de beraberinde getirdiği bilinmektedir. Bu olumsuz etkilerin başında ise mal ve hizmet ile arazi ve konut fiyatlarında yaşanan artışlar, mevsimsel işsizlik, ulaşım, yaşam, nakliye ve ek altyapı maliyetleri gelmektedir (Kreag, 2001: 6).

1.2.2.1. Turizm Gelirlerindeki Sızıntılar

Net turizm gelirlerinin belirlenmesi bir sektörün ekonomik anlamda ne derece etkili olduğunun bilinmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Net turizm gelirlerinin doğru bir şekilde ortaya konulabilmesi için de sektördeki sızıntıların tespit edilmesi gerekmektedir (Kılıçlar, 2004: 88). Turizmde sızıntı kavramı, “turizm harcamaları nedeniyle elde edilen gelirin, bir ülke veya bölgede harcanmayan kısmı” olarak ifade edilmektedir (Ulutürk, 1998: 34).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik sızıntı kaynağının nedenlerinin başında uygulanan turizm politikaları ile turizm yatırımlarının ve pazarlamasının büyük bir çoğunluğunun da yabancı yatırımcıların ve seyahat araçlarının elinde bulunması gelmektedir (Boz, 2017: 63). Genel olarak iki tür sızıntıdan bahsedilmektedir. İthalat sızıntısı, bir ülkenin karşılayabilmekte zorlandığı ürünleri talep etmesi neticesinde ortaya çıkan sızıntı türüdür. Çok uluslu ve yabancı büyük şirketler ihracat sızıntısında önemli bir paya sahiptirler. Bu tür şirketlerin gelişmekte olan ülkelerin turistik bölgelerinde, altyapı ve turizm tesislerini

yapabilecek ekonomik bir güce sahip olmaları nedeniyle yatırımcıların elde ettikleri karlarını kendi ülkelerine götürmeleri sonucunda ortaya çıkan sızıntı türü ise ithalat sızıntısıdır (Çalışkan, 2003: 78).

Sonuç olarak bir piyasada yer alan sektörler arasındaki ekonomik bağlantılar ne derece güçlü olursa, turistlerin bıraktıkları dövizin piyasaya etkisi de o denli artacak ve daha az miktarda para da piyasayı terk edecektir. Farklı bir deyişle, bir piyasada para miktarı ne kadar fazlaysa sızıntı miktarı da o denli az olacaktır (Korkmaz, 1990: 399).

1.2.2.2. İşlerin Mevsimsellik Özelliği

Turistik bir destinasyona turistlerin büyük bir çoğunluğunun yılın sadece belli dönemlerinde tatil amacıyla gitmesi sonucunda hem turistik bölgelerin hem de buralarda yer alan turizm işletmelerin de aşırı bir yoğunluğun yaşanmasına neden olmaktadır (Günel, 2009: 22). Her turizm destinasyonun farklı dönemlerde ve farklı miktarlarda turist çekme kapasiteleriyle öne çıkması sonucunda ise mevsimsellik etkisi ortaya çıkmış ve bu etki de dünyadaki destinasyonların neredeyse tamamında büyük bir problem haline gelmiştir (Kapan, 2018: 54). Turizm sektöründe mevsimselliğe neden olan temel durum ve olayların (psikolojik nedenler, iklim koşullarına bağlı nedenler, ekonomik ve toplumsal nedenler, endüstriyel ve kurumsal nedenler, özel nedenler) azaltılması konusunda (Günel, 2009: 22) başta kamu kurumu ve kuruluşları ile işletmeler, sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılar çözüm yolları aramaya başlamışlardır (Çoban vd., 2017: 348).

Turizmde mevsimsellik, turizm endüstrisinde yapılacak olan turistik işletme yatırımlarının cazipliğinin azaltılmasına, atıl kapasite ile çalışmasına, turizm işletmeleri için personel sorunlarına, hizmet kalitesinin düşmesine, yoğun sezonlarda turistlerin güvenliğinin sağlanmasının zor olmasına ve tüm bunların sonucunda ise işletmenin olumsuz bir imaj bırakmasına neden olmaktadır (Kuşluvan ve Kuşluvan, 1998: 21-22).

Turizmde mevsimlik talep dalgalanmalarının azaltılması konusunda Kara (2005) yaptığı çalışma sonucunda konaklama işletmelerinin, mevsimlik talep dalgalanmalarının etkilerinin azaltılması amacıyla sadece futbol takımlarını

ağırlamanın dışında festival, kongre gibi farklı etkinliklerinin de düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Sarı ve Yabancı (2014) ise turizmde mevsimsellik olgusunun, olumlu ve olumsuz tüm yönleriyle sürdürülebilir turizm bakımından büyük önem taşıyan ve tartışılmaya devam edilmesi gereken bir konu olduğunu ifade etmişlerdir.

1.2.2.3. Turizme Aşırı Bağımlılık

Turizm, bölgeler üzerinde ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkilere neden olmaktadır. Bu etkiler arasında en fazla öne çıkan etkilerin başında ise ekonomik etkiler gelmektedir. Ancak turizmin getirdiği bu talep artışlarından her kesim aynı düzeyde yararlanmamaktadır. Esnek bir talebe sahip olan turizm sektöründen her kesimin eşit düzeyde faydalanabilmesi amacıyla dengeli bir yaklaşımın izlenerek turizme aşırı bağlanmaktan kurtulmaları gerekmektedir (Kozak vd, 2014: 84). Turizm her ne kadar gelir getirici katkıları olan bir sektör olarak kabul edildiyse de turistik bir destinasyonun kendi taşıma kapasitesinden daha fazla turist kabul etmesi nedeniyle bazı olumsuz etkilere neden olmaktadır (Aylan ve Aylan, 2020: 585). Aşırı turizm; enflasyon, altyapı gibi ekonomik; aşırı nüfus yoğunluğu, çevre ve görsel kirlilik gibi çevresel; kültürel kimlik kayıpları, suç gibi de sosyo-kültürel etkilere neden olmaktadır (Peeters vd., 2018: 38-40).

Literatür çalışmaları incelendiğinde aşırı turizm konusunda son zamanlarda yapılan çalışmalar dikkat çekmektedir. Duyar ve Bayram (2019) aşırı turizm ve turizm korkusu konusunda yaptıkları çalışma sonucunda çok boyutlu olan aşırı turizm kavramının destinasyondan destinasyona farklılık gösterdiğini ve genel olarak da net bir çözüm yolunun olmadığını, bulunacak çözüm yollarının da destinasyona özgü olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ölçüsüz turizm kavramına açıklık getirmek amacıyla Çolak vd. (2019)'nin yaptığı çalışma sonucunda ise ölçüsüz turizm kavramının kent destinasyonlarında yaşayan yerel halk üzerinde olumsuz ekonomik (altyapı ve üstyapı olanaklarından faydalanamayan), sosyo-kültürel (kültürel şok ve kültür yozlaşması) ve çevresel (doğal kaynakların tahribatı ve çevre kirliliği) etkilere neden olduğunu tespit etmişlerdir.

1.2.2.4. Fırsat Maliyeti Etkisi

Turizm amaçlı olarak üretilen bir mal veya hizmetin sosyal amaçlı olarak kullanılabilmesi durumunda turizmin fırsat maliyeti, kıt kaynakların turizm için kullanılmasının maliyeti olarak ifade edilmektedir (Harcombe, 1999: 18-19). Farklı bir deyişle, turizmde fırsat maliyeti, bir ülkenin turizm sektörüne yapacağı yatırım sonucunda elde edeceği gelirle, diğer sektörlerde yaptığı yatırım sonucunda elde edilebileceği gelirin kıyaslanmasıdır. Turizm sektöründe fırsat maliyetine açıklık getirmek için termal kaynaklar bakımından zengin olan bir destinasyona termal tesisler kurmak yerine bu destinasyona özel bir okulun yapılması durumunda, kaynakların etkin olarak kullanılmadığı ve ülke insanı içinde ekonomik bir refah kaybına neden olmaktadır (Kozak vd., 2013: 184). Sonuç olarak turizm sektöründe elde edilen gelirden bazı kesimler faydalanırken bazı kesimler de faydalanamamaktadır. Dolayısıyla turizmden elde edilen fayda ve zararlar eşit olarak dağıtılmamaktadır. Örneğin bir otel inşaatında çalışan operatörler turizmden faydalanabilmektedir. Ancak bu bölgede yaşayanlar ortaya çıkan gürültü, kirlilik veya farklı yaşam tarzlarından dolayı da memnun olmamaktadırlar (Korkmaz, 1990: 395).

1.2.2.5. Enflasyon Üzerindeki Etkisi

Ülkelerin veya bölgelerin gelişme gösteren öncü sektörleri arasında yer alan turizm, beraberinde enflasyonist bir baskı oluşturabilmektedir. Ancak turizmin gelişme göstermeye başladığı her destinasyonda enflasyonist bir baskı oluşturacağı anlamına gelmez. Turizmin gelişme göstermeye başladığı bölgelerde (Kozak vd., 2013: 183-184):

- “Net döviz gelirinin döviz giderlerinden daha az olduğu durumda”,
- “Turizm sektörü, ulusal ekonomi içinde diğer sektör çalışanları açısından önemli bir sektör olarak değerlendirilir ve turizmi bir pilot faaliyet olarak seçildiği durumda”,
- “Turizm etkisiyle harcanan ulusal para miktarı, turizmden sağlanan net döviz geliri toplamından fazlaysa, bu durumda reel döviz kuru 1’den küçük olacağı için” turizmin enflasyonist bir baskı oluşturabilmektedir.

Turizm ve enflasyon ilişkisi iki şekilde olmaktadır. Birincisi, “*turizm sektörünün enflasyon üzerindeki etkileri*” ikincisi ise “*genel enflasyon oranının turizm üzerindeki etkisi*” şeklindedir. Turizmin yüksek sezonlarında herhangi bir ülke veya bölgede turistik talep artışlarından dolayı fiyat artışları ve enflasyon yaşanmakta ve bu sınırlar içerisinde kısa süreli de olsa kalıcılığını korumaktadır. Turizm mevsiminin bitmesiyle birlikte turistik talep azalmaya başlayacak ve fiyatlarda eski haline dönecektir (İçöz, 1991: 19-20).

Turizm harcamalarında meydana gelen artışlar enflasyonu arttırabildiği gibi enflasyonun artmasına bağlı olarak da turizm harcamaları düşebilmektedir. Turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda fiyat artışlarından dolayı turizm talebinin düştüğü görülmektedir. Talep azalmasına bağlı olarak ortaya çıkan enflasyonist ortamlarda seyahat, yiyecek-içecek ve konaklama gibi çoğu kalemin fiyatlarının da artması söz konusu olacaktır. Fiyat artışılarından dolayı satın alma gücü azalacağından bireylerin reel gelirlerinde de düşüş yaşanabilmektedir. Nihayetinde turizm harcamalarının düşüşüne bağlı olarak turizmden elde edilen gelirler de azalacaktır (Karadağ, 2021: 32 ve Bingöl vd., 2020: 248).

Turizm ve enflasyon konusunda Yıldırım vd. (2017) yaptıkları çalışma sonucunda “enflasyondaki bir birimlik artışın turizm gelirlerini % 4,76 oranında azalttığını ve enflasyonun turizm gelirlerini de negatif olarak etkilediğini” tespit etmişlerdir. Kayış ve Aygün (2016) “Granger nedensellik testleri ile turizm gelirleri ve tüfe aylık yüzde değişimleri arasında nedenselliğin” olup olmadığını tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda ise “turizmden enflasyona veya enflasyondan turizme yönelik bir nedensellik ilişkisinin bulunmadığı” sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonucu da “turizm sektörü enflasyonun, enflasyonun da turizm sektörünün nedeninin olmadığını” ifade etmişlerdir.

1.3. Turizmin Çevresel Etkileri

Turizmin gelişimine katkıda bulunan etmenlerden birisi de fiziksel çevredir. Fiziksel çevre, bir ülke veya bölgede turizm talebinin oluşmasında ve bu talepte sürekliliğin sağlanmasında büyük önem taşımaktadır (Yılmaz vd., 2019: 134). Turizmi besleyen fiziksel çevre etmenlerinin ayrıntılı olarak bilinmesi ve bu unsurların da

korunması durumunda turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik gerekli tedbirlerin alınmasına ve turizmin daha etkin bir hale gelmesine neden olabilecektir (Çetin, 2009: 18).

Doğal ve tarihi çevre turizm alanında gelişmiş ülkeler tarafından sınırsız bir kaynak olarak kullanılmıştır. Ancak gelişmiş ülkeler doğal çevrenin kendini yenilemesinin tarihi çevrenin ise yeniden düzenlenemeyeceğini anladıkları zaman bunun çözüm yollarını aramaya başladıkları görülmüştür. Öncelikli olarak turizmde sürdürülebilirliği sağlayabilmek sonrasında ise turizmin ekonomik getirisinden en üst düzeyde faydalanmak amacıyla da gerekli tedbirleri almaya başlamışlardır (Ömürgönülşen, 1990: 31). Ekonomiye büyük katkıları olan turizm sektörünün uygun bir şekilde planlanmaması durumunda ekolojik dengesi bozulmayan bir çevre üzerinde doğal kaynakların bozulmasına yol açmaktadır (GhulamRabbany vd., 2013: 117).

Turizmde ortaya çıkan çevresel tahribatların sanayi, tarım gibi geleneksel sektörlerle göre daha az olduğu kabul edilsede turizm sektörünün heterojen bir özelliğe sahip olması nedeniyle de çevresel etkileri küçümsenmeyecek düzeydedir. Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinin en temel yolu turizmin çevresel etkilerinin en alt düzeye indirgenmesinden geçmektedir (Çalık ve Akgün, 2019: 67). Turizmin azımsanmayacak düzeydeki bu etkilerinden tamamen kurtulabilmek veya bu etkileri en az seviyeye indirebilmek amacıyla turizm ve çevre ilişkisi ele alınmaya başlamıştır. Turizm ve çevre ilişkisinde ise genel olarak, *“turizm gelişmesinin yol açtığı mevcut çevresel değişimin belirlenmesi”*, *“turizm gelişmesinin farklı aşamalarında çevrenin rolündeki değişimlerin belirlenmesi”*, *“alternatif bir turizm anlayışı içinde turizm ile ilgili kavramların ve çevresel etmenlerin tanımlanması”* konuları üzerinde durulmuştur (Ceylan, 2001: 170).

Turizm ve çevre ilişkisinin araştırılmaya başlanıldığı dönemlerde yerel değerlerin ticarileştirilmediği, doğal ve kültürel çekiciliklerin ise korunmaya başlandığı çevreye duyarlı alternatif turizm türlerinin önemi giderek artmaya başlamıştır (Kervankıran, 2014: 134). Çevreye duyarlı alternatif turizm türlerinin ortaya çıkmaya başlaması sonucunda ise turizm pazarlarından daha fazla pay almak isteyen çok sayıda turizm işletmesi çevreci yaklaşımlara yönelmeye başlamış ve sahip

oldukları özellikleri de turizm pazarlama politikalarında uygulamaya başlamışlardır (Kızılırmak, 2011: 4).

1.3.1. Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri

Turizmin etkileri turizmde yer alan paydaşlar tarafından olumlu veya olumsuz olarak algılanabilmektedir. Turizm gelişme göstermeye başladığı destinasyonları ekonomik, sosyal, kültürel anlamda olduğu gibi çevresel anlamda da olumlu olarak etkileyebilmektedir. Turizmin olumlu çevresel etkileri arasında turizmin temiz bir endüstri veya bacasız bir sanayi olması, tarihi bina, anıt gibi yapıların korunması, bu alanların görsel ve estetik anlamda iyileştirilmesi, seçilmiş doğal ortamların korunması ve ekolojik düşünün önüne geçilmesi yer almaktadır (Kreag, 2001: 8). Turizm ayrıca çevre bilincinin ve kalitesinin artırılması ve altyapının iyileştirmesine de katkıda bulunmaktadır (Avcıkurt, 2017: 51). Turizmde sürekliliğin sağlanabilmesinin yollarından birisi de turizmin çevresel etkilerinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Türker, 2020: 1482). Bu da ancak ve ancak çevreyi koruyucu politikaların düzenlenmesinden ve bunlarında birer devlet politikası haline getirilmesinden geçmektedir. Ayrıca turizmde elde edilen gelirlerden çevreye düşen payın ayrılması ve yerel halkın da çevre konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir (Doğan, 2016: 159).

1.3.1.1. Seçilmiş Doğal Ortamların Korunması

Ekoturizm, sürdürülebilir turizm ile eş anlamlı olarak kullanılmakla birlikte sürdürülebilir turizmin de bir alt dalını oluşturmaktadır. Bu amaçla sürdürülebilir turizm politikaları için geçerli olan plan, politika ve yöntemler ekoturizm için de uygulanmaktadır. Türkiye'nin temel bileşenlerinin doğal ve beşeri kaynaklardan oluştuğu göz önüne alındığında alt yapı ile ilgili kapasite üstü zorlamalar bu değerlere zarar vereceğinden daha fazla gelir elde etmekten ziyade bu kaynakların korunmasına odaklanılmalıdır (Kaypak, 2010: 94-95).

Ekoturizm sadece hassas bölgelerin ve doğal ortamların korunması değil aynı zamanda bunların iyileştirilmesi bakımından da önem taşımaktadır. Ekoturizmin temel amacı olumsuz çevresel, sosyal ve kültürel etkileri en az seviyeye indirerek, bölgenin

korunmasına katkı sağlayabilmektir. Ekoturizmin diğer amaçları ise doğal, tarihi ve beşeri kaynakları koruyan, doğa sevgisi olan ve çevre bilincine sahip olan turistler üzerine yoğunlaşmaktır (Doğan, 2016: 67).

1.3.1.2. Arkeolojik Bölgelerin, Tarihi Binaların ve Anıtların Korunması

Türkiye, doğal, beşeri ve tarihi kaynaklar bakımından oldukça zengin bir ülkedir. Ancak bu kadar zenginliğe sahip olan bu değerlerin tahrip edilmesi ülke turizmini de sekteye uğratmaktadır. Bu kaynaklara yönelik kültürel mirasın koruma gerekçelerinin de açıklanması gerekmektedir (Asatekin, 2004: 49).

Kültür ve doğal varlıklarını tehdit eden iki temel unsur bulunmaktadır. Birincisi insan unsuru ikincisi ise doğal unsurlardır. Sadece ülkemizde değil tüm dünyada insanların belirli yerlere adlarını kazımak veya sevgililerine mesaj iletmek amacıyla kültür ve doğal varlıklarına zarar vermesi insan unsuruna dayalı olan tehditler olarak kabul edilmektedir. Doğal nedenler arasında ise yüzyıllar öncesinden korunmaya başlayıp günümüze kadar gelen ve doğal koşulların etkisi altında olan kültürel varlıklar birtakım sorunlara maruz kalmaktadır. Bu sorunlar arasında taş, tuğla, sıva gibi malzemelerde bozulmaların yaşanması, daha büyük ot veya bitkilerin kök, dal ve yapraklarının yapılara zarar vermesi bulunmaktadır (Emre, 2017: 231).

Arkeolojik bölgelerin ve eserlerin korunabilmesi turizmin gelişmesiyle birlikte elde edilen gelirlerden bu alanlar için ayrılan paylardan veya turistik gelişmenin sağladığı teşvikler yardımı ile sağlanabilmektedir. Ancak arkeolojik bölgelere, tarihi binalara ve anıtlara ayrılan bütçeden çok bu gibi yapılara zarar verilmemesi adına yerel halkın bilinçlendirilmesi daha büyük önem arz etmektedir (Pınar, 1993: 16).

1.3.1.3. Alanın Görünümünün İyileştirilmesi (Görsel ve Estetik)

Bireylerin sosyal yaşam koşullarında meydana gelen değişimler nedeniyle daha konforlu bir hayat yaşamak istemeleri ile tarihi yapıların aslına uygun bir şekilde restore edilmemesi gibi nedenlerden dolayı tarihi bölgelerde olumsuz çevresel tahribatlara neden olduğu bilinmektedir (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007: 206). Turizmin gelişme göstermeye başladığı bu destinasyonlarda Turan (2020) tarihi yerler

daha hızlı ve aslına uygun bir şekilde restore edildikten sonra turistlere hazır hale getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Çevre kirliliği ve ekolojik dengeye en fazla hassasiyet gösteren sektörlerin başında turizm gelmektedir. Turizmin böyle bir özelliğe sahip olması nedeniyle Türkiye 1980 sonrasında doğal, tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması amacıyla kamulaştırma yoluna gitmiştir. Bu değerlerin büyük bir kısmı kamulaştırılarak turizm bölgeleri, turizm ve sit alanları ilan edilmiştir. Buradaki temel amaç ise bu alanların hem çevre kirliliğine maruz kalmasını önlemek hem de bu değerlerin estetikliğini kaybetmeden gelecek nesillere aktarılmasını sağlayabilmektir (Issı, 1989: 120).

1.3.1.4. Çevre Bilinci ve Kalitesi

Doğal yapının bozulması, içilebilir su kaynaklarının aşırı kullanımı, artan turizm faaliyetleri sonucunda turizme yönelik kaynakların aşırı kullanılmasına yönelik sorunlar turizmin çevresel anlamdaki maliyetlerini oluşturmaktadır (Ayaş, 2007: 61). Çevreye yönelik sorunların giderek artmaya başladığı böyle bir dönemde turistlerin çevreye daha fazla duyarlı olan turizm işletmelerine yöneldiği görülmüştür. Çevre ile çok sıkı bir ilişki içerisinde bulunan turizm sektöründe, turistler tarafından başlatılan çevre bilinci, hem ziyaret edilen destinasyonun çevre konusundaki stratejilerini hem de hizmet alınan turizm işletmelerini de doğal olarak etkilemektedir (Gürkan vd., 2015: 116). Çevre bilincini dikkate alarak gerçekleştirilen her turizm faaliyeti sonucunda doğal çevrenin de zarar görme ihtimali de düşük olacaktır (Türker, 2020: 71).

1.3.2. Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri

Turizm ve çevre birbirlerinden ayrılmayan iki temel unsurdur. Turizmin gelişebilmesi için çevreye, çevrenin de zarar görmemesi adına çevre bilincine sahip turistlere ve turizm işletmelerine gereksinim duyulmaktadır. Turizm ve çevre ilişkisi üzerinde günümüze kadar çok sayıda toplantı yapılmıştır. Manila Zirvesi turizm ve çevre ilişkileri üzerinde uluslararası anlamda yapılan ilk toplantı olarak bilinmektedir. Toplantının temel amacı, çevresel değerlerin korunması durumunda turizmin uzun

vadeli olarak gelişme gösterereceği savunulmuştur. İlerleyen dönemlerde ise hem çevreye duyarlı hem de çevresel kaynakları korumayı hedef alan bir turizm politikası olan eko-turizm kavramı ortaya çıkmıştır (Yaman, 2015: 85).

Çizelge 1.1. Doğal ve yapay çevre üzerindeki tahribat

Doğal ve Yapay Çevre Üzerindeki Tahribat	Tahribat Sebebi	Tahribat Türü
Doğal Çevre Üzerinde Meydana Gelen Tahribatlar	Orman yangınları (dikkatsiz ateş kullanımı)	Bitki Örtüsünün Tahribatı (Flora)
	Yapılaşmalara bağlı olarak ağaç kesiminin yapılması	
	Turistik bölgelerde toprağın sıkışması ve erozyon tehlikesi, bitki örtüsünün değişimi ve farklılaşması	
	Atık sular (kanalizasyon vs. sular)	Su Kalitesindeki Bozulma
	Katı atıklar (çöp vs.)	
	Aşırı su kullanımının yapılması	
	Aşın ve dengesiz yapılaşmalar	Doğal Hayatın (Fauna) Tahribatı
	Zamansız veya kaçak avlanmalar	
	Yapılaşmanın belli bir bölgede yoğunlaşması	Arazi Kullanımında Tahribat (Tarihi sit alanlarının ve Peyzajın bozulması)
	Alansal yayılım	
	Nüfus yoğunluğunun özellikle de yaz aylarında artması	Gürültü Kirliliği
	Trafik sorunları	
	İnşaat (turizm tesisi) yapımının artması	
Yapay Çevre Üzerinde Meydana Gelen Tahribatlar	Yöresel mimari özelliğin korunamaması	Mimari Kirlenme
	Doğa-mimari üslup ilişkisinin kurulamaması	
	Aşın trafik yoğunluğu (karayolu ulaşımı)	Alt Yapıda Meydana Gelen Yetersizlikler
	Yeni marinalar veya marinada kapasitelerin artırılması	
	Yaz aylarında fazla enerji kullanımının artması	
	Yaz mevsiminde nüfusun yoğunlaşması ile araba sayısının artması	Trafik Sorunları
	Otopark alanlarının talebi karşılayamaması	

Kaynak: Issı, 2001: 121.

1.3.2.1. Kirlilik

Genel anlamda turizm hava kalitesine doğrudan zarar vermemektedir (Issı, 1989b: 121). Ancak dolaylı yollardan hava kirliliğine neden olmaktadır. Turizm işletmelerinde otellerin ısıtılmasında ve soğutulmasında, aydınlatma cihazlarının çalıştırılması için gerekli olan enerji kaynaklarının neden olduğu gazlar hava kirliliğine neden olmaktadır (Avcı, 2020). Turizm, sektörler arasında “bacasız sanayi ve temiz bir endüstri” olarak bilinse de turistik bölgelerde özellikle de yoğunluk yaşandığı dönemlerde ulaşım araçlarının sebep olduğu gazlar da hava kirliliğine neden olmaktadır (Pınar, 1993a: 16).

Akarsu, göl, şelale, baraj ve denizler bir coğrafi bölgenin sadece doğal değerleri arasında yer almayıp aynı zamanda su turizmine de kaynak oluşturmaktadır. Turizme kaynak oluşturan bu doğal değerlerin kirletilmesi durumunda su turizmini çevresel anlamda olumsuz olarak etkilemektedir. Günümüzde ise kanalizasyon, gemi ve fabrika atıkları su kaynaklarının kirletilmesinde en fazla role sahip olan nedenlerin başında gelmektedir (Renda, 1995: 49). Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerdeki atık suların ve kanalizasyonların plansız ve organize edilmemesi sonucunda meydana gelen kirlilik ise su kirliliğidir (Pınar, 1993b: 16). Turizmde su kirliliğine neden olan etmenlerin başında şişe ve kutu artıklarından süzülen maddeler, suda çözilemeyen deterjanların kullanılması ve gezi amaçlı olan teknelerden boşaltılan atıklar gelmektedir (Okşasoğlu, 2006: 81).

Türkiye’de 04.06.2010 tarih ve 27601 sayılı resmi gazetede, “çevresel anlamda gürültüye maruz kalınmaması, kişilerin huzur ve sükûnunun, beden ve ruh sağlığının bozulmaması için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak ve kademeli olarak uygulamaya konulmak üzere” çevresel gürültünün değerlendirilmesi ve yönetimi yönetmeliği yayımlanmıştır (URL-20, 2010). Gürültü kirliliğinin turizm sektöründe kendini gösterdiği alanların başında turizm işletmelerine yönelik tesislerin yapılması esnasında çevrede aşırı bir gürültünün ortaya çıkması şeklindedir (İçöz, 1994: 21). Çakır vd. (2018) günümüzde turistik destinasyonlarda çevre kirliliğine neden olan etkenler arasına rekreatif etkinliklerin, trafik ve eğlence mekânlarının neden olduğu ses kirliliğinin de eklendiğini ifade etmişlerdir.

Günümüzde ciddi bir çevre sorunu haline gelen katı atıklar bireylerin sağlığını tehdit etmeye ve doğanın da zarar görmesine neden olmaya başlamıştır (Dilek ve Çelem, 2003: 255). Turizmde sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla turizm sektöründe de hukuki düzenlemelere geçilmiştir. Otel işletmelerinin hukuki düzenlemelerinden birisi olan Katı Atık Yönetimi (KAY) ile turizm endüstrisinin atıklarını ciddi oranda azaltabilmesi hedeflenmiştir (Kızıldemir ve Sandıkcı, 2014: 44). Öner vd. (2019) yaptıkları çalışma sonucunda çoğu ilimizde olduğu gibi Bodrum'da da düzenli bir depolama tesisinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Hızlı nüfus artışı, doğal varlıkların tahrip edilmesi, sanayinin gelişmesi, erozyon gibi nedenlerden dolayı meydana gelen çevre kirliliği bireylerin geleceğini tehlikeye atan çevre sorunlarının başında gelmektedir. Bu çevre sorunların arasına renk uyumsuzluğu, monoton yapılaşma, doğallığını kaybetmiş mekânlar, yeşil alanların azlığı gibi kişiden kişiye değiştiği kabul edilen görsel kirlilik de ilave edilmiştir (Önder ve Konaklı, 2002: 28). Turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda turizm hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla manzaranın bozulduğu da görülmektedir. Örneğin billboardların artmasıyla birlikte görsel kirliliğin olduğu görülmektedir (Kreag, 2001: 8).

1.3.2.2. Doğal Alanların Yok Olması (Toprak ve Arazi Kirliliği)

Turizm endüstrisi hem kendi yaratıcı kaynaklarını korumaya çalışan hem de korumaya çalıştığı bu kaynakları tahrip eden bir özelliğe sahiptir. Turizmde çevresel sorunların önüne geçilebilmesi amacıyla da tarım ve turizme öncelik verilmesi fikri ortaya atılmıştır (Keskin, 1996: 38). Turizm, toprak ve arazi kirliliğine neden olarak doğal alanların azalmasına yol açmaktadır. Örneğin verimli tarım arazilerin olduğu bölgelere turistik tesislerin yapılması sonucunda tarımsal alanlar giderek azalmaya başlamıştır. Ayrıca toprak sahiplerinin ekstansif tarım yapmaları mecburi bir hal almıştır. En kötü senorya da turizmin yoğun olarak yaşanmaya başladığı bölgelerde toprak sahiplerinin arazilerini, arsa spekülâtörlerine satmaya mecbur kalmalarıdır (Kızılrırmak, 2011: 3). Günümüzde ise tarım ve turizmi bütünleştirme çalışmalarına devam edilmektedir. Bu bütünleştirmedeki temel amaç ise verimli tarım arazilerinin turizm işletmelerine bırakılmasına izin verilmemesidir. İkinci temel amaç ise tarıma

elverişli olmayan ancak turizm ve rekreasyon amaçlı olarak kullanılabilen alanların da turizme devredilmesidir (Çıkın vd., 2009: 4).

1.3.2.3. Bitki Örtüsü ve Yaban Hayatının Yok Olması

Turizm biyolojik çeşitlilik kaybı konusunda yerel halk ve turizmdeki diğer paydaşlar ile birlikte hareket ederek doğal kaynakların rasyonel bir şekilde kullanılması konusunda farkındalık yaratmaya çalışmaktadır. Ancak turizmin yoğun olarak yaşandığı bölgelerde taşıma kapasitelerinin aşılması durumunda bitki örtüsü ve yaban hayatı için ciddi bir tehdit oluşturarak biyolojik çeşitliliğin yok olmasına neden olmaktadır (Deniz, 2019: 333). Sarı ve Arpacık (2020) yaptıkları çalışma sonucunda günümüzde turistlerin ekoturizm ve yaban odaklı turizme olan ilgisinin her geçen gün arttığını ancak bu faaliyetlerden elde edilen gelirlerin ise beklenen seviyenin çok altında kaldığını tespit etmişlerdir.

1.3.2.4. Alt Yapı ve Kaynaklarında Meydana Gelen Yetersizlikler

Turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda ulaşım, kanalizasyon, su temini ve iletişim gibi altyapının iyileştirilmesine yönelik hizmetler de artmaktadır (Karakaş ve Güngör, 2015: 223). Türkiye’de altyapı konusunda çok sayıda önlem alınmasına rağmen turizm yoğun olarak yaşandığı destinasyonlarındaki altyapı ve üstyapı sezon içinde kitle turizm ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Günümüzde ise gerek turizm işletmeleri gerekse turizmdeki diğer paydaşlar tarafından çalışmalar yürütüldüyse de altyapı ve üstyapıdan kaynaklanan çevre kirliliğine tam olarak bir çözüm bulunamamıştır (Türkay ve Saraç, 2019: 99). Altyapısı yeterli olmayan ve taşıma kapasitesini aşan turistik alanlarda aşırı çöp yığınlarına rastanılmakta ve kanalizasyon suları da denize boşaltılmaktadır (Doğan, 2016: 187). Sonuç olarak bir bölgenin turizm amacıyla hizmete açılmadan önce ulaştırma, yerel hizmet ve altyapıya yönelik sorunlarının çözülmüş olması gerekmektedir (Okşasoğlu, 2006: 76).

1.3.2.5. Tarihi Sit Alanlarının ve Görsel Peyzajın Bozulması

Tarihi sit alanları, kırsal turizmin kırsal miras unsurları arasında yer almaktadır. Turist taşıma kapasitesinin aşıldığı kırsal bölgelerde doğal ve kültürel sit alanlarında tahribatlara neden olmaktadır (Soykan, 1999: 74). Tarihi sit alanlarının korunmasında ise devletin ilgili kurumlarının tek başına önlem alması yeterli değildir. Konuyla ilgili olanlar ile birlikte diğer kurumlar ve bölge halkının da üzerine düşen sorumlulukları da yerine getirmesi gerekmektedir (Kahya ve Sağsöz, 2004: 58). Gökçe ve Açiksöz (2015) bir bölgenin görsel peyzaj özelliklerinin bilinmesi o alanın ekolojik özelliklerinin bilinmesi bakımından büyük önem arz ettiğini ifade etmişlerdir.

1.4. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Turizm, ekonomik ve çevresel etkilerinin yanında ev sahibi toplumların geleneksel yaşam tarzlarında, aile ilişkilerinde ve değerler sisteminde sosyal ve kültürel anlamda önemli değişikliklere neden olabilmektedir (Ratz, 2000: 36). Ev sahibi toplumların yaşam tarzlarında çok güçlü bir değişim aracı olan turizm, farklı kültürel geçmişe sahip turistlerin ziyaret ettikleri bölgelerdeki yerel halk üzerinde sosyo-kültürel anlamda olumlu veya olumsuz etkilere neden olabilmektedir (UNESCO, 2008: 54).

Çizelge 1.2. Turizmin sosyo-kültürel etkilerinin sınıflandırılması

Turizmin Sosyo-Kültürel Etkilerinin Sınıflandırılması (Ratz, 2000)	
Olumlu Sosyo-Kültürel Etkiler	Olumsuz Sosyo-Kültürel Etkiler
Nüfus Üzerindeki Etkileri	
Nüfus Artışı (Göç, Göç Yokken)	
Mevsimlik işgücü göçü (İşgücü eksikliği ile olumlu/ İşsizlik durumunda olumsuz)	
İkinci konut sahiplerinin varlığı (Toplumsal hayatta yer almalarıyla olumlu- yer almamalarıyla olumsuz)	
Nüfus dağılımındaki değişiklikler (yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken)	
Nüfusun kentleşmesi	
İşgücü Pazarında Değişiklikler	
Yeni işler	Mevsimsel işler
Turizmde yeni iş türleri	Deneyimsiz işçiler
Bilginin değerinin artması, dil becerileri	Geleneksel alanlarda iş gücü eksikliği
Ekonomik çeşitlenme	Ekonomik eşitsizlik artışı

Az gelişmiş bölgelerin teşviki	
Toplumsal Yapı ve Özelliklerinde Değişiklikler	
Turizmden gelir	Geçici oturanların oranının artışı (fazla bağılılık olmadan)
Hizmet sektörünün öneminin artması	İkinci konut sahipleri ile çatışma
Sosyal, kültürel hayatın teşviki	Gayrimenkul edinmede zorluklar
Arsa değerlerinin artışı	Gayrimenkul fiyatlarının artışı
Alt yapının gelişmesi	Fiyat artışı, enflasyon
Daha fazla alışveriş fırsatı	Kültürel kimlik kaybı
Destinasyon imajında düzelme	Değer sistemlerinin dönüşümü
Yerli halkın gururlanma artışı	Dini çatışma (ikincil konut sahipleri turistlerle)
Önyargıların azalması, kalıplaşmanın bitmesi, hoşgörü artışı	Turizme fazla bağılılık
	Kalabalıklaşma, trafik sorunları
Sosyal katmanlaşmanın değişimi (turistik kaynak sahiplerinin yükselmesi, geleneksel kaynak sahiplerinin çökmesi)	
Birey ve Aile Üzerine Etkiler	
Sosyal hareketlilik artışı (özellikle gençler ve kadınlar arasında)	Sosyal ağların bozulması
Eğlence imkânlarının gelişmesi	Yaşam düzeyinde değişiklik
Yeni kişilerle tanışma, daha geniş sosyal ilişkiler	Arkadaşlığın önemini yitirmesi
Yaşam kalitesinde artış	Tehlike algısında artış(artan suçlar)
Dil becerileri	Yabancı düşmanlığı
Turizmden gelir	Ticarileşen konukseverlik
Nezaket, görgü, çalışan davranışlarında iyileşme	Sapkın davranışlar (alkolizm, fuhuş, kumar, uyuşturucu, Vandalizm)
	Yerel dilin bastırılması
	Cinsel hareket serbestliğinde artış
Aile yapısında değişiklik	
Tüketici alışkanlıklarında değişiklik	
Barınma koşullarında değişiklik	
Davranış değişikliği (özendiriminin etkisi)	
Kültürel ve Doğal Kaynaklar Üzerinde Etki	
Seçkin güzellikteki ender yerlerin korunması	Yerel gelenek-göreneklerin yok olması
Yerel sanat, el işi ve kültürel olayların canlanması	Kültürün ticarileşmesi
Mimari geleneklerin canlanması	Çöp sorunu ve kirlenme

Kaynak: Ratz, 2000: 6-7; Demircan, 2010: 122-123; Ersoy, 2017: 46-47;

Yavuz, 2020: 15.

1.4.1. Turizmin Sosyal Etkileri

Turizmin sosyal etkisi çeşitli açılardan kendini göstermekte ve birçok araştırma alanındaki uzmanların katkılarıyla disiplinlerarası bir araştırmanın gerekliliğini vurgulamaktadır (Ciangă ve Sorocovschî, 2017: 34). Turizm, farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin birbirleriyle ilişkiler kurmasına imkân sağlama fırsatı vermesi ve bu ilişkiler sonucunda ise sosyal yapıda ve toplumların davranışlarında meydana gelen değişmelere yol açmasından dolayı sosyal bir olaydır. Turizm, bireyden bireye, bireyden topluma ve toplumdan topluma geçen bir faaliyet olması nedeniyle de sosyal boyutlu bir faaliyet olarak da kabul edilmektedir. Turizmin bir tarafında turist diğer tarafında ise yerel halk vardır. Turist ve yerel halk arasında yaşanan bu etkileşim süreci sonucunda turistler yerel halkı hem etkilemekte hem de yerel halktan etkilenmektedir. Turizm ve yerel halk arasında meydana gelen bu etkileşim, turizmin sosyal etkileşimde fonksiyonel bir özellik kazanmasına neden olmaktadır (Tanrıverdi, 2006: 20-21).

Sosyal ve kültürel anlamda farklı bir yapıya sahip olan toplumlar arasında etkileşim sağlayan turizmde sosyal çevrenin etkisi de büyük önem arz etmektedir. Ancak sosyal çevre ile meydana gelen etkileşim sonucunda sosyal yapıda olumlu veya olumsuz anlamda önemli değişimler de yaşanabilmektedir. Sosyal yapının desteklemediği olaylar bir turizm işletmesinin veya bölgedeki turizmin yaşamına son verebilme ihtimalide oldukça yüksek olacaktır (Civelek, 2010: 333). Turizm toplumsal yapıda aşırı kalabalıklaşma, yaşam koşullarının ağırlaşması, arzu edilmeyen davranışlar (suç, fuhuş, kumar) ve aile yapılarında değişim (Korkmaz, 1990: 406), yerel halkın dini inanç ve davranışlarında, dil yapılarında ve toplumsal yapılarında değişimler gibi olumsuz sosyal etkilere neden olmaktadır (Lea, 1988: 55).

1.4.1.1. Birey Üzerindeki Etkileri

Turizm olayının bir tarafında turistler diğer tarafında ise yerel halk bulunmaktadır. İki tarafın aynı ortamı paylaşmasından dolayı bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşimden doğan iletişim ise tarafların içinde bulunduğu koşullara göre bazen olumlu bazen de olumsuz olabilmektedir (Demirbulat, 2012: 55). Turistler ile ev sahibi toplulukların karşılaştığı bu ortamlarda olumlu ilişkilerin geliştirilmesi

durumunda bireyler arasında bilgi alışverişi artmakta, arkadaşlık ve dostluk ilişkilerinin kurulması hız kazanmakta, yabancı dil gelişimine ve dünya barışına da katkı sağlamaktadır. Tersî durumunda ise bireylerde uyuşturucu, kumar, özenti gibi kendi sosyo-kültürel değerlerine uygun olmayan davranışların ortaya çıkması söz konusu olmaktadır (Ersoy, 2017: 51).

1.4.1.2. Aile Üzerindeki Etkileri

Turizmde ailece yapılan seyahatler günümüzde giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır (Demircan, 2010: 125). Çocukların büyümeye ve olgunlaşmaya başlaması ile birlikte ailece yapılan geziler de yılın en önemli dönemini oluşturmaya başlamıştır (Gürkan, 1996: 112). Ancak ataerkil aile yapısına sahip bireylerin belli bir yaşa ulaşmadan ve ekonomik özgürlüğünü kazanmadan seyahat eğilimleri ise arka planda kalmaktadır. Aile yapısı ile ilgili bu gibi nedenler bazen turizm talebini artırabilmekte bazen de azaltabilmektedir (Bayrakçı, 2019: 22).

Turizm toplumların yapısında önemli değişimlere neden olmaktadır. Bu değişimlerden en fazla etkilenlerden birisi de aile yapısıdır (Berber, 2003: 213). Günümüzde turizm sektöründe ilk olarak aile bütünlüğü ikinci olarak da aile gruplarıyla farklı etkinlikler oluşturmak adına çocukları aktif bir birey olarak ön plana çıkaran çocuk odaklı aile turizm kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır (Aytatlı vd., 2020: 265). Çocuklu ve çocuksuz aile beklentilerinin birbirinden farklı olması nedeniyle turizmin aile yapısı üzerindeki değişimleri de aynı şekilde olmamaktadır (Yılmaz, 2007: 32).

Gürbüz (2002)'ün yaptığı çalışmada “turizm ve turizme bağlı bir işte çalışmanın aile içinde yaratabileceği sorunlar arasında” katılımcılar % 49'luk oranıyla en fazla “aile içi iletişim bozukluğu” olduğunu yanıtını vermişlerdir. Göktaş ve Türkeri (2016)'nin Şanlıurfa ilinde yaptığı çalışma sonucunda ise “Şanlıurfa ilinde yaşayan yerel halkın turizmin aile yapısını zedeleyeceğine inanmadığı” ortaya çıkmıştır. Demirbulat (2012)'in Trabzon ilinde yaptığı çalışma sonucunda ise katılımcılar genel olarak “turizmin, yöre insanının aile yaşantısında birtakım değişikliklere neden olduğunu” tespit etmiştir.

1.4.1.3. Toplum Üzerindeki Etkileri

Farklı toplumlarda yaşayan bireylerin bir araya gelmesi ve etkileşimde bulunması turizm olayının en önemli özelliklerinden birisidir. Turistlerin geldiği, yerel halkın da yaşadığı toplumdaki yaşam tarzlarının birbirinden farklı olması nedeniyle iki taraf arasında bir etkileşim söz konusu olmaktadır. Turizmin toplum üzerindeki etkisi genel olarak turizm sektöründe çalışanlar ile bu sektöre hizmet sunan araçlar arasında gerçekleşmektedir (Demircan, 2010: 125). Her iki tarafın birbirlerini farklı yönlerden etkilediği etkileşim sonucunda ise toplumun sosyal yapısında bazı değişimler yaşanmaktadır (Ersoy, 2017: 53). Bu değişimler genellikle turist gönderen ülkeden ev sahibi olan yerel halka doğru olmaktadır (Civelek, 2010: 334). Turistler ile yerel halk arasında yaşanan ilişkilerin olumlu olması durumunda iki taraf arasında ön yargıların ortadan kalkmasına neden olmaktadır (Demirbulat, 2012: 55). Ancak turizmin gelişme göstermeye başladığı bölgelerde toplumsal anlamda her zaman olumlu değişimlere neden olmamaktadır. Toplumsal anlamda meydana gelen bozulmaların yaşanmaya başladığı an yerel halkın bu olumsuzlukları kabullenemedikleri kritik nokta olarak kabul edilmektedir (Rızaoğlu ve Tanrısevdi, 1997: 55). Örneğin yerel halk arasında turizmden elde edilen gelirin eşit olarak dağıtılmadığının anlaşılması durumunda birbirlerine olan tavırlarının negatif olarak değişmesine neden olabilmektedir (Baştan, 2020: 32).

1.4.1.4. Değişen Nüfus ve Seyahat İlgileri

Günümüzde sanayi, ticaret, eğitim ve turizm gibi beşeri faktörleri öne çıkaran en önemli özelliklerinden birisi de nüfusu doğrudan etkilemesidir. Dünya’da Dubai, Maldivler, Kanarya Adaları gibi sahillerin, Türkiye’de Kuşadası, Bodrum, Çeşme gibi bölgelerin bulunduğu yerlerde özellikle de yaz aylarında nüfusun fazla olmasının en önemli nedenlerinden birisi de turizmin canlı olmasıdır (Yavuz, 2020: 20).

Günümüzde birey, grupların tutumu ve nüfus giderek değişmektedir. Değişen bu faktörler ise bireylerin seyahat ilgilerini etkilemektedir. Genel olarak genç grubundaki bireylerin diğer yaş gruplarına göre seyahate daha fazla düşkün oldukları görülmektedir (Gürkan, 1996: 113). Günümüzde turizm nedeniyle her yıl milyonlarca

kişi gerek yurt içi gerekse yurt dışına daha fazla seyahat seyahat etmeye başlamıştır. Çok büyük bir nüfus hareketliliğine yol açan bu seyahatler sonunda da sosyo-kültürel etkileşim artmaya başlamıştır (Ersoy, 2017: 1). Nitekim seyahat eden bireyler gittikleri yerlere kendi kültürlerini taşıyabildiği gibi bu kültürlerden de etkilenebilmektedir. Farklı kültürler ile meydana gelen bu etkileşim ve iletişim bireysel olabileceği gibi toplumsal da olabilmektedir (Yavuz, 2020: 1-2).

1.4.1.5. Yaşam Standardının Yükselmesi

Turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerinin yerel halk tarafından algılanması o bölgede turizmin gelişmesinde ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında büyük önem arz etmektedir. Yani bir bölgede gelişen turizm o bölgede yaşayan yerel halkın yaşam kalitesine olumlu veya olumsuz olarak yansıyabilmektedir (Avcı, 2018: 165). Yerel halk, turizmin gelişiminde önemli bir görev üstlenmektedir. Turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda yerel halkın turizme bakışının olumlu olması durumunda refah düzeylerinin de artmasına neden olmaktadır (Eser vd., 2018: 63). Turizm, yerel halkın yaşam kalitesine en fazla yansıdığı konuların başında istihdam ve ekonomik fayda gelmektedir (Ersoy, 2017: 58). Özer ve Ataman (2020)'ın Mardin ilinde yaptıkları çalışma sonucunda turizmin Mardin ilinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesini ekonomik ve çevresel anlamda olumlu etkilerken, sosyo-kültürel anlamda ise olumsuz olarak etkilediğini tespit etmişlerdir.

1.4.1.6. Sosyal Sınıflar Üzerindeki Etkileri

Günümüzde en fazla seyahat etme alışkanlığına sahip olan bireylerin başında yüksek bir statüye ve daha iyi bir gelire sahip olan bireylerin geldiği görülmektedir (Gürkan, 1996: 113). Bu kategoride yer alan bireylerin yaşam standartlarının artması ve serbest zaman değerlendirme olanaklarının fazla olması nedeniyle de seyahat etme eğilimlerinde artışlar yaşanmıştır (Civelek, 2010: 336). Bir toplumun en önemli özelliklerinden birisi de bu gruplarda yer alan bireyler arasındaki “uyum” dur. Bu uyumu sağlamayan bir toplumun da kalıcılığından söz edilmemektedir. Toplumsal bir olay olarak kabul edilen turizmin etkinliği de gruplar arasındaki uyuma bağlıdır (Berber, 2003: 219). Turizmin sosyal sınıflar üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Bu etkilerin başında ise sosyal sınıfların hangi düzeyde turizm hareketleri içerisinde yer alıp almadıklarını belirleyen ekonomik kaynaklı nedenler gelmektedir (Şahin, 2019: 28).

1.4.2. Turizm ve Kültür İlişkisi

Turizmin bir tarafında sakinler, yerel halk olarak ifade edilen “ev sahibi topluluklar,” diğer tarafında ise “turistler” yer almaktadır. Farklı kültürel çekicilikleri barındıran coğrafi mekânlarda yerel halk ve turistler kültürel etkileşimde bulunmaktadırlar (Yıldırım ve Deniz, 2018: 84). İki taraf arasında gerçekleşen bu etkileşim kültürel anlamda kimi zaman olumlu kimi zamanda olumsuz etkilere neden olmaktadır (Avcıkurt, 2017: 82). Turizmin, turistler ve yerel halk üzerinde kültürel anlamda yarattığı etkilerin olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilebilmesi için de her iki taraf arasındaki uyuma bakılması gerekmektedir. Taraflar birbirlerinin kültürlerine uyum sağlayamaması durumunda ise kültürel çatışmalara maruz kalmaktadır. Kültürel çatışmaların sonuçları ise turistlere oranla yerel halk üzerinde daha kalıcı olmaktadır (Ay, 2014: 60-61).

Turizm, farklı kültürlerin tanınmasında ve kendi kültürünün tanıtılmasında önemli rol oynayan sektörlerin başında gelmektedir. Turizm bu yönüyle uluslararası işbirliğini sağlayan ve kültürlerarası ilişkilere neden olan önemli bir araçtır (Akman, 2007: 50). Turizm gelişme göstermeye başladığı bölgelerde olumlu kültürel etkilere de neden olmaktadır. Turizmin olumlu kültürel etkileri arasında en dikkat çeken özelliği kültürlerarası etkileşimi kolaylaştırabilmesidir. Yerel halkın gelenek ve görenekleri, sanat, zanaatının anlaşılmasında ve sürdürülmesinde turizm kültürel anlamda önemli ve kalıcı bir rol oynamaktadır. Ayrıca turizm gelişmeye başladığı bölgelerde kültürel aktivitelerin gelişimine katkıda bulunarak bu faaliyetlerin sayısını da arttırmaktadır (Shahzalal, 2016: 31).

1.4.2.1. Turizmin Kültürel Yapısı

Bütün dünya toplumlarıyla bağlantı içerisinde olan yaşam boyu öğrenmeye değer veren toplumlarda kültürel bir dayanağın oluşturulması gerekmektedir. Bu dayanağa da kültür ve geleneklerimizin tartışmasız olmadığını kabul ederek

ulaşılabilmektedir (Ertürk, 2011: 29). Turizmin kültürel dayanağı da kültür şoku, kültürel yozlaşma, kültürel değişim, kültürel çatışma ve kültürel yayılma gibi farklı kültürlerin birbirleriyle olan etkileşimleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Turizme yönelik olan bu kültürel süreçler ise genellikle olumsuz etkilere neden olmaktadır (Avcıkurt, 2017: 82).

1.4.2.1.1. Kültür Şoku

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde kültür şoku "*kültür bakımından büyük değişmeler karşısında şaşırma, olaylara akıl erdirememe*" olarak tanımlanmıştır. Turizmde kültür şoku kavramı ise iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk durumda, turistlerin gittikleri bölgelerin kültürel özellikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olamadığı, ikinci durumda ise turistler ve yerel halk arasında kültürel olarak büyük bir farkın olduğu durumlarda kültür şoku yaşanmaktadır (Özmen, 2007: 37). Kültür şoku, genel olarak yerel halk ve turistlerin birbirlerinin kültürlerini, yeme-içme alışkanlıklarını, konuşma dilleri gibi farklılıkları bilmemelerinden dolayı yaşanmaktadır. Karışık bir trafik yapısı olan bir ülkeden tatil amacıyla Almanya'ya giden turistler, yolların boş olduğu halde kırmızı ışığın yandığını gören yayaların bile durduğunu görüp şaşkınlıkları turistlerin kültür şoku yaşamalarına neden olmaktadır (Ersoy, 2017: 62).

1.4.2.1.2. Kültürel Yozlaşma

Bireylerarası ilişkilerin giderek daha fazla yoğunlaşmaya başladığı günümüzde kültürel değerlerin korunması da daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Kültürel etkileşimin tüm toplumlar için bir zorunluluk olduğu gerçeği yadsınamaz. Ancak günümüzde farklı kültürleri taklit etme, bu kültürleri bilinçsizce benimseme çoğu kesim tarafından kültürel gelişme olarak kabul edilmektedir. Oysaki kendi kültürünü özümsemeden farklı kültürlere özenme kültürel yozlaşma olarak ifade edilmektedir (Demircan, 2010: 132). Farklı bir deyişle kültürel yozlaşma, bir topluma ait olan esas kültürün farklı kültürlerden etkilenmesidir (Avcıkurt, 2017: 82). Kültürel yozlaşmaya maruz kalan toplumların örf, adet, gelenek ve göreneklerinde, ahlaki değerlerinde, dil ve dinlerinde olumsuz anlamda çok fazla değişim yaşanmaktadır. Bir toplumu ayakta

tutan bu değerlerin bozulması demek o toplumsal düzenin de yozlaşmaya başladığı anlamına gelmektedir (Şahin, 2011: 244).

Turizm, kültürlerarası etkileşimde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak turizmin uluslararası bir boyut kazanmasıyla birlikte kültürlerarası etkileşimin artması sonucunda ise toplumların kültürel yapılarında yozlaşmaların arttığı gözlemlenmiştir. Turistlere özenen yerel halkın konuşma dilinde yabancı kelimelere sıkça yer vermesi veya dini bayramların asıl amacından uzaklaşıp tatile çıkma olarak algılanması turizmde kültürel yozlaşmaya verilebilecek örneklerdir (Gürkan, 1996: 119).

1.4.2.1.3. Kültürel Değişim

Statik bir yapıya sahip olmayan toplumlarda değişim kaçınılmaz bir ögedir. Toplumların kültürel yapılarında meydana gelen değişimler olarak ifade edilen kültürel değişim sonucunda ise toplumsal değişim de kaçınılmazdır (Ertürk ve Sivritepe, 2017: 7). Turizmde kültürel değişim için gerekli olan iki temel koşuldan birincisi değişimin uzun bir zaman diliminde olması, ikincisi ise yavaş yavaş gerçekleşmesidir (Özmen, 2007: 38). Turizm, bölgeler üzerinde yarattığı ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkileri ile toplumsal değişimi etkilemektedir. Turizmde kültürel değişim de kendisini olumlu ve olumsuz olarak göstermektedir. Bölgelerin kültürel değerlerinin yok olmaya başlaması sonucunda değişim kendisini olumsuz, kültürel değerlerin korunmasının ön plana çıkarılmaya çalışılması durumunda ise olumlu olarak göstermektedir (Çakmakçı ve Öztürk, 2019: 2). Değerlerin, dini inanç ve davranışların, yerel sanatın değişmesi, yabancı yaşam biçimlerine olan özentinin ve yerel halkın dilindeki yabancı sözcüklerin artması turizm etkisi ile açıklanabilecek kültürel değişimlere verilen örnekler arasında yer almaktadır (Ersoy, 2017: 64-67).

1.4.2.1.4. Kültür Yayılması

Turizm sektörü, mekân ve kültürü etkilemekle kalmayıp aynı zamanda bu iki kavramdan da etkilenmektedir. Bu karşılıklı etkileşim ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye yayılan bir hareket olarak giderek önem kazanmaya başlamıştır (Emekli, 2006: 52). Küreselleşmenin etkisiyle birlikte toplumları etkileyen bu yayılmalar ulusal

kültürler üzerinde bozucu etkilere neden olduğundan ülkeler kendi kültürlerini yabancı kültürlerin yayılmacılığına karşı korumaya çalışmaktadırlar (Karakaya, 2004: 68).

Kültürel yayılmayı sağlayan sektörlerin başında turizm gelmektedir. Tatil amacıyla farklı bölgeleri ziyaret eden turistler, ziyaret ettikleri bölgelerde yaşayan yerel halkın alışkanlıklarını öğrenmektedirler. Öğrendikleri bu alışkanlıkları ise kendi yaşadıkları yere döndüklerinde paylaşmaktadırlar (Avcıkurt, 2017: 88). Bu tür paylaşımlar da bir toplumun kültürünü dışarıya yayabilmesinde turizmi bu noktada en önemli araç olarak kabul etmektedirler (Ersoy, 2017: 61).

1.4.2.1.5. Kültür Çatışması

Turizmde kültür çatışması turist kümeleri arasında ve turistler ile yerel halk arasında yaşanmaktadır. Turist kümeleri arasında yaşanan kültür çatışmaları arasında ilgi, çıkar, davranış, kişilik, aile, cinsel ve kültür çatışmaları bulunmaktadır (MEB, 2014: 47). Turistler ve yerel halk arasındaki kültür farklılıklarından dolayı yaşanan kültür çatışması turistlerin ziyaret ettikleri bölgelerde yerel halkın kültürüne uygun olmayan rahat davranışlar sergilemesi sonucunda yerel halkın tepkisi ile karşılaşması durumunda başlamaktadır (Baykan, 2007: 113). Kültür çatışması birden fazla nedenden dolayı yaşanmaktadır. Turizmde kültür çatışması ise genel olarak “ekonomik eşitsizlik”, “turist davranışlarına olan kızgınlık” ve “iş seviyesi sürtüşmelerinden” dolayı yaşanmaktadır (Çalışkan, 2003: 111).

1.4.2.2. Turizmin Kültürel Etkileri

Turizm toplulukların kültürel yapısını olumlu ve olumsuz olarak etkilemektedir (Yavuz, 2020: 39). Turizmin yerel halk üzerinde meydana getirdiği olumlu ve olumsuz kültürel etkileri arasında ise “kültürel alışveriş ve deneyim, kültürel faaliyet ve eğlence çeşitliliği, sanatın değişmesi, özendirme etkisi, değer, gelenek ve göreneklerin değişmesi, dini inanç ve davranışların değişmesi, dilin değişmesi, yerel halkın istismarı, yerel kültürün korunması” yer almaktadır (Dağdeviren, 2015: 59).

1.4.2.2.1. Kültürel Alışveriş ve Deneyim

Kültürel alışveriş olarak da nitelendirilen kültürlerarası iletişimin en önemli özelliği farklı kültürel özelliklere sahip olan bireylerin aynı ortamda birbirleri ile uyumlu bir şekilde etkileşimde bulunabilmesidir (Özdemir, 2011: 37-38). Turizmde kültürlerarası iletişim kavramı ise bireylerin seyahate çıkmaları sonucunda farklı kültürler ile temasa geçmeleri olarak ifade edilmektedir. Turistler ziyaret ettikleri bölgelere kendilerinden bir şeyler katabileceği gibi bu bölgelerin de kendi kültürel yaşamlarını da etkileyeceğini bilmektedir. Turizm bu özelliği ile bölgeler ve ülkeler arasında çift taraflı bir kültür alışverişine olanak sağlamaktadır (Sezgin ve Ünüvar, 2009: 392).

1.4.2.2.2. Kültürel Faaliyetler ve Eğlence Çeşitliliği

Bir turistik üründen söz edebilmek için o bölgenin üç temel özelliğe sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler; ulaşılabilirlik, turizm işletmelerinin varlığı ve çekiciliktir (Kızılırmak, 2006: 182). Turistlerin tercihlerini belli bir bölge üzerinde yoğunlaştırması olarak kabulen çekici olaylar arasında fuar, sergi ve yerel etkinlikler yer almaktadır (Kutvan ve Kutvan, 2013: 160). Turistik destinasyonlar, turizmin ekonomik getirisinden daha fazla yararlanabilmek, yerel halkın yaşam kalitesini arttırabilmek, yerel halka daha fazla istihdam olanakları sunabilmek amacıyla yerel, ulusal ve uluslararası anlamda düzenlenen çekici olaylara yönelmektedirler (Timur vd., 2014: 57).

1.4.2.2.3. Özendirme Etkisi

Turizm farklı kültürel özelliklere sahip bireyler ile yerel halkın bir araya gelerek etkileşimde bulunduğu sektörlerden birisidir. Turizm sektöründeki bu etkileşim bazen de yerli ve yabancı turistler arasında da yaşanmaktadır. Bu karşılaşmada yerli ve yabancı turistler, karşılıklı olarak birbirlerini analiz etme ve tanıma gibi imkânlar bulma fırsatı yakalayabilmektedirler. Birbirlerine yönelik yakaladıkları bu bakış açıları olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir (Dönmez ve Çakırcı, 2013: 38). Turizmde farklı kültürlerle özenme sadece turisler arasında yaşanmamaktadır. Bu

özenti yerel halk ve turistler arasında da yaşanmaktadır. Turistler, ziyaret ettikleri bölgelerde yaşayan yerel halkın düşünce kalıplarını, yaşam tarzlarını, giyim ve tüketim gibi alışkanlıklarını etkileyebildiği bu gibi özelliklerden de etkilenebilmektedir (Tayfun, 2002: 2).

1.4.2.2.4. Ahlaki ve Kültürel Değerlere Etkisi

Turizmin ahlak ile yakın bir ilişkisi olması nedeniyle turistler ve yerel halk arasındaki ilişkileri belirleyen en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahlak, her iki taraf arasında bazen “destekleyici bazen de engelleyici” gibi farklı davranış kalıplarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu davranış modellerinin ortaya çıkmasının temel nedenleri ise “ahlakın varlığı” ve “yokluğu”dur. Turistler, turizm personelinin kendilerine karşı güler yüzlü, nazik ve kibar olma ile kendilerini rahatsız etmemeleri gibi ahlaki olan davranışlarda bulunmalarını beklemektedir. Turizm ve ahlak ilişkisinin diğer bir unsuru da turistik destinasyonlarda yaşayan ve turizm faaliyetlerinden etkilenen yerel halktır. Yerel halkın turizm faaliyetlerinden etkilenmesi sonucunda ise yaşam tarzlarında ve değerlerinde değişimler yaşanmaktadır. Bu da bir topluma özgü olan kültürel değerlerin bozulmaya başlayarak ahlaki yozlaşmaya neden olmaktadır (Küçük, 2015: 447-452).

1.4.2.2.5. Dilin Değişmesi

Hizmet sektörleri arasında yer alan turizmde sunulan ürün ve hizmetler soyut ve bu hizmetlerin büyük bir çoğunluğu da insan gücüne dayanmaktadır. Turizmin bu özelliğinden dolayı bu sektörde büyük önem arz eden konulardan birisi de yabancı dil eğitimidir. Yabancı dil eğitimi, turistler ile çalışanlar arasında hem iletişimi güçlendirmekte hem de işletmelerin hizmet kalitesini arttırmaktadır (Akgöz ve Gürsoy, 2014: 23). Turizm sektörü bir yandan bireylerin dil eğitiminin geliştirilmesine katkı sağlarken diğer taraftan da yerel halkın kültüründe bir tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm ile ilgili çalışmalar incelendiğinde turizmin beraberinde getirdiği olumsuz etkileri arasında turizmin yerel halkın dilinde ciddi anlamda bozulmalara neden olduğu tespit edilmiştir. Bu bozulmalar sonucunda yerel

dilin kullanımı azalmakta ve yerel kimlikleri de zedelenmektedir (Çalışkan, 2003: 106-107).

1.4.2.2.6. Yerel Kültürün Korunması

Turizmin en önemli özelliklerinden birisi de kültürlerarası iletişime olanak sağlamasıdır. Yerel halkın farklı kültürler ile sürekli bir etkileşimde bulunması turizmin bu özelliğini de destekler niteliktedir. Bu etkileşim yerel halkın kültürünün gelişmesine katkıda bulunabileceği gibi bölge halkının kimlik ve değerlerinin değişmesine veya yok olmasına da neden olabilmektedir (Çalışkan, 2003: 109). Çok boyutlu bir olgu olan turizmin etkilerinin tek bir açıdan ölçülmesi yetersiz kalmaktadır. Turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerinin birlikte ölçülmesi durumunda yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları da daha net bir şekilde belirlenecektir (Türker, 2020: 1482).

Turizmin etkilerinin tam olarak ölçülebilmesi amacıyla yerel halkın görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Yerel halkın algı, tutum ve beklentilerinin bilinmesi amacıyla da çalışmanın bir sonraki bölümünde turizm sektöründe yer alan paydaşlardan birisi olan yerel halk kavramına açıklık getirildikten sonra literatürde yerel halk ile ilgili teori ve modeller açıklanmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL HALK VE TURİZM İLİŞKİSİ

Araştırmanın bu bölümünde turizmin etkileri ve yaşam kalitesi ilişkisinin en önemli aktörü yerel halk olduğu için yerel halk kavramı bir bölüm olarak değerlendirilmiştir.

2.1. Yerel Halk Kavramı

Paydaş düşüncesi yaklaşık olarak kırk yıl önce ortaya atılmış bir kavram olup bu düşüncenin temeli de Adam Smith'in liderliğini yaptığı “*Ekonomik Teoriye*” dayandığı bilinmektedir (Ertuğrul, 2008: 200). Paydaş teorisini geliştiren Freeman (1984) çok büyük bir kuruluşun paydaş haritasında “*siyasi gruplar, hükümet, toplum, tüketici hakları savunucuları, medya, çevreci gruplar, tedarikçiler, rakipler, çalışanlar, müşteriler, işletme sahipleri ve ikinci gruplar*” bulunmaktadır (Freeman, 1984: 55). Sautter ve Leisen (1999) ise Freeman (1984)'in çok büyük bir kuruluşun paydaş haritasından esinlenerek turizm sektöründe yer alan paydaşları “*yerel işletmeler, çalışanlar, hükümet, rakipler, ulusal zincir işletmeler, turistler, yerel halk ve ikinci gruplar*” olarak sıralamıştır (Sautter ve Leisen, 1999: 315).

Turizmdeki paydaşlar arasında yer alan yerel halk, turizmin etkileri ve yaşam kalitesinin en önemli aktörlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Türk Dil Kurumuna (TDK) göre halk kelimesi “*aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu*” iken yerel kelimesi ise “*sınırlı bir yerle ilgili olan mevzii, lokal*” olarak tanımlanmıştır. Yerel halk kavramı ise aynı bölgede yaşayan, yaşadığı toplumun kültürüne bağlı olan ve bu topluluğa ait aidiyeti benimseyen kesim olarak ifade edilmiştir. Literatürde yerel halk; genel olarak “*lokal, mahalli, yöresel, ev sahibi topluluklar ve yerli halk*” kavramlarıyla eş değer olarak kullanılmaktadır (Şentürk, 2009: 31).

Bir yöreye özgü olan inanç, fikir ve normlar o toplumun kültürel değerlerini oluşturmaktadır. Bu kültürel değerler o bölgede yaşayan bireyler tarafından üzerinde uzlaşmış değerler olarak kabul edilmektedir. Bu uzlaşılan değerler etrafında yaşamlarını sürdürmeye çalışan insanlar ise bir bölgenin yerel halkını oluşturmaktadır

(Talipoğlu, 2020: 12). Ancak kimi zaman bu toplumsal değerler çeşitli nedenlerden dolayı değişime uğramaktadır. Bu değişimden en fazla etkilenenlerden birisi de yerel halktır. Toplumsal değişimin de kendisini en fazla gösterdiği sektörlerin başında turizm gelmektedir. Bu nedenle turistik destinasyonlarda yaşayan yerel halkın davranış kalıplarının bilinmesi o bölgedeki turizmin gelişimi için de büyük önem arz etmektedir (Altıntaş, 2010: 1). Turizmde uzun vadeli bir başarının sağlanabilmesinin yolu da yerel halkın turizm ile ilgili alınacak kararları desteklemesinden geçmektedir (Yoon vd., 2001: 364). Tüm bu nedenlerden dolayı yerel halkın turizm ile ilgili kararların dışında tutulmaması gerekmektedir (Dal ve Baysan, 2007: 71).

2.2. Turizm ve Yerel Halk İlişkisini Açıklamaya Yönelik Teoriler

Turizmde yer alan paydaşlardan birisi de yerel halktır (Sautter ve Leisen, 1999: 315). Turistik destinasyonlarda turizmin gelişmesinden en fazla etkilenenlerin başında ise yerel halk gelmektedir. Turizm ile ilgili araştırmalarda turizm ve yerel halk ilişkisini açıklayabilmek amacıyla önemli teoriler ortaya atılmıştır. Bu teoriler arasında Butler (1980)'in "Turizm Yaşam Döngüsü", "Doxey İrridex (Tolerans) Modeli (1995)", "Sosyal Mübadele (Değişim) Teorisi (1964)", "Sosyal Taşıma Kapasitesi" yer almaktadır (Dağdeviren, 2015; Ataman, 2019; Büyükkuru, 2019).

2.2.1. Butler'ın Turizm Yaşam Eğrisi (Döngüsü) Modeli (1980)

Turizmin gelişimi, gerek zaman bakımından gerekse mekân olarak farklı aşamalardan geçmektedir. Butler (1980) bu aşamaları "*Destinasyon Yaşam Dönemi*" adı altında altı evrede açıklamaya çalışmıştır. Doxey'in "İrridex (Tolerans) Modeli" ile ilişkilendirilebilen bu evreler "keşif, gelişme, büyüme, olgunluk, durgunluk ve gerilemedir" (Çetinkaya ve Dedemen, 2013: 6).

Butler (1980)'in "*Yaşam Döngüsü Modeli (TALC)*" ürün döngüsü anlayışına dayanmaktadır. Modelde bir ürüne yönelik olan satışlar başlangıçta çok yavaş ilerlemektedir. Zaman içerisinde büyük bir ivme kazanmaya başlayan satışlar belli bir süre sonra sabitlendikten sonra düşmeye başlamaktadır. Başlangıçta ulaşım, konaklama tesisi ve eğlence yerlerinin yetersiz olması gibi nedenlerden dolayı bu alanlara çok az sayıda turist gelmektedir. Bu alanlardaki eksikliklerin giderilmesi

(konaklama tesisi, eğlence imkânları) sonucunda ise bu alanların bilinirliği de artmaya başlayacaktır. Bu alanların taşıma kapasitesi seviyesine ulaşması sonucunda ise turist sayısındaki artış oranı da düşmeye başlamaktadır (Butler, 1980: 6).

Butler (1980)'ın Turizm Yaşam Döngüsü Modeli'nin ilk evresi "keşfetme"dir. Bu evrenin en önemli özelliklerinin başında bireysel olarak seyahat eden turist sayısının çok az olması ile bu turistlerin de gereksinimlerini karşılayacak yeterli sayıda tesisin bulunmaması gelmektedir. Zamanla turist sayısının giderek artmaya başlamasıyla birlikte bölge halkı turistlerin gereksinimlerini karşılamak amacıyla tesisler kurarak sürece "dâhil" olmaktadır. Bu alanlarda gerekli olan tanıtımların yapılması ile bölgenin turizmi gelişmeye göstermeye başlamıştır. "Büyüme aşaması" olarak adlandırılan bu evrenin en dikkat çekici özelliği ise yerel işletmelerin yerini daha modern olan işletmelere bırakmasıdır. Bu da yerel halkın sürece katılımının azalmaya başladığına işaret etmektedir (Büyükkuru, 2019: 66). Turist ve yerel halkın karşı karşıya kaldığı "pekiştirme" aşamasında yerel halkın turistlere göre daha az sayıda olduğu görülmektedir. Ayrıca ticari faaliyetlerin büyük bir çoğunluğunun da turistlere yönelik olması nedeniyle de yerel halkın olumsuz tepkileri ile karşılaşmaktadır. Turist sayısının yerel halka göre daha fazla olduğu pekiştirme evresinde bir sonraki aşama olan "durgunluk" aşamasında daha üst seviyelere çıkmıştır. Taşıma kapasitesinin aşılmasına neden olan bu durum ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara ortam hazırlayarak bölgenin imajının düşmesine neden olmaya başlamıştır (Ersoy, 2017: 12).

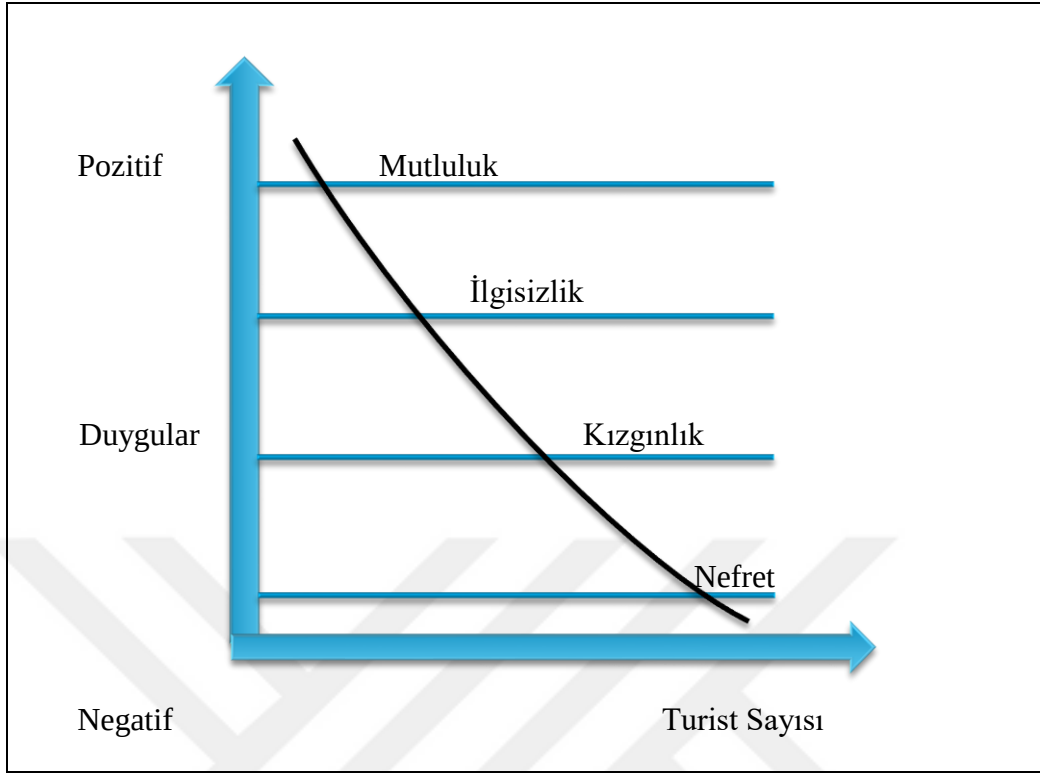
Butler (1980)'ın yaşam döngüsü modeli, yerel halkın turistlerden daha fazla olması nedeniyle turistlere karşı sıcak davranışlarda bulunduğu ve arkadaşça tavırlar sergilediği keşfetme evresiyle başlamaktadır. Ancak turistlerin yerel halktan sayıca fazla olduğu ve faaliyetlerin çoğunun da turistlere yönelik olmaya başladığı durumlarda ise yerel halkın turistlere karşı düşmanca tavırlar sergilemeye başladığı gerileme aşamasıyla son bulmaktadır (Akpulat ve Üzümcü, 2019: 449). Butler (1980) tarafından yayımlanan "*Turizmin Yaşam Döngüsü Modeli*" günümüzde turizmin gelişimiyle ilgili yapılan çalışmaların çoğunda model olarak kullanılmaya devam etmektedir (Bildin, 2019: 51).

2.2.2. Doxey (1975)'in İrridex (Tolerans) Modeli

Turistik destinasyonlarda turizmin gelişme göstermeye başlamasının nedenlerinden birisi de turistler ile yerel halk arasındaki ilişkilerdir. Bu ilişkilerin olumlu olması durumunda bölgenin turizminin gelişme göstermesinde ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesinde büyük önem taşımaktadır. İki taraf arasında meydana gelen bu etkileşim bazen de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Literatürde turist ve yerel halk etkileşimi konusunda yapılan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Doxey'in (1975) "*A Causation Theory Of Visitor-Resident Irritants: Methodology And Research Inferences*" çalışması turist ve yerel halk etkileşimi konusunda yapılan araştırmaların başında gelmektedir (Dal, 2008: 5).

Doxey (1975) geliştirdiği "*İrridex Modeli*" ile ev sahibi toplumların turizmin gelişimine verdikleri tepkileri dört aşamalı bir model üzerinde incelemiştir. "*İrridex Modeli*" ev sahibi toplumlar ile turistler arasında yaşanan çatışmalardan dolayı turizmin gelişimi olumsuz olarak etkilenmekte ve bu olumsuz etkilerin de ev sahibi toplumlar üzerinde tahrişe neden olacağını vurgulamaktadır. Modelin en önemli özelliği ev sahibi toplumların turizmin getirisinden daha fazla yararlanmaları nedeniyle başlangıçta turistlere karşı hoşnutturlar. Ancak turizmin getirdiği maliyetlerin hedefledikleri faydalardan daha fazla olması nedeniyle zaman içerisinde ilgisiz kalmakta, rahatsızlık duymakta ve düşmanca tavırlar sergilemeye başlamaktadırlar (Cordero, 2008: 37).

Turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda turist sayısının artması sonucunda bu destinasyonlarda yaşayan yerel halkın sosyal etkilerden kaynaklanan algılarının belirlenebilmesi amacıyla geliştirilen Doxey (1975)'in "*İrridex Modeli*" turist kabul eden bölgelerin sadece toplumsal taşıma kapasitesini değil aynı zamanda psikolojik taşıma kapasitesini de göstermektedir. Başka bir deyişle model turist kabul eden bölgelerin tahammül düzeylerini ve turizme yönelik toleranslarını göstermesi bakımından günümüzde bile çoğu çalışma da model olarak kullanılmaya devam etmektedir (Buzlukçu, 2020: 45-46).

Şekil 2.1 Doxey (1975)'in Irridex (Tolerans) Modeli

Kaynak: Babu ve Munjal, 2015: 412.

Doxey (1975)'in “İrridex Modeli” yerel halkın turizme yönelik algılarının değişmesi üzerinde durması ve turistler ile yerel halk arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar arasında ilk olması nedeniyle büyük önem arz etmektedir. Modelde genel olarak coşku (mutluluk, hoşnutluk), ilgisizlik (kayıtsızlık), rahatsızlık (kızgınlık) ve düşmanlık (nefret) olmak üzere dört evreden bahsedilmektedir (Stockton, 2011: 28). Doxey (1975)'in İrridex (Tolerans) Modeli'nin ilk aşaması “mutluluk” evresidir. Bu evrenin iki önemli özelliği bulunmaktadır. Birincisi yerel halkın turistlerin bölgeye gelmeye başlamalarından oldukça hoşnut kalması; ikincisi ise turizmin ekonomik getirisinden yerel halkın payına düşeni alması nedeniyle de memnuniyet düzeylerinin artmasıdır (Gürbüz, 2002: 53). Turistik destinasyonlarının turizme açılmasına bağlı olarak artan turist sayıları karşısında bölgenin turist taşıma kapasitelerinin aşılmasına neden olmaktadır. Modelin ikinci evresi yerel halkın turist sayısının altında olması nedeniyle bölgenin turizminde “kayıtsız” kalmasıdır (Seçilmiş ve Kılıç, 2018: 507). Bu durumun yaşanmasından dolayı turistleri sorumlu tutmaya başlayan yerel halk onlara karşı “kin ve nefret” tutmaya başlamıştır. Durumun daha da ciddileşmesiyle

birlikte yerel halk turistlere karşı düşmanca tavırlar sergilemeye başlamaktadır (Babu ve Munjal, 2015: 412).

2.2.3. Sosyal Mübadele (Değişim) Teorisi (1964)

Sosyal değişim, bir toplumun sadece sosyal yapısında değil aynı zamanda ekonomik ve kültürel yapısında da meydana gelen değişimleri ifade etmektedir. Sosyal değişimi hızlandıran çok sayıda sektör bulunmaktadır. Kültürlerarası etkileşimin yaşandığı sektörlerden birisi olan turizm sektörü de bunlardan birisidir. Turizm, turistik destinasyonlar üzerinde meydana getirdiği ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkileri ile sosyal değişimin önemli bir faktörü niteliğindedir (Çakmakçı ve Öztürk, 2019: 2).

Sosyal yapıdaki daha karmaşık yapıları daha basit bir şekilde anlatabilmek amacıyla Blau (1964) tarafından farklı kavramlar kullanılmıştır. Bu kavramlardan birisi de bireylerin içsel davranışlarının açıklanabilmesi amacıyla Blau (1964) tarafından ortaya atılan sosyal değişim teorisidir (Blau, 1964: 112). Sosyal değişim teorisi taraflar arasındaki beklentilerin “*karşılıklı ilişkisine*” dayanmaktadır (Yıldız, 2017: 106). Bireyler sosyal yaşamlarında gereksinim duydukları ve değer verdikleri şeylerin çoğu için birbirlerine bağımlıdırlar ve bu faydaları da sosyal mübadele süreci ile birbirlerine sağlamaktadırlar (Molm, 2006: 24). Sosyal değişim teorisinin diğer bir özelliği ise bireyler arasındaki ilişkinin temelinde ödül arayışının bulunmasıdır. Bu amaçla da arzulanan ödüllerin alınma ihtimalinin de yüksek olması gerekmektedir. Karşılıklı ilişkisinin zaman içerisinde devam edebilmesi için de ödülerin hem değerli olması hem de artarak devam etmesi gerekmektedir. Ayrıca bireyler arasındaki ilişkide maliyetlerin, faydaları kesinlikle geçmemesi gerekmektedir (Searle, 2000: 139).

Sosyal değişim teorisinin davranışının temelindeki karşılıklı ilişkisi turizmde turistler ve yerel halk arasındaki ilişkilere vurgu yapmaktadır. Teori bu özelliği ile yerel halkın, turizme ve turistlere yönelik olumlu veya olumsuz davranışlarının ortaya çıkarılması amacıyla büyük önem arz etmektedir. Sonuç olarak turizmden fayda sağlayan kesimlerin turizmin olumlu etkilerinin daha üst düzeyde algılanmasına neden olmaktadır (Avcıkurt, 2017: 118). Ancak turizmin bölgeler üzerinde meydana getirdiği etkilerin tamamından fayda sağlanılmamaktadır. Turizmin etkilerinden elde edilen

faıdanın maliyetlerden daha fazla olması durumunda sadece yerel halk değil turizm sektööründe yer alan diğer paydaşlar da turizmin gelişimine destek vermeye devam edeceklerdir (Erdoğan, 2013: 1-3).

2.2.4. Sosyal Taşıma Kapasitesi Teorisi

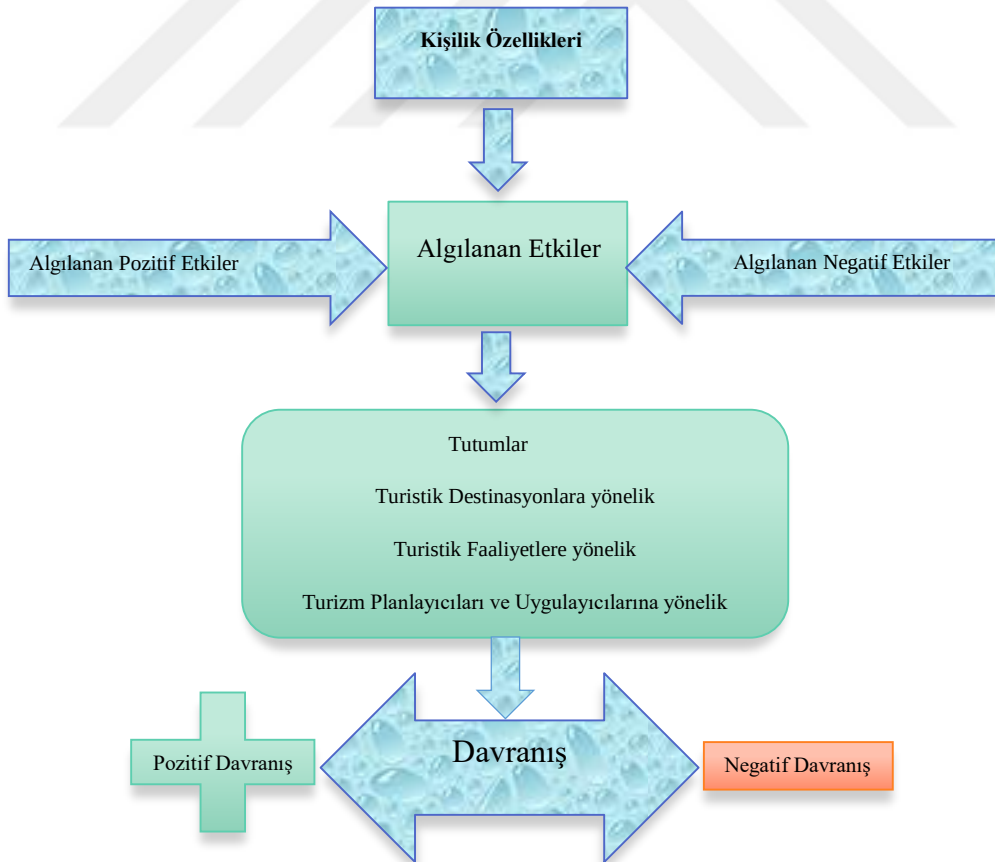
Günümüzde turist sayısının artmasına bağlı olarak turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde olumsuz sosyal ve çevresel etkilerin arttığı görölmektedir. Bu olumsuz etkilere maruz kalmamak amacıyla taşıma kapasitesi turizm destinasyonları için büyük önem arz etmeye başlamıştır (Çeti, 2018: 5). Taşıma kapasitesi genel olarak bir bölgenin “*maksimum kullanım düzeyi*” olarak ifade edilmektedir. Turizmde taşıma kapasitesi sorunu turizmin olumsuz sosyal ve çevresel etkilerinin bölgede artmaya başlaması sonucunda turistlerin ve yerel halkın memnuniyet düzeylerinin de azalmaya başladığı durumlarda ortaya çıkmaktadır (Soylu, 2013: 1-2). Turizm taşıma kapasitesinin temel noktası destinasyonların mevcut taşıma kapasitesinin çekebildiğı turist sayısının değil bu bölgelere beklenen turist sayısıdır (Kaya, 1997: 57). Beklenen turist sayısının aşılması durumunda ise turizmin olumsuz etkileri bölgede hissedilmeye başlayacağı anlamına gelmektedir (Avcı, 2007: 490).

Turizmin olumsuz etkilerinin bölgede kendisini hissettirmeye başlaması sonucunda telafisi olmayan hasarlara yol açmakta ve turizmin sürdürülebilirliğini de tehlikeye atmaktadır. Bölgenin turizmde bu gibi olumsuz etkilerin yaşanmaması için de turistik destinasyonların taşıyabileceğı yoğunlukta turist kabul etmeleri gerekmektedir (López-Bonilla ve López-Bonilla, 2008: 116). Sonuç olarak turistlerin memnuniyet düzeylerinin azalmaması ve turizmin de olumsuz etkilerinin bölgede hissedilmemesi adına sosyal taşıma kapasitesi büyük önem arz etmektedir (Mirkarimi vd., 2015: 193).

Sosyal taşıma ve turizm taşıma kapasitesi arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Joshi ve Dahal (2019) Nepal’de bir çalışma yapmışlardır. Turistler ve yerel halktan anket tekniğinin kullanılarak bilgi alındığı çalışma sonucunda ise turizm taşıma kapasitesi (bağımlı değişken) ile sosyal taşıma kapasitesi (bağımsız değişken) arasındaki ilişkinin pozitif bir korelasyona sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

2.3. Yerel Halkın Turizme Yönelik Algılarını Etkileyen Faktörler

Turizm gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkileri de beraberinde getirmektedir. Bu etkilerin kimi zaman olumlu kimi zamanda olumsuz olduğu görülmektedir. Turizm ile ilgili çalışmalar incelendiğinde turizmin ekonomik etkilerinin genellikle ev sahibi toplumlar tarafından kabul görüldüğü anlaşılmıştır. Ancak ev sahibi toplumlar ve turistlerin kültürel yapıları ve yaşam tarzlarının farklı olması gibi nedenlerden dolayı da sosyal, kültürel ve çevresel anlamda bazı olumsuz etkilere neden olduğu görülmüştür. Turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlar üzerinde meydana getirdiği/getireceği etkilerin bilinmesinin yolu turist ile yerel halkın algı, tutum ve beklentilerinin bilinmesinden geçmektedir (Abdollahzadeh ve Sharifzadeh, 2014: 126). Yerel halk ve turistler arasındaki karşılıklı ilişkilerin bilinmesi durumunda bölgenin turizminde daha sağlıklı kararların alınması beklenmektedir (Williams ve Lawson, 2001: 269-270).

Şekil 2.2 Yerel halkın algı, tutum ve davranışları arasındaki ilişkiler
Kaynak: Carmichael, 2000: 604.

Carmichael (2000) tutumları bilişsel (algı, inanç ve bilgi), duygusal (beğenilenler ve hoşlanmayanlar) ve davranışsal (alınan veya ifade edilen eylem, belirli bir nesne veya yerle ilgili olarak hareket etme içgüdü) olmak üzere üç boyutlu bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Carmichael (2000) algılar, tutumlar ve davranışlar arasındaki ilişkiyi açıklamak amacıyla şekil 2.2'yi geliştirmiştir. Şekil 2.2'de sunulduğu gibi tutumların, yerleşik davranışları etkilemesinin muhtemel olduğunu ifade etmiştir. Carmichael (2000) yaptığı çalışma sonucunda ise kumarhane etkilerine ilişkin algıların, kumarhaneye ve kabileye yönelik tutumları da etkilediğini tespit etmiştir (Carmichael, 2000: 603-605).

Harun vd. (2018) Irak'ta yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların bölgede turizmin yeni rekreasyon parklarının geliştirilmesi ile birlikte daha fazla rekreasyon fırsatı sunduğu için olumlu etkileri olumsuz olanlardan daha fazla algılandığını ancak turizmin gelişmesinde memnun olan yerel halkın turizmin olumsuz etkilere de neden olduğunu bu olumsuz etkilerin başında ise kirliliğin geldiğini tespit etmişlerdir. Puczko ve Ratz (2000) Macaristan'da yaptıkları çalışma sonucunda turizmin gelişimi bölgede yerel halk adına önemli bir ekonomik getirisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmada yerel halkın turizmin olumsuz etkilerine de maruz kaldığı tespit edilmişse de yerel halkın genel olarak turizmin gelişimine yönelik olan desteği de olumlu olmuştur. Yerel halkın turizmin gelişimine yönelik tutumları konusunda benzer bir çalışma da Castillo Canalejo vd. (2016) tarafından yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda ise Sal ve Boa Vista sakinlerinin, genel anlamda adalarda yönetilen turizm gelişiminin yerel topluluklar üzerinde faydalı olup olmadığı konusunda şüpheleri olduğunu tespit etmişlerdir.

Yerel halkın turizme verdiği tepkilerin incelenmesine yönelik olarak yapılan araştırmalar genel olarak tek değişkenli ve çok değişkenli faktörler olarak iki grupta incelenmiştir (Faulkner ve Tideswell, 1997: 5-6). Çalışmanın bu bölümünde yerel halkın turizme verdiği tepkiler Faulkner ve Tideswell (1997) ile diğer (Fredline ve Faulkner, 2000; Andriotis ve Vaughan, 2003) araştırmacılar tarafından geliştirilen tek ve çift değişkenli faktörler olmak üzere iki aşamada açıklanmaya çalışılmıştır.

2.3.1. Tek Değişkenli Faktörler

Ev sahibi toplulukların turizmin gelişimine ve turizme yönelik algılarını etkileyen çok sayıda faktör bulunmaktadır (Büyükkuru, 2019: 51). Faulkner ve Tideswell (1997) tarafından tanımlanan bu faktörler de istatistik yönteminin amacına göre çoğunlukla tek (içsel ve dışsal) ve çok değişkenli (faktör ve kümeleme analizi) faktörler olarak gruplandırılmıştır (Fredline ve Faulkner, 2000: 765).

Faulkner ve Tideswell (1997) “*turizmin toplumsal etkilerinin izlenmesi*” amacıyla bir model geliştirmişlerdir. Ev sahibi toplumların turizmin gelişimine yönelik tepkilerin incelenmesi amacıyla modelin oluşturulmasında Butler (1980)’in “*Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli*,” ve Doxey (1975)’in “*Irridex Modeli*” önemli katkıları olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada da yerel halkın turizme yönelik algılarını etkileyen faktörlerden tek değişkenli faktörler içsel ve dışsal boyut; çok değişkenli faktörler ise faktör ve kümeleme analizi olarak açıklanmaya çalışılmıştır (Büyükkuru, 2019; Faulkner ve Tideswell, 1997; Fredline ve Faulkner, 2000; Andriotis ve Vaughan, 2003).

2.3.1.1. İçsel Faktörler

Ev sahibi topluluklarının heterojen olduğunu kabul eden içsel faktörler, bireylerin etki algılarının da duruma göre farklılık gösterebileceğini ifade etmektedir (Faulkner ve Tideswell, 1997: 6; Andriotis ve Vaughan, 2003: 5). Faulkner ve Tideswell (1997) içsel faktörleri “*katılım, sosyo-ekonomik özellikler, konut yakınlığı ve ikamet süresi olarak*” sıralamıştır. Andriotis ve Vaughan (2003) ev sahibi toplumların turizme yönelik algılarının belirlenmesi amacıyla literatürde tespit edilen içsel faktörler arasına “*turizmde ekonomik ve/veya istihdam bağımlılığı ve sosyo-demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, eğitim, gelir)*” de eklemiştir. Büyükkuru (2019) ise literatürdeki içsel faktörler arasına “*topluma bağlı olma, turistlerle etkileşim düzeyi, turizm bilgisi düzeyi, turizm planlamasında rol alma*”yı eklemiştir.

2.3.1.1.1. Turizm Planlarına Katılım

Planlamanın temel odak noktası ulaşmak istenilen hedeflerin gerçekleştirilmesidir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için de vizyon ve stratejiler oluşturulmaktadır. Oluşturulan vizyon ve stratejilerin de hangi zamanda, kimler aracılığıyla ve hangi kaynaklar kullanılarak yapılacağını belirten yol, yöntem ve programlara turizm planlaması adı verilmektedir (Tonbil, 2019: 23). Turizm planlamasının coğrafi odak noktası turistler ve yerel halkın karşılaştığı ve etkileşime girdiği turistik destinasyonlardır. Bu destinasyonlarda etkileşime giren her iki taraf arasında olumlu ve olumsuz durumlar yaşanmaktadır. Turizm planlamaları ile de turistik destinasyonlarda turizmin olumsuz etkilerinin en aza indirilerek turizmin gelişimine katkıda bulunulması hedeflenilmektedir. Ancak üzerinde durulması gereken asıl konu da yerel halkın beklentilerinin dikkate alınmadığı turizm planmalarının da başarılı olması çok zordur (Mason, 2003: 20-21). Literatürde yerel halkın turizm planlamalarına katılımları konusunda yapılan çalışmalar bulunmaktadır (Aslan, 2008; Can vd. 2014; Şahbaz ve Akdu, 2014; Sangkakorn ve Suwannarat, 2013). Aslan (2008) yaptığı çalışma sonucunda Akyaka Beldesinde yaşayan yerel halkın turizm planlamalarının kamu ve yerel yönetimlerin liderliğinde yapılmasından yana olduklarını tespit etmiştir. Şahbaz ve Akdu (2014) Muğla'nın Fethiye ilçesinde yaptıkları çalışma sonucunda katılımcı turizm planlaması sürecinin, devlet, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yerel halkın ortak katılımıyla gerçekleştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Sangkakorn ve Suwannarat (2013) yaptıkları çalışmada Lamchang-Somphet bölgesindeki yerel halkın turizm gelişimine katıldığı tespit edilmiştir. Son olarak da Can vd. (2014) yaptıkları çalışmada turizm planlamasına tam katılımın sağlanamamasının nedenlerinin başında paydaşlar tarafından turizm planmasının öneminin yeteri kadar anlaşılmaması olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2.3.1.1.2. Turistik Bölgeye Olan Uzaklık

İçsel faktörler arasında kabul edilen “turistik bölgeye olan uzaklık” konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak turist gönderen ve turist kabul eden

bölgeler arasındaki fiziki mesafenin ev sahibi toplumların turistlere yönelik tutumlarına olan etkisi konusunda olduğu görülmüştür (Akova, 2006: 103). Var vd. (1985) yaptığı çalışmada uzak ülkelerden gelen turistlerin yakın bölgelerden gelen turistlere göre daha çok tercih edildiğini tespit etmişlerdir. Akova (2006) da yaptığı çalışma sonucunda Var vd. (1985)'nin yaptığı çalışma ile benzer sonuca ulaşmıştır. Eita ve Jordaan (2007) Namibya'yı ziyaret eden turistlerin ana kaynağının öncelikli olarak Afrika gibi komşu ülkelerin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Türk turizm talebini çekim modeli kullanarak araştıran Kaplan ve Aktaş (2016) Türkiye'de ve turistlerin geldiği ülkelerdeki gelir artışının turizm talebini olumlu olarak etkilediğini ancak iki ülke arasındaki mesafe de arttıkça bu etkinin negatif olduğunu tespit etmişlerdir. Gül ve Tatoğlu (2019) ise yaptıkları çalışmada ülkeler arasındaki mesafenin turizm talebi üzerinde büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir.

2.3.1.1.3. Ekonominin Turizme Olan Bağlılığı

Turizm ile çok yakından bağlantılı olan kavramlardan birisi de “*boş zaman*”dır. Bireylerin, serbest zaman olarak da ifade edilen “boş zaman” dilimi içerisinde gerçekleştirdikleri turizm faaliyetleri ise turizmin ekonomik yönünü oluşturmaktadır. Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği her süreçte ekonomik işlemler dizininin mevcut olması turizmin çok sayıda ekonomik alan ile yakın bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Turizm bu gibi özellikleri nedeniyle ekonomi ile birbirinden ayrılmayan bir bütün halindedir (Girgin, 2019: 29). Turizm, istihdamın ve bölge halkının gelirin arttırılmasında, ödemeler dengesi açıklarının kapatılmasında bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkıda bulunmaktadır. Turizm bu gibi özellikleri sayesinde 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren sadece uluslararası anlamda değil (Çımat ve Bahar, 2003: 2) aynı zamanda da Türkiye’de de en hızlı gelişen sektörlerin başında yer almaya başlamıştır (Bilgiçli ve Altınkaynak, 2016: 561).

Turizm ve ekonomi, birbirleriyle sürekli ilişki içerisinde olan iki sektördür. Yıldız (2011) Türkiye’nin işsizlik probleminin çözülebilmesinde turizm sektörünün önemli bir payı olduğunu, Selimi vd. (2017) de Batı Balkan ülkelerinin ekonomik büyümesi üzerinde turizmin olumlu ve önemli bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Gümüş ve Özüpekçe (2009) Foça’da yaşayan yerel halkın büyük bir çoğunluğunun

gelişme aşamasındaki turizmin ekonomik getirisiyle daha çok ilgilendiklerini, Choi (2013) yaptığı çalışma sonucunda ise Güney Kore'de Jeongseon topluluğu, yerel halkın turizm gelişiminin olumlu bir ekonomik ve sosyo-kültürel etkiye sahip olduğunu düşündüklerini tespit etmişlerdir.

2.3.1.1.4. Turistler ile Etkileşim

Yerel halkın turistler ile etkileşimi konusunda Doxey (1975)'in Tolerans, Butler (1980)'in Yaşam Döngüsü, Doğan (1975)'in Modelleri gibi önemli modeller geliştirilmiştir. Modeller incelendiğinde turizmin gelişmesinde genel olarak yerel halkın turistlere ilk başlarda olumlu yaklaştıkları ancak ilerleyen dönemlerde ise düşmanca tavırlar da takındıkları görülmüştür. Yerel halkın turistlere kin ve nefret besledikleri topluluklarda turizmin sürdürülebilirliğinin de sağlanabilmesi de oldukça zor olmaktadır (Zhang vd., 2006: 183). Ünal (2020)'in Göbeklitepe'de yaptığı çalışma sonucunda “katılımcıların (yerel halkın) büyük bir çoğunluğunun (% 82) bu destinasyona gelen turistleri olumlu olarak algıladıklarını” tespit etmiştir. Ancak turist ve yerel halk etkileşimi bazen de olumsuz olarak da sonuçlanabilmektedir. Dönmez ve Çakıcı (2013) yaptıkları çalışma sonucunda “yerli turistlerin, İngiliz turistlerin yaşam tarzı ve kültürel farklılıklarından kaynaklanan rahatsızlıkları olduğunu” tespit etmişlerdir.

2.3.1.1.5. Turizm Bilgisi

Turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda geleceğe yönelik olarak bilginin sosyal, kültürel ve çevresel etkilerinin geliştirilip paylaşılması durumunda turizmin geniş bir kitleye ulaşabilmesine ve ülkelerin kalkınmasında da önemli bir rol üstlenmesine vesile olacaktır (Özkök ve Gümüş, 2009: 52). Yerel halk, turistler ve turizm hizmeti sunanların karşı karşıya geldiği turistik destinasyonlarda turizmde sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesinin yolu da her bir unsurun turizm konusunda bilgi sahibi olması ve aralarında da uyumlu bir ilişkinin bulunmasına bağlıdır (Eryılmaz, 2020: 1382). Kamu ve özel sektör yöneticileri tarafından turizm bilinci değerlendirildiğinde ise bireylerin turizme katılımlarının sağlanabilmesi

durumunda kendileri için önemli bir getiri olduğunu düşünmektedirler (Kozak vd., 2014: 36).

Yerel halkın turizm bilgisinin ölçülmesine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde Solmaz (2014)'ın Burdur ilinde yaptığı çalışmada katılımcıların ilin turizmi konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını, Doğan ve Üngüren (2012) de Isparta ilinde yaptığı çalışma sonucunda ise yerel halkın bölgenin turizminde çok az bilgi sahibi olduklarını tespit etmişlerdir. Temurçin ve Tozkoparan (2020)'nın Salda Gölü'ne gelen turistlerin büyük bir çoğunluğunun Salda Gölü'nün nerede yer aldığı konusunda ön bilgi sahibi olduklarını tespit etmişlerdir.

2.3.1.1.6. Kalma/Kalış Süresi

Turizmde kalış süresi, turistik destinasyonların sahip olduğu dışsal ve turistlerin de sahip olduğu içsel özelliklerin bu destinasyonlarda en az 24 saat kalan turistler tarafından değerlendirilmesi olarak ifade edilmektedir. Turizmde kalış süresinin iki temel özelliği bulunmaktadır. Birincisi turistlerin seyahate çıkmadan önce belirledikleri destinasyonlarda geçirdikleri toplam zamandır. İkincisi ise bu sürenin de en az 24 saatten daha az olmaması gerekmektedir (Atsız, 2020: 8-9). Turizmde kalış süresi, kısa veya uzun süreli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kısa bir süreliğine ziyarete çıkan turistler gittikleri destinasyonların sadece önemli turistik yerlerini görme eğilimindedirler. Ancak gittikleri destinasyonlarda uzun bir süreliğine kalan turistler ise daha fazla çekici alanı ziyaret etme fırsatı yakalayabilmektedirler. Bu grupta yer alan turistler ise ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda daha fazla etki yarattığı bilinmektedir (Barros ve Machado, 2009: 693).

Turizmde kalış süresinin ekonomik ve kültürel anlamda önemli etkileri bulunmaktadır. Thrane ve Farstad (2009) turizm harcamaları ile kalış süresi arasında pozitif ama azalan bir ilişkinin olduğunu, Atsız (2020)'da kültürel unsurların kalış süresini arttırdığını, Yang vd. (2011) ise konaklama değerlendirilmesi ve seyahat mesafesi ile kalış süresi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

2.3.1.1.7. Sosyo-Demografik Özellikler

İçsel faktörler arasında yer alan sosyo-demografik değişkenlerin turizm ile ilgili konular üzerindeki etkisinin belirlenmesine yönelik literatürde yapılan çalışmaların sayısı oldukça fazladır (Faulkner ve Tideswell, 1997: 6). Turizmin etkilerinin algılanmasında sosyo-demografik değişkenlerin tek başına etkili olduğu söylenemez. Turizm literatüründeki çalışmalar incelendiğinde katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin genel olarak birbiriyle tutarlı olmadığı görülmüştür. Ancak turizm konusunda yapılan bazı çalışmalarda sosyo-demografik özelliklerin birbirini desteklediği de ortaya çıkmıştır (Büyükkuru, 2019: 59).

Cinsiyet: Yerel halkın turizme ve turistlere yönelik bakışının sosyo-demografik özelliklerden birisi olan “*cinsiyet*” değişkeninin esas alınarak geliştirilen hipotezler bazı çalışmalarda birbirini desteklediği bazı çalışmalarda ise reddedildiği ortaya çıkmıştır (Güneş ve Alagöz, 2018; Sandal ve Karademir, 2016; Toprak, 2015; Türker ve Türker, 2014). Mardin ilinde Toprak (2015)’ın yaptığı çalışmada turizmin çevresel ve ekonomik etkilerini erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha fazla önemsendiği, ayrıca turizmin sosyal etkileri konusunda da kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha fazla duyarlı olduklarını tespit etmiştir. Türker ve Türker (2014)’in Muğla ili Dalyan bölgesinde yaptığı çalışmada erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre turizmin ekonomik, kültürel ve toplam etki faktörlerine yönelik bakışının daha olumlu olduğunu tespit etmişlerdir. Toprak (2015) ile Türker ve Türker (2014)’in yaptıkları her iki çalışmada da turizmin ekonomik etkilerinin erkeklerin kadınlardan daha fazla önemsendiği ortaya çıkmıştır. Güneş ve Alagöz (2018) Erzurum ilinde yaptığı çalışma sonucunda turizmin olumsuz etkilerine erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha yüksek bir düzeyde katıldıklarını tespit etmişlerdir. Sandal ve Karademir (2016)’ın Kahramanmaraş ilinde yaptığı çalışma sonucunda ise ilin turizminin gelişmesinde kadınların erkek katılımcılarına göre daha olumlu bir düşünceye sahip olduklarını tespit etmişlerdir.

Yaş: Turizm alanında yapılan çalışmaların sosyo-demografik özellikleri arasında yer alan “yaş” değişkenine göre değerlendirilmeye çalışıldığı çalışmalarda katılımcıların yaşlarına göre genel olarak benzer sonuçların elde edilmediği görülmüştür (Sandal ve Karademir, 2016; Alaeddinoğlu, 2007; Alaeddinoğlu, 2008). Alaeddinoğlu (2007)

yerel halkın Van ilinin turizmin gelişimine yönelik olumlu ve olumsuz algılarının belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışma sonucunda orta yaş grubundaki katılımcıların yaşlı ve 18 yaş altındaki katılımcılara göre turizme daha olumlu baktıklarını tespit etmiştir. Alaeddinoğlu (2008) benzer bir çalışmayı da Sivas ilinde yapmıştır. Çalışmada turizmin Sivas ilinde gelişmesi sonucunda ne tür sorunlara neden olacağı konusunda 18 yaş altındaki katılımcıların hiçbirinden olumsuz bir cevap alınmamasına karşın yaş ilerledikçe de katılımcılardan alınan olumsuz cevapların da arttığını tespit etmiştir. Ancak Sandal ve Karademir (2016)'ın yaş grupları, meslek ve gelir düzeyi gibi değişkenlerin katılımcıların ilde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri bulunduğu konusundaki fikirlerini etkilemediğini tespit etmişlerdir.

Eğitim Düzeyi: Turizm alanında yapılan çalışmalarda “eğitim” değişkeninin esas alınarak yapılan değerlendirmelerde de farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Katılımcıların eğitim seviyesinin artmasıyla turizmin gelişimine bakışları da farklılaşmaktadır (Sandal ve Karademir, 2016; Alaeddinoğlu, 2008; Erkılıç, 2019). Sandal ve Karademir (2016) Kahramanmaraş ilinde yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların eğitim düzeylerinin yükselmesiyle ilin turizmine daha sıcak baktıklarını tespit etmişlerdir. Benzer bir sonucu da Alaeddinoğlu (2008) Sivas ilinde yaptığı çalışmada katılımcıların turizme ve turistlere bakışının da daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ise katılımcıların eğitim düzeylerinin artmasıyla turizmin gelişimine verilen destek üzerinde etkili olduğu konusunda benzer bir sonuca da Erkılıç (2019) Rize ilinde yaptığı çalışma sonucunda ulaşmıştır.

Gelir Düzeyi: Turizme yönelik algıların değişmesine etki eden sosyo-demografik değişkenlerden birisi de “gelir” değişkenidir. Turizm alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde bireylerin sahip oldukları gelir düzeyleri turizme yönelik tutumlarına yansımaktadır (Alaeddinoğlu, 2008; Gök ve İnce, 2017; Çelikkanat ve Güçer, 2014; İmre, 2020). Alaeddinoğlu (2008) Sivas ilinde yaptığı çalışmada katılımcıların gelir düzeyi ile turizme yönelik algıları arasında net bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Gök ve İnce (2017) de katılımcıların gelir düzeylerine göre turizmin etkilerine yönelik boyutları arasında yüksek düzeyde; Çelikkanat ve Güçer (2014)'de Bodrum ilçesinde yaşayan yerel halkın turizmin ekonomik etkilerine yönelik algıları ile gelir düzeyleri arasında farklılıkların olduğunu tespit etmişlerdir. İmre (2020)

yaptığı çalışma sonucunda ise yerel halkın turizme bakışı ile gelir düzeyleri arasında “asgari ücret ve altı alanlar ile asgari ücretin üstünde alanlar arasında” farklılıkların olduğunu tespit etmiştir.

Medeni Durum: Sosyo-demografik değişkenlerden “medeni durum” değişkeni ile katılımcıların turizme yönelik algıları arasındaki ilişkinin belirlenilmesi hedeflenmiştir (Okuyucu ve Somuncu, 2016; Akın ve Albuz, 2016; Demir, 2010). Okuyucu ve Somuncu (2016) Yalova ili Çınarcık ilçesinde ikinci konut satın alma kararı üzerinde “aile ve kişisel nedenler” ifadesine evli olanların bekârlara göre daha fazla önemsediklerini tespit etmişlerdir. Akın ve Albuz (2016) Muğla Fethiye ilçesinde yaptıkları çalışma sonucunda katılımcıların tatil yapma kararı alırken eşleriyle birlikte ortaklaşa karar aldıklarını tespit etmişlerdir. Demir (2010) ise katılımcıların Dalyan’ı tercih etmelerinde evli veya bekâr olmalarının bir neden olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

2.3.1.2. Dışsal Faktörler

Dışsal faktör, turistik bir destinasyonun oluşumuna bağlı olarak bir bölgenin taşıdığı özellikler olarak ifade edilmektedir (Faulkner ve Tideswell, 1997: 6). Dışsal faktörlerin toplulukları makro düzeyde etkileyebilmesi ve topluluklar üzerinde bir bütün olarak etki oluşturan değişkenler olması gibi iki temel özelliği bulunmaktadır. Dışsal boyut değişkenleri arasında; turist tipleri, destinasyonun turizm gelişim aşamaları, mevsimsellik ve turist-yerel halk oranı bulunmaktadır (Büyükkuru, 2019: 53; Fredline ve Faulkner, 2000: 765). Dışsal boyutun bu değişkenleri içerisinde literatürde toplulukların tutumları ile ilişkili bulunan faktörlerinin başında ise destinasyon turizm gelişim aşaması gelmektedir (Andriotis ve Vaughan, 2003: 5).

2.3.1.2.1. Destinasyon Turizm Gelişim Aşamaları

Destinasyon seçimi, turistlerin seyahate çıkma kararı aldıktan sonra vermeleri gereken en önemli kararların başında gelmektedir. Turistlerin destinasyon seçimini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında ise ulaşım ve konaklama seçenekleri, eğlence ve dinlenme, doğal çekicilikler ile talep edilen turizm

türü gelmektedir (Eryılmaz, 2020: 423). Destinasyon seçimini etkileyen bu gibi faktörlerin bilinmesi destinasyonun daha iyi bir şekilde pazarlanabilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir (Davras ve Uslu, 2019: 681). Turistik destinasyonlarda turizmin gelişmesinde önemli bir rol oynayan unsurlardan birisi de turizmin etkilerinden makro ve mikro anlamda doğrudan etkilenen yerel halktır. Turizmin gelişmesine yönelik atılacak ilk adım da turist yerli halk ilişkisinin iyi bilinmesinden geçmektedir (Bildin, 2019: 87). Yerel halkın algı, tutum ve beklentilerin birbirinden farklı olması nedeniyle yerel halkın davranış kalıplarının anlaşılmasına yönelik teorik bir çerçeveye ihtiyaç olduğu görülmüştür (Altıntaş, 2010: 5). Turist ve yerel halk arasındaki ilişkilerin bilinmesi turistik destinasyonlarının gelişmesi için yeterli bir neden değildir. Bu amaçla da turizm sektöründe yer alan diğer paydaşlarının da turizmin gelişimine destek olmaları gerekmektedir (Şengül vd., 2018: 490). Destinasyonlar kendi içerisinde turistlere yönelik farklı doğal çekicilikleri barındırması nedeniyle turizmin vazgeçilmez unsurları arasında yer almıştır. Destinasyonların sahip olduğu bu özellikleri ile turizmin gelişimini etkileyen en önemli ekonomik ve sosyal faaliyetlerin başında gelmektedir (Ekici, 2013: 5).

2.3.1.2.2. Turist/Yerel Halk Oranı

Turist/yerel halk oranı, bir bölgeyi ziyaret eden toplam turist sayısının o bölgede yaşayan toplam yerel halka oranını ifade etmektedir. Başka bir deyişle turist/yerel halk oranı turist yoğunluğunu göstermektedir (Büyükkuru, 2019: 54). Aşırı turizm yoğunluğunun yaşandığı yerlerde faaliyet gösteren kuruluşlar “*sektörde çalışacak personelin istihdamı, kariyer gelişimi, eğitim ve geliştirme, çalışan personelin elde tutulması ve işgücü piyasasının özellikleri*” gibi konularda büyük zorluklar yaşamaktadır (Baum, 2006: 41). Aylan ve Aylan (2020) günümüzde aşırı turist yoğunluğundan rahatsızlık duymaya başlayan kesimlerin giderek arttığını belirtmiştir. Kurnaz ve İpar (2020) aşırı turizm hareketliliğinin Akyaka’da öncelikli olarak çöp ve atık sorunlarına ve turistlerin de esnafa karşı kaba davranışlarda bulunduğunu tespit etmişlerdir.

2.3.1.2.3. Turist Tipolojisi

Tipoloji kavramı Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "*insan tiplerini belirleme ve ayırt etme yöntemi*" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021). Turist tipolojisi kavramı ise farklı nitelikteki turistleri ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Özdemir, 2021). Turist tipolojisi modelleri, farklı türlerdeki turist çeşitliliğini vurgulamaları, turistlerin motivasyonları, seyahat tarzları, ilgi alanları ve davranışları konusundaki beklentilerini yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır (Grzywacz vd., 2016: 7).

Turist tipolojisi ile turist beklentilerinin doğru bir şekilde karşılanması ve turistik destinasyonlarının her bir gelişim evresinde ne tür turist tiplerinin bulunması gerektiğinin belirlenmesi hedeflenmiştir (Karadaşlı, 2019: 62). Turizm pazarlarına yönelik olarak farklı turist tipolojilerine olan gereksinimin süreklilik arz ettiyse de (Bayrakdaroğlu ve Çulhaoğlu, 2019: 747) günümüzde ise turizmin kitlesellikten uzaklaşıp bireyselliğe doğru gelişme göstermeye başlaması ile birlikte turist tipolojisi kavramının da önemini yitirmeye başladığı görülmektedir (Yaşar, 2019: 50).

2.3.1.2.4. Mevsimsellik

Turizm sektörünün yapısal özelliklerden birisi olarak kabul edilen "mevsimsellik olgusu" gerek turizm işletmeleri gerekse bu sektörde çalışanlar üzerinde meydana getirdiği problemlerin ortadan kaldırılabilmesi veya azaltılabilmesi amacıyla üzerinde en fazla durulan konuların başında gelmiştir (Günel, 2009: 1). Mevsimsellik olgusu sezonun bittiği dönemlerde turistik destinasyonlara gelen turistlerin azalması sonucunda istihdam edilen personelin işten çıkarılması ve işletmelerin finansal kaynaklarının tüketilmesi gibi nedenlerden dolayı (Alshuqaiqi ve Omar, 2019: 1483) bölgedeki işletmelerin canlılığını tehdit edebilmektedir. Mevsimsellik bu gibi özelliklerden dolayı (Lee vd., 2008: 1) yaygın olarak politika, pazarlama ve operasyonel düzeyde ele alınması gereken önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Baum ve Lundtorp, 2001: 2). Sonuç olarak "mevsimselliğin ekonomik bir öneme sahip olması, fiyatlandırmaları etkilemesi, sezonun uzatılma ihtimalinin hesaplanması" amacıyla turizm tahmininde mevsimselliğin etkisinin dikkate alınması gerekmektedir (Lundtorp, 2001: 24).

2.3.2. Çok Değişkenli Faktörler

Yerel halkın turizme ve turistlere bakışının çok değişkenli faktörler ile analiz eden araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalarda en fazla kullanılan çok değişkenli faktörler arasında ise faktör ve kümeleme analizi yer almaktadır (Büyükkuru, 2019: 61). Kümeleme; verilerdeki grupları bulmaya yarayan analiz türlerinden birisidir (Kaufman ve Rousseeuw, 1990:1). Kümeleme analizi, çeşitli uygulamalar düşünülerek farklı alanlarda geliştirilmiştir (Hennig vd, 2016: 2). Faktör analizi ise aralarında ilişki bulunan birden fazla değişkenin tek bir kategoride toplanarak daha az sayıdaki faktör ile yeni değişkenlerin bulunması sonucunda istatistiki anlamda analiz kolaylığı sağlayabilmesidir (Büyüköztürk, 2002: 470-472). Özet yapıları tanımlamaya yönelik bir yöntem olan faktör analizinin temel amacı ise değişkenler arasındaki ilişkileri anlamak isteyen bilime bu yolda yardımcı olmaktır (Goldberg ve Velicer, 2006: 1).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZMDE YAŞAM KALİTESİ

Yaşam kalitesi kavramı günümüzde neredeyse tüm disiplinlerde üzerinde durulması gereken konuların başında gelmeye başlamıştır (Diener ve Suh, 1997: 189; Sirgy, 2001: 78; Rahman vd., 2005: 1; Mccall, 2005: 120; Kabadayı, 2006: 7; Veenhoven, 2007: 1; Krinitcyna, 2016: 1). Araştırmanın bu bölümünde de yaşam kalitesi kavramına odaklanılarak turizm ve yaşam kalitesi ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. Yaşam Kalitesi Kavramı

Yaşam kalitesi kavramına yönelik kaygıların çok eskilere dayandığı ve bu kaygıların da sadece sosyal bilimcilerin tekelinde olmadığı bilinmektedir. Ekonomik ve sosyal politika alanında meydana gelen gelişmeler neticesinde sosyal bilimlerin “yaşam kalitesi” kavramı üzerine daha fazla odaklanması gerektiği üzerine vurgu yapılmıştır (Baldwin vd., 1993: 1). Sosyal bilimlerde *"daha mutlu görünmemiz, daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olduğumuz anlamına mı gelir?" "yaşam kalitesi, iyi yaşam ile eş anlamlı mı?"* gibi sorular ile yaşam kalitesi kavramına açıklık getirilmeye çalışılmıştır (Kuhling ve Keohane, 2007: 3). Günümüz topluluğundaki üyeler içinde yaşadıkları topluluğu oluşturan çeşitli yaşam alanlarından etkilenmektedir. Bu nedenle de farklı şehirlerden kuruluşlar sağlık, güvenlik, maddi, duygusal ve toplumsal refah gibi çeşitli alanlarda topluluğun yaşam kalitesini izlemeye başlamışlardır (Sirgy ve Rahtz, 2006: 61). İnsan hakları konusunda yaşanan gelişmelerle birlikte yaşam kalitesi kavramı da toplulukların refahına yönelik kararların alınmasında önemli bir gösterge olmuştur. Nihayetinde toplumların tamamının ulaşmak istediği bir hedef haline gelmesiyle de evrensel bir boyuta ulaşmıştır (Boylu ve Paçacıoğlu, 2016: 138).

Yaşam kalitesi, bireylerin refahını etkileyen, boş zaman, fiziksel ve ruhsal sağlık, eğitim, çevre gibi pek çok unsuru nesnel veya öznel ölçütlerle değerlendirmeyi hedefleyen çok boyutlu bir kavram olarak ifade edilmektedir (Kabadayı, 2006: 7). Yaşam kalitesi, günümüzde çok yeni bir disiplinlerarası araştırma alanı olarak kabul edilmektedir (Ruževičius, 2007: 321; Eurofound, 2014: 14; Kafashpor vd. 2018: 524;

Saayman vd. 2018: 391). “Sosyal göstergeler araştırması ve mutluluk refahı” gibi unsurlarda sosyologların çabalarının öne çıktığı görülmektedir. Yaşam kalitesi bu gibi nedenlerden dolayı sosyoloji disiplini ile çok yakın bir ilişki içerisinde. Yaşam kalitesinin bu gibi disiplinler ile iç içe olması nedeniyle 20.yüzyılda sosyal bilimler alanında üzerinde en fazla durulan konuların başında gelmiştir (Kim, 2002; Veenhoven, 2007; Khizindar, 2012; Sarı ve Özdemir, 2014; Türker vd. 2016; Eser vd. 2018; Avcı, 2018; Aylan, 2019; Özer ve Ataman, 2020).

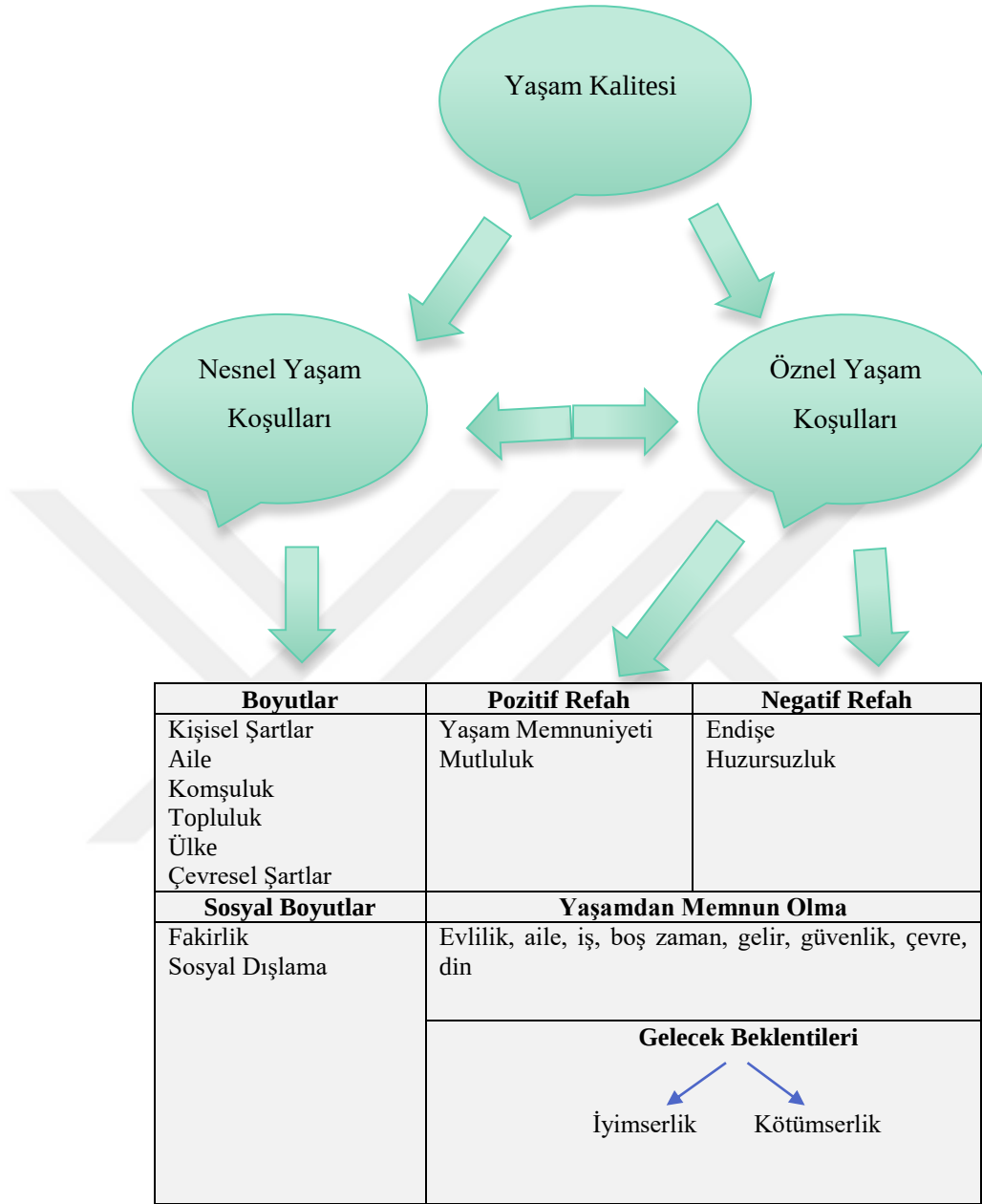
Yaşam kalitesi literatürde çok farklı tanımlar yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Başka bir deyişle refahı temsil etmek için kullanılan birçok terim bulunmaktadır. Yaygın olarak kullanılan terimlerin başında ise yaşam kalitesi, yaşam standardı, insan sağlığı ve refahıdır. Yaşam kalitesi, genel olarak bireylerin çeşitli yaşam alanlarından ne ölçüde tatmin olduklarının belirlenmesi olarak ifade edilmektedir (Gyhas ve Kondo, 2015: 2). Farklı bir tanıma göre yaşam kalitesi, bireylerin sosyo-ekonomik, fiziksel ve psikolojik gibi çeşitli yaşam alanlarında duydukları memnuniyetin nicelik ve nitelik olarak ölçülmesini ifade etmektedir (Aylan, 2019: 94-95). Yaşam kalitesi, bireylerin maddi, manevi ve sosyal gereksinimlerinin tatmin edilme derecesidir. Buradaki tatmin edilme derecesi ise bireyin çeşitli yaşam alanlarındaki kendi memnuniyetine dayanmaktadır (Krinitsyna, 2016: 1). Yaşam kalitesinin bu gibi özelliklerinden dolayı bireylerin yaşam refahının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar uluslararası anlamda hız kazanmaya başlamıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı bireylerin uzun vadeli geleceği düşünüldüğünde yaşam kalitesi üzerinde etkili olan veya olacak etmenlerin bilinmesi büyük önem arz edecektir (Rahman vd., 2005: 1).

3.2. Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi

Yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik konular arasında “*maddi refah, sağlık, siyasi istikrar ve güvenlik, aile hayatı, sosyal yaşam, iklim ve coğrafi konum, istihdam, siyasi özgürlük ve cinsiyet özgürlüğü*” bulunmaktadır. Bireylerin, toplulukların, bölgelerin, şehirlerin ve ülkelerin yaşam kalitelerinin ölçülmesine yönelik yapılan araştırmalar da genellikle bu konulara yönelik olmaktadır (Ruževičius, 2007: 321). Yaşam kalitesinin ölçülmesi amacıyla gerek araştırmanın yapıldığı disiplin türüne

gerekse ele alınan konunun içeriğine uygun olarak literatürde nesnel ve öznel ölçütlerin kullanıldığı farklı yaklaşımlar bulunmaktadır (Diener ve Suh, 1997: 189; Mccall, 2005: 120; Glatzer, 2006: 171; Liu, 2013: 67; Akyüz vd., 2017: 255-256). Ancak üzerinde asıl durulması gereken en önemli husus “ölçülme biçiminden” çok “neyin ölçüldüğüne” bağlıdır (Trajkovska-Anchevska ve Trajkov, 2019: 65). Yaşam kalitesinin karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle üzerinde fikir birliğinin sağlandığı ne bir tanımı ne de standart bir ölçümü bulunmaktadır (Cummins, 1997: 7). Yaşam kalitesinin göreceli bir kavram olması nedeniyle öznel değerlendirmelerin yapılması daha kabul gören bir anlayıştır (Kabadayı, 2006: 8). Yaşam kalitesi kavramının ölçülmesinde öznel değerlendirmelerin yaygın olarak kullanılması daha kabul gördüyse de ölçümlerin sağlıklı yapılabilmesi için nesnel bileşenlere ait olan göstergelere de gereksinim duyulmaktadır (Andrews ve Withey, 2012: 5). Yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik yapılan araştırmalarda elde edilen veriler bazı bölgelerde tutarlı sonuçlar içerirken bazı bölgelerde ise farklılık gösterebilmektedir (Stein, 2002: 50). Böyle bir durumun yaşanmasının temel nedeni ise yaşam kalitesi araştırmalarında ele alınan konunun ait olduğu disiplin dalının ve değerlendirmeye tabi tutulan göstergelerin farklılık göstermesidir (Tosun, 2013: 219).

Glatzer (2006) yaşam kalitesinin “*nesnel yaşam koşullarından (topluluk, aile, ülke, çevresel şartlar, fakirlik vb.) ve/veya öznel olarak algılanan (yaşam memnuniyeti, mutluluk vb.) refahtan oluşan bileşenlerin*” bir araya gelmesiyle oluştuğunu ifade etmiştir. Nesnel yaşam kalitesi algısı, bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre yaşam kalitesi düzeyini belirleyen nüfus, eğitim, ulaşım vb. gibi faktörlerdir. Öznel yaşam kalitesi algısı ise bireylere yönelik olan algıları içermektedir. Yani öznel yaşam kalitesi bakanın gözündedir. Nesnel yaşam koşulları ile öznel yaşam koşulları arasındaki ilişki de çok güçlü değildir (Glatzer, 2006: 171-172).

Şekil 3.1. Glatzer (2006)'in yaşam kalitesi ve bileşenleri

Kaynak: Glatzer, 2006: 171.

3.2.1. Nesnel Yaşam Kalitesi

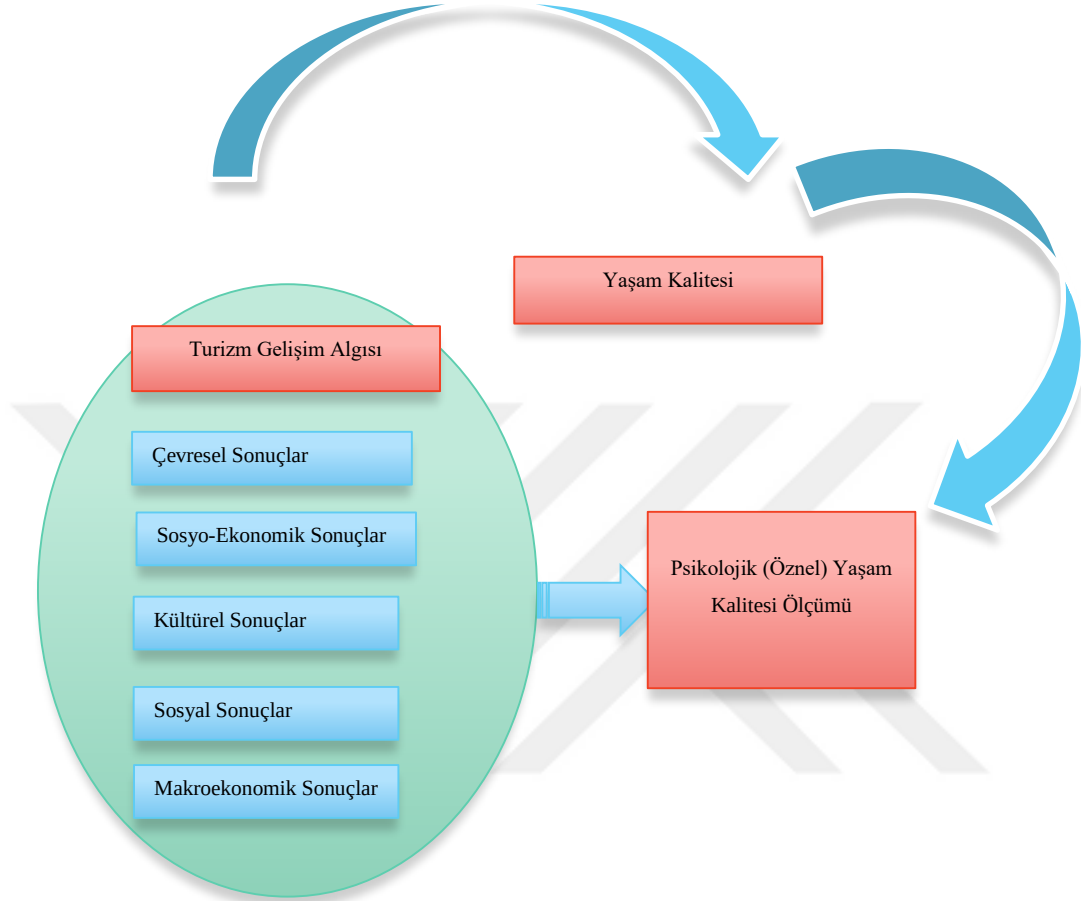
“Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi”, “bireylerin refah düzeylerinin artırılması”, “daha iyi bir yaşama nasıl ulaşılabilir?”, “daha fazla mutlu olabilmenin yolları” gibi konular tarihsel süreç içerisinde bireylerin düşüncelerini sürekli meşgul etmiştir.

Yaşam kalitesi adı altında ifade edilen bu düşünceler araştırmacılar tarafından da üzerinde en fazla durulan konuların başında gelmiştir (Türkoğlu vd., 2008: 105). Yaşam kalitesinin genel kabul görmüş bir ölçümü olmasa da araştırmacılar tarafından gelir, konut, eğitim, nüfus ve sağlık gibi unsurlar toplumsal koşulların göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Yaşam kalitesi bu özelliği nedeniyle bireyin bağlı olduğu topluluğun nesnel koşullarının bir işlevi haline gelmektedir. Bu da toplumsal yaşam kalitesi ile nesnel koşullarının belli bir noktada eşitlendiği anlamına gelmektedir (Schneider, 1975: 496-497). Nesnel göstergeler, bireylerin toplumsal çevrelerine ait olan öznel algıları yerine daha çok nesnel ve nicel istatistiklere dayanmaktadır (Diener ve Suh, 1997: 192). Nesnel göstergelerin iki temel özelliği bulunmaktadır. Birincisi bireylerin algısından tamamen uzak olması ikincisi ise oluşan koşulların değerlendirmelerine dayanmasıdır (Üçer, 2009: 7).

3.2.2. Öznel Yaşam Kalitesi

Bireylerin yaşam kalitesine yönelik algıları olarak ifade edilen “öznel iyi oluşun” en temel özelliği, bireylerin içerisinde bulundukları yaşam koşulları hakkında bilgi sağlamasıdır. Ancak “öznel iyi oluşun” bireylerin yaşam kalitesi konusunda yeterli bilgiyi sağladığı söylenemez. Çünkü yaşam kalitesi, doğrudan olmasa da gelir, eğitim, sağlık gibi bireylerin yaşam refahını etkileyebilecek birçok nesnel ölçütle de çok yakın bir ilişki içerisindedir. Öznel iyi oluş, tarihsel süreç içerisinde bireyler ve toplumlar arasındaki farklılıkları araştırması, toplumsal gelişmeye daha geniş bir perspektiften bakabilmesi nedeniyle “mutluluk” ve “yaşam doyumu” üzerinde bir dizi ölçümler geliştirmiştir (Eurofound, 2014: 14). Öznel iyi oluşun, bireyler ve topluluklar üzerinde bu gibi etkilere sahip olması nedeniyle 20.yüzyılın sonlarına doğru daha fazla önem kazanmasına neden olmuştur. Öznel iyi oluşun zaman içerisinde büyük bir önem kazanmaya başlaması ile birlikte yaşam kalitesinin öznel olarak ölçülmesine yönelik çalışmalar da hız kazanmıştır (Diener, 1984; Garcia vd. 2017; Kafashpor vd. 2018). Kafashpor vd. (2018) yaşam kalitesinin yerel halkın öznel mutluluğu üzerinde olumlu bir etkisinin olup olmadığını ve bölgedeki turizmin gelişimiyle yerel halkın öznel mutluluğu arasındaki ilişkiye yaşam kalitesinin aracılık edip etmediğini tespit etmek amacıyla şekil 3.2’deki öznel yaşam kalitesi ölçeğini geliştirmişlerdir. Araştırmacılar

yaptığı çalışma sonucunda ise bölgede turizmin gelişiminin yerel halkın öznel mutluluğu ve yaşam kalitesi üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir.

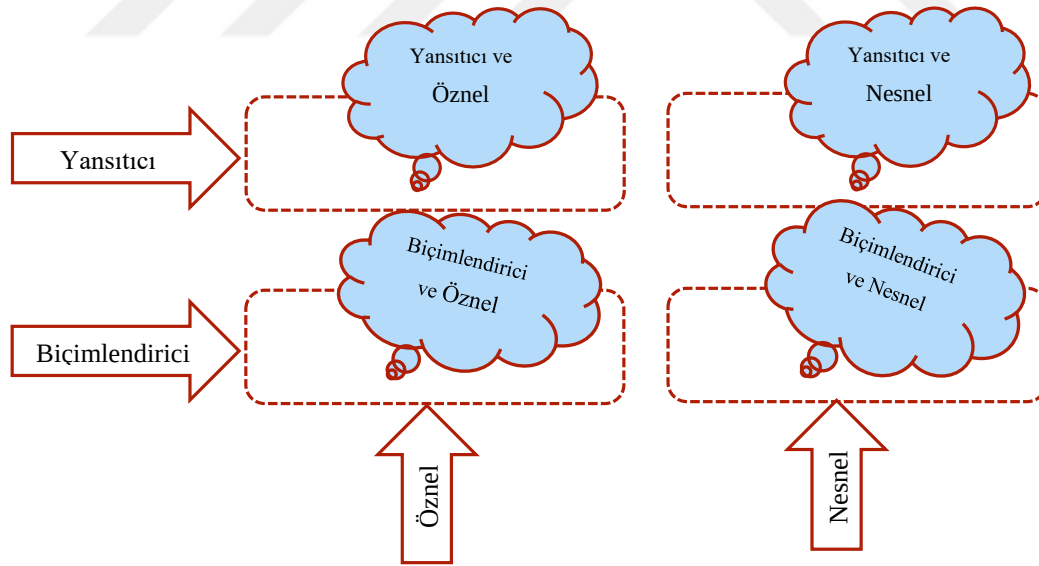

Şekil 3.2. Kafashpor vd., (2018)'nin öznel yaşam kalitesi ölçeği

Kaynak: Kafashpor vd. 2018: 524.

Krinitcyna (2016) ihtiyaç ve beklentilerin bireysel olduğunu bu gibi unsurların da bireylerin fikir ve düşüncelerinden ibaret olması nedeniyle de istatistiksel nicelik olarak ele alınmasının çok zor olduğunu belirtmiştir. Psikolojide öznel iyi oluş kavramını “bireylerin yaşamdan aldıkları doyumla ilgili kendilerini değerlendirmesi” olarak açıklayan Joshua (2017) ekonomistlerin gözlemlenebilir tercihlere yönelik verileri kullanmaları nedeniyle nesnelci bir yaklaşım izlediklerini ve gözlemlenemez olarak algılanan öznel yaklaşımı da göz ardı ettiklerini vurgulamıştır. Diener ve Suh (1997) öznel iyi oluşu “bireylerin kendi içsel refah yargıları” olarak tanımlamıştır. Diener ve Suh (1997) bir ekonomide, tüketici beklentilerine yönelik seçimlerin bu alandaki uzmanların yargılarından çok bireylerin davranışlarına yönelik “fayda

ölçüsü” olarak kabul edildiğini, ekonomideki “fayda ölçüsü” kavramı da öznel yaşam kalitesinde bireylerin kendi yaşamlarındaki olaylara içsel olarak verdikleri “tepki” ve “deneyimler” olduğunu ifade etmiştir. Andrews ve McKennel (1980) algılanan öznel iyi oluş ölçütlerinin temelde tutum ölçütleri olarak kabul edilmesi nedeniyle duyuşsal ve bilişsel unsurları yansıtabildiklerini ifade etmiştir. Öznel iyi oluşun “bireylerin kendi yaşamlarını duyuşsal ve bilişsel olarak yorumlanmasından oluştuğunu” ifade eden Zatori ve Beardsley (2018) ise bu kavramın hem öznel hem de nesnel yaşam kalitesini araştırır yapılar olması nedeniyle yaşam kalitesini araştırmaya yönelik yapılan çalışmaların da sağlıklı bir şekilde büyümesine yol açtığını belirtmişlerdir. Garcia vd. (2017) İtalyan ve İsveçli ergenler üzerinde “öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş arasındaki farklılıklar ve ilişkileri” tespit etmek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Çalışma sonucunda İtalyan ergenlerin İsveçli ergenlerin yaşamlarından duydukları memnuniyetten daha yüksek düzeyde memnuniyet elde ettiklerini ve hem İtalya’da hem de İsveç’te öznel iyi oluşun üç yapısı da iki ülkedeki ergenlerin psikolojik iyi oluşuyla yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

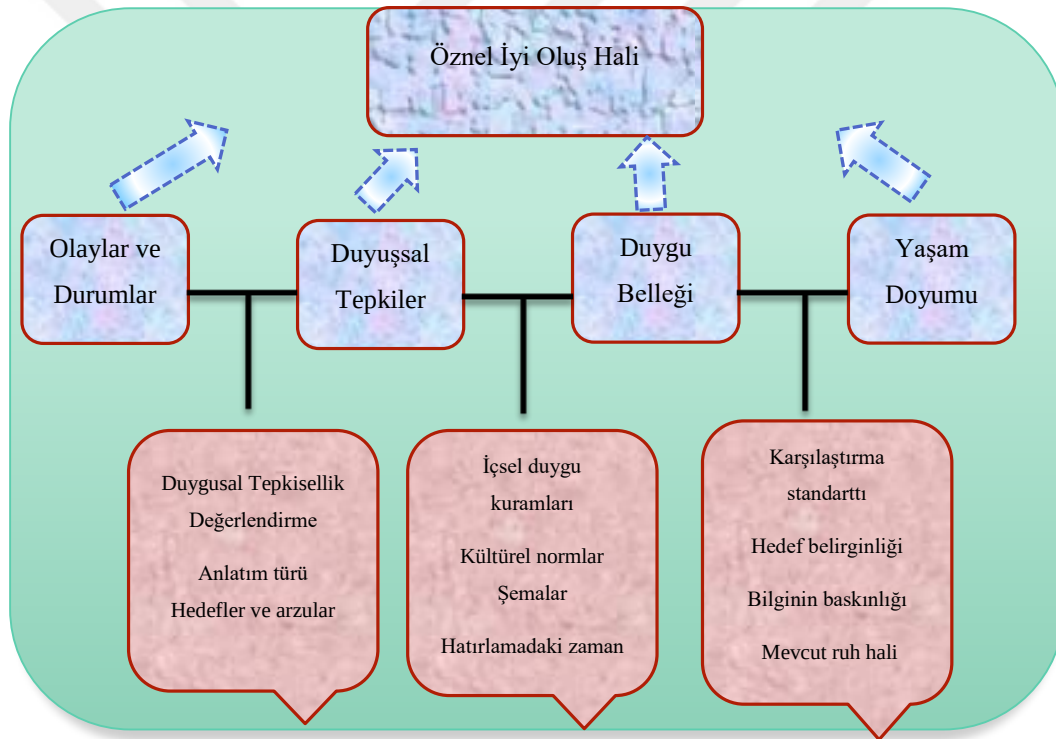

Şekil 3.3. Bireysel yaşam kalitesinin ölçülmesi

Kaynak: Sirgy, 2001: 79.

Katılımcıların kendi yaşam kaliteleri, topluluk, aile ve ülke hakkındaki algı, tutum ve beklentileri yaşam kalitesinin öznel göstergeleri arasındaki ölçümlerdir. Yaşam kalitesinin bireysel ölçümü “öznel göstergelere karşı nesnel göstergeler” ve

“yansıtıcı göstergelere karşı biçimlendirici göstergeler” olmak üzere iki farklı boyutta sınıflandırılmıştır. Başka bir deyişle ölçümlerin tanımlanması da “öznel yansıtıcı göstergeler, nesnel yansıtıcı göstergeler, öznel biçimlendirici göstergeler ve nesnel biçimlendirici göstergeler” olmak üzere dört grupta açıklanmaya çalışılmıştır (Sirgy, 2001: 79; Kim, 2002: 47-48). Yaşam kalitesi belli bir analiz düzeyinde yansıtıcı ve biçimlendirici göstergeler açısından ölçülebilmektedir. Yansıtıcı göstergeler yapının tek boyutlu olduğunu biçimlendirici göstergeler ise yapının çok boyutlu olduğu görüşünü yansıtmaktadır. Yansıtıcı göstergeler yapıyı en yakın bir biçimde ölçerken, biçimlendirici göstergeler ise yapıyı ölçmenin en ideal yolu bu yapıyı bir araya getiren boyutların birtakım bileşenlerinden geçtiğini kabul etmektedir (Sirgy, 2001: 78-80).

Şekil 3.4. Öznel iyi oluş için sıralı bir çerçeve.

Kaynak: Kim-Prieto vd. 2005: 268.

Kim-Prieto vd. (2005) öznel iyi oluşu dört aşamalı bir model üzerinde açıklamaya çalışmışlardır. Model, bireylerin duygusal tepkilerini ortaya çıkaran nesnel olaylar ve koşullar ile başlamaktadır. Modelin ilk aşaması olan “olaylar ve durumlar” aşamasının bireylerin kendi dünyalarına olan fikirleri içermediğinden öznel iyi oluş olarak kabul edilmemektedir. Nesnel olaylar genellikle öznel değerlendirmelerin ilk

hedefleridir. Modelin ikinci aşaması olaylara verilen “duygusal tepkileri” içermektedir. Duygusal tepkiler; fizyolojik tepkiler, davranışsal eğilimler ve bilişsel değerlendirme gibi birçok unsuru kapsamaktadır. Ancak ani duygusal tepkiler azaldıktan sonra daha sonra tekrardan hatırlanabilmektedir. Küresel değerlendirme sorunlarının ele alındığı modelin son aşamasında ise bireylerin kendi yaşam koşulları ve bunlara verdikleri tepkilere yönelik geçmişe dönüp düşünebilmektedir (Kim-Prieto vd., 2005: 268-269).

3.3. Yaşam Kalitesini Açıklamaya Yönelik Teoriler

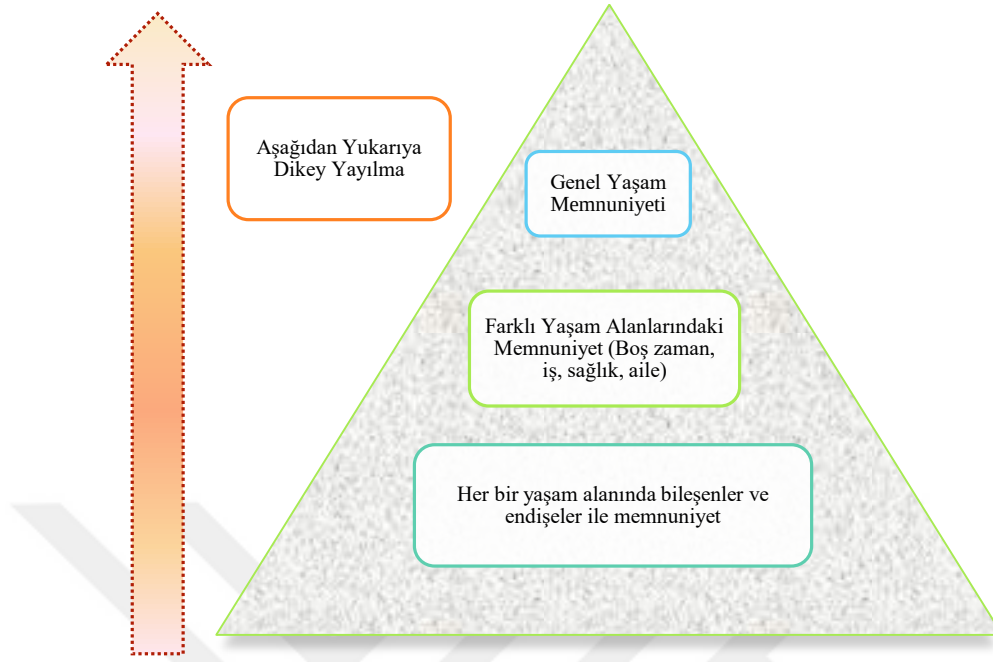
Günümüzde turizm ve yaşam kalitesi ilişkisini incelemek amacıyla farklı teoriler geliştirilmiştir. Bu teorilerin başında; Bottom-up Spillover (Aşağıdan-Yukarıya Yayılma) ve Top-Down Spillover (Yukarıdan-Aşağıya Yayılma), Kriel (2006)’in Yaşam Kalitesi Modeli, Budapeşte Modeli (The Budapest Model-2008), Rahman ve Diğerlerinin (2005) Yaşam Kalitesi Modeli, Cummins (1997)’in Yaşam Kalitesi Modeli, Schalock ve Verdugo (2005)’nun Yaşam Kalitesi Modeli, Enea ve Tanasoıu (2009) Turizmin Yaşam Kalitesi Modeli, Kim (2002)’in Yaşam Kalitesi Modeli ve Veenhoven (2000)’in Dörtlü Yaşam Kalitesi Modeli gelmektedir.

3.3.1. Aşağıdan Yukarıya ve Yukarıdan Aşağıya Kuramları

Aşağıdan Yukarıya (Bottom-Up Spillover) ve Yukarıdan Aşağıya (Top Down Spillover) Kuramları yaşam doyumunu bireysel olarak açıklamaya çalışan teorilerin başında gelmektedir. Bu kuramlar ile bireylere yönelik yaşam doyumlarının ve mutluluklarının içsel ve dışsal kökenlerinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir (Şimşek, 2011: 31). Aşağıdan-Yukarıya (Bottom-up) ve Yukarıdan Aşağıya (Top down) Kuramları arasındaki ayrım modern psikolojide büyük bir önem arz etmiştir. Aşağıdan-Yukarıya Yayılma, mutluluğun çok sayıda küçük zevklerin toplamı olduğunu başka bir deyişle mutlu bir yaşamın sadece mutlu anların birikiminden ibaret olduğunu ifade etmektedir (Diener, 1984: 565). Aşağıdan-Yukarıya yayılma kuramı, alt alanlardaki (aile hayatı gibi) bir etkinin üst alanlardaki etkisini ifade etmektedir. Bu kuramın en temel özelliği duygunun, yaşam alanları hiyerarşisinde yukarıya doğru hareket etmesidir. Başka bir deyişle duygunun, genel yaşamın en üst seviyesindeki

alanı etkilemek amacıyla etki alanı hiyerarşisinde yukarıya doğru hareket etmesidir. Aile ve sosyal hayatından memnun olan bir bireyin çalışma hayatından yeteri kadar memnun olmaması Aşağıdan-Yukarıya yayılmaya örnek olarak verilebilmektedir (Sirgy, 2002: 47). Aşağıdan-Yukarıya yayılmanın temel odak noktası, yaşam memnuniyetinin işlevsel olarak yaşamın tüm alanları ve alt alanlarındaki memnuniyetle ilişkili olmasıdır. Bir tutum hiyerarşisinin en üstünde kabul edilen yaşam doyumu sağlık, güvenlik, aile, sosyal, boş zaman ve eğlence, sanat ve kültür, iş, finansal, manevi, benlik gibi yaşam alanlarından etkilenmektedir. Aşağıdan-Yukarıya yayılma teorisi, bir bütün olarak yaşamdan duyulan memnuniyetin büyük ölçüde çeşitli yaşam alanlarından duyulan memnuniyet tarafından belirlendiğini kabul etmektedir. Belirli bir yaşam alanı içindeki etkinin biriktiğini ve dikey olarak üst alanlara (yani, genel olarak hayata) yayıldığını varsaymaktadır (Kruger, 2012: 284-285). Başka bir deyişle Aşağıdan-Yukarıya Kuramı, bireylerin genel yaşam memnuniyetinin boş zaman, iş, sağlık, aile hayatı gibi temel yaşam alanlarındaki memnuniyetle belirlenmektedir. Bir yaşam alanındaki yaşam olaylarıyla deneyimlenen memnuniyet, genel memnuniyeti belirlemek amacıyla da yukarıya doğru yayılarak yaşam doyumunu etkilemektedir (Neal vd., 2007: 154). Sirgy (2002) Aşağıdan-Yukarıya yayılma stratejisini aşağıdan yukarıya yayılmadan önce ve Aşağıdan-Yukarıya yayıldıktan sonra olmak üzere iki aşamalı bir grafiksel model üzerinde açıklamaya çalışmıştır. Aşağıdan-Yukarıya yayılmadan önceki şeklin üst kısmı kendi yaşamından orta düzeyde memnun olan bir bireyi göstermektedir. Şeklin alt kısmı ise bu orta düzeyde genel memnuniyetin değiştiğini göstermektedir. Yani birey şu anda çok üst düzeyde bir yaşam doyumunu yaşamaktadır.

Neal vd. (1999) “*turistlerin yaşam doyumunu hiyerarşisine*” dayanan bir model geliştirmişlerdir. Araştırmanın modelinin üç temel özelliği bulunmaktadır. Modelin birinci ve en önemli özelliği yaşam memnuniyetinin yaşamın bütün ve alt alanlarına yönelik olan memnuniyetle ilişkili olmasıdır. İkinci özelliği yaşam memnuniyetinin hiyerarşi modelinde yaşam memnuniyetinin daha düşük olan yaşam kaygılarından etkilendiğini göstermesidir. Modelin üçüncü özelliği ise boş zaman, aile, iş ve sağlık gibi alanlarda birey ne kadar tatmin olursa genel olarak hayattan da daha fazla tatmin olmaktadır.

Şekil 3.5. Yaşam memnuniyetinin hiyerarşi modeli

Kaynak: Neal vd. 1999: 155.

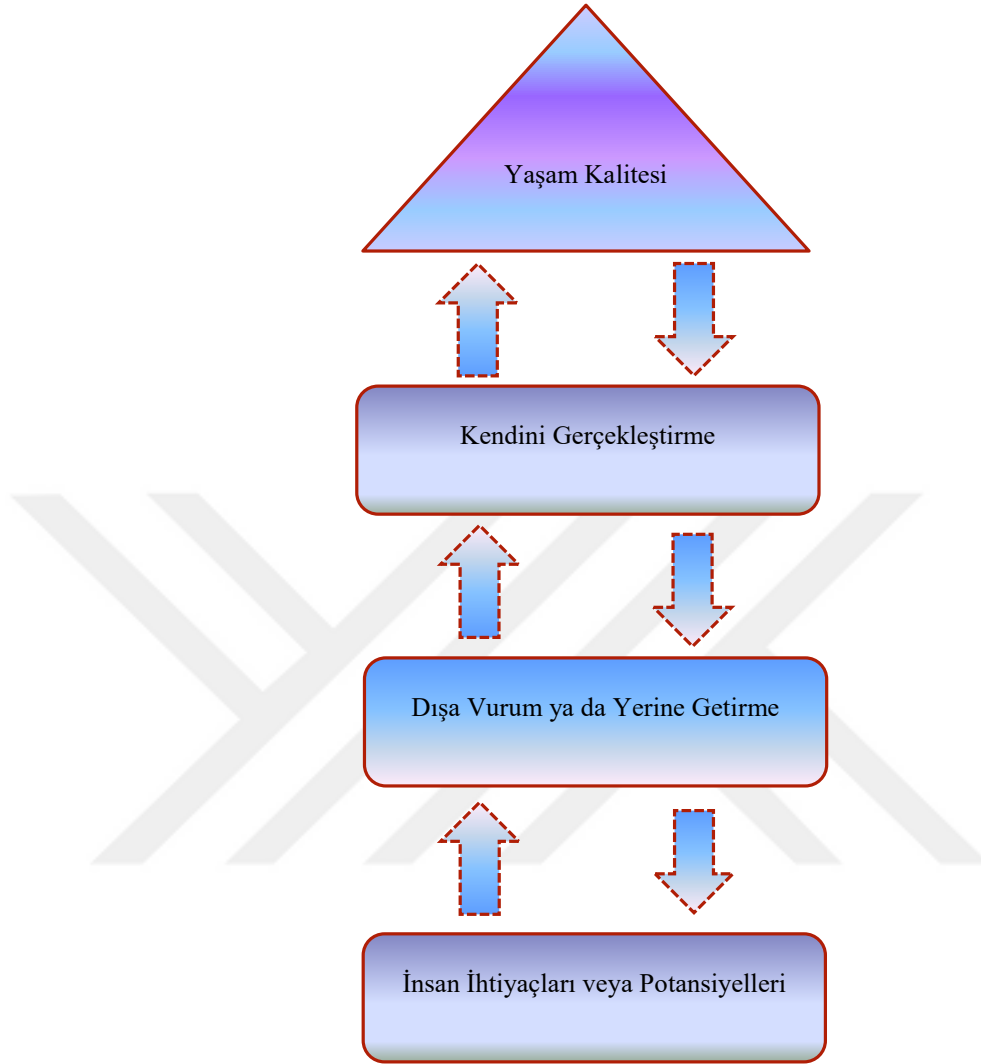
Bireylerin kişilik özellikleri genel olarak olaylara tepki verme şekillerini de etkilemektedir. Başka bir deyişle iyimser bir kişiliğe sahip olan bireyler yaşadıkları toplumda karşılaştığı birçok olayı da olumlu olarak algılamaktadır (Diener, 1984: 565). Yukarıdan-Aşağıya Yayılma, üst düzey alanların (genel yaşam alanları) sağlık, aile, iş, boş zaman gibi alt düzey alanlar üzerindeki etkisini ifade etmektedir. En üst düzeydeki yaşam alanının daha fazla olumlu duygular içerdiği göz önüne alındığında öznel iyi oluşun geliştirilmesinde önemli bir strateji olarak kullanılmaktadır. Bu olumlu etkinin tüm yaşamı tekrar besleyen ikincil bir yaşam alanlarının pozitif değerini arttırmak amacıyla etki alanı hiyerarşisini ise aşağıya doğru yayabilmesine olanak tanımaktadır. Örneğin genel yaşamından memnun olan bir bireyin iş hayatından kendisini çok fazla iyi hisetmemesi durumunda genel olarak yaşama dair duygularının çalışma yaşamı alanına yayılmasına izin vermektedir. Bu durumda ise bireyin çalışma hayatıyla ilgili olumsuzlukları ise azaltmaktadır (Sirgy, 2002: 47). Sonuç olarak turizm ile ilgili çalışmalar incelendiğinde yaşam doyumu araştırmalarında genel olarak her iki yaklaşımdan birisinin tek başına kullanılmasının uygun olmadığına vurgu yapılmaktadır (Şimşek, 2011: 32).

3.3.2. Kriel (2006)'in Yaşam Kalitesi Modeli

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi modeli en alt basamaktaki “temel fizyolojik ihtiyaçlar” ile başlayıp sırasıyla “güvenlik ihtiyacı, ait olma, benlik saygısı” ile devam edip en üst basamak olan “kendini gerçekleştirme” ile son bulmaktadır. Kriel (2006)'in yaşam kalitesi modelinin en alt basamağını da “insan ihtiyaçları ve potansiyelleri” oluşturmaktadır. Modelin ikinci basamağı “dışa vurum ve yerine getirme” son basamağı ise “kendini gerçekleştirme”dir.

Bu açıdan bakıldığında ise Kriel (2006)'in yaşam kalitesi modeli de Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile tutarlı bir evrimsel gelişim akışı içerisinde olmaktadır. Maslow'un İhtiyaçlar hiyerarşisi modelinde her bir basamakta ilerleyebilmenin yolu önceki basamaklara bağıdır. Başka bir deyişle bir alt basamakta karşılanmayan bir ihtiyaç nedeniyle bir üst basamağı geçilmemektedir. Kriel (2006)'in yaşam kalitesi modelinde ise önceki seviyeye bağı olarak artan her seviyeye ilerleme büyük ölçüde tatmin edilir.

Kriel (2006)'in yaşam kalitesi modelinin diğeri bir özelliğı de Kohlberg'in ahlaki gelişim modelini tamamlayıcı bir özellik taşımasıdır. Her iki modelin de tek yönlü olmadığı ve bireyler bazen koşullara bağı olarak da daha düşük seviyelere geri dönebilmektedir.

Şekil 3.6. Kriel (2006)'ın yaşam kalitesi modeli

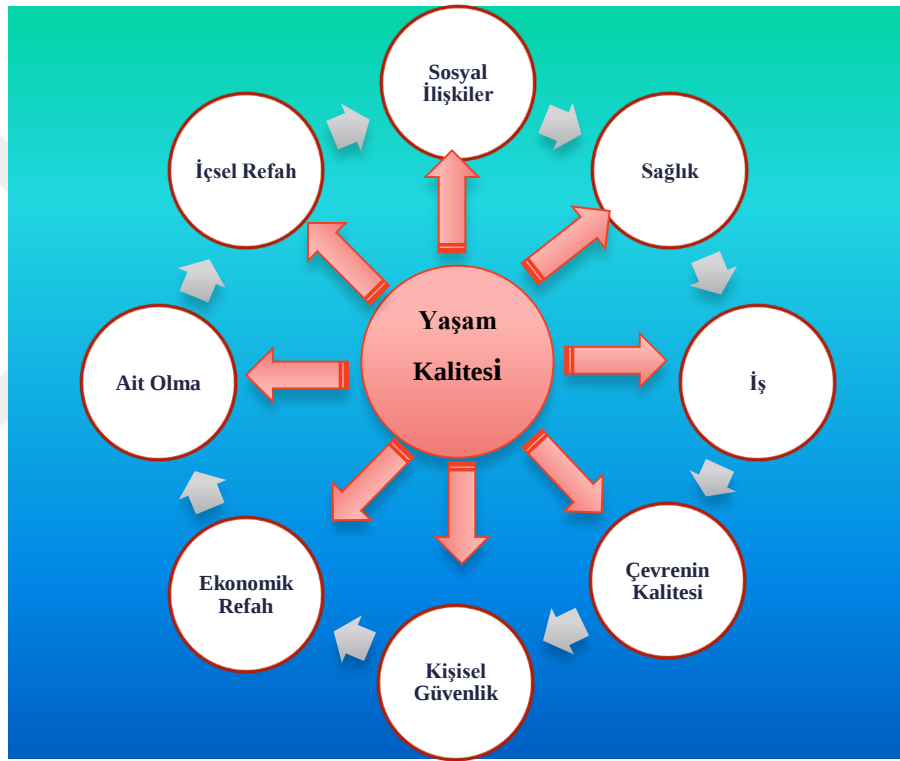
Kaynak: Kriel, 2006: 17.

3.3.3. Budapeşte Modeli (The Budapest Model-2008)

Turizme özgü ilk yaşam kalitesi modelinin kökeni Ulusal Turizm Geliştirme Stratejisine (NTDS Macaristan) dayanmaktadır. Temel amacı ise turizm yoluyla yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir. Yaşam kalitesini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Turizm ise yaşam kalitesini doğrudan veya dolaylı yollardan etkileyen bu faktörlerden yalnızca birisidir (Ministry of Local Government, 2008: 4). Budapeşte Modeli'nin bir tarafında yaşam kalitesinin unsurları diğer tarafında ise turizme yönelik

unsurlar bulunmaktadır. Modelin temel odak noktası ise turizmin yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin belirlenmeye çalışılmasıdır (Yapıcı, 2020: 17).

Budapeşte Modeli (2008) turizm bağlamında yaşam kalitesi araştırmalarına bir yaklaşım getirerek “*seyahate yönelik tutumlar, turistlerin motivasyonları, seyahatin nitelikleri, destinasyonun özellikleri ve turizmin etkileri*” olmak üzere beş alanı bir araya getirmektedir. Budapeşte Modeli (2008) ayrıca turizm alanında yaşam kalitesi teorisi ve pratiğini uygulayarak yaşam kalitesi (QOL) çalışmalarına bütüncül bir yaklaşım getirmektedir (Puczko ve Smith, 2011: 163).

Şekil 3.7. Budapeşte modeli

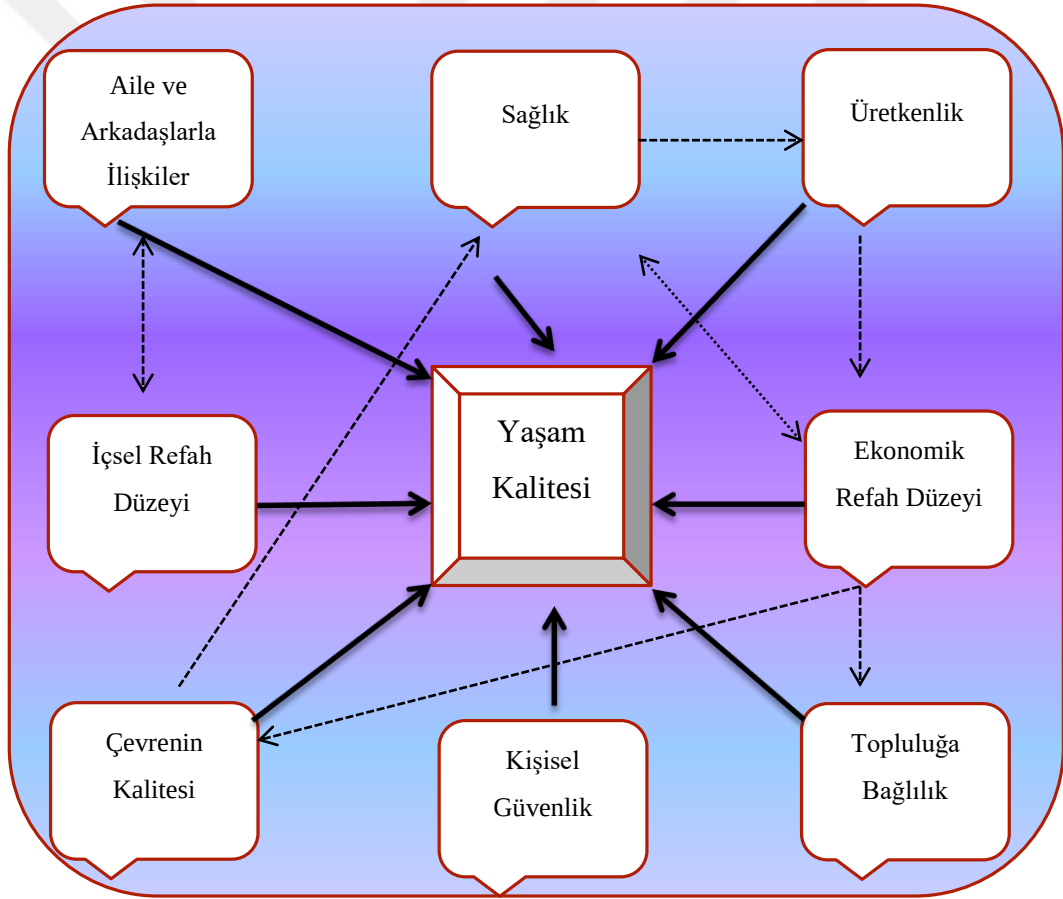
Kaynak: Budapeşte Modeli, 2008: 6.

3.3.4. Rahman ve Diğerleri'nin (2005) Yaşam Kalitesi Modeli

Bireyler günlük yaşamlarında aile hayatı, gelir, sağlık, stres ve yaşam koşulları gibi çok fazla değişken ile etkileşime girmektedir. Yaşam kalitesi de refahın çeşitli boyutları ile etkileşime girmesi sonucunda bileşik bir değişken olarak kabul edilmektedir. Rahman vd. (2005) de farklı zamanlarda farklı araştırmacılar tarafından

vurgulanan “aile ve arkadaşlarla olan ilişkiler, içsel refah düzeyi, çevrenin kalitesi, sağlık, üretkenlik, ekonomik refah düzeyi, topluluğa bağlılık ve kişisel güvenlik” gibi sekiz refah alanını esas alarak bir yaşam kalitesi modeli oluşturmuşlardır.

Rahman vd. (2005) yaşam kalitesi ile sekiz yaşam refahı arasında (kalın oklar ile belirtilen) doğrudan bağlantıların olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca aile ve arkadaşlarla olan ilişkiler ile içsel refah düzeyi, çevrenin kalitesi ile sağlık, ekonomik refah düzeyi ile çevrenin kalitesi, ekonomik refah düzeyi-topluluğa bağlılık, üretkenlik ile ekonomik refah düzeyi, sağlık ile üretkenlik arasında ise (çizgili oklar ile belirtilen) dolaylı bağlantıların bulunduğunu ifade etmişlerdir.

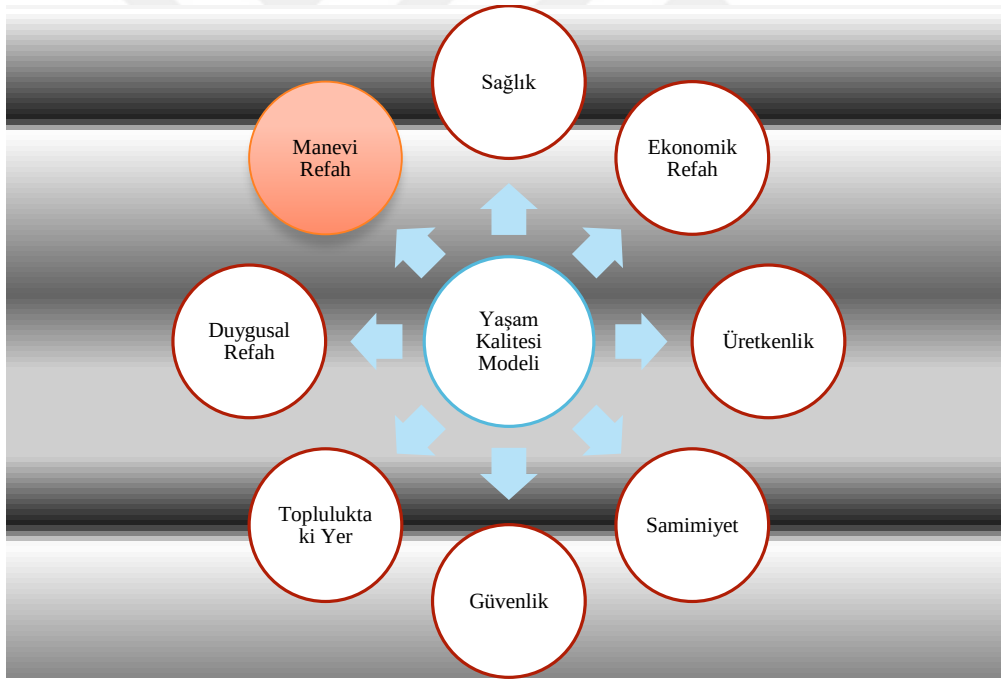

Şekil 3.8. Rahman ve diğerlerinin (2005) yaşam kalitesi modeli

Kaynak: Rahman vd. 2005: 10.

3.3.5. Cummins (1997)'in Yaşam Kalitesi Modeli

Hem nesnel (OQOL) hem de öznel (SQOL) ifadelerle dayanan Cummins (1997)'in yaşam kalitesi modeli, “sağlık, ekonomik refah, üretkenlik, samimiyet, güvenlik, toplulukta yer ve duygusal refah” olmak üzere toplam yedi temel refah alanından oluşmaktadır. Her bir nesnel yaşam kalitesi alanı (OQOL) “o yaşam alanıyla ilgili üç objektif endeksin ölçümüne dayalı bir toplam puan” elde edilerek oluşturulmuştur. Nesnel alanlar, nesnel refahın kültürel anlamdaki ilgili ölçümlerini içermektedir. Her bir öznel yaşam kalitesi alanı da (SQOL) “o alanın birey için algılanan önemi ile ağırlıklandırılan o alandan bir memnuniyet puanının elde edilmesiyle oluşturulmuştur.” Öznel alanlar ise bireyler adına önem derecesine göre ağırlıklandırılmış olan alan memnuniyetini içermektedir.

Şekil 3.9. Cummins (1997) yaşam kalitesi modeli

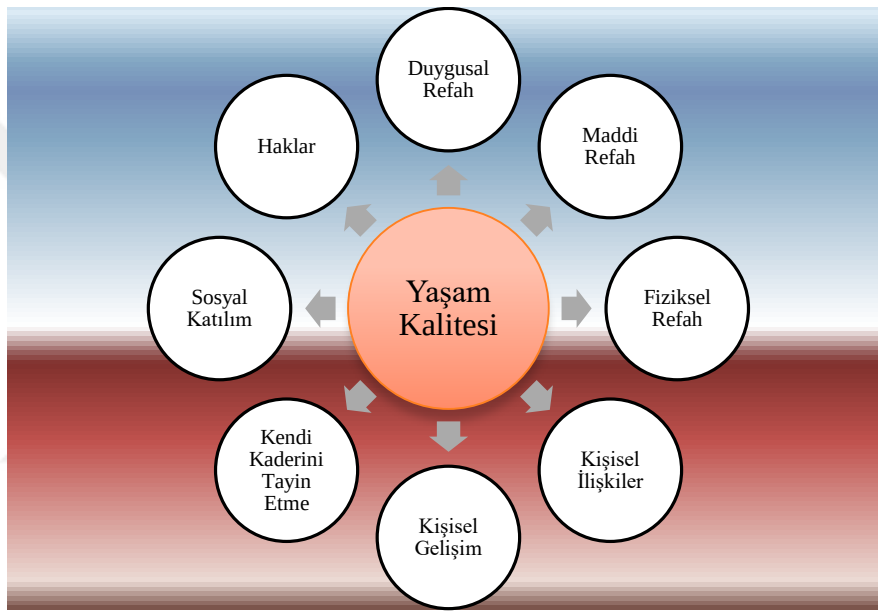
Kaynak: Cummins, 1997: 9.

Cummins (1997) yedi temel yaşam alanının hedeflenen öznel yaşam kalitesinin ölçülmesinde yeterli olduğunu, ancak araştırma yapılacak bölge nüfusun büyük bir çoğunluğunun “manevi/dini” gibi yaşam kalitesinin bu özel yönünün incelenmesi

durumunda ise “*manevi refahın*” da sekizinci yaşam alanı olarak da eklenmesinin daha faydalı olacağını ifade etmiştir.

3.3.6. Schalock ve Verdugo (2005)’nun Yaşam Kalitesi Modeli

Schalock ve Verdugo (2002) yaşam kalitesi modelinde “*duygusal refah, maddi refah, fiziksel refah, kişisel gelişim ve kişisel ilişkiler, kendi kaderini tayin etme, haklar ve sosyal katılım*” olmak üzere toplam sekiz temel yaşam alanı belirlemişlerdir.

Şekil 3.10. Schalock ve verdugo yaşam kalitesi modeli

Kaynak: Schalock ve Verdugo, 2002: 206.

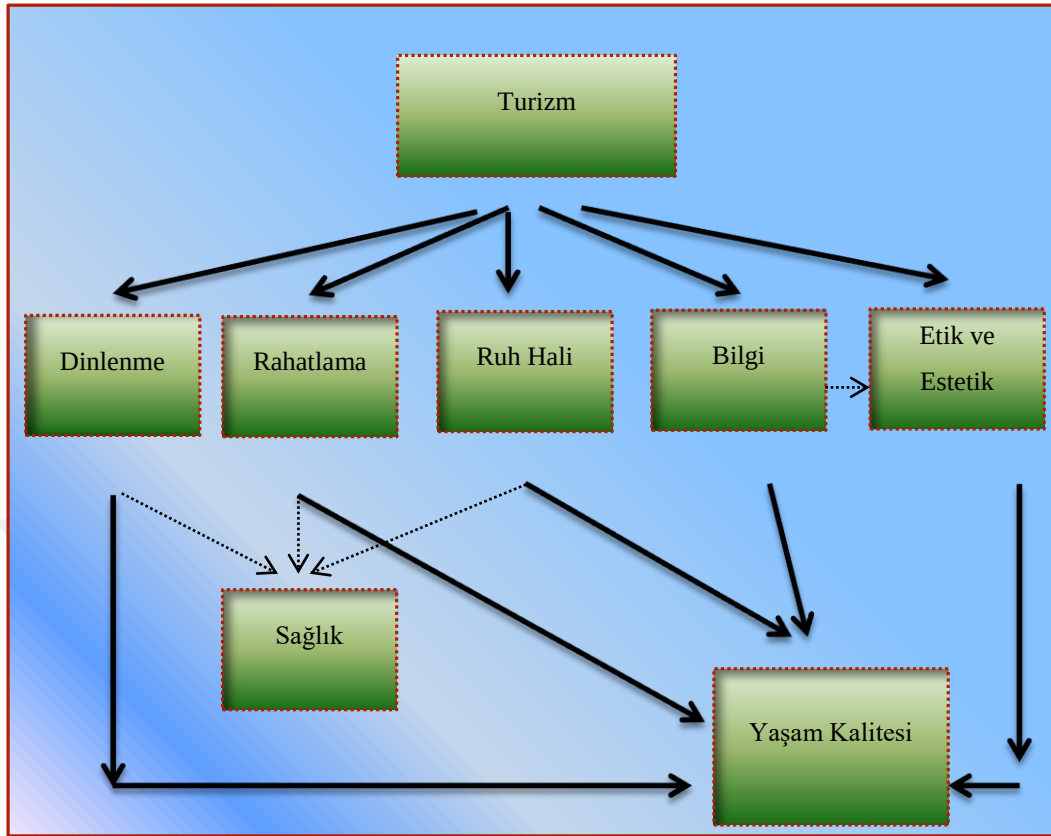
Schalock ve Verdugo (2002)’nun yaşam kalitesi modelinde sekiz yaşam alanından birisi olan duygusal refahta “*memnuniyet, stres eksikliği ve benlik*” kavramlarına yer vermiştir. Maddi refah alanında “*istihdam, konut ve maddi durum*” gibi alt göstergeler yer alırken fiziksel refah alanında “*sağlık ve sağlık bakımı, günlük aktiviteler ile boş zaman*” yer almıştır. Kişiler arası ilişkilerde “*etkileşim, ilişki ve destekler*”, kişisel gelişim de “*eğitim, kişisel yeterlilik ve performans*”, kendi kaderini tayin etme alanında “*özerklik/kişisel kontrol, hedefler ve kişisel değerler, seçenekler*”, sosyal katılım alanında “*toplumsal rol, sosyal destek ve topluluk entegrasyonu ve katılımı*” son olarak da haklar alanında ise “*sosyal ve beşeri haklar*” gibi alt göstergeler yer almıştır (Schalock ve Verdugo, 2002: 206).

Schallock vd. (2005) “yaşam kalitesi göstergelerinin kültürler arası çalışması” konusunda yaptıkları çalışma da duygusal refah, kişisel ilişkiler, maddi refah, kişisel gelişim, kendi kaderini tayin etme, sosyal katılım yaşam alanlarında 3, fiziksel refah alanında 4 ve haklar yaşam alanında ise 2 olmak üzere toplamda 24 temel göstergeye yer vermişlerdir. Araştırmanın verileri ise Latin Amerika, İspanya, Çin, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere toplam beş coğrafi bölgede, tüketiciler, ebeveynler ve profesyoneller olmak üzere de üç katılımcı gruptan toplanmıştır. Çalışma sonucunda ise Çinli aileler için “kendi kaderini tayin etme” ve Çinliler için “sosyal içerme” ortalama puanları dışında, her bölge ve grup için ortalama puanlar 3’ten büyük olması bireysel ifadelerle verilen yanıtların profillerinin kültürlerarası evrenselliği için güçlü kanıtlar sağladığını tespit etmişlerdir (Schallock vd., 2005: 299-300).

3.3.7. Enea ve Tănăsou (2009) Turizmin Yaşam Kalitesi Modeli

Enea ve Tănăsou (2009) yaşam kalitesinin genel olarak “*günlük, aylık ve yıllık çalışma koşulları ve süresi, bir ülkeden zevk alan bireylere sağlanan varlıkların ve hizmetlerin miktarı ve kalitesi, manevi ihtiyaçları karşılayan koşullar, siyasi karakterli hak ve özgürlükler ile çevre ve diğer ortamlar*” gibi unsurları içerdiğini ifade etmişlerdir.

Enea ve Tănăsou (2009) çağdaş anlamda yaşam kalitesini ise “*medeni olarak yaşamın hem maddi ve hem de manevi gereksinimlerini sağlayan bir takım maddi ve sosyal koşulların varlığı*” olarak tanımlamışlardır. Enea ve Tănăsou (2009) geliştirdikleri yaşam kalitesi modelinde, bireylerin turizmin çeşitli şekillerde yarattığı “*dinlenme, rahatlama, ruh hali, bilgi, etik ve estetik*” gibi değerlerin farkına vardığı ve bu değerlerin de bireylerin davranışlarına yansımaları sonucunda yaşam kalitelerini etkileyeceğini ifade etmişlerdir.

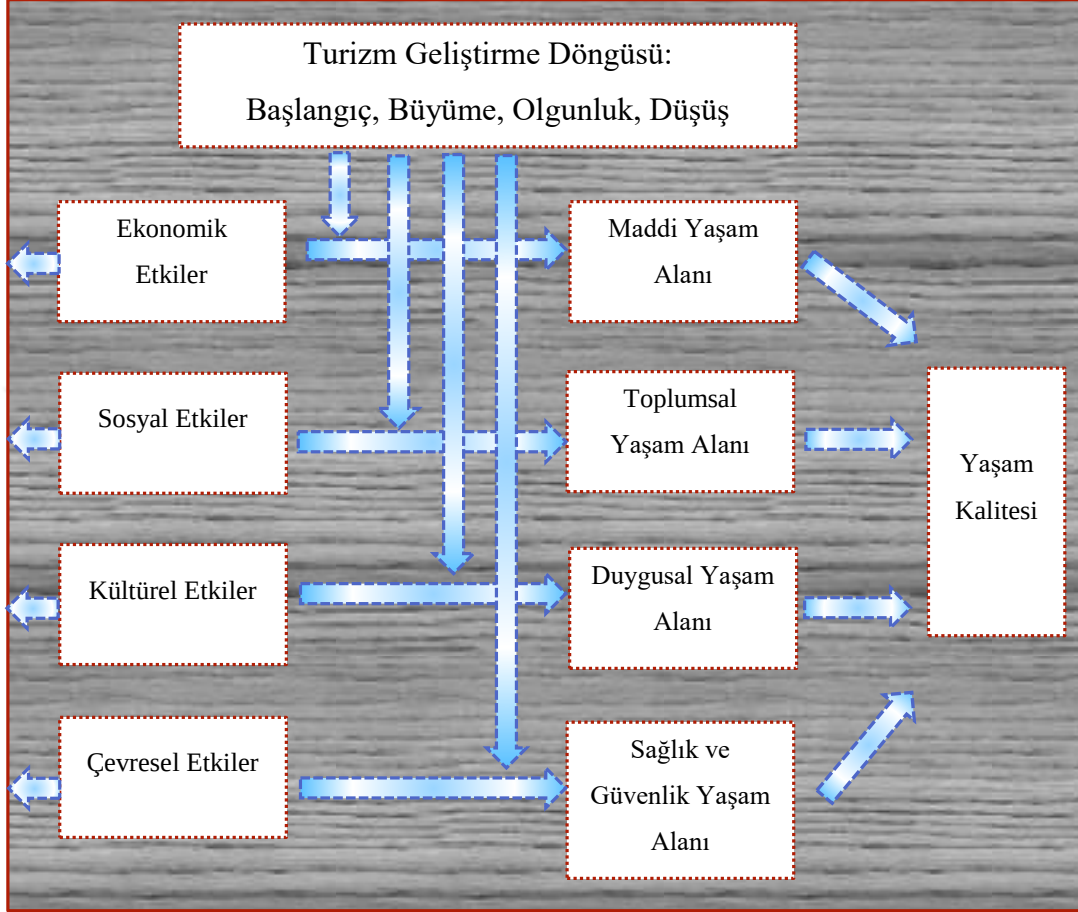
Şekil 3.11. Turizmin yaşam kalitesine ilişkin eylem yönleri

Kaynak: Enea ve Tănăsor, 2009: 350.

3.3.8. Kim (2002)'in Yaşam Kalitesi Modeli

Turizmin etkilerinin turizm destinasyonlarında yaşayan yerel halkın yaşam kalitesini ne derece etkilediğini belirlemek amacıyla Kim (2002) tarafından “*turizmin yaşam kalitesi üzerindeki etkisi*” üzerine bir model geliştirmiştir. Kim (2002)'in Yaşam Kalitesi Modeli dört temel özellik üzerine kurulmuştur. Modelin birinci özelliği “*yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının genel yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini*” göstermektedir. Modelin ikinci özelliği “*yerel halkın maddi refah, duygusal refah, topluluk ile sağlık ve güvenlik refahı gibi yaşam alanlarının memnuniyeti üzerindeki turizmin (ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel) etkilerine yönelik olan algılarının etkileridir.*” Modelin üçüncü özelliği “*dört yaşam alanındaki doyumun genel yaşam doyumu üzerindeki etkisini*” belirlemeye yöneliktir. Modelin son özelliği ise “*turizm etkisi algısı ile belirli yaşam alanlarının memnuniyeti*

arasındaki ilişki üzerinde turizm gelişim aşamalarının etkisini” belirlemeye yönelik bir amaç taşımaktadır.

Şekil 3.12. Kim (2002)'in yaşam kalitesi modeli
Kaynak: Kim, 2002: 193.

3.3.9. Veenhoven (2000)'ın Dörtlü Yaşam Kalitesi Modeli

Veenhoven (2000) Dörtlü Yaşam Kalitesi Modeli “yaşam şansları” ile “yaşam sonuçları” ve “dışsal ve içsel nitelikler” olmak üzere çift bölüme dayalı bir sınıflandırmaya dayanmaktadır. Modelde “şans ve sonuçlar” arasındaki ayrım dikey olarak “dışsal ve içsel nitelikler” arasındaki farklar ise yatay olarak verilmiştir. Dörtlü yaşam kalitesi modeli bu ikilikler ile birlikte “yaşanabilir çevre, yaşamın yararı, kişinin yaşam kabiliyeti ve yaşamın değerini bilme” olmak üzere yaşamın dört temel niteliğini ifade etmektedir.

Çizelge 3.1. Veenhoven (2000)'ın dörtlü yaşam kalitesi modeli

	Dışsal Nitelikler	İçsel Nitelikler
Yaşam Şansı	Yaşanabilir Çevre	Kişinin Yaşam Kabiliyeti
Yaşam Sonuçları	Yaşamın Yararı	Yaşamın Değerini Bilme

Kaynak: Veenhoven, 2000: 4.

Veenhoven (2000)'ın dörtlü yaşam kalitesi modelinin üst tarafında potansiyel yaşam kalitesinin bireyin çevresindeki dış fırsatlar ile birlikte bu fırsatlardan yararlanılmaya yönelik olan içsel fırsatlar yer almaktadır. Çevresel şansların yaşanabilirlik, kişisel kapasiteler ise yaşam-yetenek terimleri ile ifade edilmiştir. Kişinin yaşam kabiliyeti bireylerin iç yaşam şanslarını, çevresel yaşanabilirlik de iç yaşam koşullarının anlamını ifade etmektedir. Yaşam kalitesinin sonuçlarına ilişkin olan modelin alt tarafı ise bireyin kendisi ve çevresine yönelik olan değeri ifade etmektedir. Yaşamın yararı, daha iyi bir yaşamın bireyin kendi yaşamından daha iyi bir yaşamı, yaşamın değerini bilme ise bireylerin yaşamının iç sonuçlarını ifade etmektedir.

3.4. Turizm ve Yaşam Kalitesi İlişkisi

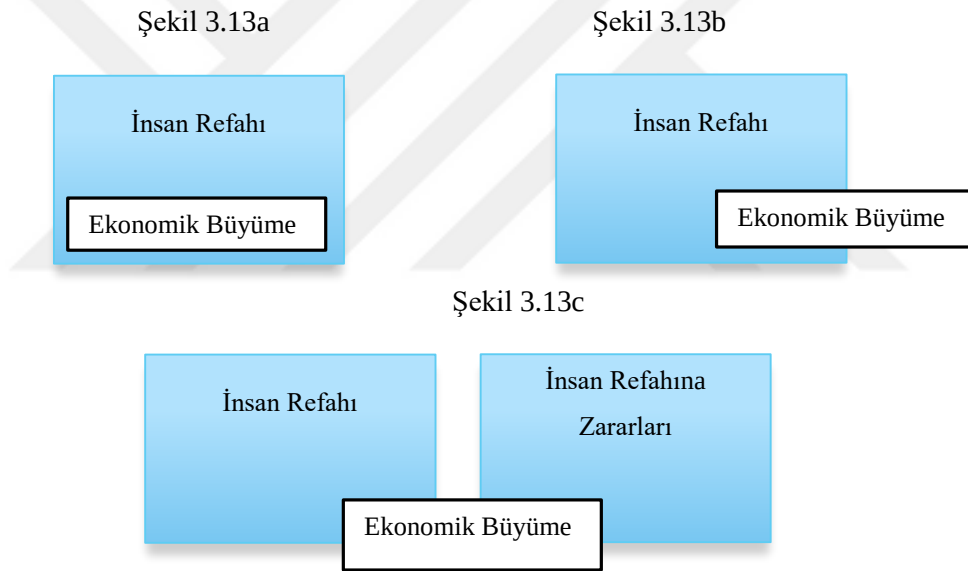
Literatür çalışmaları incelendiğinde yaşam kalitesinin tek bir tanımının yapılmadığı ve üzerinde uzlaşılan tek bir refah alanının da olmadığı görülmüştür (Rahman vd., 2005: 1; Kabadayı, 2006: 7; Gyhas ve Kondo, 2015: 2; Krinitcyna, 2016: 1; Aylan, 2019: 95). Yaşam kalitesi konusunda yapılan çalışmalarda genel olarak ekonomik refah, kişisel güvenlik, çevrenin refahı, iş, sağlık, sosyal ilişkiler, içsel refah, ait olma, aile ve arkadaşlar ile ilişkiler, topluluğa bağlılık, üretkenlik, samimiyet, topluluktaki yer, manevi refah, fiziksel refah, kişisel ilişkiler, kişisel gelişim ve haklar gibi bileşenlerin üzerinde durulmuştur (Cummins, 1997: 9; Rahman vd. 2005: 10; Schalock ve Verdugo, 2002: 206; Budapeşte Modeli, 2008: 6; Enea ve Tănăsou, 2009: 350; Kim, 2002: 193). Literatür çalışmaları incelendiğinde turizmin yerel halkın yaşam kalitesini olumlu veya olumsuz olarak etkilediğine yönelik yapılan çalışmaların sayısının arttığı görülmüştür (Kim, 2002; Khizindar, 2012; Türker vd. 2016; Avcı, 2018; Aylan, 2019; Özer ve Ataman, 2020).

Turizm, “*istihdam olanaklarının, yatırımların, eğlence faaliyetlerinin, çevrenin kalitesinin arttırılmasında ve yaşam refahının iyileştirilmesinde*” yerel halkın yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır (Alaeddinoğlu vd., 2016: 427). Turizm aynı zamanda “*bölgesel ve ulusal ekonominin gelişmesinde, kültürel ve doğal çevrenin korunmasında, altyapı olanaklarının arttırılmasında, sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde*” de yerel halkın yaşam kalitesine olumlu anlamda katkıda bulunabilmektedir. Ancak turizmin turistik destinasyonlarda meydana getirdiği “*çevre kirliliği, yarattığı enflasyonist baskı, aile yaşamının bozulması, arzu edilmeyen (fuhuş, alkol, uyuşturucu, suç oranları) davranışlara*” neden olmasıyla yerel halkın yaşam kalitesini de olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Türker vd., 2016: 1).

Turizmde yaşam kalitesi konusunda yapılan çalışmalarda ise genel olarak yaşam kalitesinin “sağlık ve güvenlik refahı, maddi refah, duygusal refah ve topluluk refahı” gibi farklı bileşenleri üzerine odaklanılmıştır (Altıntaş, 2010: 40-42; Schalock ve Verdugo, 2002; Kim, 2002: 87-90; Avcı, 2018; Aylan, 2019: 97-99). Bu çalışmada turizmin etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesine etkisinin belirlenebilmesi amacıyla da Kim (2002) tarafından önerilen maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahı olmak üzere yaşam kalitesinin dört temel alanı esas alınmıştır. Yaşam kalitesinin en önemli bileşenlerinden birisi olarak kabul edilen maddi refah alanı, ekonomik ve tüketici refahına dayanmaktadır. Tüketici refah alanında “*yaşam standardı*” ve ekonomik refah alanında ise “*istihdam ve gelir*” gibi alt unsurlar yer almaktadır (Kim, 2002: 54). Tüketici refahın makro yönlerini de kapsayan maddi refah düzeyi, “*finansal güvenlik düzeyi, yaşam standardından duyulan memnuniyet, ekonomik yoksunluk, finansal tatmin ve stres, öznel ekonomik refah*” gibi kavramları ifade etmektedir (Sirgy, 2018: 274). Maddi refah düzeyi, Budapeşte Modeli (2008), Rahman vd., (2005), Cummins (1997), Schalock ve Verdugo (2002) ve Kim (2002)’in yaşam kalitesi modellerinde yaşam refahı alanlarından birisi olarak kullanılmıştır. Schalock ve Verdugo (2002)’nin da sekiz yaşam kalitesi alanlarından birisi de maddi refah alanıdır. Schalock ve Verdugo (2002) maddi refah alanında “*mali durum, istihdam ve konut*” gibi alt göstergelere yer vermiştir.

Maddi refah unsurları bireylerin yaşam kalitesini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Maddi refah unsurlarının bireyler üzerindeki bu gibi etkileri olumlu olabileceği gibi olumsuz da olmaktadır. Sanayisi gelişmeye başlayan ülkelerde milli gelirin artmaya başlaması ile birlikte bireylerin de yaşam kalitesi iyileşmeye başlayacaktır. Ancak sanayinin kirliliğe neden olduğu bölgelerde ise bireylerin yaşam kalitelerinin de düşmesine neden olacaktır (Rahman vd., 2005: 13).

Goodwin (1997) şekil 3.13a’da ekonomik büyümenin tamamının bireylerin refahına katkı sağlayacağını, şekil 3.13b’de bazı ekonomik büyümenin bireylerin refahı için nötr olduğunu ve şekil 3.13c’de ise bazı ekonomik büyümelerin de bireylerin refahını azaltabileceğini belirtmiştir. Goodwin (1997) ekonomik büyüme ve bireylerin yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi şekil 3.13’de incelemiştir.

Şekil 3.13. Goodwin (1997) ekonomik büyüme ve bireylerin yaşam kalitesi ilişkisi

Kaynak: Goodwin, 1997: 1-3.

Maddi refah unsurlarının turizmin ekonomik etkileri ile olan ilişkisi ve genel yaşam kalitesine olan etkisi konusunda yapılan çalışmalar giderek önem kazanmaya başlamıştır (Schalock ve Verdugo, 2002; Kim, 2002; Avcı, 2018; Türker vd. 2016). Kim vd. (2013) yaptıkları çalışma sonucunda “*maddi refah unsurlarının genel yaşam kalitesini büyük oranda etkilediğini, turizmin ekonomik etkisi ile maddi refah arasındaki ilişkinin de olgunluk aşamasında en güçlü olduğunu ancak düşüş durumunda ise bu ilişkinin azaldığını*” tespit etmişlerdir. Türker vd. (2016) ise

turizmin ekonomik etkileri ile algılanan maddi refah arasında “*anlamalı bir ilişkinin olduğunu ayrıca turizmin ekonomik etkilerinde meydana gelen bir birimlik artışın da genel yaşam memnuniyetinde $\beta = 0,187$ birimlik bir artış meydana getirdiğini*” tespit etmişlerdir.

Yaşam kalitesinin ikinci bileşeni Larsen ve Prizmic (2008)’in öznel iyi oluşun tüm ölçütleri ile en yüksek düzeyde ilişkili olarak kabul ettiği duygusal refah alanıdır. Larsen ve Prizmic (2008) duygusal refahın, anlık bir karaktere sahip olan PA (pay) ve NA (payda)’nın bir bileşimi olduğunu belirtmişlerdir. Öznel duygusal refahın arttırılması için iki koşulun yerine getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Birincisi en sık olan zevklerin peşinden koşarak payı maksimize etmek ikincisi ise hoş olmayan duyguların düzeltilmesi amacıyla da paydayı en aza indirebilmek olduğunu ifade etmişlerdir.

Duygusal refah alanı herhangi bir zaman diliminde bireyin duygusal durumunu anlatan kültürel yaşam, yerel kültürün korunması, turistlerle etkileşim, manevi hayat ve boş zaman gibi öznel ifadelerle dayanmaktadır (Kim, 2002; Kim vd., 2013). Bireyler kendi özel ilgi alanlarına göre boş zamanlarını değerlendirebilecek faaliyetlere katıldıklarında daha fazla mutlu olabildikleri görülmektedir (Yapıcı, 2020: 20). Kahneman ve Deaton (2010), bireylerin günlük yaşamdaki deneyimler sonucunda yaşadığı mutluluk, sevinç, stres ve öfke gibi özellikler duygusal nitelik olarak ifade edildiğini belirtmişlerdir. Schutte vd. (2002) ise duygusal refahın, pozitif ruh hali ve yüksek bir benlik algısını içerdiğini belirtmişlerdir.

Duygusal refah ile ilgili Kahneman ve Deaton (2010) yaptığı çalışma sonucunda “yüksek gelirin yaşam doyumunu satın alabildiğini ancak mutluluğu satın alamadığını ayrıca düşük gelirin de hem düşük yaşam değerlendirmesi hem de düşük duygusal iyilikle ilişkili” olduğunu tespit etmişlerdir. Turizm ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Demirbulat ve Avcıkurt (2015) yaptıkları çalışma sonucunda ise bireylerin mutluluğu ile seyahat ve turizm faaliyetleri arasında çok yakın bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Yaşam kalitesi konusunda yapılan çalışmalarda duygusal (içsel) refah, Budapeşte Modeli (2008), Rahman vd., (2005), Cummins (1997), Schalock ve

Verdugo (2002)'nin yaşam kalitesi modellerinde yaşam refahı alanlarından birisi olarak kullanılmıştır. Turizmin yaşam kalitesine etkisi konusunda yapılan çalışmalarda da duygusal refah alanı yaşam kalitesinin bileşenlerinden birisi olarak kullanılmıştır (Kim, 2002; Kim vd., 2013; Türker vd., 2016). Türker vd. (2016) turizmin kültürel etkileri ile yaşam kalitesinin duygusal refah alanı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Türker vd. (2016)'nin elde ettiği bu sonuca göre “turizmin kültürel etkilerinde meydana gelen bir birimlik artışın genel yaşam memnuniyetinde $\beta = 0,126$ birimlik bir artışa neden olduğu” sonucuna ulaşmışlardır. Turizmin kültürel etkileri ile yaşam kalitesinin duygusal refah alanı arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi amacıyla benzer bir çalışmayı da Khizindar (2012) Suudi Arabistan’da yapmıştır. Khizindar (2012)'in yaptığı araştırmada beş yaşam alanından birisi de duygusal refah alanıdır. Araştırma sonucunda ise turizmin kültürel etkileri yaşam kalitesinin duygusal refah alanı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Kim (2002)'in duygusal refah alanı da “boş zaman aktiviteleri ve manevi yaşantı” olmak üzere iki unsurdan biraraya gelmiştir. Kim (2002) de yaptığı çalışmada sonucunda Khizindar (2012) ve Türker vd. (2016)'yle benzer sonuca ulaşmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde ise duygusal refah alanının turizmin kültürel etkilerine yönelik algısının olumlu bir işlevi olduğunu göstermektedir.

Bireylerin eğitim hakkını kullanabilmesi, para kazanabilmesi, sosyal ilişkiler kurup kendini geliştirebilmesi, verimli ve üretken olabilmesi, kendini daha fazla güvende hissedebilmesi için sağlıklı olabilmesi gerekmektedir (Altıntaş, 2010: 41). Başka bir deyişle sağlıklı olan bir birey gereksinimlerini karşılayabilmekte, daha rahat koşullarda çalışabilmekte ve daha sosyal ilişkiler kurabildiğinden hayattan daha fazla zevk alabilmektedir (Yapıcı, 2020: 21). Bu gibi nedenlerden dolayı sağlıklı düşünebilen bireylerin daha ılımlı sosyal ilişkilere sahip olacağı ve çevresine de daha olumlu izlenimler vereceğinden dolayı kendi yaşam kalitesi gibi toplumun da yaşam kalitesine pozitif bir katkı sağlayacağı beklenmektedir (Kula ve Çakar, 2015: 193).

Turizmin bir bölgede gelişme göstermeye başlamasının önündeki en büyük engellerden birisi de güvenlidir (Karaman ve Polat, 2020: 370). Güvenlik ihtiyacı da turizm hareketlerinin temel odak noktasını oluşturmaktadır. Bireylerin güvenliğinin

tehlike arz etmeye başladığı ortamlarda ise turizmden bahsedebilmek oldukça zordur (Seçilmiş ve Ünlüöner, 2009: 66).

Yaşam kalitesinin üçüncü bileşeni sağlık ve güvenlik refah alanıdır. Bu refah alanı Budapeşte Modeli (2008), Rahman vd. (2005) ve Cummins (1997)'in modellerinde iki ayrı bileşen olarak ele alınmışken Khizindar (2012) ve Türker vd., (2016)'nin çalışmalarında ise tek başlık altında incelenmiştir. Sağlık ve güvenlik refah alanı “bir bölgedeki güvenlik durumu, suç olayları, bireylerin sağlığı, çevrenin temiz olma durumu, su, toprak ve hava kalitesi” gibi unsurları içermektedir (Kim vd. 2013; Andereck ve Nyaupane, 2011). Turizmin yaşam kalitesine etkisi konusunda sağlık ve güvenlik refah alanının esas alındığı çalışmaların sonuçlarının farklılık taşıdığı görülmüştür (Aref, 2011 ve Choudhary ve Gangotia, 2019). Turizm etkilerinin yaşam kalitesine olan etkisi konusunda Aref (2011) yaptığı çalışma sonucunda yaşam kalitesine en az etkisi olan yaşam boyutunun sağlık ve güvenlik refah alanının olduğunu tespit etmiştir. Choudhary ve Gangotia (2019) algılanan turizm gelişimi ile sağlık ve güvenlik refahı arasındaki korelasyon değerinin negatif olduğunu bu da bölgedeki turizmin bölgede gelişme göstermeye başlaması ile birlikte sağlık ve güvenlik sorunlarını da arttıracaklarını tespit etmişlerdir.

Bir topluluğun yaşam kalitesinin belirlenmesinde genel olarak sosyal göstergelerin kullanılması giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Yaşam kalitesinin belirlenmesinde ise topluluk refahı önemli bir rol oynamaktadır (Kim, 2002: 57). Topluluk refahı, bireylerin toplumdaki durumlarının ve işleyişlerinin belirlenmesi olarak ifade edilmektedir (Keyes, 1998: 122-123). Topluluk refahı, belirli bir çevrede ekonomik, finansal, psikolojik ve sosyal-psikolojik iyi oluşun yanı sıra diğer değişimlerden de büyük ölçüde dinamik olarak etkilenen bir olgudur (Surtaeva vd., 2017: 394).

Yaşam kalitesinin dördüncü bileşeni de topluluk refahıdır. Yaşam kalitesi modellerinde topluluk refah alanı Budapeşte Modeli (2008)'nde “sosyal ilişkiler” Rahman vd. (2005) “topluluğa bağlılık” Cummins (1997) “topluluktaki yer” ve Schalock ve Verdugo (2002) da “sosyal katılım” gibi birbirlerinden farklı olarak adlandırılmıştır. Bu refah alanı turizmin yaşam kalitesine etkisi konusunda yapılan çalışmalarda ise “topluluk refahı”, “sosyal refah” “toplumsal yaşam” ve “toplumsal

refah” olarak adlandırılmıştır (Kim, 2002; Kim vd., 2013 ve Türker vd., 2016; Avcı, 2018). Topluluk refah alanı genel olarak sosyal ilişkiler, aile yaşantısı, sosyal statü, bir toplumda alınan hizmet ve olanaklar ile bireylerin katıldığı etkinliklerden” oluşmaktadır (Kim vd. 2013; Andereck ve Nyaupane, 2011). Yaşam kalitesinin topluluk refah boyutunun esas alındığı çalışmaların sayısının da artmaya başladığı görülmüştür (Kim, 2002; Khizindar, 2012; Kim vd., 2013 ve Türker vd., 2016; Avcı, 2018). Avcı (2018) Çeşme ilçesinde yaptığı çalışma sonucunda “yaşam kalitesinin toplumsal yaşam boyutunu sadece turizmin sosyal etkilerinin etkilediğini” tespit etmiştir.

Bir toplulukta yaşayan bireylerin yaşam kalitesi topluluk liderleri için bir endişe kaynağı olması gerekmektedir. Turizmin gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda turizmin etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesine olumsuz yansımaları durumunda bölge halkının turizmi destekleme konusunda isteksiz kalmasına neden olabilmektedir (Kim, 2002: 1-2). Bu gibi durumların yaşanmaması adına turizm ile ilgili kararlar alınırken yerel halkın beklentilerinin de göz önüne alınması gerekmektedir. Turizm gelişiminin yerel halkın beklentilerine göre şekillendirilmesi durumunda ise turistik destinasyonlarda uzun vadeli bir başarının ve turizmde sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi bakımından büyük önem arz edecektir (Woo vd., 2015: 84).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

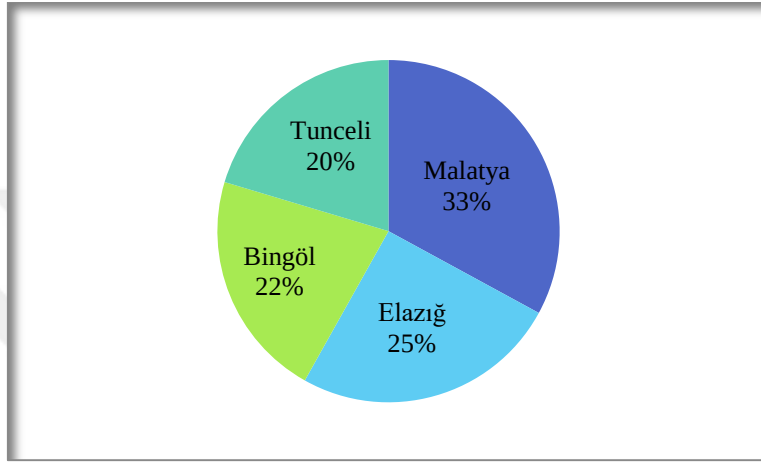
TRB1 BÖLGESİNE GENEL BİR BAKIŞ

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS) 28.08.2002 tarihli ve 2002/4720 sayılı kanun gereğince Türkiye'nin Avrupa Birliğine aday gösterilmeye başladığı dönemlerde Türkiye İstatistik Enstitüsü (Türkiye İstatistik Kurumu) ve Devlet Planlama Teşkilatı (Kalkınma Bakanlığı) tarafından Düzey-1, 2 ve 3 olmak üzere üç farklı sınıflandırma yapılmıştır (Gökçe, 2014: 107). Yapılan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasında Düzey 0'da TR koduyla Türkiye, Düzey 1'de TRB koduyla Orta Doğu Anadolu Bölgesi, Düzey 2'de TRB1 koduyla Malatya Alt Bölgesi ve Düzey 3'te ise TRB11 Malatya, TRB12 Elazığ, TRB13 Bingöl, TRB14 koduyla Tunceli ili yer almıştır (Dincer vd., 2003: 241). İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması *“bölgesel anlamda istatistiki verilerin toplanması, toplanan verilerin geliştirilmesi, her bir bölgenin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politika çerçevesinin belirlenmesi, son olarak da Avrupa Birliği bölgesel istatistik sistemine uygun kararlaştırılabilir istatistiki veri tabanının oluşturulması”* amacıyla yapılmıştır (URL-1: 1, 2002). 5449 sayılı Kanun ve 14 Temmuz 2009 tarih ve 15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Fırat Kalkınma Ajansı (FKA) kurulmuştur (URL-21, 2009: 1). Fırat Kalkınma Ajansı TRB1 Bölgesinde yer alan TRB11 Malatya, TRB12 Elazığ, TRB13 Bingöl ve TRB14 Tunceli illerinde 2010 yılında faaliyetlerine başlamıştır (Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2019: 1). Çalışmanın bu bölümünde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına göre TRB1 Bölgesinde yer alan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerine yönelik gerekli açıklamalarda bulunduktan sonra bölgede öne çıkan turizm türleri açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1. TRB1 Bölgesinin Konumu

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına göre Düzey-3 Bölgesinde yer alan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeri Doğu Anadolu Bölgesi'nin en batısında yer almakta ve Yukarı Fırat Havzasını kapsamaktadır (Gülcü, 2016: 17). TRB1 Bölgesi'nin doğusunda Muş, batısında Kahramanmaraş, güneyinde Adıyaman ve Diyarbakır ve kuzeyinde ise Sivas, Erzincan ve Erzurum illeri bulunmaktadır (Tahtasakal, 2019: 62). Malatya Alt Bölgesi'nde yer alan TRB1 Bölgesi 35.916,6 km²

yüz ölçüme sahip olup Türkiye topraklarının da yaklaşık olarak % 4,7'sini oluşturmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2012: 11). TRB1 Bölgesi'nde yer alan Malatya 12.259, Elazığ 9.383, Bingöl 8.003, Tunceli ise 7.582 km² yüz ölçüme sahiptir. Türkiye'nin yüzölçüm sıralamasında Malatya 21, Elazığ 32, Bingöl 40 ve Tunceli ili de 42. sırada yer almıştır. TRB1 Bölgesinde yer alan illerin yüz ölçümleri şekil 4.1'de sunulmuştur (URL-2, 2020).

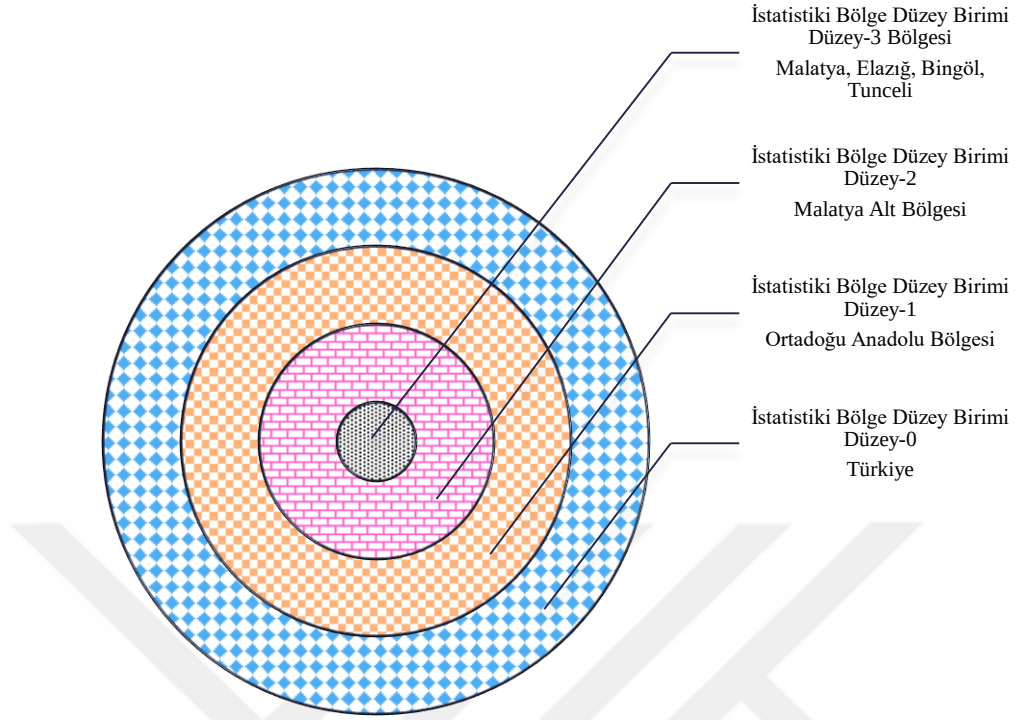
Şekil 4.1. TRB1 bölgesinde yer alan illerin yüzölçümlerinin yüzdelik dilimleri.

Kaynak: URL-2, 2020.

Şekil 4.1'de sunulduğu gibi 35.916,6 km² alana sahip olan TRB1 Bölgesinin yaklaşık olarak % 33'ünü Malatya, % 25'ini Elazığ, % 22'sini Bingöl ve % 20'sini de Tunceli ili oluşturmaktadır.

4.1.1. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS)

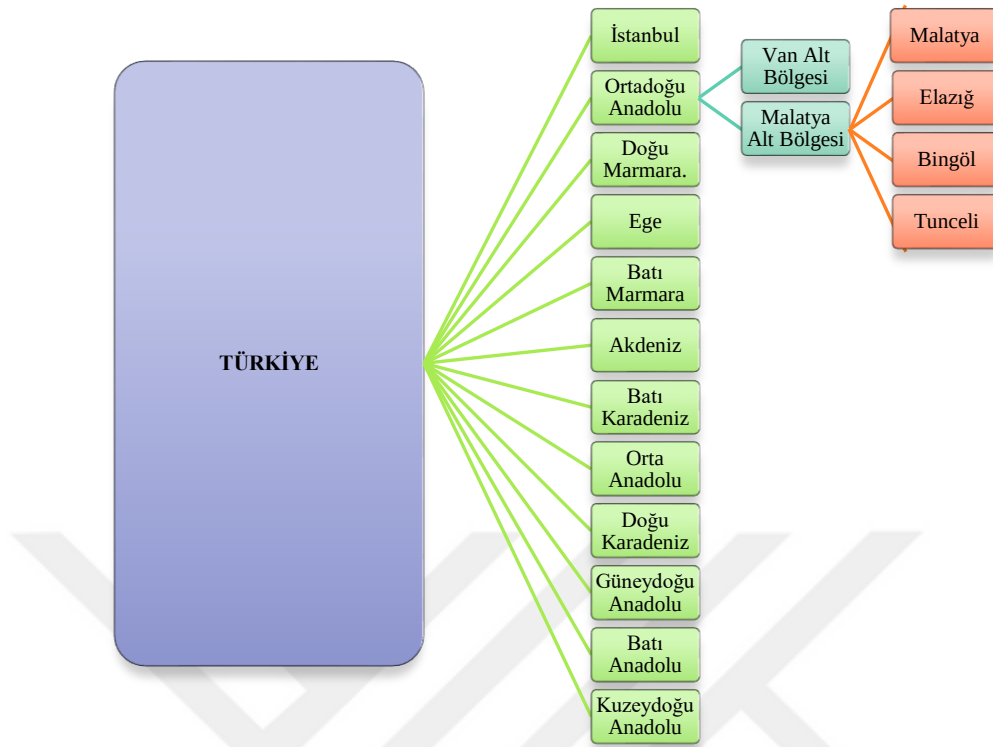
İstatistiki Bölge Sınıflandırılmasında Düzey-1 grubu olarak yapılan ilk sınıflandırılmada İstanbul, Batı Anadolu, Doğu Marmara, Ege, Batı Marmara, Akdeniz, Batı Karadeniz, Orta Anadolu, Doğu Karadeniz, Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu olmak üzere toplamda 12 bölge yer almıştır. Düzey-1 grubunda Ortadoğu Anadolu Bölgesi Düzey-2 grubunda Malatya ve Van alt bölgeleri olarak 2 gruba ayrılmıştır. Düzey-2 grubunda yer alan Malatya Alt Bölgesi ise Düzey-3 grubunda Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerini kapsamaktadır (Dincer vd., 2003: 106).

Şekil 4.2. İstatistiki bölge birimleri sınıflandırılması.

Kaynak: Dincer vd., 2003:106.

Şekil 4.2 ve şekil 4.3'te sunulduğu gibi İstatistiki Bölge Sınıflandırılmasına göre Düzey 1'den Düzey 3'e kadar sınıflandırma yapılmıştır. Yapılan sınıflandırmada İstatistiki Bölge Düzey Birimi Düzey-1 Ortadoğu Anadolu Bölgesi, İstatistiki Bölge Düzey Birimi Düzey-2 Malatya Alt Bölgesi ve İstatistiki Bölge Düzey Birimi Düzey-3 Bölgesi ise Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli illerini kapsamaktadır.

Şekil 4.3. İstatistiki bölge sınıflandırılmasında TRB1 Bölgesi'nde yer alan iller.

Kaynak: Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2012: 10.

Şekil 4.4. İstatistiki bölge sınıflandırılmasında TRB1 bölgesi (Düzey-1)

Kaynak: Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2012: 10.

4.2. TRB1 Bölgesinin Genel Özellikleri

İstatistiki Bölge Sınıflandırılmasına göre Düzey-1 kategorisinde Akdeniz, Batı Anadolu, Batı Marmara, Batı Karadeniz, Doğu Marmara, Doğu Karadeniz, Güneydoğu Anadolu, Ege, İstanbul, Orta Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu olmak üzere toplamda 12 bölgeye ayrılmıştır. Bu 12 bölge arasında TRB1 Bölgesi Ortadoğu Anadolu Bölgesi içerisinde yer almıştır (Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2010: 11-12).

Şekil 4.5. İstatistiki bölge sınıflandırılmasında TRB1 bölgesi (düzey-2 ve 3)

Kaynak: Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2012: 12.

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasında Düzey-1 kategorisinde toplam 12 bölge ve her bir bölge de kendi içerisinde alt gruplara ayrılmıştır. İstanbul 1, Batı Anadolu 2, Doğu Marmara 2, Ege 3, Batı Marmara 2, Akdeniz 3, Batı Karadeniz 3, Orta Anadolu 2, Doğu Karadeniz 1, Güneydoğu Anadolu 3, Ortadoğu Anadolu 2 ve Kuzeydoğu Anadolu 2 alt bölgeye ayrılmış olup toplamda 26 alt bölge meydana gelmiştir. Bu 26 alt bölge içerisinde ise TRB1 Bölgesi Ortadoğu Anadolu Alt Bölgesi içerisinde yer almıştır (URL-1, 2002).

4.3. TRB1 Bölgesinin Demografik Yapısı

TRB1 Bölgesinde yerel halkın nüfus, eğitim, gelir, işgücü, kültür, sağlık, yaşam koşulları ve göç gibi unsurlarının bilinmesi bu bölgede yaşayan yerel halkın nesnel yaşam kalitesi unsurlarının belirlenebilmesi bakımından önem taşımaktadır.

4.3.1. Nüfus

TRB1 Bölgesi Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK-2020)'nin verilerine göre Malatya 806.156 bin kişi ile TRB1 Bölgesinde ilk sırada yer alırken, Elazığ 587.960 ile ikinci, Bingöl 281.768 ile üçüncü ve Tunceli de 83.443 ile son sırada yer almıştır. Çizelge 4.1'de sunulduğu gibi İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına göre Düzey-3 grubunda yer alan Malatya Türkiye'de 28, Elazığ 37, Bingöl 64 ve Tunceli ise 80. sırada yer almıştır (URL-3, 2020).

Çizelge 4.1. TRB1 bölgesinde nüfus istatistikleri

Bölge Kodu	Bölge Adı	Toplam Nüfus Sayısı	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Türkiye Sıralaması	TRB1 Bölgesi Sıralaması
TR	Türkiye	83.614.362	41.915.985	41.698.377	--	--
TRB1	Malatya Alt Bölgesi	1.759.327	880.556	878.771	--	--
TRB11	Malatya	806.156	401.61	404.546	28	1
TRB12	Elazığ	587.960	291.461	296.499	37	2
TRB13	Bingöl	281.768	142.670	139.098	62	3
TRB14	Tunceli	83.443	44.815	38.628	80	4

Kaynak: URL-3, 2020.

Çizelge 4.2'de sunulduğu gibi TRB1 Bölgesi'nde yıllık nüfus artış hızı (binde) TÜİK (2020) verilerine göre bir önceki yıla göre (2019) Malatya ve Bingöl illerinde artarken Elazığ ve Tunceli illerinde ise azalmıştır.

Çizelge 4.2. TRB1 bölgesinde yıllık nüfus artış hızı (binde)

Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	Yıllık Nüfus Artış Hızı (2019)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (2020)
2021	Türkiye	Toplam	13.9	5.5
	TRB11	Malatya	3.9	7.5
	TRB12	Elazığ	-7.7	-5.3
	TRB13	Bingöl	-5.0	7
	TRB14	Tunceli	-40.9	-14.5

Kaynak: URL-3, 2020.

Türkiye’de yer alan ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması son olarak 2004 yılında sosyal ve ekonomik gelişmişliğin 32 değişkenin dikkate alınarak temel bileşenler analizi (TBA) ile ilçelerin endeks değerleri elde edilerek ilçeler sıralamaya tabi tutulmuştur. 2004 yılından sonra ilçelere yönelik sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması güncelliğinin yitirmesi nedeniyle Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından 970 ilçe merkezi dikkate alınarak ilçe SEGE 2017 çalışması yapılmıştır. Yapılan araştırma neticesinde TRB1 Bölgesinde yer alan iller arasında Malatya, Elazığ ve Tunceli ikinci kademe gelişmiş ilçeler arasında, Bingöl ili üçüncü kademe gelişmiş ilçeler arasında yer almıştır. İlçe sıralamalarında altıncı kademe gelişmiş ilçeler arasında Tunceli ilinde hiç bir ilçe merkezi bulunmazken, Bingöl ilinde 4, Malatya ilinde 1 ve Elazığ ilinde ise 3 ilçe merkezi yer almıştır. İlçe SEGE 2017 çalışmasında TRB1 Bölgesindeki sıralamaya baktığımızda ilk sırada Malatya ili Yeşilyurt ilçesi (89), ikinci sırada Elazığ Merkez ilçesi (117), üçüncü sırada Tunceli Merkez ilçesi (122), dördüncü sırada yine Malatya Battalgazi İlçesi (186) gelmektedir (KAGM, 2019: 64-79).

Çizelge 4.3. TRB1 bölgesi il ve ilçe merkezleri sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması

İl/ilçe	Genel Sıralama	İl içindeki Sıralama	Kademe Sıralaması	Skor	İl/ilçe	Genel Sıralama	İl içindeki Sıralama	Kademe Sıralaması	Skor
Tunceli	122	1	2	1.081	Bingöl	380	1	3	0.019
Pertek	608	2	4	-0.400	Yayladere	602	2	4	-0.388
Çemişgezek	688	3	5	-0.531	Kığı	720	3	5	-0.601
Hozat	693	4	5	-0.540	Solhan	842	4	5	-0.928
Pülümür	707	5	5	-0.564	Genç	865	5	6	-1.027

Ovacık	731	6	5	-0.620	Yedisu	905	6	6	-1.193
Nazımiye	772	7	5	-0.706	Adaklı	929	7	6	-1.348
Mazgirt	773	8	5	-0.708	Karlıova	961	8	6	-1.552
il/ilçe	Genel Sıralama	il içindeki Sıralama	Kademe Sıralaması	Skor	il/ilçe	Genel Sıralama	il içindeki Sıralama	Kademe Sıralaması	Skor
Yeşilyurt	89	1	2	1.316	Elazığ	117	1	2	1.117
Battalgazi	186	2	2	0.723	Ağın	558	2	4	-0.328
Darende	529	3	4	-0.279	Keban	560	3	4	-0.33
Arapgir	593	4	4	-0.376	Kovancılar	716	4	5	-0.591
Hekimhan	704	5	5	-0.561	Karakoçan	727	5	5	-0.614
Doğanşehir	712	6	5	-0.582	Alacakaya	746	6	5	-0.652
Akçadağ	733	7	5	-0.628	Maden	789	7	5	-0.769
Yazıhan	775	8	5	-0.712	Palu	803	8	5	-0.809
Doğanyol	836	9	5	-0.917	Baskil	875	9	6	-1.057
Arguvan	847	10	5	-0.948	Sivrice	881	10	6	-1.071
Kuluncak	855	11	5	-0.976	Arıcak	887	11	6	-1.103
Kale	858	12	5	-0.997	Not: 970 il ve ilçe merkezi				
Pütürge	911	13	6	-1.229					

Kaynak: KAGM, 2019: 64-78.

TÜİK (2020) verilerine göre nüfus yoğunluğu olarak bilinen bir kilometre kareye düşen birey sayısı Türkiye’de 2019 yılı verilerine göre bir kişi artarak 2020 yılında 109 olmuştur. TRB1 Bölgesinde yer alan iller arasında kilometre kareye düşen kişi sayısı içerisinde Elazığ 70, Malatya 68, Bingöl 34 ve Tunceli ili ise 11 kişi olmuştur (URL-3, 2020).

Çizelge 4.4. TRB1 Bölgesi Nüfus Yoğunluğu.

Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	Nüfus Yoğunluğu (Km ² Düşen Kişi Sayısı)
2020	TR	Türkiye	109
	TRB11	Malatya	68
	TRB12	Elazığ	70
	TRB13	Bingöl	34
	TRB14	Tunceli	11

Kaynak: URL-3, 2020.

4.3.2. Göç

TÜİK (2020) verilerine göre; Türkiye'nin 2020 yılında aldığı ve verdiği göç sayısı birbirine eşit olduğundan net göç hızı sıfır olarak kayıtlara geçmiştir. TRB1 Bölgesi'nde yer alan iller içerisinde en fazla göç alan ve en fazla göç veren il Malatya'dır. TRB1 Bölgesinde yer alan illerin net göç oranlarına bakıldığında ise Malatya ilinde net göç oranı pozitif iken diğer illerde ise negatiftir. Dolayısıyla da TRB1 Bölgesi'nde yer alan illerde Malatya dışındaki diğer illerde verdiği göç sayısı aldığı göç sayısından daha fazla olduğundan net göç hız oranları da negatiftir (URL-4, 2020).

Çizelge 4.5. TRB1 Bölgesinde Göç İstatistikleri.

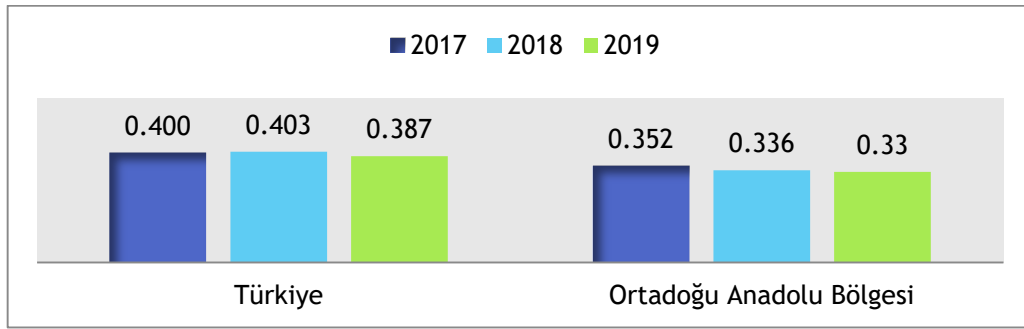
Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (Binde)
2020	TR	Türkiye	2.258.726	2.258.726	0	0
	TRB11	Malatya	24.198	23.329	869	1.08
	TRB12	Elazığ	15.529	21.166	- 5.637	-9.54
	TRB13	Bingöl	9.497	10.633	- 1.136	-4.02
	TRB14	Tunceli	5.791	6.311	-520	-6.21

Kaynak: URL-4, 2020.

Göç, bir bölgedeki nüfus dağılımını etkilemesi nedeniyle turizm ile çok yakın bir ilişki içerisinde. Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinin net göç oranlarının negatif olması nedeniyle de bu illerde yaşayan bireylerin kentin sosyo-ekonomik koşullarından kaçarak özellikle de batıdaki illere yerleşmektedirler. Sanayinin çok fazla gelişmediği TRB1 Bölgesinde işsizlik büyük bir sorun haline gelmiştir. Tam bu noktada TRB1 Bölgesinin turizm potansiyeli göz önüne alındığında turizmin gelişimine yönelik gerekli tedbirlerin alınması durumunda istihdam olanaklarının artması sonucunda göçünde azalması söz konusu olacaktır (Özyakışır, 2017: 153).

4.3.3. Gelir ve Yaşam Koşulları

TÜİK (2019) eş değer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre Türkiye'nin GİNİ katsayısı 2017, 2018 ve 2019 yıllarında sırasıyla 0.400, 0.403 ve 0.387 olarak kayıtlara geçmiştir. TRB1 Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nde ise bu oran 2017, 2018 ve 2019 yıllarında sırasıyla 0.352, 0.336 ve 0.330'dur (URL-5, 2020).

Şekil 4.6. Hanehalkı kullanılabilir gelire göre gini katsayısı

Kaynak: URL-5, 2020.

Şekil 4.6 incelendiğinde TRB1 Bölgesinin dâhil olduğu Ortadoğu Anadolu Bölgesinde 2017 yılından 2019 yılına doğru gelir eşitsizliklerinin azaldığı söylenebilir. Türkiye de ise 2017 yılından 2018 yılına doğru gelindiğinde gelir eşitsizliklerinin arttığı 2018 yılından 2019 yılına doğru ise azaldığı söylenebilmektedir.

Çizelge 4.6. İllerde yaşam endeksi il sıralamaları ve endeks değerleri

İl/Konu	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	Ortalama Günlük Kazanç	İşinden Memnuniyet Oranı	Sosyal İlişkilerden Memnuniyet Oranı	Sosyal Hayatından Memnuniyet Oranı	Yaşam Memnuniyeti
Bingöl	50.8	7.0	54.2	71.2	90.9	52.4	59.5
Elazığ	48.9	7.8	57	72.8	89.2	50.6	51.7
Malatya	49.9	7.8	51.9	78.1	87	52.4	53.9
Tunceli	49.7	8.1	61.5	76	88.6	43	42

Kaynak: URL-6, 2015.

TÜİK (2015)'in “İllerde yaşam endeksi il sıralamaları ve endeks değerleri” konusunda yapmış olduğu araştırmada TRB1 Bölgesinde yer alan iller arasında Bingöl ilinin istihdam oranlarında (% 50.8) ilk sırada yer aldığı, işsizlik oranının en fazla olduğu illerin başında ise Tunceli (% 8.1) gelmektedir. TRB1 Bölgesinde ortalama günlük kazancın en fazla olduğu il Tunceli (% 61.5)'dir. TRB1 Bölgesi'nde sosyal ilişkilerden (% 90.9) ve sosyal hayatından memnun olan (% 52.4) illerin başında ise yine Bingöl ili gelmektedir. TRB1 Bölgesinde yaşamından (% 59.5) en fazla memnun olanların başında Bingöl ve işinden (%78.1) en fazla memnun olan illerin başında ise Malatya ili gelmektedir (URL-6, 2015).

4.3.4. Sağlık

TÜİK (2019) verilerine göre Türkiye’de ortalama her 546 kişiden birine 1 hekim düşmektedir. Bu oran Malatya’da 468, Elazığ’da 577, Bingöl’de 778 ve Tunceli’de ise her 499 kişiden birine 1 hekim düşmektedir. Çizelge 4.7 incelendiğinde Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde 1 hekim başına düşen kişi sayısı daha fazlayken, Malatya ilinde ise TRB1 Bölgesindeki diğer illere nazaran daha az olduğu görülmüştür (URL-7, 2020).

Çizelge 4.7. TRB1 bölgesi’nde yer alan illerdeki hekim sayıları

Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	Uzman Hekim Sayısı	Pratisyen Hekim	Asistan Hekim	Toplam Hekim Sayısı
2019	TR	Türkiye	82.894	44.053	26.181	153.128
	TRB1	Malatya Alt Bölgesi	1.644	1.232	392	3.268
	TRB11	Malatya	834	509	378	1.721
	TRB12	Elazığ	604	404	10	1018
	TRB13	Bingöl	139	220	3	362
	TRB14	Tunceli	67	99	1	167

Kaynak: URL-7, 2020.

Çizelge 4.8’de sunulduğu gibi Türkiye’de her 352 kişiden birine 1 yatak düşmektedir. Bu oran TRB1 Bölgesi’nde Malatya ilinde 272, Elazığ ilinde 196, Bingöl ilinde 399 ve Tunceli ilinde ise her 1.878 kişiden birine 1 yatak düşmektedir. İl bazında 1 kişiye düşen yatak sayısında en avantajlı illerin başında Elazığ gelmektedir. Elazığ ilini ise sırasıyla Malatya, Bingöl ve Tunceli izlemektedir (URL-7, 2020).

Çizelge 4.8. TRB1 bölgesi’nde yer alan illerdeki kurum ve yatak sayıları

Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	Sağlık Bakanlığı Kurum Sayısı	Üniversite Kurum Sayısı	Özel Kurum Sayısı	Toplam Kurum Sayısı	Toplam Yatak Sayısı
2019	TR	Türkiye	895	68	575	1.538	237.504
	TRB1	Malatya Alt Bölgesi	30	2	11	43	6.800
	TRB11	Malatya	10	1	7	18	2.954
	TRB12	Elazığ	7	1	3	11	2.991
	TRB13	Bingöl	7	0	1	8	705
	TRB14	Tunceli	6	0	0	6	150

Kaynak: URL-7, 2020.

4.3.5. Eğitim

TÜİK (2020) verilerine göre Türkiye’de okuma yazma bilmeyenlerin oranı toplam nüfusun yaklaşık olarak % 2,2’sini oluşturmaktadır. Bu oran kadınlarda % 1,9 iken erkekler de ise % 0,3’tür. TRB1 Bölgesi’nde yer alan illerin tümünde ise toplam nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyen kadınların sayısı, okuma yazma bilmeyen erkek sayısından daha fazla olduğu görülmüştür (URL-8, 2020).

Çizelge 4.9. TRB1 bölgesi’nde okuma yazma oranları

Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	Okuma Yazma Bilmeyen (Erkek)	Okuma Yazma Bilmeyen (Kadın)	Okuma Yazma Bilmeyen (Toplam)
2020	TR	Türkiye	262.369	1.652.142	1.914.511
	TRB1	Malatya Alt Bölgesi	10.958	59.991	70.949
	TRB11	Malatya	4.916	30.279	35.195
	TRB12	Elazığ	3.168	15.081	18.249
	TRB13	Bingöl	2.211	10.947	13.158
	TRB14	Tunceli	663	3.684	4.347

Kaynak: URL-8, 2020.

TRB1 Bölgesinde yer alan her bir ilin toplam nüfusunun toplam okuma yazma bilmeyenlerin sayısına orantılandırıldığında ise Malatya’da okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 4.3, Elazığ’da % 3.1, Bingöl’de % 4.6 ve Tunceli’de ise % 5.2’dir. Türkiye’de toplam nüfus içerisinde yüksekokul veya fakülte mezunu olanların oranı % 13.1, yüksek lisans mezunu % 1.3, doktora mezunu olanların oranı ise % 0.26’dır. TRB1 Bölgesinde yer alan illerdeki fakülte/yüksekokul, yüksek lisans ve doktora sayıları çizelge 4.10’da sunulmuştur (URL-8, 2020).

Çizelge 4.10. TRB1 bölgesindeki mezun sayıları

Yıl	Bölge Kodu	Bölge/il Adı	Yüksekokul / Fakülte Mezunu Oranı (Toplam)	Yüksek Lisans Mezunu (Toplam)	Doktora Mezunu Oranı (Toplam)	Üniversite Sayısı
2020	TR	Türkiye	11.006.443	1.125.882	221.407	207
	TRB11	Malatya	107.548	9.271	1.911	2
	TRB12	Elazığ	75.198	7.828	1.945	1
	TRB13	Bingöl	29.156	2.190	450	1
	TRB14	Tunceli	14.182	1.004	212	1

Kaynak: URL-8, 2020.

TRB1 Bölgesinde mezun sayılarına bakıldığında TRB1 Bölgesi içerisinde yer alan Tunceli ili eğitim ile ilgili konularda ön sıralarda yer almıştır. TRB1 Bölgesi'nde bulunan toplam üniversite sayısı 5'tir. Malatya ilinde İnönü ve Turgut Özal Üniversitesi, Elazığ İlinde Fırat Üniversitesi, Bingöl ilinde Bingöl Üniversitesi ve Tunceli ilinde ise Munzur Üniversitesi yer almaktadır (URL-8, 2020).

Çizelge 4.11. TRB1 bölgesindeki derslik başına düşen öğrenci sayısı.

Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	İlk ve Ortaokul Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Ortaöğretim Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı
2019	TR	Türkiye	24	19
	TRB1	Malatya Alt Bölgesi	22	18
	TRB11	Malatya	22	18
	TRB12	Elazığ	23	20
	TRB13	Bingöl	20	18
	TRB14	Tunceli	14	9

Kaynak: URL-8, 2020.

Çizelge 4.11'de sunulduğu gibi TRB1 Bölgesi'nde ilkokul, ortaokul ve ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısında TRB1 Bölgesi Türkiye ortalamasına göre daha avantajlı bir durumda olduğu görülmüştür.

4.3.6. Kültür

Çizelge 4.12'de sunulduğu gibi TÜİK (2020) verilerine göre Türkiye'de bulunan toplam müze sayısının % 2.4'ü, kütüphanelerin % 3.7'si, tiyatro salonlarının % 3.4'ü ve sinema salonların da % 1.3'ü de TRB1 Bölgesinde bulunmaktadır (URL-9, 2019).

Çizelge 4.12. TRB1 bölgesindeki kitap, müze, tiyatro, kütüphane, sinema kişi sayıları.

Konu	Türkiye	Malatya Alt Bölgesi	Malatya	Elazığ	Bingöl	Tunceli
Müze Sayısı	205	5	3	1	--	1
Tiyatro Salonu Sayısı	720	25	12	8	3	2
Sinema Salonu Sayısı	2.698	36	20	9	6	1
Kütüphane Sayısı	1.213	46	21	11	7	7

Kaynak: URL-9, 2020.

TRB1 Bölgesi'nde 2020 yılında 36 sinema salonunda 221 gösteri 239.831 bin ve ayrıca 25 tiyatro salonunda 435 gösteri 66.205 kişi tarafından izlenmiştir. TRB1 Bölgesinde yer alan 5 müzeyi ziyaret edenlerin sayısı ise 29.744'tür (URL-9, 2019).

4.3.7. İşgücü ve İstihdam

TÜİK 2017, 2018, 2019 ve 2020 verilerine göre TRB1 Bölgesinde yer alan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerindeki işgücüne katılma, işsizlik ve istihdam oranları çizelge 4.13'te sunulmuştur (URL-10, 2020).

Çizelge 4.13. TRB1 bölgesi işgücüne katılma, işsizlik ve istihdam oranları.

Bölge	Yıl	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
Malatya Alt Bölgesi	2020	46.6	41.7	10.6
	2019	51.5	46.4	9.9
	2018	52.3	48.1	8
	2017	51.5	47.9	7

Kaynak: URL-10, 2021.

Çizelge 4.13'te sunulduğu gibi TÜİK'in işgücüne katım oranları incelendiğinde TRB1 Bölgesinin işgücüne katılım ve istihdam oranları 2017 yılından 2018 yılına doğru önce artan 2020 yılına doğru ise azalan bir eğri izlediği görülmüştür. TRB1 Bölgesinin işsizlik oranlarına bakıldığında ise 2017 yılından 2020 yılına doğru arttığı görülmüştür (URL-11, 2020).

4.4. TRB1 Bölgesinde Turizm

TRB1 Bölgesinin kalkınmasında önemli bir rol oynayan sektörlerden birisi de turizmdir. TRB1 bölgesi sahip olduğu doğal, beşeri ve kültürel değerleri ile bölgenin turizminin gelişmesinde önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bölge birinci derecede deprem kuşağında yer alması nedeniyle sağlık ve termal turizmi, ortalama yükseltisi ve karın yerde kalma süresinin fazla olması gibi nedenlerden dolayı da kış ve doğa turizm çeşitleri öne çıkmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2012: 122).

4.4.1. TRB1 Bölgesinde Yer Alan Turizm Tesisleri

TRB1 Bölgesinde yer alan tesisler Bakanlık (İşletme ve Yatırım) ve Belediye Belgeli Tesisler ile çevreye duyarlı tesisler olarak 3 grupta açıklanmaya çalışılmıştır.

4.4.1.1. Turizm Yatırım ve İşletme (Bakanlık) Belgeli Tesisler

Çizelge 4.14'te sunulduğu gibi Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022)'nın verilerine göre TRB1 Bölgesinde yer alan Malatya ili 41 işletme belgeli tesis ile ilk sırada yer almaktadır. TRB1 Bölgesinde yer alan toplam 84 işletme belgeli tesisin 66 tanesi Elazığ ve Malatya ilinde bulunmaktadır. Bölgede 4 yatırım belgeli tesis bulunmakta ve tesislerin 4 tanesi de Elazığ ve Tunceli illerinde yer almaktadır (URL-12, 2022).

Çizelge 4.14. TRB1 bölgesinde yer alan bakanlık belgeli tesisler.

İl	İşletme Belgeli Tesis Sayısı	İşletme Belgeli Oda Sayısı	İşletme Belgeli Yatak Sayısı	Yatırım Belgeli Tesis Sayısı	Yatırım Belgeli Oda Sayısı	Yatırım Belgeli Yatak Sayısı
Bingöl	3	177	374	--	--	--
Elazığ	25	1.215	2.543	1	142	284
Malatya	41	1.954	3.897	--	--	--
Tunceli	15	374	720	3	59	142
Toplam	84	3.720	7.534	4	201	426

Kaynak: URL-12, 2022.

4.4.1.2. Belediye Belgeli Tesisler

Çizelge 4.15'te sunulduğu gibi Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022)'nın verilerine göre TRB1 Bölgesinde yer alan belediye belgeli tesisler içerisinde Elazığ ili 24 tesis ile ilk sırada yer alırken Tunceli ili ise 2 belediye belgeli tesis sayısı ile son sırada yer almıştır (URL-12, 2022).

Çizelge 4.15. TRB1 bölgesinde yer alan illerdeki belediye + bakanlık belgeli tesisler ve bu tesislerde yer alan toplam yatak sayıları.

İl	Belediye Belgeli Tesis Sayısı	Belediye Belgeli Oda Sayısı	Belediye Belgeli Yatak Sayısı
Bingöl	8	230	392
Elazığ	24	578	1.136

Malatya	18	683	1.325
Tunceli	2	35	79
Toplam	52	1.526	2.932

Kaynak: URL-12, 2022.

4.4.1.3. TRB1 Bölgesinde Yer Alan Çevreye Duyarlı Tesisler

19.06.2017 tarihli ve 30101 sayılı resmi gazeteye göre, çevreye duyarlı konaklama tesisi belgesi verilmesine dair tebliğ yayınlanmıştır. Tebliğin temel amacı *“konaklama işletmelerinin sürdürülebilir turizm kapsamında, çevrenin korunabilmesi amacıyla çevre bilincinin arttırılarak çevreye olan olumlu katkıların özendirilmesi ve çevre duyarlılığı yönünde yapılan çalışmaların değerlendirilmesine yönelik usul ve esasların düzenlenmesidir”* (URL-13, 2017: 20). Çizelge 4.16’da sunulduğu gibi Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021)’nın verilerine göre TRB1 Bölgesinde çevreye duyarlı tesisler arasında Malatya ilinde 1 adet işletme belgeli tesis yer almaktadır (URL-12, 2022).

Çizelge 4.16. TRB1 bölgesinde yer alan çevreye duyarlı tesisler.

Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	İşletme Belgeli Tesis Sayısı	İşletme Belgeli Oda Sayısı	İşletme Belgeli Yatak Sayısı
2021	TRB11	Malatya	1	202	408
	TRB12	Elazığ	--	--	--
	TRB13	Bingöl	--	--	--
	TRB14	Tunceli	--	--	--
	TRB1 Bölgesi Toplam		1	202	408

Kaynak: URL-12, 2022.

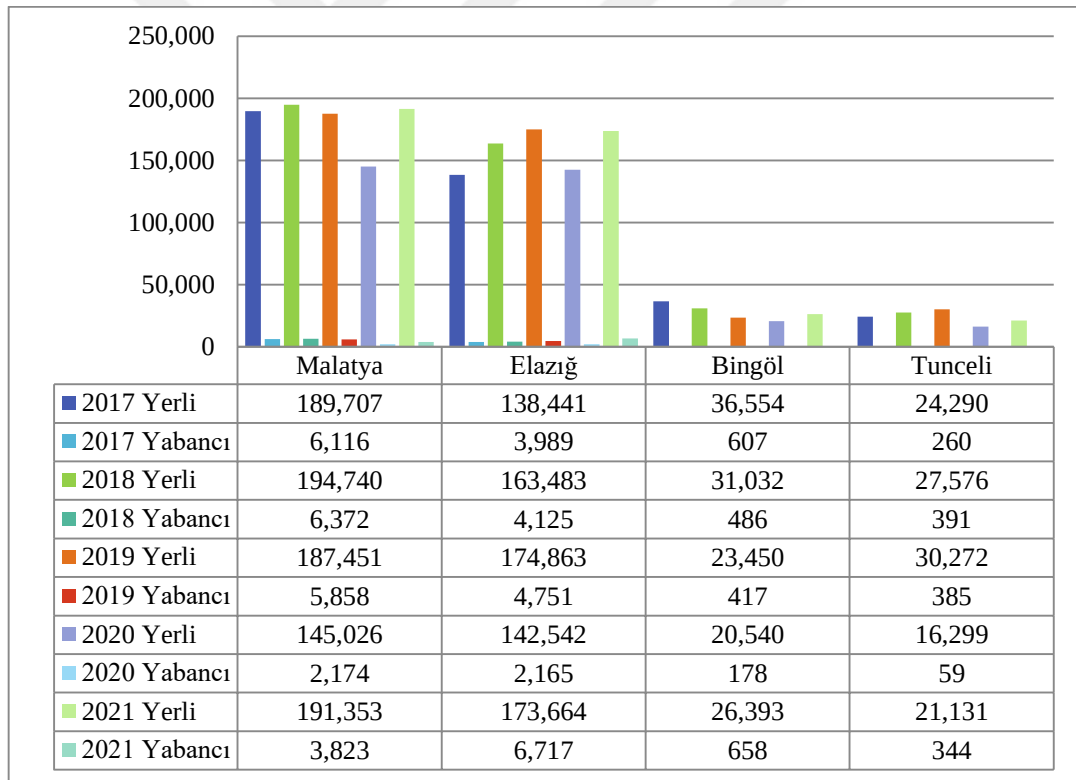
Literatür çalışmaları incelendiğinde turizmin çevresel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesini olumlu veya olumsuz olarak etkilediğine yönelik yapılan çalışmaların sayısının artmaya başladığı görülmüştür (Kim, 2002; Khizindar, 2012; Türker vd., 2016; Özer ve Ataman, 2020). Turizmin çevresel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesini doğrudan etkilediği göz önüne alındığında TRB1 Bölgesinde çevreye duyarlı tesis sayısının artması da yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıyacağı beklenmektedir.

4.4.2. TRB1 Bölgesinde Turistlerin Geliş ve Geceleme Sayıları

TRB1 Bölgesinde yer alan illerdeki işletme ve belediye belgeli tesislere gelen ve bu tesislerde geceleleyen turist sayıları açıklanmaya çalışılmıştır.

4.4.2.1. Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş Sayısı

TRB1 Bölgesinde yer alan Bakanlık ve Belediye Belgeli tesislere gelen ve bu tesislerde geceleleyen turist sayıları iki ayrı bölümde incelenmiştir. Şekil 4.7’de sunulduğu gibi Kültür ve Turizm Bakanlığının 2017, 2018, 2019, 2020 ve 2021 verilerine göre TRB1 Bölgesinde işletme belgeli tesisleri ziyaret eden yerli turist sayılarında Covid-19 Pandemisi nedeniyle 2020 yılında azalmalar olduysa da 2021 yılından itibaren tekrar artmaya başlamıştır (URL-14, 2022).

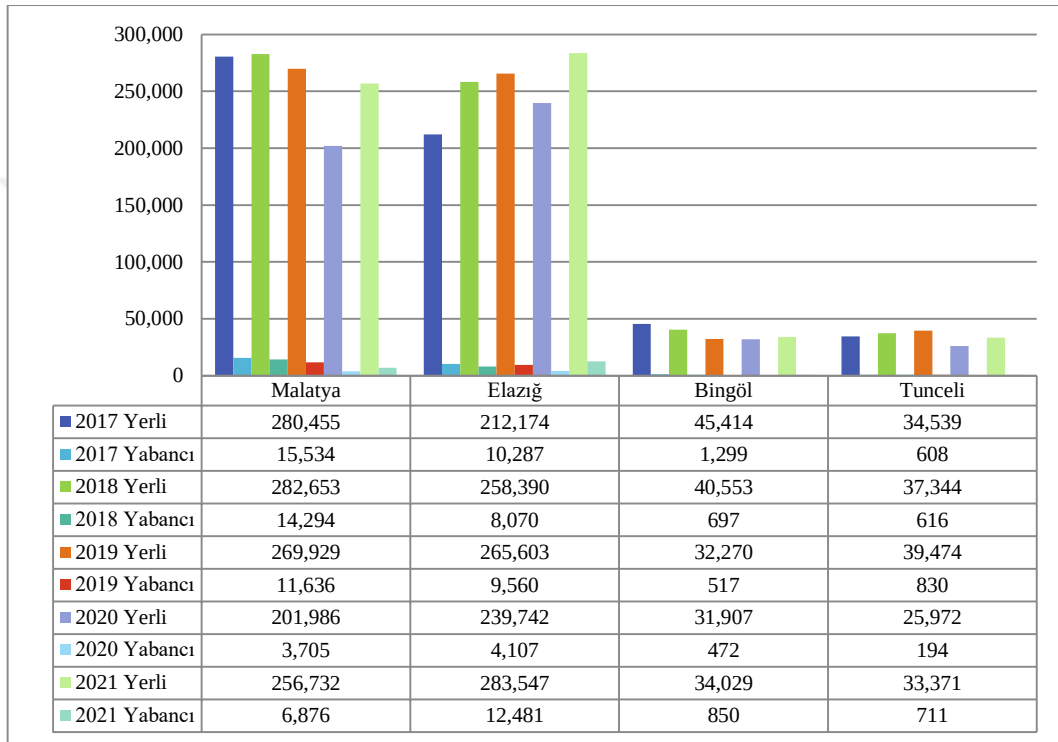

Şekil 4.7. TRB1 bölgesindeki turizm işletme belgeli konaklama tesislerine geliş sayısı

Kaynak: URL-14, 2022.

4.4.2.2. Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Geceleme Sayısı

Şekil 4.8’de sunulduğu gibi Kültür ve Turizm Bakanlığının 2017 - 2021 verilerine göre TRB1 Bölgesinde işletme belgeli konaklama tesislerinde geceleleyen yerli turist sayılarında Covid-19 Pandemisi nedeniyle 2020 yılında azalmalar olduysa da 2021 yılından itibaren 4 ilde tekrar artmaya başlamıştır (URL-14, 2022).

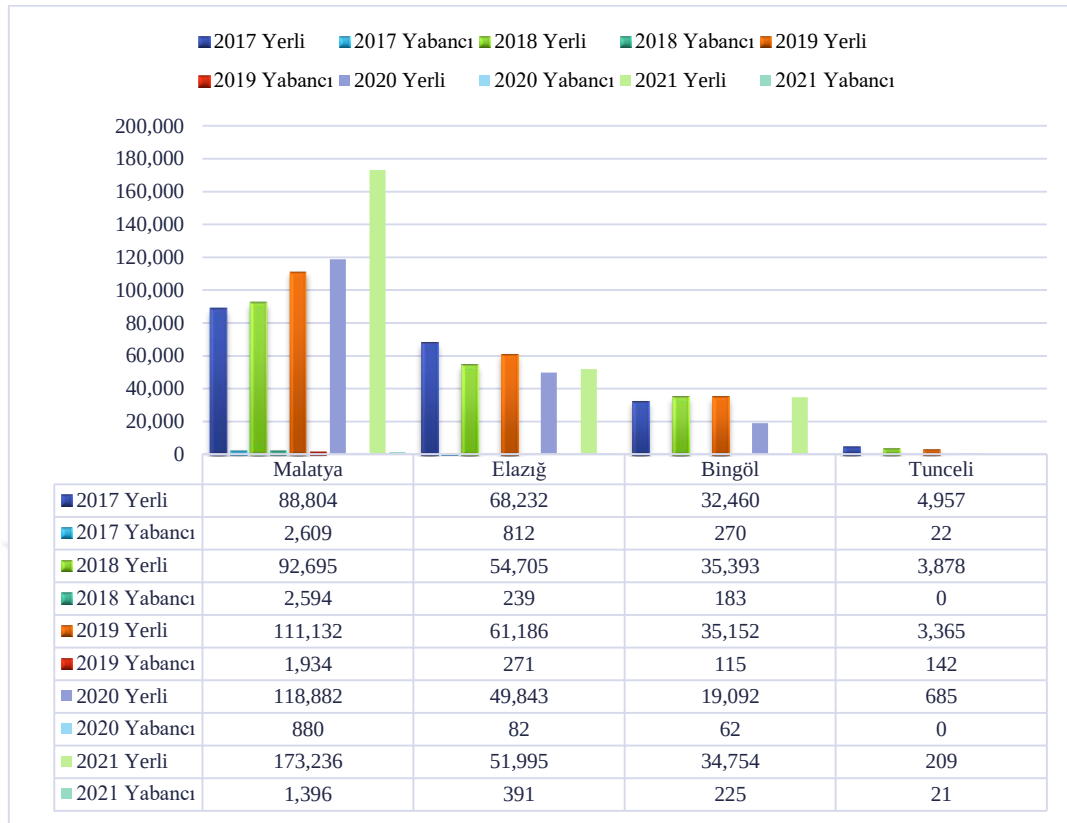

Şekil 4.8. TRB1 bölgesindeki turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde geceleme sayısı.

Kaynak: URL-14, 2022.

4.4.2.3. Turizm Belediye Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş Sayısı

Şekil 4.9’da sunulduğu gibi Kültür ve Turizm Bakanlığının 2017 - 2021 verilerine göre TRB1 Bölgesinde belediye belgeli konaklama tesislerini ziyaret eden yerli turist sayılarında Covid-19 Pandemisine rağmen Malatya ilinde sürekli bir artış olmuştur. Elazığ ve Bingöl illerinde 2020 yılında azalmalar olduysa da 2021 yılından itibaren tekrar artmaya başlamıştır. Tunceli ilinde ise 2017 yılından 2021 yılına doğru sürekli olarak azalmıştır (URL-14, 2022).

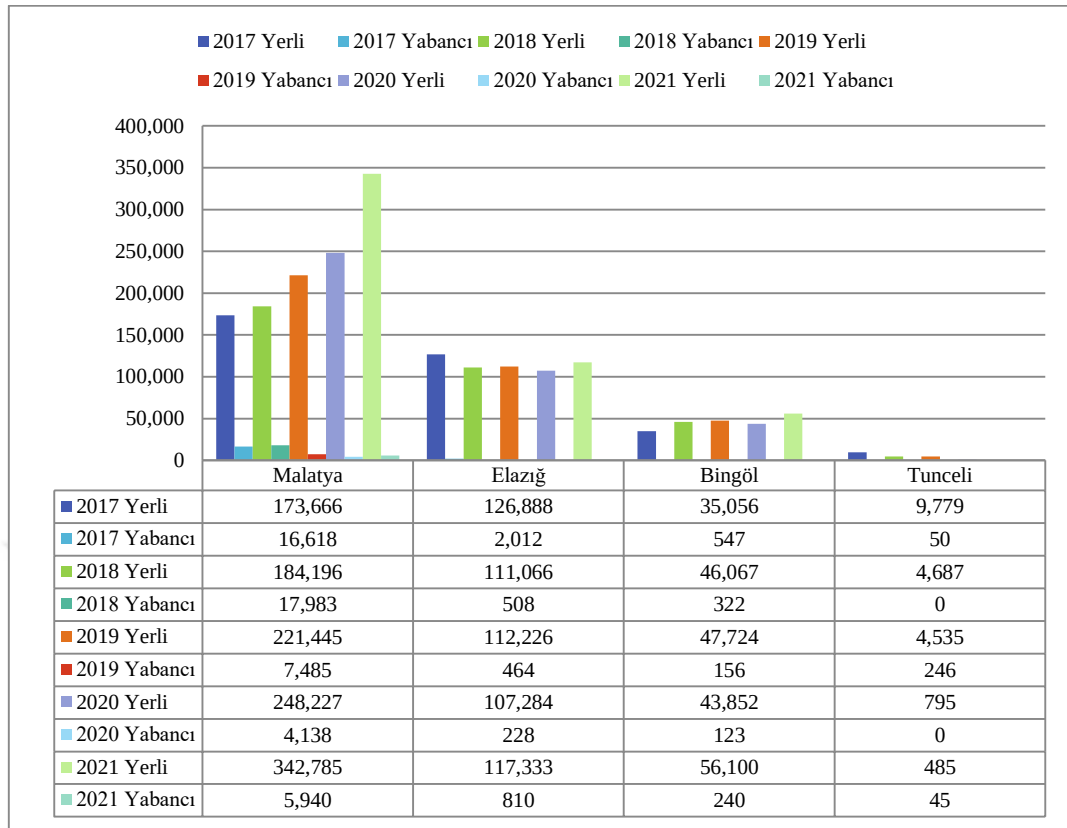

Şekil 4.9. TRB1 bölgesindeki turizm belediye belgeli konaklama tesislerine geliş sayısı.

Kaynak: URL-14, 2022.

4.4.2.4. Turizm Belediye Belgeli Tesislerde Geceleme Sayısı

Şekil 4.10'da sunulduğu gibi Kültür ve Turizm Bakanlığının 2017 - 2021 verilerine göre TRB1 Bölgesinde belediye belgeli konaklama tesislerinde geceleleyen yerli ve yabancı turist sayılarında Covid-19 Pandemisine rağmen Malatya ilinde geceleleyen yerli turist sayısında sürekli bir artış olmuşken yabancı turist sayısı 2020 yılında azaldıktan sonra 2021 yılında tekrar artmaya başlamıştır. Elazığ ve Bingöl illerinde geceleleyen yerli ve yabancı turist sayısı 2020 yılında azalmış 2021 yılında ise tekrar artmaya başlamıştır. Bingöl illerinde 2020 yılında azalmalar olduysa da 2021 yılından itibaren tekrar artmaya başlamıştır. Tunceli ilinde ise geceleleyen yerli turist sayısı 2017 yılından 2021 yılına doğru sürekli olarak azalmış ve geceleleyen yabancı turist sayısı ise 2021 yılında artmıştır (URL-14, 2022).

Şekil 4.10. TRB1 bölgesindeki turizm belediye belgeli konaklama tesislerinde geceleme sayısı

Kaynak: URL-14, 2022.

4.4.3. TRB1 Bölgesinin Turizm Potansiyeli

TRB1 Bölgesinin bozulmamış doğa yapısı ve eşsiz doğal güzellikleri ile sadece Doğu Anadolu Bölgesi'nin değil aynı zamanda Türkiye'nin de en zengin turizm potansiyeline sahip illerinden birisi olan Tunceli ili, siyasi olaylarının bitme noktasına gelmesi ve ilde çok sayıda turizm projesinin hayata geçirilmeye başlamasıyla birlikte daha fazla turist çekmeye başlamıştır. Tunceli ilinin turizm potansiyeli konusunda Arslan vd. (2008), Özgürel vd. (2015), Dinçer vd. (2015), Ateş ve Ateş (2019) ve Bükey (2020) çalışma yapmışlardır.

TRB1 Bölgesinde sahip olduğu turizm potansiyelinin doğal çekicilikleri ile sınırlı olmadığı illerinden birisi de Bingöl'dür. Bingöl ilinin birinci derece deprem kuşağında yer alması nedeniyle zengin sıcak su kaynaklarına sahip olmasıyla termal turizm türünde, Haserek Kayak Merkezinin açılmasıyla birlikte de Doğu Anadolu Bölgesi'nin kış turizm türünde önemli bir noktaya gelmiştir. İlin turizm potansiyeli

konusunda Kement ve Batga (2016), Uslu (2016), Mansuroğlu ve Dağ (2016), Kement ve Öztürk (2016), Yıldız ve Kaya (2016), Kement vd. (2018), Gürbüz vd. (2019), Kızıloğlu ve Karakaya (2019), Irmak (2019) ve Uzun (2019), Arıtekin (2021) çalışma yapmışlardır.

Elazığ ili şehrin çekirdeğini oluşturan tarihi Harput kenti ile tarih, kültür ve inanç turizminin, sağlık ve termal ve kış turizm türleri ile de Doğu Anadolu Bölgesi'nde turizmin merkezi olmaya aday şehirlerinden birisi haline gelmiştir. İlin turizm potansiyeli konusunda Yiğit (1990), Kabasakal (1993), Gülbay (1997), Boyraz ve Özdemir (2005), Akgün ve Oğuzöncül (2014), Torun (2015), Gürbüz ve Özcan (2019), Özer ve Gürbüz (2018), Yaşar, (2019) ve Güleç (2020) Şimşek ve Güleç (2020), Demir ve Sezgin (2020) çalışmalar yapmışlardır.

TRB1 Bölgesinin zengin tarihi, kültürel ve doğal turistik değerlerine sahip olan Malatya ili, zengin bir mutfak kültürüyle gastronomi turizm türünde öne çıkmaya başlamıştır. İlin turizm potansiyeli konusunda Oymak (1994), Sarı (1996), Gök ve Tuna (2013), Sever (2016), İbret (2017), Karataş (2017), Derinkök (2017), Karataş (2018), Talas (2019), Topsakal, (2020), Aker (2020) çalışmalar yapmışlardır.

4.4.3.1. Sağlık ve Termal Turizm

TRB1 Bölgesinin birinci derece deprem kuşağında yer alması nedeniyle sıcak su kaynakları bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Sıcak su kaynaklarının zengin olduğu bölgelerde yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla başlangıçta küçük çaplı tesisler kurulmuştur. Zaman içerisinde bölgesel de olsa çevre illerden de gelen turist sayısının artması ile birlikte gelen talepleri karşılamak amacıyla mevcut tesisler iyileştirilmeye ve hizmet kalitesi de artırılmaya başlanmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Merkezleri ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri Listesinde 05.06.2011 tarihli ve resmi gazetenin 27955 sayılı yazısında Bingöl il merkezine bağlı Ilıcalar Beldesinde yer alan Bingöl Ilıcaları Termal Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir (URL-16, 2011). Ayrıca Elazığ iline bağlı Karakoçan ilçesindeki Golan Kaplıcaları da 30.06.2007 tarihli resmi gazetenin 26568 sayısında Termal Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir (URL-17, 2007).

Literatür çalışmaları incelendiğinde ise Termal turizmin TRB1 Bölgesinde giderek önem kazanmaya başlaması nedeniyle yapılan çalışmalar artmaya başlamıştır. Kement ve Batga (2016) ildeki mevcut kaplıcaların bölgesel anlamda önemi yadsınamaz olsa da ulusal ve uluslararası seviyede bir sunum verdikleri de söylenemeyeceğini belirtmişlerdir. Bingöl ilindeki iki termal tesisin pazarlama çalışmalarının incelenmesi amacıyla Uslu (2016)'nın yapmış olduğu çalışma sonucunda ise iki tesis için de pazarlama planlanmamasının olmadığını tespit etmiştir. Arıgtekin (2021)'in yaptığı çalışma da ise kaplıcaları ziyaret eden turistlerin, kaplıcaları tekrardan ziyaret etme eğilimlerinin arttırdığını ancak kaplıcalarda verilen hizmetten ise çok fazla memnun kalmadıklarını tespit etmiştir.

Elazığ Golan (Kolan) kaplıcalarındaki geleneksel kaplıca tedavisi uygulamalarının değerlendirilmesi amacıyla Akgün ve Oğuzöncül (2014) yaptıkları çalışma sonucunda kaplıcaların çoğu hastalığın tedavisinde kullanılabileceğini tespit etmişlerdir. Elazığ ilinin sağlık turizminin SWOT analizi ile değerlendirilmesi amacıyla Demir ve Sezgin (2020) yaptıkları çalışma sonucunda Elazığ ilinin termal turizm potansiyelinde önemli bir konumda olduğunu belirtmişlerdir. Golan destinasyonunun termal turizm olanaklarının belirlenmesine yönelik Özer ve Gürbüz (2018)'ün yaptıkları çalışma sonucunda ise kaplıcaların sadece şifa bulmak isteyenlerin değil aynı zamanda fotoğraf çekmek, resim yapmak, balık tutmak ve yürüyüş yapmak isteyenlerin de ilgi odağı haline geldiğini tespit etmişlerdir.

Malatya ilinde farkındalık kazanmaya başlayan Çavundur Kaplıcasıyla ilgili İbret (2017) yaptığı çalışma sonucunda kaplıcanın çoğu hastalığın tedavisine iyi geldiği bilirse de doğal potansiyelinin yeterince kullanılmadığını tespit etmiştir. Malatya ilinin sağlık turizminde büyük bir önem arz eden İspendere Kaplıcaları ile ilgili Topsakal (2020) yaptığı çalışma sonucunda ise şifalı suyun farklı hastalıklar için tamamlayıcı tedavide kullanımının uygun olduğu ancak altyapı ve tanıtım eksikliklerinin de bulunduğunu tespit etmiştir.

4.4.3.2. Kırsal Turizm

Kırsal turizm, TRB1 Bölgesinde turizm konusunda en fazla çalışmanın yapıldığı turizm türlerinin başında gelmektedir. Kırsal turizm bileşenlerinin çoğuna

sahip olan TRB1 Bölgesi yerel halkın, kamu kurumu ve kuruluşları ile özel sektör temsilcilerinin kırsal turizm konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeniyle bu turizm türünde hedeflenen başarı henüz sağlanamamıştır. TRB1 Bölgesinin Harput Kalesi gibi kırsal miras, Keban ve Karakaya Baraj Gölleri, Munzur, Peri, Murat ve Fırat gibi kırsal alan, Hazar Baba, Munzur Dağı gibi kırsal etkinlik ve Hazar Şiir Akşamları, kayısı, orçik gibi kırsal yaşam unsurlarını barındırması nedeniyle kırsal turizm türünde turistlerin ilgi odağı haline gelmeye başlamıştır.

Tunceli ilinde öne çıkarılması gereken turizm türlerine yerel halkın nasıl baktığının belirlenmesi amacıyla Özgürel vd. (2015) bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda ise yerel halkın Munzur Vadisi ve Keban Baraj Gölü (kırsal alan unsurları), kale, cami ve höyükler (kırsal miras unsurları), Munzur Doğa ve Kültür Festivali (kırsal yaşam unsurları), balık tutma, yürüyüş (kırsal etkinlik unsurları) gibi kırsal turizm bileşenlerinin öncelikli olarak ortaya çıkarılması gerektiğinden yana olduklarını tespit etmişlerdir.

Bingöl ilinin kırsal turizm olanaklarının belirlenebilmesi amacıyla Mansuroğlu ve Dağ (2016) yaptıkları çalışma sonucunda ildeki kırsal turizm olanaklarının swot analizini ortaya çıkarmışlardır. Swot analizi tekniği sonuçlarına göre doğala yakın alanların fazla olması ilin bu turizm türünde güçlü olduğunu ancak kırsal alanlarda yaşayan kişi sayısının azalması, doğal, tarihi ve beşeri kaynakların korunmasındaki yetersizliklerin olması ise ilin bu turizm türünde eksikliklerinin olduğunu tespit etmişlerdir. Bingöl ilinin kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesi amacıyla Kızıloğlu ve Karakaya (2019) yaptıkları çalışma sonucunda ise yerel halkın bu turizm türü konusunda bilgilendirilmesi gerektiğini önermişlerdir.

TRB1 Bölgesinde yer alan illerde kırsal turizm konusunda en fazla yapılan çalışmalar Elazığ ilindedir. Elazığ ilinde kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesi konusunda Torun (2015) ve Gürbüz ve Özcan (2019)'ın yaptığı benzer çalışmalar bulunmaktadır. Her iki çalışmada da Elazığ ilinin bu turizm türünde gerekli olan konaklama ve altyapı imkânlarına sahip olduğu, kamu kurumu ve kuruluşları ile yerel halkın kırsal turizm türüne olumlu yaklaştığı ancak yerel halkın bu turizm türü konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Malatya ilinde ise Yeşilyurt ilçesinin kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesi amacıyla Aslan vd. (2014) bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda, kırsal turizm dokusunun bozulmadığı Yeşilyurt ilçesi şu ana kadar bu turizm türünde hak ettiği payı da alamadığını tespit etmişlerdir.

4.4.3.3. Kış Turizmi

Fırat Kalkınma Ajansı'nın TRB1 Bölgesi için belirlediği 61 önemli turizm değerleri tablosunda kış turizmin kaynak oluşturan turistik değerler arasında Bingöl ilinde Yolçatı Kayak Merkezi, Elazığ ilinde Hazar Baba Dağı (Hazar Baba Kayak Merkezi), Malatya ilinde Hekimhan Yamadağı ve Tunceli ilinde ise Ovacık Kayak Merkezi bulunmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2012: 124-126).

Yıldız ve Kaya (2016)'nın yerel paydaşlar ile yaptığı görüşmeler sonucunda Bingöl ilinin kış turizm merkezlerinden birisi olma yolunda önemli bir potansiyele sahip olduğunu ancak altyapı ve üstyapı olarak da bazı eksikliklerinin de bulunduğunu tespit etmişlerdir. İlin kış turizm potansiyelinin değerlendirilmesi konusunda benzer bir çalışmayı da Uyrun (2016) yapmıştır. Çalışma sonucunda ortaya çıkan sonuçlara göre Bingöl ili coğrafi yapı, iklim ve kayak merkezleri olarak gerekli potansiyele sahip olduğu halde, altyapı ve tanıtım gibi önemli eksikliklerinin de giderilmesi gerektiğini tespit etmiştir. Avcı ve Esen (2019) Hesarek Dağı Kış Turizm Merkeziyle ilgili yapmış olduğu çalışma sonucunda yükselti, eğitim ve iklim gibi özellikler bakımından elverişli bir alanda kurulan Hesarek Kayak Merkezi'nin turistik anlamda tam olarak bir çekim özelliğini kazanamadığı ortaya çıkmıştır.

Elazığ ilinde gelişmekte olan Hazar Baba Kayak Merkezi ile ilgili Boyraz ve Özdemir (2005) yaptığı çalışmada ise kayak merkezi ve çevresinin yürüyüş, yamaç paraşütü, avcılık gibi alternatif turizm potansiyeline sahip olduğu, altyapı gibi eksikliklerinin tamamlanması ve tanıtımlarının yapılması durumunda ise önemli turizm merkezlerinden birisi haline geleceğini tespit etmişlerdir.

Bükey (2020) yaptığı çalışmada ise Ovacık Kayak Merkezinin SWOT analizini çıkarmıştır. Çalışma sonucunda kış sezonunun uzun sürmesi, kar kalitesinin iyi olması gibi özellikler kayak merkezinin güçlü yanlarını, gerek konaklama tesislerin ve pist

gibi unsurların yetersiz oluşu ve reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin de eksik kalması gibi özellikler ise kayak merkezinin zayıf yanlarının olduğunu tespit etmiştir.

4.4.3.4. Doğa Turizmi

TRB1 Bölgesinde doğa turizmine kaynak oluşturan değerler arasında Bingöl ilinde Çır Şelalesi, Kalatepe Güneşin Doğuşu, Kös Kaplıcaları, Yolçatı ve Haserek Kayak Merkezleri ve Şeytan Dağlarıdır. Elazığ ilinde Ağın Bademli Kaya Mezarları, Ağın (Hastek) Kalesi, Çırçır Şelalesi, Golan Kaplıcaları, Harput – Buzluk Mağarası, Hazar Baba Dağı, Hazar Gölü, Keban Baraj Gölü, Meryem Ana Kilisesi ve Palu Kalesi'dir. Malatya ilinde Ansur Mağaraları, Arapgir – Kayaarası Kanyonu, Arapgir Köprüleri, Girmana Vadisi, Günpınar Şelalesi, Hekimhan–Yamadağ, Karakaya Baraj Gölü, Levent Vadisi, Nemrut Dağı Milli Parkı, Sultansuyu Harası, Tohma Çayı Kanyonu ve Yeşilyurt Mesire Yeri bulunmaktadır. Tunceli ilinde ise Bağın (Dedeagaç) Kaplıcaları, Çemişgezek Derviş Hücreleri (İn Delikleri), Mercan Vadisi, Munzur Vadisi, Peri Suyu Vadisi ve Pülümür Çayı Vadisi bulunmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2012: 124-126).

TRB1 Bölgesinde öne çıkan turizm türlerinin başında doğa turizmi gelmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yerel halkın turizm algısının belirlenmesi ve turizmin geliştirilmesine yönelik stratejilerin belirlenmesi amacıyla Ateş (2016) 22 ili temel alarak bir anket çalışması yapmıştır. Çalışmada, TRB1 Bölgesinde yer alan illerde öne çıkması gereken turizm türlerinin hangilerinin olması gerektiği konusunda yerel halk Bingöl, Elazığ ve Tunceli illerinde Doğa Turizm potansiyelinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Elazığ iline bağlı Baskil yolu üzerindeki sayfiye evleri, gelir durumu iyi olan bölge halkı tarafından özellikle de yaz aylarında şehrin kalabalığından kaçmak ve doğayla başbaşa kalmak isteyenler için önemli turistik alanlardan birisidir (Gülbay, 1997: 10).

Kement ve Öztürk (2016) Bingöl ilinin dağ, şelale, mağara gibi doğal kaynakları bünyesinde barındıran önemli doğal destinasyonlarından birisi olarak dikkatleri üzerine çektiğini, Özgen (2010) ise farklı jeomorfolojik birimlere çok fazla rastlanıldığı Bingöl ilindeki buzul gölleri, aşınım ve birikim zonları doğa turizmi için

önemli bir potansiyel alanı oluşturduğunu belirtmişlerdir. Arıgtekin (2021) yaptığı çalışmada sonucunda ise yerel halkın Bingöl ilinde en fazla katılım gösterdiği turizm türleri arasında termal turizm türünden (% 47,1) sonra doğa turizminin (% 27,6) geldiğini tespit etmiştir.

Sahip olduğu doğal yapısı, gözeler, zengin bitki örtüsü, bölgeye özgü hayvan türleri ile Milli Park (M.P.) olarak ilan edilen Munzur Vadisi, Tunceli ili ve çevresinde bozulmadan kalan doğal güzellikleri yansıtmaktadır (Arslan vd., 2008: 470). Dinçer vd. (2015) Tunceli ili sahip olduğu coğrafyası, dağ ve kış sporlarına uygun olması, manzara izleme olanaklarının fazla olması gibi nedenlerden dolayı yayla ve doğa turizmi bakımından önemli bir potansiyel alana sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Gök ve Tuna (2013) Malatya ili Günpınar Şelalesi, Sulu Mağara, Tohma Çayı Vadisi, Somuncu Baba Boğazı ve doğal akvaryumu gibi unsurları ile dağ ve doğa turizm türlerinde dikkate değer doğal güzellikleri barındırdığını belirtmişlerdir. Karataş (2018)'ta Levent Vadisi, Sultansuyu ve Karakaya Baraj Gölleri Malatya ilinin doğa turizm potansiyelinin ortaya çıkarılmasını bekleyen hazineler olduğunu belirtmiştir. Karaarslan vd. (2019)'de kültür ve doğa turizm türleri bakımından önemli kaynakları barındıran Yeşilyurt ilçesinin bu turizm türlerinin geliştirilebilmesi amacıyla gerekli altyapı olanakları bakımından yeterli düzeyde olmadığını belirtmişlerdir.

4.4.3.5. Tarih, Kültür ve İnanç Turizmi

Bingöl Kiğı ilçesinde Yusuf Harputi Kabri, Elazığ Harput Beldesinde Arap Baba ve Mansurbaba Türbeleri, Tunceli Kemaliye/Ocak Köyündeki Hıdır Abdal Sultan Merkati Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki önemli inanç turizm potansiyeline yönelik değerlerdir (Arınç, 2018: 2141-2142).

Sever (2016) her mahallesinde farklı dönemlere ait olan türbe, mescit ve ziyaret gibi kutsal mekânların birarada olduğu Malatya Battalgazi ilçesi de ulusal inanç turizm kaynaklarının ayrı bir önem taşıdığını ifade etmiştir.

Ateş (2016) yaptığı çalışmada katılımcıların Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yer alan Elazığ ve Malatya illerinin tarih, Tunceli ilinin ise kültür turizmi

potansiyeline sahip olduğunu tespit etmiştir. Yaşar (2019) Elazığ, tarihi ve kültürel anlamda çok sayıda kalıntı bırakan önemli medeniyete ev sahipliği yapan illerimizden birisinin olduğunu belirtmiştir. Topçu vd. (2013) ise Elazığ ilinin tarih, kültür ve inanç turizm merkezlerinden birisi olan Harput ilinde bu değerlerin korunmadığını, yerel halkın ise bu değerler üzerindeki farkındalıklarının düşük olduğunu belirtmiştir.

Kement ve Öztürk (2016) İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından turistik bir varlık olarak kabul edilen Bingöl ilinde kilise gibi varlıkların belli bir döneme kadar kullanıldıysa da tarihi kaynakların günümüze kadar ulaşamamasından dolayı turistik bir nitelik taşıdığının söylenemeyeceğini belirtmiştir.

4.4.3.6. Gastronomi Turizmi

TRB1 Bölgesinde yer alan illerde önem kazanmaya başlayan turizm türlerinden birisi de gastronomi turizmidir. Bölgede gastronomi turizmi alanında özellikle de 2016 yılından sonra önemli çalışmalar yapılmıştır. URL-15, (2021)'e göre TRB1 Bölgesinde coğrafi işaretli olarak gastronomik değer taşıyan toplam 25 adet (Malatya 14, Elazığ 5, Bingöl 3 ve Tunceli 3) ürün tescillenmiştir.

Şimşek ve Güleç (2020) 2018 yılında coğrafi işaretli ürün olarak tescillenen Elazığ orciğinin gastronomik anlamda önemli bir değere sahip olduğunu, bu kültürün gelecek nesillere aktarılması için de tanıtımına yönelik faaliyetlerin de artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kabasakal (2007) Elazığ ili gastronomi turizmine ilgi duyan bireylere mutfak kültürü olarak zengin bir potansiyel alanı sunduğunu belirtmiştir.

Bingöl ilinin gastronomi turizmiyle ilgili çok fazla çalışma bulunmasa da son zamanlarda ilde gastronomi alanında yapılan çalışmalarda artış gözlenmiştir. Bu çalışmalar arasında Kement vd. (2018) Bingöl ilinin mutfak kültürüyle ilgili herhangi bir çalışmanın olmamasından dolayı ilin mutfak kültürüne ilişkin dokunun yok olmaması ve bu dokunun da turistik anlamda bir değer ifade edip edemeyeceğinin belirlenmesi amacıyla “Gastro Kültür Bingöl” adlı bir kitap yayınlamışlardır. Coğrafi işarete aday ürünler arasında bulunan Bingöl Balı konusunda Gürbüz vd. (2019) yaptığı çalışma sonucunda Bingöl Balının tescillenmesi durumunda tüketicilerin bu ürüne olan güven duygusuna, marka değerine ve yeni iş sahalarına katkıda

bulunacağını belirtmişlerdir. Uzun (2019) yaptığı çalışmada ildeki restoranlarda menü mühendisliği kavramının bilinçli bir şekilde oluşmadığını ve eski usul asma menülerinin hala kullanılmaya devam edildiğini tespit etmiştir. Irmak (2019) Bingöl ilinin doğal güzelliklerinin yanında yemeklerin tanıtımı, yöresel yemek yarışmaları gibi mutfak kültürünün ön plana çıkartılarak gastronomi turizminden pay alabilmesi için gerekli olan adımların atılması gerektiğini ifade etmiştir.

Karataş (2018) yaptığı çalışma sonucunda Malatya ili denildiğinde kayısı ve gastronominin ilk aka geldiğini ve ilin destinasyon turizminin ortaya çıkarılmasında gastronominin önemli bir faktör olacağını, Talas (2019) ise Malatya ilinin gastronomi turizminde avantajlı bir mutfak kültürüne sahip olduğunu belirtmişlerdir.

4.4.3.7. Yayla Turizmi

Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan yaylalar gerek sahip oldukları manzaraları gerekse renkli floristik bir yapıya sahip olmaları nedeniyle yayla turizminin eşsiz bir doğa güzelliğine sahiptir (Özgen, 2010: 1416). Doğu Anadolu Bölgesindeki dikey yaylacılık hareketlerine örnek teşkil eden yaylacılık faaliyetleri genellikle 2200-2500 metre yükseklikteki platolar üzerinde yaylacılık etkinlik alanları söz konusudur. Yaylacılık faaliyetlerinin aşiretler tarafından göç alanları arasında Elazığ'ın güneyinde Hazar Dağı, Bingöl'ün güneyinde Bingöl Dağları, Malatya'nın güneyinde Malatya Dağları bulunmaktadır (Doğanay ve Coşkun, 2014: 11-14).

Gök ve Tuna (2013) yerel halkın Malatya ilinde gelişme şansı olan turizm türleri arasında (18 turizm türü) yayla turizminin (11.sırada) öncelikli olan turizm türleri arasında yer almadığını tespit etmişlerdir. Durmuş ve Çağlıyan (2009) Ülkemizde soz zamanlarda büyük bir gelişme göstermeye başlayan sayfiye yaylacılığın Tunceli ilinde gelişmediğini ve ildeki yaylaların sadece hayvancılık faaliyetiyle kullanıldığını ifade etmişlerdir. Bükey (2012) Bingöl ilinde on civarında yaylaya bulunduğunu ve ilin kamp ve yayla turizmi için ise önemli bir şehir olduğunu belirtmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı yayla turizminin geliştirilmesi amacıyla Türkiye genelinde toplam 21 yayla turizm merkezi ilan etmiştir. Ancak yayla turizm merkezi olarak ilan edilen 21 adet yayla çerisinde ise TRB1 Bölgesinde yer alan herhangi bir yayla yer almamıştır (URL-18, 2021).

4.4.3.8. Mağara Turizmi

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın illere göre ilan ettiği mağaralar arasında Elazığ Harput Beldesinde Buzluk Mağarası bulunmaktadır. Türkiye'de turizme açık ekipmanlı normal turistlerin rehber eşliğinde ziyaret edebilen (12 mağara) ve ekipmanlı profesyonel turistlerin girebileceği (7 mağara) mağaralar listesinde TRB1 Bölgesi bu listede yerini alamamıştır (URL-19, 2021). Türkiye'de turizme açık mağaralar listesinde yer bulamasa da Harput Platosunun kuzeydoğusundaki Buzluk Mağarası, sadece ilin değil aynı zamanda TRB1 Bölgesinin de mağara turizminde önemli değerlerin başında gelmektedir (Gülbay, 1997: 9)

Mağara gelişiminin yoğunluğu ve büyüklükleri bakımından Doğu Anadolu Karst Bölgesi (Kahramanmaraş, Malatya, Elazığ, Tunceli, Bingöl, Erzurum, Muş, Bitlis, Van, Hakkâri) olarak ifade edilen alan ülkemizin en fakir bölgelerinden birisidir. TRB1 Bölgesinde mağaraların yoğun olduğu yerlerin başında Keban Baraj Gölü ve çevresi gelmektedir. Tunceli-Ovacık civarında bulunan Katırgöller Mağarası ise bu bölgenin en büyük mağarasıdır (Nazik ve Bayarı, 2018: 18).

4.4.3.9. Dağ Turizmi

Dağcılık ve dağ turizmi, geçmişte daha çok bireysel turistlerin ilgi odağı arasında yer alırken günümüzde ise kitle turizminin en önemli uğrak alanları haline gelmiştir. Turizm amacıyla değerlendirilen değerlerin başında gelen dağcılık, Dünya genelinde çok sayıda turistik faaliyeti içine alan bir kavram olmuştur (Şenol vd., 2016: 140).

Ortalama yükselti bakımından Türkiye'nin en yüksek bölgelerinden birisi olan Doğu Anadolu Bölgesi, gerek sahip olduğu manzarası gerekse temiz havasıyla öne çıkmaktadır (Elibüyük ve Yılmaz, 2010: 33). Doğu Anadolu Bölgesindeki bu özelliklere sahip olan dağlardan birisi de TRB1 Bölgesinde bulunan Munzur Dağı'dır (Köksal, 1972: 133). Munzur Dağı, genel olarak dağcılık eğitimi almış bireyler ve günübirlik doğaseverler tarafından tercih edilen yerlerin başında gelmektedir (Oğan, 2016: 231). Elazığ ilinde ise dağ turizmine örnek teşkil eden değerlerin başında Hazar Dağı gelmektedir. Hazar Dağı ziyaretçilerine bir taraftan Keban Baraj Gölü diğer

tarafından ise Munzur Dağlarını izleyebilecek eşsiz bir doğa manzarası sunmaktadır (Gülbay, 1997: 8).

4.4.3.10. TRB1 Bölgesindeki Diğer Turizm Türleri

TRB1 Bölgesinin zengin su kaynaklarına sahip Elazığ ili Keban Baraj Gölü, Hazar Gölü, Karakaya Baraj Gölü, Fırat ve Murat Nehirleri ile dinlenme turizmi potansiyeline kaynak oluşturan su kaynaklarına sahiptir (Kabasakal, 1993: 61). Rafting, dağcılık ve doğa yürüyüşü gibi doğa sporlarının yapıldığı Munzur Suyu, derinlik koşullarının çok ani bir şekilde değişebilmesi ve akarsu debisinin çok yüksek olması nedeniyle de rafting sporlarının yapılmasına en uygun yerlerden birisidir. Munzur Suyu sahip olduğu bu özellikleri ile rafting severlerin ilgi odağı haline gelmeye başlamıştır (Kırboğa, 2020: 207).

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Metodoloji, Fransızca (méthodologie) kökenli bir kelimedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise “yöntem bilimi” anlamına gelmektedir (TDK, 2021). Başol (2008) bir araştırmada önemli olan nitel veya nicel verilerin kullanılması değil asıl önemli olan metodolojik olarak ayakları yere sağlam basan araştırmalar yapmak olduğunu belirtmiştir. Birkök (1998) bir araştırmanın yöntem bölümü çalışmanın en önemli safhalarından birisi olduğunu ifade etmiştir. Birkök (1998) ve Başol (2008)’un tavsiyeleri doğrultusunda bu tez çalışmasında alana özgü doğru ve yerinde bir araştırmanın yapılabilmesi amacıyla araştırmanın yöntemi ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada turizmin etkilerinin TRB1 Bölgesinin Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesine olan etkisinin belirlenebilmesi hedeflenmiştir. Hedeflenen bu amaca ulaşılabilmesi amacıyla literatürde turizmin etkileri, turizmin yerel halkın yaşam kalitesine olan etkisi konusunda yapılan çalışmalar doğrultusunda anket formu oluşturulmuştur. Alanında uzman kişilerin görüşleri alındıktan sonra da ankete son hali verilmiştir. Oluşturulan anket formu 15 Temmuz 2021 – 1 Ağustos 2021 tarihleri arasında 109 katılımcıya öntest olarak uygulanmıştır. Akabinde 15 Ağustos 2021 – 1 Kasım 2021 tarihleri arasında asıl araştırma için 750 katılımcıdan çevrim içi anket tekniği; 58-67 yaş aralığında 113 katılımcı, 68 yaş ve üstündeki 56 katılımcı ve sosyal medya kullanamayan 82 katılımcı ile de yüz yüze olarak toplanmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler istatistiksel olarak analiz edilmiştir.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Turizm, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin başında gelmektedir. Turizm gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda istihdam olanaklarını arttırması, döviz kaynağı yaratması, altyapı ve üstyapının iyileştirilmesi, doğal, tarihi ve kültürel kaynakları koruması, çevre bilinci kazandırması ve kültürel faaliyetlerin de artmasına katkıda bulunmaktadır (Lea, 1988: 39; Kumar vd., 2015:

411; Doğan, 2016: 67; Sarıdoğan, 2019: 1309; Türker, 2020: 71). Turizmin bölgeler üzerindeki bu gibi olumlu etkileri de genel olarak yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansımaktadır (Kim, 2002; Kim vd., 2013; Avcı, 2018; Eser vd., 2018). Tüm bu nedenlerden dolayı da turizmden daha fazla yararlanabilmek amacıyla da çoğu ülke bu sektöre yoğunlaşmaya başlamıştır (Ömürgönülşen, 1990: 31; Kızılırmak, 2011: 4).

Türkiye’de turizmin gelişme göstermeye başladığı bölgelerinden birisi de Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerini kapsayan TRB1 Bölgesidir. TRB1 Bölgesi sahip olduğu doğal, kültürel ve beşeri kaynakları ile önemli bir turizm potansiyeline sahiptir (Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), 2012: 122; Tahtasakal, 2019). TRB1 Bölgesi sahip olduğu bu turizm potansiyeli nedeniyle Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde turizm alanında yapılan çalışmaların sayısının artmaya başladığı görülmüştür. Bölgede yapılan çalışmalar incelendiğinde TRB1 Bölgesinin bakir bir doğaya, turizme kaynak oluşturan doğal, beşeri ve kültürel değerlere ve tarihsel anlamda köklü bir geçmişe sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Oymak, 1994; Sarı, 1996; Gök ve Tuna, 2013; Sever, 2016; İbret, 2007; Karataş, 2017; Derinkök, 2017; Karataş, 2018; Talas, 2019; Topsakal, 2020; Aker, 2020; Yiğit, 1990; Kabasakal, 1993; Gülbay, 1997; Boyraz ve Özdemir, 2005; Akgün ve Oğuzöncül, 2014; Torun, 2015; Özer ve Gürbüz, 2018; Gürbüz ve Özcan, 2019; Doğan, 2019; Yaşar, 2019; Güleç, 2020; Şimşek ve Güleç, 2020; Demir ve Sezgin, 2020; Kement ve Batga, 2016; Uslu, 2016; Mansuroğlu ve Dağ, 2016; Kement ve Öztürk, 2016; Yıldız ve Kaya, 2016; Kement vd., 2018; Kızıloğlu ve Karakaya, 2019; Uzun, 2019; Arıgtekin, 2021; Arslan vd., 2008; Özgürel vd., 2015; Dinçer vd., 2015; Ateş ve Ateş, 2019).

TRB1 Bölgesi turizme kaynak oluşturan önemli değerlere sahip olduğu ancak bu potansiyelinin de yeteri kadar kullanılmadığı ifade edilmektedir. Bölgenin turizm potansiyelinin yeteri kadar kullanılmamasının nedenleri başında ise alt ve üstyapı, konaklama ve ulaşım imkânlarının orta düzeyde olması, terör olaylarının da devam etmesi gelmektedir (Tahtasakal, 2019; 2). Turizmin bölgeler üzerinde meydana getirdiği olumlu etkileri göz önüne alındığında TRB1 Bölgesinin sahip olduğu turizm potansiyelinin kullanılması durumunda Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde yaşayan yerel halkın da turizmden daha fazla pay alabilmesi söz konusu olacaktır

(Bildin, 2019: 87; Özkök ve Gümüş, 2009: 52; Williams ve Lawson, 2001: 270; Eser vd., 2018: 63).

Bir destinasyonun turizm potansiyelinin yüksek olması demek o destinasyonun turizm alanında gelişmesi bakımından yeterli olduğu anlamına gelmez (Akgün ve Aslan, 2017: 228). Turizm gelişme göstermeye başladığı bölgeleri olumlu veya olumsuz olarak etkilediği bilinmektedir. Planlamalara önem verilmediği bölgelerde ise turizmin olumsuz etkilerinin artmaya başladığı görülmüştür. (Avcı, 2018: 165). Turizmin gelişmesine paralel olarak bu olumsuz etkilerinin azaltılmasında ise yerel halk kilit bir rol oynamaktadır. Yerel halkın tam desteğinin alınması durumunda ise bu etkilerin azaltılması ve bölgenin turizminin gelişmesinde sağlıklı kararların alınabilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir (Eser vd., 2018: 63). Bir bölgede turizmin gelişme göstermeye başlaması ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesinin yolu da yerel halkın algı, tutum ve beklentilerinin bilinmesinden geçmektedir (Ataman, 2019: 53). Yerel halkın algı, tutum ve beklentilerinin dikkate alınmadığı hiçbir planın başarılı olamayacağı turizm ile ilgili alınacak her türlü karara da yerel halkın dâhil edilmesi gerekmektedir (Alaeddinoğlu, 2008: 3).

Bu çalışma da turizmin etkilerinin TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesine olan etkisinin belirlenebilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu amaçla Türkiye’de turizmin önem kazanmaya başlayan bölgelerinden birisi haline gelen TRB1 Bölgesinde, turizmin etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesini olumlu olarak etkilediğinin belirlenmesi durumunda bölgenin ekonomik kalkınmasına, bölge halkının turizme olan desteğinin ve turizme yönelik yatırımların da artacağı beklenmektedir. Çalışma ayrıca turizmin yerel halkın yaşam kalitesine olan etkisi ile ilgili teorik tartışmalara ampirik bir kanıt sunması ve konuyla ilgili olarak bölgede yeteri kadar çalışmanın olmamasından dolayı literatürdeki bu eksikliğin giderilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir.

5.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Turizmin etkilerinin TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesine olan etkisinin belirlenebilmesi amacıyla yapılan çalışmada kullanılan anket ölçeği:

- ✓ TRB1 Bölgesinde yer alan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde yaşayan yerel halk ile sınırlandırılmıştır.
- ✓ Bu çalışmaya katılacak örneklem sayısı katılımcıların hem TRB1 Bölgesinde yaşıyor olması hem de gönüllü olarak ankete katılması gerekmektedir.
- ✓ Araştırmanın konusu, TRB1 Bölgesinin turizm potansiyeli, yerel halk, turizmin etkileri ve yaşam kalitesi kavramlarıyla sınırlı tutulmuştur.
- ✓ Araştırma TRB1 Bölgesindeki yer alan toplamda 4 il (Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli) ve 39 ilçe olmak üzere geniş bir alanda yapılması maliyet kısıtlarının oluşmasına neden olmaktadır.
- ✓ TRB1 Bölgesinde özellikle de belli bir yaş üzerindeki bireylerin Türkçe dışında farklı dilleri konuşması nedeniyle bu bireylerle yapılacak anket konusunda iletişimi zorlaştırmaktadır.
- ✓ Araştırmanın verileri TRB1 Bölgesinde yaşayan 1.001 katılımcının 750 tanesinin (Coronavirüs pandemisi nedeniyle) internet üzerinden (çevrim içi) anket yöntemiyle toplanması araştırmanın diğer bir kısıtıdır.

5.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bilimsel araştırmalarda kitlenin sadece belli bir kısmının incelenmesi ve elde edilen sonuçlardan da kitlenin tamamına yönelik tahminlerde bulunulmasına örneklem denilmektedir (Baştürk ve Taştepe, 2013: 131). Bir araştırmada örneklemeye gidilmesi durumunda (Kılıç, 2013: 44) araştırmacıya büyük avantajlar sağlamaktadır (Baştürk ve Taştepe, 2013b: 134). Ayrıca sonuçların genellenebilmesi amacıyla örneklemin tanımlanması araştırmaya büyük kolaylıklar sağlayacaktır (Özen ve Gül, 2007: 398). Doğru bir şekilde planlanmış örneklem belirleme aşaması araştırmanın güvenilirliğinin artırılmasına da katkıda bulunmaktadır (Başaran, 2017: 481). Başaran (2017), Özen ve Gül (2007), Kılıç (2013) ile Baştürk ve Taştepe (2013)'nin tavsiyeleri doğrultusunda araştırmada evrenin bütününe ulaşılması mümkün olmadığından evreni temsil edebilecek bir örneklemeye gidilmiştir. Çalışmanın evreni de TRB1 Bölgesinde yer alan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde yaşayan yerel halk oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem alanın

hesaplanmasında TRB1 Bölgesinde yer alan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinin nüfusları temel alınmıştır. TRB1 Bölgesinde yer alan illerdeki toplam nüfus 1.759.327’dir. Nüfusun illere göre dağılımı ise Malatya ili 806.156, Elazığ ili 587.960, Bingöl İli 281.768 ve Tunceli ili ise 83.443 bin nüfusa sahiptir (URL-3, 2020).

Çizelge 5.1. $\alpha = 0.05$ İçin örneklem büyüklükleri

Evren Büyüküğü	+ - 0.03 Örneklem Hatası (d)			+ - 0.05 Örneklem Hatası (d)			+ - 0.10 Örneklem Hatası (d)		
	p=0.5	p=0.8	p=0.3	p=0.5	p=0.8	p=0.3	p=0.5	p=0.8	p=0.3
	q=0.5	q= 0.2	q=0.7	q=0.5	q= 0.2	q=0.7	q=0.5	q= 0.2	q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1.000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2.500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5.000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10.000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25.000	1.023	665	865	378	244	319	96	61	80
50.000	1.045	674	881	381	245	321	96	61	81
100.000	1.056	678	888	383	245	322	96	61	81
1.000.000	1.066	682	896	384	246	323	96	61	81
100.000.000	1.067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 50.

Çalışmanın örneklem alanının hesaplanmasında Erdoğan ve Yazıcıoğlu (2014)’nın geliştirdikleri örneklem hesaplama tablosu esas alınmıştır. Erdoğan ve Yazıcıoğlu (2004) katılımcı sayısının % 95 güven aralığında 1 milyon ile 100 milyon arasında olması durumunda yeterli örneklem sayısının 384 olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmanın yapıldığı TRB1 Bölgesinin toplam nüfusunun 1.759.327 olması nedeniyle bu çalışmada yapılması gereken minimum anket sayısının da en az 384 olması gerekmektedir. Comrey ve Lee (1992) bir araştırmada örneklem büyüklüğünün

1.000 ve daha fazla olması durumunda faktör analizi için fazlasıyla yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Gözlem sayısının artması sonucunda araştırmanın güvenilirliğinin de artacağı beklenmektedir. Bu çalışmada “evrenin temsil yeteneğinin arttırılması ve bu evrendeki katılımcıların düşünce ve görüşlerini büyük bir oranda çalışmaya yansıtılması” amacıyla TRB1 Bölgesinde yaşayan (Malatya ilinde 240, Elazığ ilinde 252, Bingöl ilinde 269 ve Tunceli ilinde ise 240) 1.001 gönüllü katılımcı araştırmanın örneklemini oluşturmuştur (Uslu, 2021: 95).

5.4. Veri Toplama Tekniği

Bu çalışmada hedeflenen verilere ulaşılabilmesi amacıyla anket tekniği kullanılmıştır (Kavuran, 2003: 162; Öztürk, 2004: 78; Arıkan, 2018: 99). Çalışılan konunun içeriğine uygun bir şekilde hazırlanmış bir anket araştırma için ihtiyaç duyulan bilgilerin elde edilmesinde daha büyük kolaylıklar sağlamaktadır (İçöz ve Başarır, 1996: 19). Bir araştırmada evrende yer alan bireylerin tamamına ulaşabilmek için çok fazla emek, maliyet ve zaman gerekmektedir. Bu çalışmada evrenin tamamına ulaşmanın mümkün olmaması nedeniyle TRB1 Bölgesinde seçilen bireyler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmanın veri toplama aşaması tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden birisi olan kolayda örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir (Vapur, 2021: 74). Araştırmanın verileri etik kurulu kararı alındıktan sonra TRB1 Bölgesinde yaşayan 750 katılımcıdan (Coronavirüs pandemisi nedeniyle) internet üzerinden (çevrim içi) ve 251 tanesi de yüz yüze anket yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmalarda uygulama ve tablolastırılmasının kolay olması ve çok fazla maliyet gerektirmemesi nedeniyle bu çalışmada internet üzerinden çevrim içi anket türü tercih edilmiştir (Altunışık, 2008: 5). Bu çalışmada değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Araştırmanın hipotezleri doğrultusunda verilerin analiz edilmesi ve sonuçların da ortaya koyulması amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan “nedensel karşılaştırmalı-bağıntısal (ilişkisel)” araştırma modeli kullanılmıştır (Turan vd., 2011: 630).

Bu çalışmada hedeflenen verilere ulaşılabilmesi amacıyla anket formu oluşturulmuştur. Anket formunun oluşturulmasında yerel halkın turizme bakışı”, “turizmin etkileri” ve “turizmin etkilerinin yaşam kalitesine olan etkisi” konusunda

yapılan çalışmalar incelenmiştir (Kim, 2002; Zhou ve Ap, 2009; Madrigal, 1995; Segota vd. 2016; Pizam vd. 1978; Baştan, 2020; Büyükkuru, 2019; Kim vd. 2013; Andereck ve Nyaupane, 2011). Açımlayıcı faktör analizi sonucunda her bir ölçekte yer alan maddelerin amaçlara uygunluğu (geçerliliği ve güvenirliliği) kontrol edildikten sonra alanında uzman (5 akademisyen, 2 dilbilimci ve 1 tercüman) akademisyenlerin görüşleri alındıktan sonra ankete son hali verilmiştir (Uslu, 2021: 96).

Anketin birinci bölümünde demografik sorulara ve TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halka yönelik temel bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan katılımcıların turizm sektöründe çalışma durumları ile turistler ile olan iletişimlerine yönelik sorular ise Altıntaş (2010)'ın yaptığı çalışmadan alınmıştır.

Anketin ikinci bölümünde ise literatürde turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerine yönelik araştırmalar incelenmiştir. Araştırmalar neticesinde turizmin etkilerine yönelik TEE1, TEE3, TKE1, TKE4, TKE5, TKE10, TÇE4, TÇE7, TÇE8, TÇE9, TSE1 ifadeleri Kim, (2002); TEE2, TKE7 ifadeleri Peters vd., (2018); TEE4, TKE6, TKE9, TSE11 ifadeleri Zhou ve Ap, (2009); TEE5, TÇE1, TÇE3, TSE6, TSE7, TSE9 ifadeleri Madrigal, (1995); TEE6, TKE8, TÇE5, TÇE6 ifadeleri Segota vd., (2016); TEE7, TKE2, TKE3, TKE12 ifadeleri Yang vd., (2010); TEE9, TEE10, TSE2, TSE3, TSE4, TSE8 ifadeleri Pizam vd., (1978); TKE11 ifadesi Baştan, (2020); TÇE2, TSE5 ifadeleri Büyükkuru, (2019) ve TSE10 ifadesi de Dağdeviren, (2015)'in yaptığı çalışmalardan alınmıştır. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının belirlenmesi amacıyla katılımcılara yöneltilen sorulara verilecek yanıtlar 5'li likert (5)-tamamen katılıyorum, (4)-katılıyorum, (3)-kararsızım, (2)-katılmıyorum ve (1)-hiç katılmıyorum şeklinde tasarlanmıştır. Turizmin etkilerine yönelik ifadeler ise çizelge 5.2'de sunulmuştur.

Çizelge 5.2. Turizmin etkilerine yönelik önermeler

Önermenin Kodu	Önermeler	Turizmin Etkileri
TEE1	Turizm, yerel halka önemli miktarda ekonomik fayda sağlamaktadır. (Kim, 2002).	Ekonomik Etkiler
TEE2	Turizm, yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır. (Peters vd., 2018).	Ekonomik Etkiler
TEE3	Turistlerin yaptıkları harcamalar nedeniyle yaşam standartlarımız artmaktadır. (Kim, 2002).	Ekonomik Etkiler

TEE4	Turizm, mal ve hizmetlerin fiyatlarını arttırmaktadır. (Zhou ve Ap, 2009).	Ekonomik Etkiler
TEE5	Turizm, bölgemizin diğer bölgelerle birlikte dengeli kalkınmasını sağlamaktadır. (Madrigal, 1995).	Ekonomik Etkiler
TEE6	Turizm, geleneksel üretim yöntemlerini desteklemektedir. (Segota vd., 2016).	Ekonomik Etkiler
TEE7	Turizm, yerel yönetimlerin vergi gelirini arttırmaktadır. (Yang vd., 2010).	Ekonomik Etkiler
TEE8	Turizm, bölgede daha çok istihdam alanı yaratmaktadır. (Pizam vd., 1978).	Ekonomik Etkiler
TEE9	Turizm, yerel halkın kişisel gelirinin artmasını sağlamaktadır. (Yang vd., 2010).	Ekonomik Etkiler
TEE10	Turizm, bölgeye olan yatırımları arttırmaktadır. (Yang vd., 2010).	Ekonomik Etkiler
TKE1	Turizm, bölge sakinlerinin toplumdaki yerel kültüre olan ilgisini arttırmaktadır. (Kim, 2002)	Kültürel Etkiler
TKE2	Turizm, kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır. (Yang vd., 2010).	Kültürel Etkiler
TKE3	Turizm, kültürü canlı tutmaya ve yerel sakinlerin etnik kimliklerini korumasına yardımcı olur. (Yang vd., 2010).	Kültürel Etkiler
TKE4	Turistlerin ticari talebi, geleneksel sanat, zanaat tarz ve biçimlerinde değişikliklere neden olur. (Kim, 2002).	Kültürel Etkiler
TKE5	Turizm, yerel halkın kültürel davranış kalıplarının bozulmasına neden olmaktadır. (Kim, 2002).	Kültürel Etkiler
TKE6	Turizm, bölgemizdeki kültürel faaliyetlerin sayısını arttırmaktadır. (Zhou ve Ap, 2009).	Kültürel Etkiler
TKE7	Turizm, bölgedeki kültürel mirasa sahip çıkılmasını sağlamaktadır. (Peters vd., 2018).	Kültürel Etkiler
TKE8	Turizm yerel gelenek/göreneklerin ticarileşmesine yol açmaktadır. (Segota vd., 2016).	Kültürel Etkiler
TKE9	Bölgeyi ziyaret eden turistler yerel kültürün gelişmesine katkı sağlamaktadır. (Zhou ve Ap, 2009).	Kültürel Etkiler
TKE10	Turizm yerel halk ve turistler arasında kültürel etkileşimi sağlamaktadır. (Kim, 2002).	Kültürel Etkiler
TKE11	Turizm yerel halkın günlük konuşma dilini değiştirmektedir. (Baştan, 2020).	Kültürel Etkiler
TKE12	Turizm yerel halkın dini inanç ve davranışlarında değişmelere neden olmaktadır. (Yang vd., 2010).	Kültürel Etkiler
TÇE1	Turizmin gelişimi, doğal çevreye zarar vermektedir. (Madrigal, 1995).	Çevresel Etkiler
TÇE2	Turizmin gelişimi tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır. (Büyükkuru, 2019).	Çevresel Etkiler
TÇE3	Turizm, kirliliğe yol açmaktadır (hava, su, toprak, gürültü ve görüntü). (Madrigal, 1995).	Çevresel Etkiler
TÇE4	Turizm, doğal çevre ve topluluktaki yaban hayatının korunmasına katkıda bulunmaktadır. (Kim, 2002).	Çevresel Etkiler
TÇE5	Turizm, yerel halkın kullanabileceği yeşil alan ve parkların sayısını arttırmaktadır. (Segota vd., 2016).	Çevresel Etkiler
TÇE6	Turizm yerel halkta çevre bilincinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. (Segota vd., 2016).	Çevresel Etkiler
TÇE7	Turizm faaliyetleri ve turistik tesisler doğayı olumsuz etkilemektedir. (Kim, 2002).	Çevresel Etkiler
TÇE8	Turizm, fazla miktarda atık ürün üretmektedir. (Kim, 2002).	Çevresel Etkiler

TÇE9	Turistlerin bıraktıkları çöpler, manzaranın güzelliğini yok etmektedir. (Kim, 2002).	Çevresel Etkiler
TSE1	Turistlerin yoğun olduğu sezonda tiyatro, sinema, konser vb. etkinlikler için bilet almakta zorlanıyorum. (Kim, 2002).	Sosyal Etkiler
TSE2	Turizm, yerel halk için aşırı kalabalığa neden olmaktadır. (Pizam vd., 1978).	Sosyal Etkiler
TSE3	Turizm arzu edilmeyen davranış ve alışkanlıklara (fuhuş ve cinsel serbestlik, kumar, alkolizm, suç ve uyuşturucu) neden olmaktadır. (Pizam vd., 1978).	Sosyal Etkiler
TSE4	Turizm, bölgemizde hoşgörü ortamının oluşmasını sağlamaktadır. (Pizam vd., 1978).	Sosyal Etkiler
TSE5	Aile yaşantısı turizmden olumsuz yönde etkilenmektedir. (Büyükkuru, 2019).	Sosyal Etkiler
TSE6	Turizm, bölge insanının yaşam tarzının olumsuz yönde değişmesine neden olmaktadır. (Madrigal, 1995).	Sosyal Etkiler
TSE7	Turizm, insanların birbirini daha iyi anlamasını sağlamaktadır. (Madrigal, 1995).	Sosyal Etkiler
TSE8	Turizm, yerel halkın yaşam kalitesinin artmasına katkıda bulunmaktadır. (Pizam vd., 1978).	Sosyal Etkiler
TSE9	Turizm, yerel halkın serbest zaman değerlendirme olanaklarını artırmaktadır. (Madrigal, 1995).	Sosyal Etkiler
TSE10	Turizm yerel halkın yabancı dil becerisini geliştirmektedir. (Dağdeviren, 2015).	Sosyal Etkiler
TSE11	Bölgedeki eğlence çeşitliliğinin ana nedeni turizmdir. (Zhou ve Ap, 2009).	Sosyal Etkiler

Anketin üçüncü bölümünde TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın çeşitli yaşam koşullarından duydukları memnuniyetinin ölçülmesi amacıyla geliştirilen ölçek Maddi Refah (MR), Duygusal Refah (DR), Topluluk Refahı (TR) ve Sağlık ve Güvenlik Refahı (SGR) olmak üzere 4 bölüme ayrılmıştır. Literatür çalışmaları incelendiğinde turizmin ekonomik etkilerinin yaşam kalitesinin maddi refah, kültürel etkilerinin duygusal refah, sosyal etkilerinin topluluk refahı ve çevresel etkilerinin de sağlık ve güvenlik refahı ile ilişkilerindirildiği tespit edilmiştir (Kim, 2002; Türker vd. 2016; Avcı, 2018). Bu amaçla da yaşam kalitesi ölçeğinin maddi refah ve duygusal refah alanında 7, topluluk refahı alanında 6 ve sağlık ve güvenlik refahı alanında ise 9 olmak üzere toplam 29 ifade yer almıştır. Literatür araştırmaları sonucunda maddi refah alanındaki MR1, MR2, MR3; duygusal refah alanındaki DR1; topluluk refahı alanındaki TR2, TR5, TR6 ve sağlık ve güvenlik refahı alanındaki SGR1 ifadeleri Kim (2002)'in yaptığı çalışmadan alınmıştır. Maddi refah alanındaki MR4, MR5, MR6, MR7; duygusal refah alanındaki DR2, DR3, DR4, DR5, DR6, DR7; topluluk refahı alanındaki TR3 ve sağlık ve güvenlik refahı alanındaki SGR3 ifadeleri Kim vd. (2013)'nin yaptığı çalışmadan alınmıştır. Son olarak da topluluk refahı alanındaki

TR1, TR4 ve sağlık ve güvenlik refahı alanındaki SGR2, SGR4, SGR5, SGR6 ifadeleri de Andereck ve Nyaupane (2011)'ın yaptığı çalışmadan alınmıştır. TRB1 Bölgesinde yer alan illerin ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel koşulların birbirinden çok farklı olması nedeniyle alanında uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda yaşam kalitesi ölçeğindeki ifadeler farklı kaynaklardan alınmıştır. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın çeşitli yaşam koşullarından duydukları memnuniyet dereceleri (5) “çok memnunum”, (4) “memnunum”, (3) “kararsızım”, “memnun değilim” (2), “hiç memnun değilim” (1) şeklinde tasarlanmıştır.

Çizelge 5.3. Yaşam kalitesi ölçeğine yönelik önermeler

Önermenin Kodu	Önermeler	Yaşam Kalitesi Alanı
MR1	Mevcut işimdeki gelirimden (Kim, 2002).	Maddi Refah
MR2	İşimin ekonomik güvenliğinden (Kim, 2002).	Maddi Refah
MR3	Aile gelirimden (Kim, 2002).	Maddi Refah
MR4	Harcamalarımı karşılayabilme durumundan (Kim vd. 2013).	Maddi Refah
MR5	Sosyal haklarımdan/güvencemden (Kim vd. 2013).	Maddi Refah
MR6	Yeme, içme, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarımdan (Kim vd. 2013).	Maddi Refah
MR7	İçinde bulunduğum yaşam standartlarımdan (Kim vd. 2013).	Maddi Refah
DR1	Toplumumdaki manevi yaşantımdan (Kim, 2002).	Duygusal Refah
DR2	Yaşadığım toplumdaki kültürü korumaya yönelik çalışmalardan ((Kim vd. 2013).	Duygusal Refah
DR3	Sahip olduğum boş zamanımdan (Kim vd. 2013).	Duygusal Refah
DR4	Eğlence hayatımdan (Kim vd. 2013).	Duygusal Refah
DR5	Turistler ile konuştuğum zaman kültürümü dışarıya yaydığımı hissetmemden (Kim vd. 2013).	Duygusal Refah
DR6	Yaşadığım ile gelen turist sayısından (Kim vd. 2013).	Duygusal Refah
DR7	Kültürel yaşamımdan (Kim vd. 2013).	Duygusal Refah
TR1	Yaşadığınız toplumdaki sosyal ilişkilerimden (Andereck and Nyaupane, 2011).	Topluluk Refahı
TR2	Aile yaşantımdan (Kim,2002).	Topluluk Refahı
TR3	Yaşadığım toplumdaki sosyal güvenlik haklarımdan (Kim vd. 2013).	Topluluk Refahı
TR4	Yaşadığınız toplumda katıldığım (festival, kongre vb.) etkinliklerden (Andereck and Nyaupane, 2011).	Topluluk Refahı
TR5	Yaşadığınız toplumda aldığım genel hizmet ve olanaklardan (Kim,2002).	Topluluk Refahı
TR6	Sosyal statümden (Kim,2002).	Topluluk Refahı
SGR1	Yaşadığım bölgedeki güvenlik durumumdan (Kim,2002).	Sağlık ve Güvenlik Refahı
SGR2	Yaşadığım bölgedeki suç olaylarından (Andereck ve Nyaupane, 2011).	Sağlık ve Güvenlik Refahı
SGR3	Sağlığımdan (Kim vd. 2013).	Sağlık ve Güvenlik Refahı
SGR4	Yaşadığım bölgedeki çevrenin temiz olma durumundan (Andereck ve Nyaupane, 2011).	Sağlık ve Güvenlik Refahı
SGR5	Yaşadığım bölgedeki su kalitesinden (Andereck ve Nyaupane, 2011).	Sağlık ve Güvenlik Refahı
SGR6	Yaşadığım bölgedeki hava kalitesinden (Andereck ve Nyaupane, 2011).	Sağlık ve Güvenlik Refahı
SGR7	Yaşadığım bölgedeki toprak kalitesinden	Sağlık ve Güvenlik Refahı

SGR8	Yaşadığım bölgedeki gürültü seviyesinin düşük olmasından	Sağlık ve Güvenlik Refahı
SGR9	Yaşadığım bölgenin görselliğinden	Sağlık ve Güvenlik Refahı

5.5. Araştırma Hipotezleri ve Araştırma Modelinin Geliştirilmesi

Bilimsel araştırmalarda ele alınan konulara yönelik hazırlanan araştırma sorularının nasıl cevaplanacağı net bir şekilde ortaya koyulmuş olması gerekmektedir. İyi bir araştırma sorusu araştırmada ele alınan hipotezlerin test edilebilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Hipotezler, bir araştırmanın problemiyle yakından ilişkili olması ve bu sorulara da önceden yanıt vermesi bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır (Usta, 2012: 105). Bu çalışmada da araştırmanın problemine ve sorularına yönelik olarak 4 (dört) genel hipotez geliştirilmiştir. Araştırmada yer alan hipotezler ise çizelge 5.4’te sunulmuştur.

Literatür çalışmaları incelendiğinde yerel halkın demografik özellikleri ile turizmin ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkilerine yönelik algıları arasındaki ilişkinin analiz edilebilmesi amacıyla hipotezler geliştirilmiştir. Bu amaçla çalışmada “**H1**: TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile turizmin etkilerine yönelik algıları arasında anlamlı bir fark vardır.” hipotezi ve bu hipoteze de bağlı toplam 6 (altı) adet alt hipotez geliştirilmiştir (Turan, 2018: 66; Ataman, 2019: 54).

Araştırmada **H2**. Hipotezinin geliştirilmesinde yaşam kalitesinin “maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahı” alanları esas alınmıştır. Turizm ile ilgili çalışmalar incelendiğinde yaşam kalitesi modellerinde çok sayıda yaşam kalitesi alanının olduğunu çoğunlukla da bu dört refah üzerine yoğunlaştığı görülmüştür (Cummins, 1997; Schalock ve Verdugo, 2002; Rahman vd. 2005 ve The Budapest Model, 2008). Bu çalışmada da yerel halkın demografik özellikleri ile yaşam kalitesinin “maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahı” alanları arasındaki ilişkinin analiz edilebilmesi amacıyla “**H2**: TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik algıları arasında anlamlı bir fark vardır.” Hipotezi ile bu hipoteze bağlı toplam 6 (altı) adet alt hipotez geliştirilmiştir (Aylan, 2019: 174).

Literatür çalışmaları incelendiğinde turizmin etkileri ile yaşam kalitesi alanları arasındaki ilişkinin analiz edilmesine yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Kim, 2002; Türker vd. 2016; Avcı, 2018). Avcı (2018) yaptığı çalışmada turizmin etkileri (ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel) ile yaşam kalitesi (ekonomik durum, toplumsal yaşam ve sağlık-güvenlik) alanları arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Analiz sonucunda turizmin ekonomik etkileri ile yaşam kalitesinin ekonomik durum refahı; sosyal etkileri ile toplumsal yaşam refahı arasında bir ilişkinin olduğunu ancak turizmin çevresel etkileri ile yaşam kalitesinin sağlık-güvenlik refahı arasında ise bir ilişkinin bulunmadığını tespit etmiştir. Turizmin gelişim aşamaları ile yaşam kalitesi alanları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Türker vd. (2016) yaptığı çalışma sonucunda turizmin gelişim aşamaları ile sadece maddi refah arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmada turizmin etkileri (ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel) ile yaşam kalitesi (maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahı) alanları arasındaki ilişkinin analiz edilebilmesi amacıyla “**H3:** Turizmin etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi boyutları arasında bir ilişki vardır.” Hipotezi ile bu hipoteze bağlı toplam 4 (dört) adet alt hipotez geliştirilmiştir.

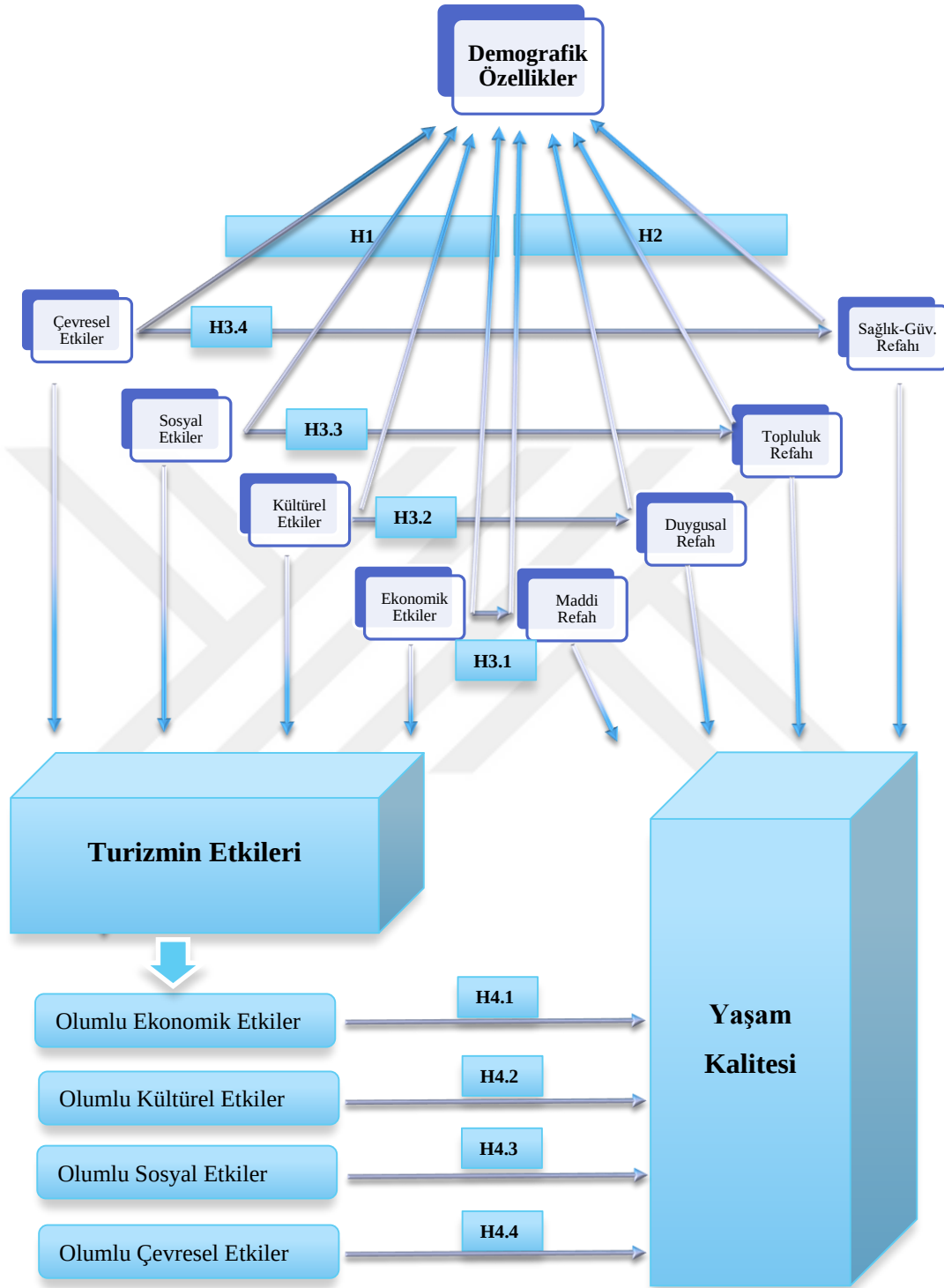
Turizm ile ilgili çalışmalar incelendiğinde turizmin etkilerinin yerel halkın genel yaşam kalitesine etkisinin olup olmadığının belirlenmesine yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Kim, 2002; Khizindar, 2012; Türker vd. 2016; Avcı, 2018, Aylan, 2019; Ataman, 2019). Avcı (2018) turizmin çevresel etkileri dışında turizmin sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerinin yerel halkın genel yaşam kalitesini etkilediğini tespit etmiştir. Türker vd. (2016) turizmin çevresel, ekonomik ve kültürel etkileri yerel halkın yaşam kalitesini olumlu sosyal etkileri ise olumsuz olarak etkilediğini tespit etmişlerdir. Khizindar (2012) yaptığı çalışma sonucunda ise turizmin ekonomik etkileri hariç sosyal, kültürel ve çevresel etkilerinin yerel halkın genel yaşam kalitesini etkilediğini tespit etmiştir. Bu çalışmada da turizmin etkilerinin yerel halkın genel yaşam kalitesini olumlu olarak etkileyip etkilemediğinin analiz edilebilmesi amacıyla “**H4:** Turizmin etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısı üzerinde etkisi vardır.” Hipotezi ile bu hipoteze bağlı toplam 4 (dört) adet alt hipotez geliştirilmiştir.

Çizelge 5.4 Araştırmanın hipotezleri

H1.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile turizmin etkilerine yönelik algıları arasında anlamlı bir fark vardır.
H1.1.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın cinsiyetleri ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H1.2.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın medeni durumları ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H1.3.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşları ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H1.4.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın gelir düzeyleri ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H1.5.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın eğitim seviyeleri ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H1.6.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşadıkları yer (il) ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H2.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik algıları arasında anlamlı bir fark vardır.
H2.1.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın cinsiyetleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H2.2.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın medeni durumları ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H2.3.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşları ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H2.4.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın gelir düzeyleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H2.5.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın eğitim seviyeleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H2.6.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşadıkları yer (il) ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.
H3.	Turizmin etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi boyutları arasında bir ilişki vardır.
H3.1.	Turizmin ekonomik etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın maddi refah duygusu arasında bir ilişki vardır.
H3.2.	Turizmin kültürel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın duygusal refah duygusu arasında bir ilişki vardır.

H3.3.	Turizmin sosyal etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın topluluk refah duygusu arasında bir ilişki vardır.
H3.4.	Turizmin çevresel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın sağlık ve güvenlik refah duygusu arasında bir ilişki vardır.
H4.	Turizmin etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algıları üzerinde etkisi vardır.
H4.1.	Turizmin olumlu ekonomik etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.
H4.2.	Turizmin olumlu kültürel etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.
H4.3.	Turizmin olumlu sosyal etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.
H4.4.	Turizmin olumlu çevresel etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.

Araştırma kapsamında geliştirilen model demografik özellikler (cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim seviyesi, gelir düzeyi, yaşadığı il) altı boyut, turizmin etkileri (ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel) dört boyut ve yaşam refahı alanları (maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık-ve güvenlik refahı) dört boyuttan oluşturulmuştur. Bu çalışmada değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu amaçla da araştırma “nedensel karşılaştırmalı-bağıntısal (ilişkisel)” araştırma modeline dayandırılmıştır. Araştırmanın problemi, soruları ve hipotezleri doğrultusunda “Araştırmanın Modeli” şekil 5.1’de gösterilmiştir (Turan vd., 2011: 630).

Şekil 5.1. Araştırmanın Modeli

5.6. Öntest

Bilimsel araştırmalarda ulaşılmak istenen verilerin hatalardan arındırılmış olması gerekmektedir. Öntest araştırmacılara çalışmadaki hata ve problemlerinin zamanında fark edilmesini sağlamaktadır. Öntest ayrıca bütün değişkenlerin hesaba katılıp katılmayacağının da test edilmesine imkân vermektedir (Yılmaz ve Tuncer, 2020: 90; Altunışık, 2008: 2). Öntest bir araştırma sorusunun yanıtlanabilmesi amacıyla çalışma için en uygun olan araştırma yönteminin de belirlenmesine yardımcı olmaktadır (In, 2017: 601).

Bu çalışmada hedeflenen verilere ulaşılabilmesi amacıyla TRB1 Bölgesinde bir öntest çalışması yapılmıştır. Oluşturulan anket formu da TRB1 Bölgesinde yaşayan 109 katılımcıya 15 Temmuz – 1 Ağustos 2021 tarihleri arasında yüz yüze uygulanmıştır. Öntest sonucunda turizmin etkilerine yönelik ölçeğin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0,965 ve yaşam kalitesi ölçeğinin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı da 0,931 bulunmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bu sonuçlara göre turizmin etkileri ve yaşam kalitesi ölçeklerinin “yüksek derecede güvenilir” oldukları tespit edilmiştir (Kalaycı, 2010: 405). Araştırmada ölçeklere ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterlilik ve Bartlett Küresellik Testlerine yönelik değerler analiz edilmiş olup izelge 5.5’de sunulmuştur.

Çizelge 5.5. Ölçeklere ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testleri

Turizmin Etkileri	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterlilik Değeri		0,861
	Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	4419,778
		Serbestlik Derecesi (df)	861
		Anlamlılık Düzeyi (Sig)	0,000
Yaşam Kalitesi	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterlilik Değeri		0,823
	Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	2262,046
		Serbestlik Derecesi (df)	406
		Anlamlılık Düzeyi (Sig)	0,000

Pilot alışması sonucunda turizmin etkileri ve yaşam kalitesi ölçeklerine ait Bartlett Küresellik Testi sonucu ($p=0,000<0,005$) olduğundan değişkenler arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Field (2000) bir veri setinin faktör analizi için uygun olabilmesinin en önemli koşulunun Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik

değerinin 0,50'nin üstünde olması gerektiğini belirtmiştir. Araştırmada ayrıca örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapılabilmesi adına uygun olup olmadığına karar verilebilmesi için turizmin etkileri ($KMO=0,861$) ve yaşam kalitesi ($KMO=0,823$) ölçeklerine ait hesaplanan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik değerlerinin tamamının 0,50'nin çok üstünde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla ölçeklerin örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapılabilmesi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Büyüköztürk (2018) faktör yük değerlerinin 0,45 ve üstünde olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada da turizmin etkileri ve yaşam kalitesi ölçeklerine ait faktör yük değerlerinin de 0,45'in üstünde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla da her iki ölçekte de herhangi bir ifadenin de çıkarılmasına gerek duyulmamıştır.

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın verileri TRB1 Bölgesinde yaşayan 1.001 katılımcıdan çevrim içi (750 katılımcı) ve yüz yüze (251 katılımcı) anket tekniği ile toplandıktan bir istatistik programı ile analiz edilmiştir. Öncelikli olarak araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği test edildikten sonra da araştırmanın hipotezlerinin test edilmesine geçilmiştir.

6.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu çalışmanın verileri, TRB1 Bölgesi'nde yer alan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde yaşayan 1.001 katılımcıya anket uygulanarak elde edilmiştir. TRB1 Bölgesi'nde uygulanan anket sonucunda katılımcılara yönelik ortaya çıkan demografik bilgiler ise çizelge 6.1'de sunulmuştur.

Çizelge 6.1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı bulgular

Demografik Değişkenler	Değişkenler ve Aralıkları	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	464	46.4
	Erkek	537	53.6
Medeni Durum	Bekâr	425	42.5
	Evli	576	57.5
Yaş	18-27	239	23.9
	28-37	306	30.6
	38-47	173	17.3
	48-57	114	11.4
	58-67	113	11.3
	68 ve üstü	56	5.6
Eğitim Seviyesi	İlkokul ve altı	118	11.8
	Ortaokul	117	11.7
	Lise	152	15.2
	Ön lisans	155	15.5
	Lisans	290	29
	Lisansüstü	169	16.9
	İşçi	91	9.1
	Çiftçi	69	6.9
	Kamu Personeli	335*	33.5

Meslek	Emekli	48	4.8
	Serbest Meslek	87	8.7
	Ev Hanımı	86	8.6
	İşsiz	78	7.8
	Öğrenci	112	11.2
	Diğer	95	9.5
Aylık Gelir Düzeyi	2.825 tl ve altı	287	28.7
	2.826 - 3.825 tl	140	14
	3.826 - 4.825 tl	139	13.9
	4.826 - 5.825 tl	141	14.1
	5.826 - 6.825 tl	130	13
	6.826 tl ve üzeri	164	16.4
Doğum Yeri	Malatya	190	19
	Elazığ	252	25.2
	Bingöl	203	20.3
	Tunceli	195	19.5
	Diğer il	161	16.1
Yaşadığı il	Malatya	240	24
	Elazığ	252	25.2
	Bingöl	269	26.9
	Tunceli	240	24
Turizm Sektöründe Çalışma Durumu	Turizm sektöründe çalışmıyorum	851	85
	Turizm sektöründe doğrudan çalışıyorum	85	8.5
	Turizm sektöründe dolaylı olarak çalışıyorum	65	6.5
Turistler ile olan iletişim	Turisler ile iletişimim yok	663	66.2
	Turistler ile kısmen iletişimim var.	255	25.5
	Turistler ile sürekli iletişim içerisindeyim.	83	8.3
İlde Yaşadığı Süre	1-5 yıl	159	15.9
	6-10 yıl	157	15.7
	11-15 yıl	158	15.8
	16-20 yıl	156	15.6
	21 ve üzeri	371	37.1

Çizelge 6.1’de sunulduğu gibi araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular arasında % 53,6’sının erkek ve % 46,4’ünün de kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcılara yönelik diğer bulgular arasında ise medeni duruma göre en fazla evli (% 57,5) olanların, yaş aralığına göre 28-37 yaş aralığında (% 30,6), eğitim düzeyi arasında lisans mezunlarının (% 29), meslek durumları arasında kamu personelinin (% 33,5: *657 Devlet Memurları Kanununa göre kamu hizmetleri “memur, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler” tarafından yerine getirilmektedir. Dolayısıyla kamu personeli adı altında farklı grupta unvanlar ve her bir unvanın da özlük (maaş gibi) hakları birbirinden çok farklıdır. Araştırmada herhangi bir karışıklığa neden olmamak için Kamu Kurumlarına doğrudan ve dolaylı yollardan bağlı olan meslekler de “Kamu Personeli” adı altında toplanmıştır) ve gelir düzeyleri arasında ise 2.825 tl ve altında gelire sahip olan katılımcıların yer aldığı görülmüştür. Ankete katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 37,1) 21 yıldan daha fazla bir süredir TRB1 bölgesinde yaşadığı, % 85’inin turizm sektöründe çalışmadığı ve % 66,2’sinin de turistler ile hiçbir şekilde iletişiminin olmadığı tespit edilmiştir.

TRB1 Bölgesinde araştırmaya en fazla katılan katılımcıların sırasıyla Bingöl (% 26,9), Elazığ (% 25,2), Malatya (% 24) ve Tunceli (% 24) illerinde olduğu görülmüştür. Ancak araştırmaya katılan 1.001 katılımcıdan 161’inin doğum yerlerinin TRB1 Bölgesi dışındaki illere ait olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya, Bingöl ilinde katılan 269 katılımcıdan 63’ü, Malatya ilinde katılan 240 katılımcının 50’si, Tunceli ilinde katılan 240 katılımcının 45’i ve Elazığ ilinde katılan 252 katılımcının da 3’ü TRB1 Bölgesi dışındaki illerin birinde doğdukları tespit edilmiştir.

6.2. Açıklayıcı Faktör Analizine Yönelik Bulgular

Sosyal Bilimler alanında gerek ölçümlerin kalitesinin artırılmasında gerekse geçerliliğin ortaya konulmasında en önemli analiz türlerinden birisi de faktör analizidir. Faktör analizinin iki temel unsuru bulunmaktadır. Birincisi yapılacak olan araştırmalarda hangi faktör analizinin kullanılacağına belirlenmesidir. İkincisi ise faktör analizinin hangi istatistiki araçlar ile yapılacağına karar verilmesidir (Yaşlıoğlu, 2017: 75). Bu çalışmada her bir ölçeğe ilişkin güvenirlik analizleri yapıldıktan sonra

açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır (Kaya, 2013: 179). Araştırmacıların ilk etapta kullandıkları ölçeklerin faktöriyel yapısı konusunda net bir düşünceye ya da araştırma yaptıkları konuyla alakalı olarak kuramsal bir bilgi birikimine sahip olmamaları nedeniyle açımlayıcı faktör analizine başvurulmaktadır. Bu çalışmada da kullanılan ölçeğin ilk defa geliştiriliyor olması nedeniyle açımlayıcı faktör analizi tercih edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizinin yapılabilmesi amacıyla 1.001 katılımcıya uygulanan araştırmanın “*Kaiser-Meyer Olkin (KMO)* ve *Bartlett Küresellik Testi*” analizleri incelenmiştir (Şencan ve Fidan, 2020: 643).

Bir araştırmada veri setinin faktör analizine uygun olup olmadığının belirlenmesinin yollarından birisi de Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Uygunluk Testi’dir. Testlerin değer aralığı (0.00) ile (1.00) arasında değişen KMO uygunluk testi, değişkenler arasındaki korelasyonların belirlenmesinde ve verilerin faktör analizine uygunluğunun incelenmesi amacıyla kullanılmaktadır (Cengiz ve Hısım, 2012: 167). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi bir araştırmanın örneklem büyüklüğü bakımından yeterli olup olmadığı konusunda bilgi sahibi olunması amacıyla yapılmaktadır (Karagöz ve Kösterelioğlu, 2008: 86). Bu değer diğer bir özelliği de veri matrisinin faktör analizine uygunluğunun incelenmesidir (Özdemir ve Buzlu, 2019: 37). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi için (0.00) ile (1.00) arasında “*mükemmel, çok iyi, iyi, orta, zayıf ve veri setine uygun olmadığı*” gibi altı değer aralığı belirlenmiştir. Bu çalışmada turizmin sosyal etkileri (0,914), turizmin kültürel etkileri (0,935), turizmin ekonomik etkileri (0,943) ve yaşam kalitesi (0,938) ölçeklerine ait KMO değerleri “mükemmel”, turizmin çevresel etkileri ölçeğine ait KMO değeri ise (0,890) “çok iyi” olduğu tespit edilmiştir (Aydın, 2007: 28).

Araştırma için toplanan verilerinin açımlayıcı faktör analizi için uygunluğunun ve örnekleme yeterliliğinden emin olmak adına kullanılan testlerden birisi de Bartlett Küresellik Testi’dir. Bu test daha çok, korelasyon matrisinin genel anlamlılığını değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır (Cheriyen, 2018). Bu çalışmada turizmin çevresel etkileri (5447,085, $p=0.000$), turizmin sosyal etkileri (6806,212, $p=0.000$), turizmin ekonomik etkileri (6195,099, $p=0.000$), turizmin kültürel etkileri (6904,110, $p=0.000$) ve yaşam kalitesi (13373,085, $p=0.000$) ölçeklerinin tamamının Bartlett küresellik testinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir (Uğur, 2019: 43).

Çizelge 6.2. Ölçeklere ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testleri

Turizmin Çevresel Etkileri	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterlilik Değeri		0,890
	Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	5447,085
		Serbestlik Derecesi (df)	36
		Anlamlılık Düzeyi (Sig)	0,000
	Açıklanan Varyans Değeri		72,528
Turizmin Kültürel Etkileri	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterlilik Değeri		0,935
	Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	6904,110
		Serbestlik Derecesi (df)	45
		Anlamlılık Düzeyi (Sig)	0,000
	Açıklanan Varyans Değeri		73,042
Turizmin Sosyal Etkileri	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterlilik Değeri		0,914
	Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	6806,212
		Serbestlik Derecesi (df)	55
		Anlamlılık Düzeyi (Sig)	0,000
	Açıklanan Varyans Değeri		67,661
Turizmin Ekonomik Etkileri	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterlilik Değeri		0,943
	Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	6195,099
		Serbestlik Derecesi (df)	45
		Anlamlılık Düzeyi (Sig)	0,000
	Açıklanan Varyans Değeri		68,401
Yaşam Kalitesi	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterlilik Değeri		0,938
	Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	13373,085
		Serbestlik Derecesi (df)	171
		Anlamlılık Düzeyi (Sig)	0,000
	Açıklanan Varyans Değeri		71,897

Araştırmada katılımcılardan elde edilen veriler sonucunda turizmin etkileri ve yaşam kalitesi ölçeklerine ait yapılan Bartlett Testi sonucu ($p=0,000<0,001$) olduğundan değişkenler arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ayrıca örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapılabilmesi adına uygun olup olmadığına karar verilebilmesi için turizmin etkileri (**KMO Değeri=0,974**) ve yaşam kalitesi (**KMO Değeri=0,938**) ölçeklerine ait Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerleri hesaplanmıştır. Field (2000) bir araştırmada faktör analizinin yapılabilmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin $KMO \leq 0.50$ altında olmaması gerektiğini ifade

etmiştir. Dolayısıyla ölçeklerin örneklem büyüklüğünün de faktör analizi yapılabilmesi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Faktör analizinde her bir değişkene ait faktör yük değerleri konusunda literatürde net bir değer üzerinde uzlaşmadığı görülmüştür. Costello ve Osborn (2005), bir araştırmada yer alan ifadelerin faktör yük değerlerinin döndürmeden sonra 0,30'un üzerinde olması durumunda daha temiz bir faktör yapısına sahip olacağını ifade etmişlerdir. Hair vd. (2013) ise 50 kişilik bir örneklemde faktör yük değerlerinin 0,75 ve üstünde olması, 100 kişilik bir örneklemde faktör yük değerlerinin 0,55 ve 350 ve daha fazla kişilik bir örneklemde ise faktör yük değerlerinin 0,30'un üzerinde olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada yer alan iki ölçekte de açımlayıcı faktör analizi sonucunda 0,30'un altında kalan herhangi bir ifade bulunmaması ve araştırmanın da 1.001 katılımcı üzerinde yapılması nedeniyle araştırmanın asıl uygulamasında kullanılacak anket ifadelerinin de aynen kalmasına karar verilmiştir.

Turizmin olumlu ve olumsuz (ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel) etkilerinin ve yaşam kalitesi (maddi, duygusal, topluluk, sağlık ve güvenlik rahah) alanlarının gerek faktör yapısının gerekse yapı geçerliliğinin ortaya koyulması amacıyla Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)'nin yapılması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla da “doğrudan eğik döndürme” ve “temel bileşenler” yöntemleri kullanılmıştır. Doğrudan eğik döndürme yönteminin faktörler arasında bir ilişkinin olması, temel bileşenler yönteminin de uygulamada en fazla ve kolay kullanılan bir yöntem olduğunun düşünülmesinden dolayı bu iki yöntem tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2002: 475-476).

Çizelge 6.3. Turizmin ekonomik etkileri açımlayıcı faktör analizine yönelik bulgular

İfadeler	Faktör 1	Faktör 2
Birinci Faktör: Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri		
TEE1	0,706	
TEE3	0,740	
TEE5	0,685	
TEE6	0,779	
TEE7	0,624	
TEE8	0,843	
TEE9	0,830	
TEE10	0,806	
İkinci Faktör: Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri		

TEE2		0,920
TEE4		0,662
Açıklanan Varyans Değeri	48,031	20,370
Açıklanan Toplam Varyans Değeri	68,401	

Çizelge 6.3'te turizmin ekonomik etkileri ölçeğine ait faktör yükleri ve açıklanan varyans değerleri sunulmuştur. Açıklayıcı Faktör Analizi sonucunda 10 maddeden oluşan turizmin ekonomik etkileri ölçeğinin 2 (iki) alt boyutlu bir yapıdan oluştuğu görülmüştür. Birinci faktör olan turizmin olumlu ekonomik etkileri alt boyutu 8 maddeden ikinci faktör olan turizmin olumsuz etkileri alt boyutu ise 2 maddeden oluşmaktadır. Birinci faktör % 48,031 ve ikinci faktörün de % 20,370 varyansa sahip olduğu tespit edilmiştir. Farklı bir deyişle iki faktörlü olan turizmin ekonomik etkileri ölçeği toplam varyansın % 68,401'ini açıklamaktadır. Bu sonuçlara göre turizmin ekonomik etkileri ölçeğinin geçerli bir yapıya sahip olduğuna ulaşılmıştır (Patır, 2009: 78-79).

Çizelge 6.4. Turizmin kültürel etkileri açıklayıcı faktör analizine yönelik bulgular

İfadeler	Faktör 1	Faktör 2
Birinci Faktör: Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri		
TKE1	0,823	
TKE2	0,854	
TKE3	0,792	
TKE6	0,786	
TKE7	0,822	
TKE9	0,813	
TKE10	0,805	
İkinci Faktör: Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri		
TKE5		0,844
TKE11		0,725
TKE12		0,857
Açıklanan Varyans Değeri	48,811	24,231
Açıklanan Toplam Varyans Değeri		73,042

Çizelge 6.4'te turizmin kültürel etkileri ölçeğine ait faktör yükleri ve açıklanan varyans değerleri sunulmuştur. Açıklayıcı Faktör Analizi sonucunda 10 maddeden oluşan turizmin kültürel etkileri ölçeğinin 2 (iki) alt boyutlu bir yapıdan oluştuğu görülmüştür. Birinci faktör olan turizmin olumlu kültürel etkileri alt boyutu 7 maddeden ikinci faktör olan turizmin olumsuz kültürel etkileri alt boyutu ise 3

maddeden (AFA sonucunda 0,30'un altında kalan ve aralarında binişikliğe neden olan "TKE4: Turistlerin ticari talebi, geleneksel sanat, zanaat tarz ve biçimlerinde değişikliklere neden olur" ve "TKE8: Turizm yerel gelenek/göreneklerin ticarileşmesine yol açmaktadır." İfadeleri çıkarılmıştır) oluşmaktadır. Birinci faktör % 48,811 ve ikinci faktörün de % 24,231 varyansa sahip olduğu tespit edilmiştir. Farklı bir deyişle iki faktörlü olan turizmin kültürel etkileri ölçeği toplam varyansın % 73,042'sini açıklamaktadır. Bu sonuçlara göre turizmin kültürel etkileri ölçeğinin geçerli bir yapıya sahip olduğuna ulaşılmıştır.

Çizelge 6.5. Turizmin çevresel etkileri açımlayıcı faktör analizine yönelik bulgular

İfadeler	Faktör 1	Faktör 2
Birinci Faktör: Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri		
TÇE4	0,798	
TÇE5	0,887	
TÇE6	0,872	
İkinci Faktör: Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri		
TÇE1		0,813
TÇE2		0,842
TÇE3		0,822
TÇE7		0,815
TÇE8		0,821
TÇE9		0,775
Açıklanan Varyans Değeri	48,811	26,717
Açıklanan Toplam Varyans Değeri	72,528	

Çizelge 6.5'te turizmin çevresel etkileri ölçeğine ait faktör yükleri ve açıklanan varyans değerleri sunulmuştur. Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda 9 maddeden oluşan turizmin çevresel etkileri ölçeğinin 2 (iki) alt boyutlu bir yapıdan oluştuğu görülmüştür. Birinci faktör olan turizmin olumlu çevresel etkileri alt boyutu 3 maddeden ikinci faktör olan turizmin olumsuz çevresel etkileri alt boyutu ise 6 maddeden oluşmaktadır. Birinci faktör % 48,811 ve ikinci faktörün de % 26,717 varyansa sahip olduğu tespit edilmiştir. Farklı bir deyişle iki faktörlü olan turizmin çevresel etkileri ölçeği toplam varyansın % 72,528'ini açıklamaktadır. Bu sonuçlara göre turizmin çevresel etkileri ölçeğinin geçerli bir yapıya sahip olduğuna ulaşılmıştır.

Çizelge 6.6. Turizmin sosyal etkileri açımlayıcı faktör analizine yönelik bulgular

İfadeler	Faktör 1	Faktör 2
Birinci Faktör: Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri		
TSE4	0,775	
TSE7	0,808	
TSE8	0,818	
TSE9	0,851	
TSE10	0,805	
TSE11	0,678	
İkinci Faktör: Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri		
TSE1		0,624
TSE2		0,645
TSE3		0,822
TSE5		0,841
TSE6		0,864
Açıklanan Varyans Değeri	37,421	30,240
Açıklanan Toplam Varyans Değeri	67,661	

Çizelge 6.6’da turizmin sosyal etkileri ölçeğine ait faktör yükleri ve açıklanan varyans değerleri sunulmuştur. Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda 11 maddeden oluşan turizmin sosyal etkileri ölçeğinin 2 (iki) alt boyutlu bir yapıdan oluştuğu görülmüştür. Birinci faktör olan turizmin olumlu sosyal etkileri alt boyutu 6 maddeden ikinci faktör olan turizmin olumsuz etkileri alt boyutu ise 5 maddeden oluşmaktadır. Birinci faktör % 37,421 ve ikinci faktörün de % 30,240 varyansa sahip olduğu tespit edilmiştir. Farklı bir deyişle iki faktörlü olan turizmin sosyal etkileri ölçeği toplam varyansın % 67,661’ini açıklamaktadır. Bu sonuçlara göre turizmin sosyal etkileri ölçeğinin geçerli bir yapıya sahip olduğuna ulaşılmıştır.

Çizelge 6.7. Yaşam kalitesi alanları açımlayıcı faktör analizine yönelik bulgular

İfadeler	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
Birinci Faktör: Maddi Refah				
MR1	0,827			
MR2	0,797			
MR3	0,764			
MR4	0,864			
MR5	0,787			
MR6	0,753			
MR7	0,787			
İkinci Faktör: Sağlık ve Güvenlik Refahı				
SGR2		0,608		

SGR4		0,586		
SGR5		0,776		
SGR6		0,841		
SGR7		0,833		
SGR8		0,812		
SGR9		0,775		
Üçüncü Faktör: Duygusal Refah				
DR3			0,780	
DR4			0,692	
DR5			0,664	
Dördüncü Faktör: Topluluk Refah				
TR4				0,790
TR5				0,779
Açıklanan Varyans Değeri		26,757	24,047	10,897
Açıklanan Toplam Varyans Değeri			71,897	10,196

Çizelge 6.7’de yaşam kalitesi ölçeğine ait faktör yükleri ve açıklanan varyans değerleri sunulmuştur. Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda 19 maddeden oluşan yaşam kalitesi ölçeğinin 4 (dört) alt boyutlu bir yapıdan oluştuğu görülmüştür. Birinci faktör olan maddi refah alt boyutu 7 maddeden, ikinci faktör olan sağlık ve güvenlik refahı alt boyutu 7 maddeden (AFA sonucunda 0,30’un altında kalan ve aralarında binişikliğe neden olan “SGR1: Yaşadığım bölgedeki güvenlik durumundan” ve “SGR3: Sağlığımdan” ifadeleri çıkarılmıştır) oluşmuştur. Üçüncü faktör olan duygusal refah alt boyutu 3 maddeden (AFA sonucunda 0,30’un altında kalan ve aralarında binişikliğe neden olan “DR1: Toplumumdaki manevi yaşantımdan”, “DR2: Yaşadığım toplumdaki kültürü koruma çalışmalarından”, “DR6: Yaşadığım ile gelen turist sayısından” ve “DR7: Kültürel yaşamımdan” ifadeleri çıkarılmıştır) oluşmaktadır. Son olarak da dördüncü faktör olan topluluk refahı alt boyutu da 2 maddeden (AFA sonucunda 0,30’un altında kalan ve aralarında binişikliğe neden olan “TR1: Yaşadığım toplumdaki sosyal ilişkilerimden”, “TR2: Aile yaşantımdan”, “TR3: Yaşadığım toplumdaki sosyal güvenliğimden” ve “TR6: Sosyal statümden” ifadeleri çıkarılmıştır) oluşmaktadır. Birinci faktör % 26,757, ikinci faktör % 24,047, üçüncü faktör % 10,897 ve dördüncü faktörün de % 10,196 varyansa sahip olduğu tespit edilmiştir. Farklı bir deyişle dört faktörlü olan yaşam kalitesi ölçeği toplam varyansın % 71,897’sini açıklamaktadır. Bu sonuçlara göre yaşam kalitesi ölçeğinin geçerli bir yapıya sahip olduğuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada faktör analizi öncesinde turizmin ekonomik etkileri ölçeği 10, çevresel etkileri ölçeği 9, kültürel etkileri 12 ve sosyal etkileri ölçeği de 11 ifadeden oluşmaktaydı. Açımlayıcı faktör analizi sonrasında turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerine yönelik ifadeler aynı şekilde kalmıştır. Ancak açımlayıcı faktör analizi öncesinde 12 ifadeden oluşan turizmin kültürel etkileri ölçeği AFA sonucunda 0,30'un altında kalan ve aralarında binişikliğe neden olan "TKE4 ve TKE8" ifadeleri ölçekten çıkarılarak 10 ifadeye düşmüştür. Faktör analizi öncesinde 29 ifadeden oluşan yaşam kalitesi ölçeği açımlayıcı faktör analizi sonrasında 0,30'un altında kalan ve aralarında binişikliğe neden olan "SGR1, SGR3, DR1, DR2, DR6, DR7, TR1, TR2, TR3 ve TR6" 10 ifade de ölçekten çıkarılarak 19 ifadeye düşmüştür.

6.3. Güvenirlik Analizi

Bademci (2006) bir ölçeğin güvenirliğinin ölçülmesinde kullanılan farklı yöntemden birisinin de cronbach's alfa katsayısı yönteminin olduğunu ifade etmiştir. Likert tipli ölçeklerde daha fazla kullanılan Cronbach's alfa katsayısı, bir ölçekte yer alan her bir ifadenin iç tutarlılık ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Başka bir deyişle Cronbach's alfa katsayısı, ölçeklerdeki ifadelerin homojen yapısının açıklanmasında kullanılmaktadır (Yıldız ve Uzunsakal, 2018: 17). Kalaycı (2010), (0) ile (1) arasında değerler alan Cronbach's alfa katsayısına bağlı olarak bir ölçeğin güvenirliğinin yorumlanmasında aşağıdaki tabloyu geliştirmiştir:

Çizelge 6.8. Cronbach's alfa katsayısı güvenirlik düzeyi ve aralığı

Güvenirlik Düzeyi	Güvenirlik Aralığı
Ölçek yüksek derece de güvenilirirdir.	$0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise
Ölçek oldukça güvenilirirdir.	$0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise
Ölçeğin güvenilirliği düşüktür.	$0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise
Ölçek güvenilir değildir.	$0,00 \leq \alpha < 0.40$ ise

Kaynak: Kalaycı, 2010: 405.

Bu çalışmada "turizmin (olumlu ve olumsuz ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal)" etkilerine ilişkin ölçeklerin güvenirliğinin test edilmesi amacıyla her bir ölçeğin Cronbach's alpha katsayı değeri hesaplanarak çizelge 6.9'da sunulmuştur.

Çizelge 6.9. Turizmin etkileri ölçeğine ilişkin güvenirlik analizi sonuçları

Ölçek Türü	İfade Sayısı	Cronbach's Alpha Değeri (α)	Cronbach's Alpha Güvenirlik Değer Aralığı
Turizmin Etkileri Ölçeği	40	0,971	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Ekonomik Etkileri	10	0,925	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	8	0,925	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	2	0,679	Ölçek oldukça güvenirlidir.
Turizmin Sosyal Etkileri	11	0,912	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	6	0,909	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	5	0,865	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Kültürel Etkileri	10	0,924	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	7	0,937	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	3	0,814	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Çevresel Etkileri	9	0,896	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	3	0,850	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	6	0,914	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.

Çizelge 6.9'da sunulduğu gibi araştırmada hedeflenen verilere ulaşılabilmesi amacıyla “*turizmin etkileri ölçeğinin*” cronbach's alfa güvenirlik katsayısı 0,971 bulunmuştur. Ayrıca turizmin alt etkilerine yönelik her bir ölçeğin Cronbach's alfa güvenirlik katsayıları da hesaplanmıştır. “*Turizmin ekonomik etkileri*” 0,925, “*turizmin sosyal etkileri*” 0,912, “*turizmin kültürel etkileri*” 0,924 ve “*turizmin çevresel etkileri*” ölçeğinin cronbach's alfa güvenirlik katsayısı ise 0,896 olarak hesaplanmıştır (Yapıcı, 2020: 78).

Çizelge 6.10. Yaşam kalitesi ölçeğine ilişkin güvenirlik analizi sonuçları

Ölçek Türü	İfade Sayısı	Cronbach's Alpha Değeri (α)	Cronbach's Alpha Güvenirlik Değer Aralığı
Yaşam Kalitesi Ölçeği	19	0,939	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.
Maddi Refah	7	0,933	Ölçek yüksek derecede güvenirlidir.

Topluluk Refahı	2	0,836	Ölçek yüksek derecede güvenilirlerdir.
Duygusal Refah	3	0,794	Ölçek oldukça güvenilirlerdir.
Sağlık ve Güvenlik Refahı	7	0,913	Ölçek yüksek derecede güvenilirlerdir.

Çizelge 6.10’da sunulduğu gibi araştırmada hedeflenen verilere ulaşılabilmesi amacıyla “*yaşam kalitesi ölçeğinin*” Cronbach’s alfa güvenirlik katsayısı 0,939 bulunmuştur. Ayrıca “*yaşam kalitesi alanlarına*” yönelik her bir ölçeğin Cronbach’s alfa güvenirlik katsayıları da hesaplanmıştır. “*Maddi refah unsurları*” 0,933, “*topluluk refahı unsurları*” 0,836, “*duygusal refahı unsurları*” 0,794 ve “*sağlık ve güvenlik refahı unsurlarına*” yönelik ölçeğin Cronbach’s alfa güvenirlik katsayısı ise 0,913 olarak hesaplanmıştır.

6.4. Araştırmada Verilerin Normal Dağılımına Karar Verme

Normal dağılım, uygulama alanının en fazla olması ve üzerinde en çok araştırmanın yapılması gibi özelliklere sahip olmasından dolayı istatistikteki en önemli dağılımlardan birisi olarak kabul edilmektedir (Çelik, 2006: 1). İstatistiksel yöntemlerin çoğunda yapılacak olan analizlerin türüne bağlı olarak bir veya birden çok sayıdaki ana kütlelerin normal bir dağılıma sahip olması gerekmektedir (Kan, 2005: 1). Araştırmalarda elde edilen verilerin normal dağılımın sahip olması gereken özellikleri taşıması durumunda, bu varsayımlara göre yapılacak olan analizlerin hatalı olmasına ve doğru olmayan sonuçlara ulaşılmasına neden olacaktır (Yiğit, 2019: 1).

Literatürde çarpıklık ve basıklık değer aralıkları ile ilgili olarak farklı görüşler mevcuttur. Hair vd. (2013) çarpıklık ve basıklık değerlerinin (-1) ile (+1) arasında; Tabachnick ve Fidell (2013); (-1,5) ile (+1,5) arasında; George ve Mallery (2010) ise (-2) ile (+2) arasında olması durumunda verilerin normal bir dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

Bir araştırma sonucunda elde edilen verilerin normal dağılıma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak araştırmadaki değişkenlerin normal dağılması durumunda ise hedeflenen amaca ulaşılabilmesi daha da kolay olacaktır. Değişkenlerin normalliği genel olarak istatistiksel veya grafiksel yöntemlerle değerlendirilmektedir. Normalliğin iki temel bileşeninden birisi çarpıklık diğeri ise basıklıktır. Çarpıklık

(skewness), dağılımın simetrisi; basıklık (kurtosis) ise dağılımın doruk noktasıyla ile alakalıdır. Bir değişken bir çarpıklığa veya basıklığa, ya da her ikisine de birden sahip olabilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013: 113).

Basıklık (kurtosis) normal bir dağılım ile karşılaştırıldığında bir dağılımın sivrililiğinin veya düzlülüğünün ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Pozitif bir değer genel olarak doruk bir dağılımı, negatif bir değer ise nispeten daha düz bir dağılımı göstermektedir. Bir dağılımın simetrisinin ölçüsü olarak ifade edilen çarpıklık (skewness) ise çoğu durumda karşılaştırma normal duruma göre yapılmaktadır. Pozitif çarpık bir dağılım nispeten az sayıda büyük bir değere sahip olup sağa doğrudur. Negatif çarpık bir dağılım ise nispeten az sayıda küçük bir değere sahip olup sola doğrudur (Hair vd., 2013: 33-34).

Bu araştırmada verilerin normalliğinin belirlenebilmesi amacıyla öncelikli olarak Shapiro-Wilk normallik test sonuçları incelenmiştir. Ancak araştırmada elde edilen verilerin analiz edilmesinden sonra (ölçeklerde yer alan ifadelerin anlamlılık düzeylerinin $p=0,000<0,05$ 'ten daha küçük çıkması) verilerin normal olmayan bir dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Normal dağılmayan araştırma verilerinin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayısı verilerinin analizinde parametrik testlerin kullanılmasının daha uygun olacağı görülmektedir (Çolak, 2017: 74-75).

Çizelge 6.11. Ölçeklerin normallik testleri

Ölçek Türü	İfade Sayısı	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Turizmin Etkileri Ölçeği	40	-0,653	-0,025
Turizmin Ekonomik Etkileri	10	-0,742	-0,378
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	8	-0,720	-0,512
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	2	-0,333	-0,853
Turizmin Sosyal Etkileri	11	-0,510	-0,333
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	6	-0,681	-0,449
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	5	-0,045	-0,924
Turizmin Kültürel Etkileri	10	-0,784	-0,191
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	7	-0,826	-0,297
Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	3	-0,148	-0,978
Turizmin Çevresel Etkileri	9	-0,063	-0,692
Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	3	-0,435	-0,831
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	6	0,083	-1,107
Genel Yaşam Kalitesi Ölçeği	19	-0,241	-0,652
Maddi Refah	7	0,136	-1,254
Duygusal Refah	3	-0,048	-1,019

Topluluk Refahı	2	0,291	-1,154
Sağlık ve Güvenlik Refahı	7	-0,663	-0,574

Bir araştırmada elde edilen verilerin normalliğine karar verilebilmesi amacıyla en fazla kullanılan testlerin başında Shapiro-Wilk testi gelmektedir. Bu çalışmada da “*Turizmin Etkileri ve Yaşam Kalitesi*” ile bu ölçeklere bağlı alt ölçeklerin anlamlılık düzeyleri de $p=0,000<0,05$ ’ten küçük çıkmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ölçeklerin anlamlılık düzeylerinin $p=0,000<0,05$ ’ten daha küçük çıkması durumunda ise verilerin normal bir dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Şahin, 2018: 87).

Tabachnick ve Fidell (2013) bir araştırmada elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin (-1,5) ve (+1,5) arasında olması durumunda verilerin normal bir dağılım göstereceğini belirtmişlerdir. Çizelge 6.11’de sunulduğu gibi ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin (-1,5) ve (+1,5) arasında olması nedeniyle verilerin normal bir dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

6.5. Frekans Analizi

Bu çalışmada katılımcılara yöneltilen ifadeler “*turizm ile ilgili genel ifadeler, turizmin etkileri ve yaşam kalitesi*” ölçeklerinde 5’li likert ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada her seçeneğe karşılık gelen puan aralıkları belirlenmiş olup her bir ölçekteki soruya verilebilecek cevap puanları da 1.00–5.00 değerleri arasında değişmektedir. Her bir ölçeğe ait seçenekler ile puan aralıkları ise çizelge 6.12’de sunulmuştur: (Arı, 2010: 39 ve Aktepe vd., 2020: 215).

Çizelge 6.12. Ölçeklerde yer alan ortalamalar

Verilen Puanlar	Nitelik Grupları	Sınır Aralıkları
5.00	Tamamen Katılıyorum	4.20 – 5.00
4.00	Katılıyorum	3.40 – 4.19
3.00	Kararsızım	2.60 – 3.39
2.00	Katılmıyorum	1.80 – 2.59
1.00	Hiç Katılmıyorum	1.00 – 1.79

Kaynak: Arı, 2010: 39 ve Aktepe vd., 2020: 215.

Çizelge 6.13’te TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizm ile ilgili genel ifadeler verdikleri yanıtların ortalama ve standart sapmalarına yer verilmiştir.

Çizelge 6.13. Turizm ile ilgili genel ifadeler

İfadeler	(1) Hiç Katılmıyorum (5) Tamamen Katılıyorum.						Ortalama	Standart Sapma
Gİ1:Yaşadığım bölgedeki yerel halk, turizm konusunda yeterli bilgiye sahiptir.	f	264	398	106	167	66	2,37	1,2216
	%	26,4	39,8	10,6	16,7	6,6		
Gİ2:Yaşadığım bölgedeki yerel halk, turizmin gelişimine gereken desteği vermektedir.	f	253	344	136	208	60	2,48	1,2377
	%	25,3	34,4	13,6	20,8	6		
Gİ3:Genel olarak değerlendirildiğinde, turizm yaşadığım bölgedeki yerel halka zarar vermekten çok yarar sağlamaktadır.	f	110	123	148	356	264	3,54	1,2972
	%	11	12,3	14,8	35,6	26,4		
Gİ4:Turistlerin yaşadığım bölgeyi ziyaret etmesinden mutluluk duyarım.	f	84	95	41	341	440	3,96	1,2709
	%	8,4	9,5	4,1	34,1	44		
Gİ5:Turizm yaşadığım bölge için en önemli sektörlerden birisidir.	f	154	235	185	246	181	3,06	1,3479
	%	15,4	23,5	18,5	24,6	18,1		

Çizelge 6.13'te sunulduğu gibi “Turizm ile ilgili genel ifadeler ölçeğinde” katılımcılardan alınan cevaplar içerisinde en yüksek ortalama ($\bar{X}=3,96$) ile “Turistlerin yaşadığım bölgeyi ziyaret etmesinden mutluluk duyarım.” ifadesi olmuştur. Alaeddinoğlu (2018) Sivas ilinde yaptığı çalışmada yerel halkın turizmin olumlu etkilerinin ağırlıkta olacağını düşündüğünden turistlere karşı da olumlu yaklaşacaklarını ifade etmiştir. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halk “turizm yaşadığım bölge için en önemli sektörlerden birisidir.” ifadesinde ($\bar{X}=3,06$) kararsız kaldıkları görülmüştür. Hançer ve Mancı (2017) yapmış oldukları çalışmada da Diyarbakır ilinin gelişiminde turizmin en önemli sektör olacağı ifadesine katılımcılar ($\bar{X}=3,25$) en düşük algıya sahip olduklarını tespit etmişlerdir. “Genel olarak değerlendirildiğinde, turizm yaşadığım bölgedeki yerel halka zarar vermekten çok yarar sağlamaktadır” ifadesine katılımcıların ($\bar{X}=3,54$) ortalamasıyla “katılıyorum” cevabını vermişlerdir. Boğan ve Sarıışık (2016)’ın Alanya ilçesinde yaptıkları çalışmada ise ($\bar{X}=3,55$) ortalamasıyla turizmin Alanya ilçesine zarardan çok yarar sağladığını tespit etmişlerdir. Katılımcılar “yaşadığım bölgedeki yerel halk, turizmin gelişimine gereken desteği vermektedir.” ifadesine ($\bar{X}=2,48$) ortalamasıyla “katılmadıklarını” ifade etmişlerdir. Yeşilyurt ve Koçak (2020) yerel halkın Adıyaman ilindeki turizmin gelişimini desteklediğini tespit etmişlerdir. Katılımcılar “Yaşadığım bölgedeki yerel halk, turizm konusunda yeterli bilgiye sahiptir.” ifadesine katılımcıların ($\bar{X}=2,37$) ortalamasıyla “katılmadıklarını” belirtmişlerdir. Eryılmaz

(2020) Amasya ilinde yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların yaklaşık olarak % 64 gibi büyük bir çoğunluğu ilin tarihi, kültürel ve doğal kaynakları konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Doğan ve Üngören (2012) ise Isparta ilinde yaptıkları çalışma sonucunda ise yerel halkın yaklaşık olarak yarısının (% 48,3) ilin tarihi, kültürel ve doğal kaynakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını tespit etmişlerdir.

Çizelge 6.14. Turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik etkileri ölçeği

İfadeler	(1) Hiç Katılmıyorum (5) Tamamen Katılıyorum						Ortalama	Standart Sapma
	f							
TEE1:Turizm, yerel halka önemli miktarda ekonomik fayda sağlamaktadır.	f	138	156	85	341	281	3,47	1,3969
	%	13,8	15,6	8,5	34,1	28,1		
TEE2:Turizm, yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır.	f	204	238	174	264	121	2,86	1,3351
	%	20,4	23,8	17,4	26,4	12,1		
TEE3:Turistlerin yaptıkları harcamalar nedeniyle yaşam standartlarımız artmaktadır.	f	116	183	160	319	223	3,35	1,3174
	%	11,6	18,3	16	31,9	22,3		
TEE4:Turizm, mal ve hizmetlerin fiyatlarını arttırmaktadır.	f	105	126	129	381	260	3,56	1,2838
	%	10,5	12,6	12,9	38,1	26		
TEE5:Turizm, bölgemizin diğer bölgelerle birlikte dengeli kalkınmasını sağlamaktadır.	f	146	204	192	311	148	3,11	1,2956
	%	14,6	20,4	19,2	31,1	14,8		
TEE6:Turizm, geleneksel üretim yöntemlerini desteklemektedir.	f	117	180	158	370	176	3,30	1,2756
	%	11,7	18	15,8	37	17,6		
TEE7:Turizm, yerel yönetimlerin vergi gelirini arttırmaktadır.	f	110	156	212	346	177	3,32	1,2430
	%	11	15,6	21,2	34,6	17,7		
TEE8:Turizm, bölgede daha çok istihdam alanı yaratmaktadır.	f	105	141	133	414	208	3,47	1,2561
	%	10,5	14,1	13,3	41,4	20,8		
TEE9:Turizm, yerel halkın kişisel gelirinin artmasını sağlamaktadır.	f	117	138	120	384	242	3,49	1,3085
	%	11,7	13,8	12	38,4	24,2		
TEE10:Turizm, bölgeye olan yatırımları arttırmaktadır	f	109	127	109	411	245	3,55	1,2826
	%	10,9	12,7	10,9	41,1	24,5		

Çizelge 6.14’te sunulduğu gibi katılımcılar “Turizm, bölgeye olan yatırımları arttırmaktadır.” ifadesine ($\bar{X}=3,55$) ortalamasıyla “katılıyorum” yanıtını vermişlerdir. Ataman (2019) ise Mardin ilinde yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların turizmin yatırımları artırdığı konusunda ($\bar{X}=3,29$) ortalamasıyla kararsız kaldıklarını tespit etmiştir. Bildin (2019) Bozcaada’da yaptığı çalışma sonucunda ise katılımcılar ($\bar{X}=4,16$) yüksek bir ortalamayla turizmin bölgeye yeni yatırımları çekeceğini tespit etmişlerdir. Katılımcıların ($\bar{X}=3,49$) ortalamasıyla “turizm, yerel halkın kişisel gelirinin artmasını sağlamaktadır.” ifadesine “katıldıkları” tespit edilmiştir. Tanburacı

ve Mancı (2020) Şanlıurfa ilinde yaptıkları çalışma sonucunda katılımcıların % 88,9 gibi büyük bir çoğunluğunun turizmden gelir elde etmediğini, Tatar ve Köroğlu (2017) da Ankara ili Beypazarı ilçesinde yaptıkları çalışmada katılımcıların ilçe de kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte ilçe gelirinin de arttığını tespit etmişlerdir. Katılımcılar ($\bar{X}=3,47$) ortalamasıyla “Turizm, bölgede daha çok istihdam alanı yaratmaktadır.” ifadesine “katıldıkları” görülmüştür. Okuyucu (2016)’un Yalova’nın Çınarcık ilçesinde yaptığı çalışma da ise katılımcıların “Çınarcık’ta istihdam artmaktadır.” ifadesine ($\bar{X}=3,62$) ortalamasıyla katıldıklarını tespit etmiştir. Katılımcılar “Turizm, geleneksel üretim yöntemlerini desteklemektedir.” ifadesine ($\bar{X}=3,30$) ortalamasıyla “kararsız” kaldıkları görülürken Gökçe (2016)’nin yaptığı çalışmada ise katılımcıların “Geleneksel ürünlerin üretiminde artış sağlamaktadır.” ifadesine ($\bar{X}=3,83$) gibi daha yüksek bir ortalamaıyla “katıldıkları” görülmüştür.

Katılımcılar turizmin olumsuz ekonomik etkileri ölçeğinde yer alan “Turizm, mal ve hizmetlerin fiyatlarını arttırmaktadır.” ifadesine ($\bar{X}=3,56$) ortalamasıyla “katıldıkları” yönünde bir görüş bildirmişlerdir. Bildin (2019) Bozcaada’da yaptığı çalışmada ise “Turizm, mal ve hizmetlerin fiyatını arttırır.” ifadesine ($\bar{X}=4,39$) gibi yüksek bir ortalamaıyla “tamamen katıldıklarını” tespit etmiştir. Turizmin olumsuz ekonomik etkileri içerisinde yer alan “Turizm, yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır.” ifadesine katılımcıların ($\bar{X}=2,86$) gibi bir ortalamaıyla “kararsız” kaldıkları görülmüştür. Işık ve Turan (2018)’in İzmir ilinde yaptıkları çalışma sonucunda da “Turizm, yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır.” ifadesine katılımcıların ($\bar{X}=3,38$) ortalamasıyla “kararsız” kaldıkları görülmüştür.

TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin olumlu ve olumsuz kültürel etkilerine verdikleri yanıtların ortalama ve standart sapmaları çizelge 6.15’te sunulmuştur. Çizelge 6.15’e göre katılımcılar turizmin olumlu kültürel etkilerinin başında ($\bar{X}=3,61$) ortalamasıyla “Turizm yerel halk ve turistler arasında kültürel etkileşimi sağlamaktadır.” ifadesi gelmiştir. Demircan (2010)’ın yaptığı çalışmada da “Bölgeye gelen turistler Antalya’da yerel kültürün gelişmesine katkı sağlamaktadır.” ifadesine ($\bar{X}=3,37$) ortalamasıyla katıldıklarını tespit etmiştir.

Çizelge 6.15. Turizmin olumlu ve olumsuz kültürel etkileri ölçeği

İfadeler	(1) Hiç Katılmıyorum (5) Tamamen Katılıyorum						Ortalama	Standart Sapma
	f							
TKE1:Turizm, bölge sakinlerinin toplumdaki yerel kültüre olan ilgisini arttırmaktadır.	f	103	130	129	397	242	3,54	1,2690
	%	10,3	13	12,9	39,7	24,2		
TKE2:Turizm, kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır.	f	98	123	119	421	240	3,58	1,248
	%	9,8	12,3	11,9	42,1	24		
TKE3:Turizm, kültürü canlı tutmaya ve yerel sakinlerin etnik kimliklerini korumasına yardımcı olur	f	117	133	162	385	204	3,42	1,2731
	%	11,7	13,3	16,2	38,5	20,4		
TKE5:Turizm, yerel halkın kültürel davranış kalıplarının bozulmasına neden olmaktadır.	f	154	239	205	257	146	3,00	1,3023
	%	15,4	23,9	20,5	25,7	14,6		
TKE6:Turizm, bölgemizdeki kültürel faaliyetlerin sayısını arttırmaktadır.	f	100	132	132	411	226	3,53	1,2511
	%	10	13,2	13,2	41,1	22,6		
TKE7:Turizm, bölgedeki kültürel mirasa sahip çıkılmasını sağlamaktadır.	f	93	133	140	381	254	3,56	1,256
	%	9,3	13,3	14	38,1	25,4		
TKE9:Bölgeyi ziyaret eden turistler yerel kültürün gelişmesine katkı sağlamaktadır.	f	113	134	148	385	221	3,46	1,2795
	%	11,3	13,4	14,8	38,5	22,1		
TKE10:Turizm yerel halk ve turistler arasında kültürel etkileşimi sağlamaktadır.	f	91	124	112	424	250	3,61	1,2371
	%	9,1	12,4	11,2	42,4	25		
TKE11:Turizm yerel halkın günlük konuşma dilini değiştirmektedir.	f	140	204	173	348	136	3,13	1,2797
	%	14	20,4	17,3	34,8	13,6		
TKE12:Turizm yerel halkın dini inanç ve davranışlarında değişmelere neden olmaktadır.	f	188	244	164	257	148	2,93	1,3567
	%	18,8	24,4	16,4	25,7	14,8		

“TKE2:Turizm, kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır.” ifadesi turizmin olumlu kültürel etkileri içerisindeki en yüksek ikinci ortalama ($\bar{X}=3,58$) olmuştur. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halk “Turizm, bölge sakinlerinin toplumdaki yerel kültüre olan ilgisini arttırmaktadır.” ifadesine ($\bar{X}=3,54$) ortalama ile katıldıkları görülmüştür. Araştırmada elde edilen sonuçlar ile aynı doğrultuda olan çalışmalar da bulunmaktadır. Özmen (2007)’in yaptığı çalışmada “Yöreye gelen turistler, yerel kültürün gelişmesine katkı sağlamaktadır.” ifadesine katılımcıların ($\bar{X}=3,64$) ve Ataman (2019)’ın yaptığı çalışmada ise “Turizm yerel kültürün korunup geliştirilmesine katkı sunmaktadır.” ifadesine de katılımcıların ($\bar{X}=3,74$) gibi bir ortalamayla katıldıkları görülmüştür.

Turizmin olumsuz kültürel etkileri konusunda katılımcılara yöneltilen ifadelerin başında ($\bar{X}=3,13$) ortalamasıyla “Turizm yerel halkın günlük konuşma dilini değiştirmektedir.” ifadesidir. Güdü (2011)’nün yaptığı çalışmada ise “Turizmle birlikte yöremizdeki turistik işletmelerin isimlerinde yabancı dil kelimelerin kullanımı

artmaktadır.” ifadesine katılımcıların ($\bar{X}=3,47$) ortalamasıyla “katıldıkları” görülmüştür.

Turizmin olumlu ve olumsuz çevresel etkilerine yönelik ifadelerin ortalama ve standart sapmaları çizelge 6.16’da sunulmuştur. Çizelge 6.16’da sunulduğu gibi katılımcılar turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik en yüksek ortalamaya ($\bar{X}=3,36$) “Turizm, yerel halkın kullanabileceği yeşil alan ve parkların sayısını artırmaktadır.” ifadesi olmuştur. Ataman (2019)’ın yaptığı çalışmada ise katılımcılar “Turizm sayesinde daha fazla sayıda park ve yeşil alan düzenlemesi yapılmaktadır” ifadesine katılımcıların ($\bar{X}=3,30$) ortalamasıyla kararsız kaldıklarını tespit etmiştir. Turizmin olumlu çevresel etkilerine katılımcılar ($\bar{X}=3,35$) ortalamasıyla “Turizm yerel halkta çevre bilincinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır.” ifadesi ikinci sırada yer almıştır. “Turizm yerel halkta çevre bilincinin oluşmasına katkı sağlamaktadır.” ifadesi Ataman (2019)’ın yaptığı çalışmada ($\bar{X}=3,62$), “Çevre bilincini artırmaktadır.” ifadesi Gökçe (2016)’nin yaptığı çalışmada ise ($\bar{X}=3,45$) ortalamasına sahip olduğu görülmüştür.

Çizelge 6.16. Turizmin olumlu ve olumsuz çevresel etkileri ölçeği

İfadeler	(1) Hiç Katılmıyorum (5) Tamamen Katılıyorum						Ortalama	Standart Sapma
	f							
TÇE1:Turizmin gelişimi, doğal çevreye zarar vermektedir.	f	215	255	200	199	132	2,77	1,3389
	%	21,5	25,5	20	19,9	13,2		
TÇE2:Turizmin gelişimi tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır.	f	194	237	210	219	141	2,87	1,3344
	%	19,4	23,7	21	21,9	14,1		
TÇE3:Turizm, kirliliğe yol açmaktadır (hava, su, toprak, gürültü ve görüntü).	f	203	258	172	249	119	2,82	1,3280
	%	20,3	25,8	17,2	24,9	11,9		
TÇE4:Turizm, doğal çevre ve topluluktaki yaban hayatının korunmasına katkıda bulunmaktadır.	f	124	197	235	289	156	3,15	1,2577
	%	12,4	19,7	23,5	28,9	15,6		
TÇE5:Turizm, yerel halkın kullanabileceği yeşil alan ve parkların sayısını artırmaktadır.	f	108	169	167	361	196	3,36	1,2691
	%	10,8	16,9	16,7	36,1	19,6		
TÇE6:Turizm yerel halkta çevre bilincinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır.	f	121	157	173	350	200	3,35	1,2915
	%	12,1	15,7	17,3	35	20		
TÇE7:Turizm faaliyetleri ve turistik tesisler doğayı olumsuz etkilemektedir.	f	189	272	190	228	122	2,82	1,3086
	%	18,9	27,2	19	22,8	12,2		
TÇE8:Turizm, fazla miktarda atık ürün üretmektedir.	f	178	240	189	245	149	2,94	1,3380
	%	17,8	24	18,9	24,5	14,9		
TÇE9:Turistlerin bıraktıkları çöpler, manzaranın güzelliğini yok etmektedir.	f	161	242	183	257	158	3,00	1,3323
	%	16,1	24,2	18,3	25,7	15,8		

Turizmin geliştiği bölgelerde olumsuz çevresel etkilere de neden olduğu bilinmektedir. Katılımcılar turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik ifadelerle verdikleri yanıtların ortalamaları ($\bar{X}=2,77$) ve ($\bar{X}=3,00$) arasında birbirine yakın değerler aldıkları görülmüştür. Katılımcıların turizmin olumsuz çevresel etkilerine verdikleri yanıtların başında ($\bar{X}=3,00$) ortalamasıyla “Turistlerin bıraktıkları çöpler, manzaranın güzelliğini yok etmektedir.” ifadesi gelmiştir. Demir (2002) yaptığı çalışma sonucunda “çöplerin çevreye atılması” ifadesinin ortalaması ($\bar{X}=2,71$) iken “ziyaretçilerin çevreye attıkları çöpler” ifadesini veren katılımcıların ortalaması ise ($\bar{X}=2,96$) olarak tespit edilmiştir. Turizmin olumsuz çevresel etkileri arasında “Turizm, fazla miktarda atık ürün üretmektedir.” ifadesi ($\bar{X}=2,94$) ortalamayla ikinci sırada yer almıştır. “Turizmin gelişimi tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır.” ifadesine katılımcıların verdikleri yanıtların ortalaması ($\bar{X}=2,87$) olmuştur. Gümüş ve Özüpekçe (2009)’nin yaptığı çalışmada “Turizmin gelişimi Foça’da tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır.” ifadesinde katılımcıların ortalaması ise ($\bar{X}=3,57$) olmuştur. “Turizm faaliyetleri ve turistik tesisler doğayı olumsuz etkilemektedir.” ifadesi turizmin olumsuz çevresel etkileri arasında ($\bar{X}=2,82$) ortalamasıyla “Turizm, kirliliğe yol açmaktadır (hava, su, toprak, gürültü ve görüntü).” ifadesi ile aynı değere sahip olmuştur. Karakaş ve Şengün (2017) Diyarbakır ilinde yaptıkları çalışma sonucunda “Turizm, çevre kirliliği yaratır.” ifadesi ($\bar{X}=2,83$) ve Arıca ve Gök (2019)’ün de Eskişehir ilinde yaptıkları çalışmada ise “Turistik işletmelerin doğal çevreye etkileri” ifadesi ($\bar{X}=3,22$) ortalamasına sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Turizmin diğer olumsuz çevresel etkilerinden birisi de “Turizmin gelişimi, doğal çevreye zarar vermektedir.” ifadesi ise katılımcıların ($\bar{X}=2,77$) gibi bir ortalamasıyla katılmadıkları görülmüştür. Arıca ve Gök (2019)’ün yaptığı çalışmada da turizmin “doğal çevre ve kaynaklar üzerinde baskı üretici ve kirleticisi” ifadesine katılımcıların ($\bar{X}=2,88$) gibi bir ortalamayla kararsız kaldıklarını tespit etmişlerdir.

Turizm gelişme göstermeye başladığı destinasyonlarda sosyal etkilere de neden olmaktadır. Çalışmada turizmin olumlu sosyal etkileri arasında yer alan ifadelerle yönelik ortamların ($\bar{X}=3,26$) ve ($\bar{X}=3,52$) arasında olduğu görülmüştür. Bu olumlu ifadeler içerisinde en yüksek ortalamaya ($\bar{X}=3,52$) sahip olan ifadenin “Turizm

yerel halkın yabancı dil becerisini geliştirmektedir.” olduğu görülmüştür. Dağdeviren (2015) yaptığı çalışmada ise katılımcılar “Turizm, yerel halkın yabancı dil becerisini geliştirmiştir.” ifadesi ($\bar{X}=3,63$) gibi bir ortalamaya sahip olmuştur. Turizmin olumlu sosyal etkileri içerisinde en yüksek ikinci ortalama ($\bar{X}=3,46$) “Turizm, yerel halkın yaşam kalitesinin artmasına katkıda bulunmaktadır.” ve “Turizm, yerel halkın serbest zaman değerlendirme olanaklarını arttırmaktadır.” ifadeleri yer almıştır. Gökçe (2016)’nin yaptığı çalışma sonucunda “Yerli halkın yaşam kalitesini yükseltmektedir.” ifadesi ($\bar{X}=3,31$) ve “Yerli halkın eğlence ve serbest zaman değerlendirme olanaklarını arttırmaktadır.” ifadesi ise ($\bar{X}=3,35$) gibi bir ortalamaya sahip olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada en yüksek ortalamaya sahip ($\bar{X}=3,45$) ifadelerden birisi de “Turizm, bölgemizde hoşgörü ortamının oluşmasını sağlamaktadır.” ifadesi yer almıştır. Güdü (2011)’nin yaptığı çalışmada ise “Turizm, yöre halkının daha hoşgörülü olmasını sağlamaktadır.” ifadesi ($\bar{X}=4,01$) gibi yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmüştür.

Çizelge 6.17. Turizmin olumlu ve olumsuz sosyal etkileri

İfadeler	(1) Hiç Katılmıyorum (5) Tamamen Katılıyorum						Ortalama	Standart Sapma
	f							
TSE1:Turistlerin yoğun olduğu sezonda tiyatro, sinema, konser vb. etkinlikler için bilet almakta zorlanıyorum.	200	223	208	246	124		2,87	1,3223
	% 20	22,3	20,8	24,6	12,4			
TSE2:Turizm, yerel halk için aşırı kalabalığa neden olmaktadır.	178	212	172	303	136		3,00	1,3308
	% 17,8	21,2	17,2	30,3	13,6			
TSE3:Turizm arzu edilmeyen davranış ve alışkanlıklara (fuhuş ve cinsel serbestlik, kumar, alkolizm, suç ve uyuşturucu) neden olmaktadır.	166	214	215	234	172		3,03	1,3413
	% 16,6	21,4	21,5	23,4	17,2			
TSE4:Turizm, bölgemizde hoşgörü ortamının oluşmasını sağlamaktadır.	103	135	170	391	202		3,45	1,2410
	% 10,3	13,5	17	39,1	20,2			
TSE5:Aile yaşantısı turizmden olumsuz yönde etkilenmektedir.	182	250	206	229	134		2,88	1,315
	% 18,2	25	20,6	22,9	13,4			
TSE6:Turizm, bölge insanının yaşam tarzının olumsuz yönde değişmesine neden olmaktadır.	173	271	191	236	130		2,87	1,3055
	% 17,3	27,1	19,1	23,6	13			
TSE7:Turizm, insanların birbirini daha iyi anlamasını sağlamaktadır.	114	141	198	374	174		3,35	1,2420
	% 11,4	14,1	19,8	37,4	17,4			
TSE8:Turizm, yerel halkın yaşam kalitesinin artmasına katkıda bulunmaktadır.	88	154	174	374	211		3,46	1,2276
	% 8,8	15,4	17,4	37,4	21,1			
TSE9:Turizm, yerel halkın serbest zaman değerlendirme olanaklarını artırmaktadır.	93	151	178	353	226		3,46	1,2495
	% 9,3	15,1	17,8	35,3	22,6			
	f 100	137	129	404	231		3,52	1,2591

TSE10:Turizm yerel halkın yabancı dil becerisini geliştirmektedir.	%	10	13,7	12,9	40,4	23,1		
TSE11:Bölgedeki eğlence çeşitliliğinin ana nedeni turizmdir	f	132	197	174	268	230	3,26	1,3571
	%	13,2	19,7	17,4	26,8	23		

Turizmin olumsuz sosyal etkileri ise ($\bar{X}=2,87$) ve ($\bar{X}=3,03$) gibi birbirine yakın olan ortalama değer aldıkları görülmüştür. Çalışmada turizmin olumsuz sosyal etkileri içerisindeki en yüksek ortalama ($\bar{X}=3,03$) “Turizm arzu edilmeyen davranış ve alışkanlıklara (fuhuş ve cinsel serbestlik, kumar, alkolizm, suç ve uyuşturucu) neden olmaktadır.” ifadesidir. Güdü (2011)’nün yaptığı çalışmada “Turizm, yörede zararlı alışkanlıkların (alkol, uyuşturucu gibi) yaygınlaşmasına neden olmaktadır.” ifadesi katılımcıların yanıtları içerisinde ($\bar{X}=2,16$) gibi bir ortalama sahip olmuştur. Okuyucu (2016)’nın yaptığı çalışmada ise “Alkol kullanımı artmıştır.” ifadesi ($\bar{X}=4,22$), “Suç oranı artmaktadır.” ifadesi ise ($\bar{X}=4,10$) ve Dağdeviren (2015)’in yaptığı çalışma da ise “Turizm, fuhuşu arttırmıştır” ifadesi ($\bar{X}=3,57$) gibi ortalamalar almışlardır. Katılımcılar turizmin olumsuz sosyal etkileri içerisinde en yüksek ikinci ortalama ($\bar{X}=3,00$) ise “Turizm, yerel halk için aşırı kalabalığa neden olmaktadır.” ifadesidir. Güdü (2011)’nün yaptığı çalışmada “Turizm sezonunda, yöremizde nüfus hareketliliği yaşanmaktadır.” ifadesi ($\bar{X}=4,25$) ortalamasına sahip olmuştur. Turizmin sosyal etkileri aile yaşantısını da olumsuz olarak etkilemektedir. Katılımcılardan alınan yanıtlar içerisinde “Aile yaşantısı turizmden olumsuz yönde etkilenmektedir.” ifadesi ($\bar{X}=2,88$) ortalama sahip olmuştur. Okuyucu (2016)’nın yaptığı çalışmada “Aile yapısında olumsuz değişiklikler artmıştır.” ifadesi ise ($\bar{X}=3,51$) gibi bir ortalama denk gelmiştir. Turizmin olumsuz sosyal etkileri içerisinde ise en düşük ortalama ise ($\bar{X}=2,87$) ile “Turistlerin yoğun olduğu sezonda tiyatro, sinema, konser vb. etkinlikler için bilet almakta zorlanıyorum.” ve “Turizm, bölge insanının yaşam tarzının olumsuz yönde değişmesine neden olmaktadır.” ifadeleri olmuştur. Özmen (2007) yaptığı çalışma da “Turizm sezonu boyunca tiyatro, sinema, konser ve diğer faaliyetler için bilet bulmak daha zor olmaktadır.” ifadesi ($\bar{X}=2,66$) ortalamasına sahip olmuştur. Kim (2002)’in yaptığı çalışmada ise aynı ifade ($\bar{X}=2,65$) ortalamasına denk gelmiştir.

Çizelge 6.18’de sunulduğu gibi katılımcıların turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik ortalamalar verilmiştir.

Çizelge 6.18’de sunulduğu gibi katılımcıların turizmin olumlu etkilerine yönelik ortalamalarının turizmin olumsuz etkilerine yönelik ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcılar, turizmin ekonomik ($\bar{X}=3,35$), sosyal ($\bar{X}=3,20$) ve çevresel ($\bar{X}=3,01$) etkilerine yönelik ortalamalarının “kararsızım”, turizmin kültürel etkilerine ($\bar{X}=3,38$) yönelik ortalamalarının ise “katılıyorum” şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Ancak turizmin olumlu etkilerine yönelik ortalamalar dikkate alındığında ise sadece turizmin olumlu sosyal etkilerine yönelik ortalamalarının ($\bar{X}=3,42$) “katılıyorum” şeklinde değiştiği görülmüştür.

Çizelge 6.18. Turizmin etkilerine yönelik aritmetik ortalamalar

Ölçek Türü ve İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
Turizmin Etkileri	3,25	0,8857
Turizmin Ekonomik Etkileri	3,35	1,0045
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	3,38	1,0499
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	3,21	1,1393
Turizmin Kültürel Etkileri	3,38	0,9746
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	3,53	1,0722
Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	3,02	1,0053
Turizmin Çevresel Etkileri	3,01	0,9682
Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	3,29	1,1165
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	2,87	1,1131
Turizmin Sosyal Etkileri	3,20	0,9419
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	3,42	1,0474
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	2,93	1,0667

Katılımcılar turizmin ekonomik etkilerine yönelik algı ortalamalarına ($\bar{X}=3,35$) göre “kararsız” kaldıkları tespit edilmiştir. Turizmin ekonomik etkilerine yönelik Ay (2014)’ın Edirne ilinde yaptığı çalışmada ise katılımcıların ($\bar{X}=3,65$) ortalamasıyla “katılıyorum” yönünde görüş bildirdikleri görülmüştür. Katılımcılar turizmin çevresel etkilerine yönelik genel algı ortalamalarına ($\bar{X}=3,01$) göre “kararsız” katıldıkları tespit edilmiştir. Turizmin çevresel etkilerine yönelik Ay (2014)’ın Edirne ilinde yaptığı çalışmada katılımcıların ($\bar{X}=3,27$) ortalamasıyla “kararsız” kaldıkları analiz edilmiştir. Katılımcıların turizmin sosyal etkilerine yönelik genel algı ortalamalarına ($\bar{X}=3,20$) göre “kararsız” oldukları görülmüştür. Turizmin sosyal etkilerine yönelik Avcı (2018)’nın Çeşme ilçesinde yaptığı çalışmada katılımcılar ($\bar{X}=3,55$) ortalamasıyla “katılıyorum” yönünde görüş bildirdiklerini tespit etmiştir. Katılımcıların turizmin kültürel etkilerine yönelik genel algı ortalamalarına ($\bar{X}=3,38$) göre “katıldıkları”

görülmüştür. Turizmin kültürel etkilerine yönelik Avcı (2018)'nın Çeşme ilçesinde yaptığı çalışmada katılımcılar ($\bar{X}=3,98$) ortalamasıyla “katılıyorum” yönünde görüş bildirdiklerini tespit etmiştir.

Araştırmanın genel yaşam kalitesi ve alt boyutlarına (maddi, duygusal, topluluk ve sağlık ve güvenlik refahı) yönelik ortalama ve standart sapma değerleri ise çizelge 6.19’da sunulmuştur.

Çizelge 6.19. Yaşam kalitesi ve alt boyutlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları

Ölçek Türü ve İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
Genel Yaşam Kalitesi	2,99	0,9196
Maddi Refah	2,82	1,1582
Duygusal Refah	2,98	1,0928
Topluluk Refahı	2,67	1,1993
Sağlık ve Güvenlik Refahı	3,49	1,0620

Çizelge 6.19’da sunulduğu gibi katılımcılar, turizmin yaşam kalitesi ($\bar{X}=2,99$), topluluk refahı ($\bar{X}=2,67$), duygusal refah ($\bar{X}=2,98$) ve maddi refah ($\bar{X}=2,82$) boyutlarına yönelik ortalamalarına göre “kararsız” kaldıkları yönünde görüş bildirdikleri görülmüştür. Sağlık ve güvenlik refahı ($\bar{X}=3,49$) boyutu ortamasına bakıldığında ise “memnun” oldukları görülmüştür. Avcı (2018) üç refah boyutunu esas alarak Çeşme ilinde yaptığı çalışma sonucunda en yüksek ortalama ($\bar{X}=3,49$) sahip olan refah alanının sağlık-güvenlik olduğunu bunu da sırasıyla ekonomik refah ($\bar{X}=3,21$) ve toplumsal yaşam ($\bar{X}=3,10$) boyutunun izlediğini tespit etmiştir.

Araştırmanın yaşam kalitesi ölçeğine ait (maddi, duygusal, topluluk ve sağlık ve güvenlik refahı) ortalama ve standart sapma değerleri ise çizelge 6.20’de sunulmuştur.

Çizelge 6.20. Yaşam kalitesi ölçeğine ait ortalama ve standart sapmalar

İfadeler	(1) Hiç Memnun Değilim (5) Çok Memnunum						Ortalama	Standart Sapma
	f	257	280	73	289	102		
MR1: Mevcut işimdeki gelirimden.	%	25,7	28	7,3	28,9	10,2	2,69	1,3837
MR2: İşimin ekonomik güvenliğinden	f	216	248	109	308	120	2,86	1,3721
	%	21,6	24,8	10,9	30,8	12		

MR3:Aile gelirinden	f	187	263	78	342	131	2,96	1,3696
	%	18,7	26,3	7,8	34,2	13,1		
MR4:Harcamalarımı karşılayabilme durumundan	f	218	284	93	288	118	2,80	1,3703
	%	21,8	28,4	9,3	28,8	11,8		
MR5:Sosyal haklarımdan/güvencemden	f	185	243	127	296	150	2,98	1,3707
	%	18,5	24,3	12,7	29,6	15		
MR6:Yeme, içme, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarımın maliyetinden	f	259	290	88	254	110	2,66	1,3815
	%	25,9	29	8,8	25,4	11		
MR7:İçinde bulunduğum yaşam standartlarımdan	f	220	288	112	276	105	2,75	1,3437
	%	22	28,8	11,2	27,6	10,5		
DR3:Sahip olduğum boş zamandan	f	142	257	151	332	119	3,02	1,2776
	%	14,2	25,7	15,1	33,2	11,9		
DR4: Eğlence hayatımdan	f	204	287	139	237	134	2,81	1,3564
	%	20,4	28,7	13,9	23,7	13,4		
DR5: Turistler ile konuştuğum zaman kültürümü dışarıya yaydığımı hissetmemden	f	135	199	226	302	139	3,11	1,2588
	%	13,5	19,9	22,6	30,2	13,9		
TR4:Yaşadığım toplumda katıldığım (festival, kongre vb.) etkinliklerden	f	245	287	175	208	86	2,60	1,289
	%	24,5	28,7	17,5	20,8	8,6		
TR5:Yaşadığım toplumda aldığım genel hizmet ve olanaklardan	f	197	293	185	212	114	2,75	1,2993
	%	19,7	29,3	18,5	21,2	11,4		
SGR2:Yaşadığım bölgedeki suç oranının düşük olmasından	f	100	130	174	368	229	3,49	1,2523
	%	10	13	17,4	36,8	22,9		
SGR4:Yaşadığım bölgedeki çevrenin temiz olma durumundan	f	138	227	143	304	189	3,17	1,3442
	%	13,8	22,7	14,3	30,4	18,9		
SGR5:Yaşadığım bölgedeki su kalitesinden	f	123	154	123	298	303	3,50	1,3792
	%	12,3	15,4	12,3	29,8	30,3		
SGR6: Yaşadığım bölgedeki hava kalitesinden	f	98	133	103	379	288	3,62	1,2902
	%	9,8	13,3	10,3	37,9	28,8		
SGR7:Yaşadığım bölgedeki toprak kalitesinden	f	89	125	119	383	285	3,64	1,2577
	%	8,9	12,5	11,9	38,3	28,5		
SGR8:Yaşadığım bölgedeki gürültü seviyesinin düşük olmasından	f	101	135	133	377	255	3,54	1,2782
	%	10,1	13,5	13,3	37,7	25,5		

SGR9:Yaşadığım bölgenin görselliğinden	f	124	161	117	317	282	3,47	1,3709
	%	12,4	16,1	11,7	31,7	28,2		

Yaşam kalitesi ölçeğinde en yüksek ortalamaların sağlık ve güvenlik refahına ait ifadelerle ait olduğu görülmüştür. Katılımcılar “yaşadığım bölgedeki toprak kalitesinden” ifadesine ($\bar{X}=3,64$), “yaşadığım bölgedeki hava kalitesinden” ifadesine ($\bar{X}=3,62$), “yaşadığım bölgedeki gürültü seviyesinin düşük olmasından” ifadesine ($\bar{X}=3,54$), “yaşadığım bölgedeki su kalitesinden” ifadesine ($\bar{X}=3,50$) ortalamasıyla “memnun oldukları” görülmüştür.

Yaşam kalitesi ölçeğinde en düşük ortalamaların ise maddi refah ve topluluk refahına ait olduğu görülmüştür. Katılımcılar “Harcamalarımı karşılayabilme durumundan” ifadesine ($\bar{X}=2,80$), “İçinde bulunduğum yaşam standartlarımdan” ifadesine ($\bar{X}=2,75$), “mevcut işimdeki gelirimden” ifadesine ($\bar{X}=2,69$), “yeme, içme, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarımla maliyetinden” ifadesine ($\bar{X}=2,66$) ve “yaşadığım toplumda katıldığım (festival, kongre vb.) etkinliklerden” ifadesine de ($\bar{X}=2,60$) ortalamasıyla “kararsız kaldıkları” görülmüştür.

6.6. Tek Yönlü Varyans Analizi ve Bağımsız Örneklem T-Testi

Araştırmalarda en fazla kullanılan tekniklerin başında bağımsız gruplar T-Testi ve Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi gelmektedir. Bağımsız Örneklem T-Testi, değişkenlere ait ortalamalar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek başka bir deyişle iki farklı grubun ortalamasının karşılaştırılması amacıyla kullanılmaktadır. Tek yönlü varyans (ANOVA) testi ise ikiden fazla olan (eğitim, yaş, gelir vb.) grupların ortalamalarının karşılaştırılması amacıyla kullanılmaktadır (Köse ve Öztemur, 2014: 404). TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile turizmin etkilerinin alt boyutlarına yönelik algıları arasında istatistiksel anlamda farklılığın belirlenebilmesi amacıyla Bağımsız Örneklem T-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır.

6.6.1. Bağımsız Örneklem T-Testi

Bağımsız Örneklem T-Testi analizi sonucunda TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkilerine yönelik algıları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları ile “cinsiyet, medeni durum” (bağımsız örneklem t-testi), gelir, yaş, eğitim ve yaşadıkları il” (tek yönlü varyans analizi) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu amaçla da araştırmanın “**H1. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile turizmin etkilerine yönelik algıları arasında anlamlı bir fark vardır.**” Hipotezi **kısmen kabul edilmiştir.**

TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın “**cinsiyetleri**” ile turizmin etkilerinin alt boyutlarına yönelik algıları arasında istatistiksel anlamda farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek amacıyla Bağımsız Örneklem T-Testi yapılmıştır (Çizelge 6.21).

Çizelge 6.21. Katılımcıların cinsiyetleri ile turizmin etkilerine yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Ölçek Türü	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss.	T	P
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	Kadın	464	3,36	1,051	-0,480	0,631
	Erkek	537	3,40	1,049		
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	Kadın	464	3,18	1,157	-0,612	0,541
	Erkek	537	3,23	1,124		
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	Kadın	464	3,51	1,081	-0,635	0,526
	Erkek	537	3,55	1,064		
Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	Kadın	464	2,90	1,1109	-1,159	0,002*
	Erkek	537	3,12	1,1208		
Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	Kadın	464	3,19	1,131	-2,554	0,011*
	Erkek	537	3,37	1,098		
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	Kadın	464	2,86	1,080	-0,272	0,786
	Erkek	537	2,88	1,141		
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	Kadın	464	3,35	1,042	-1,969	0,049*
	Erkek	537	3,48	1,048		
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	Kadın	464	2,87	1,066	-1,760	0,079
	Erkek	537	2,98	1,064		

Turizmin olumlu ekonomik etkileri alt boyut algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,631>0,05$). Turizmin olumsuz ekonomik etkileri alt boyut algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,541>0,05$).

Turizmin olumlu çevresel etkileri alt boyut algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($t=-2,254$, $p=0,011<0,05$). Turizmin olumlu çevresel algılarının ortalamaları değerlendirildiğinde erkek ($\bar{X}=3,37$) katılımcıların algılarının kadın katılımcıların algılarına ($\bar{X}=3,19$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Turizmin olumsuz çevresel etkileri alt boyut algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,786>0,05$).

Turizmin olumlu kültürel etkileri alt boyut algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,526>0,05$). Turizmin olumsuz kültürel etkileri alt boyut algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($t=-1,159$ $p=0,002<0,05$). Turizmin olumsuz kültürel algılarının ortalamaları değerlendirildiğinde erkek ($\bar{X}=3,12$) katılımcıların algılarının kadın katılımcıların algılarına ($\bar{X}=2,90$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Turizmin olumsuz sosyal etkileri alt boyut algıları cinsiyetlerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,079>0,05$). Turizmin olumlu sosyal etkileri alt boyut algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($t=-1,969$, $p=0,049<0,05$). Turizmin olumlu sosyal etkilerine yönelik algıların ortalamaları dikkate alındığında erkek ($\bar{X}=3,48$) katılımcıların algılarının kadın katılımcıların algılarına ($\bar{X}=3,35$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Turan, 2018: 82).

Sonuç olarak katılımcıların cinsiyetleri ile turizmin olumlu sosyal ve çevresel etkileri ile olumsuz kültürel etkileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ancak turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, olumlu kültürel, olumsuz çevresel ve sosyal etkileri arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu amaçla da araştırmanın “**H1.1.** TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın cinsiyetleri ile turizmin etkilerine

yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.” Alt hipotezi **kısmen kabul edilmiştir**.

Çizelge 6.22. Katılımcıların medeni durumları ile turizmin etkilerine yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Ölçek Türü	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	Ss.	T	P
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	Bekâr	425	3,30	1,047	-2,159	0,031*
	Evli	576	3,44	1,048		
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	Bekâr	425	3,17	1,167	-0,854	0,393
	Evli	576	3,23	1,118		
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	Bekâr	425	3,42	1,088	-2,748	0,006*
	Evli	576	3,61	1,054		
Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	Bekâr	425	2,97	1,1511	-1,296	0,195
	Evli	576	3,06	1,0981		
Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	Bekâr	425	3,18	1,148	-2,498	0,013*
	Evli	576	3,36	1,087		
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	Bekâr	425	2,93	1,103	1,497	0,135
	Evli	576	2,83	1,119		
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	Bekâr	425	3,32	1,049	-2,624	0,009*
	Evli	576	3,49	1,040		
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	Bekâr	425	2,90	1,062	-0,668	0,504
	Evli	576	2,95	1,070		

Turizmin olumlu ekonomik etkileri alt boyut algıları medeni duruma göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($t=-2,159$, $p=0,031<0,05$). Turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algıların ortalamaları dikkate alındığında evli ($\bar{X}=3,44$) olan katılımcıların algılarının bekâr olan katılımcıların algılarına ($\bar{X}=3,30$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Turizmin olumsuz ekonomik etkileri alt boyut algıları medeni duruma göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,393>0,05$).

Turizmin olumlu kültürel etkileri alt boyut algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($t=-2,748$, $p=0,006<0,05$). Turizmin olumlu kültürel etkilerine yönelik algıların ortalamaları dikkate alındığında evli ($\bar{X}=3,61$) olan katılımcıların algılarının bekâr olan katılımcıların algılarına ($\bar{X}=3,42$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Turizmin

olumsuz kültürel etkileri alt boyut algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,195>0,05$).

Turizmin olumlu çevresel etkileri alt boyut algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($t=-2,498$, $p=0,013<0,05$). Turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik algıların ortalamaları dikkate alındığında evli ($\bar{X}=3,36$) olan katılımcıların algılarının bekâr olan katılımcıların algılarına ($\bar{X}=3,18$) göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Turizmin olumsuz çevresel etkileri alt boyut algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,135>0,05$).

Turizmin olumlu sosyal etkileri alt boyut algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($t=-2,624$, $p=0,009<0,05$). Turizmin olumlu sosyal etkilerine yönelik algıların ortalamaları dikkate alındığında evli ($\bar{X}=3,49$) olan katılımcıların algılarının bekâr olan katılımcıların algılarına ($\bar{X}=3,32$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Turizmin olumsuz sosyal etkileri alt boyut algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,504>0,05$).

Analiz sonucunda katılımcıların medeni durumları ile turizmin olumlu ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ancak turizmin olumsuz ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkileri arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Analiz sonuçları da turizmin olumlu ekonomik [evli; ($\bar{X}=3,44$), bekâr; ($\bar{X}=3,30$)], olumlu kültürel [evli; ($\bar{X}=3,61$), bekâr; ($\bar{X}=3,42$)], olumlu çevresel [evli; ($\bar{X}=3,36$), bekâr; ($\bar{X}=3,18$)] ve olumlu sosyal [evli; ($\bar{X}=3,49$), bekâr; ($\bar{X}=3,32$)] etkileri alt boyut algıları medeni duruma göre evli olan katılımcıların bekâr katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu amaçla araştırmanın “**H1.2.** TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın medeni durumları ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.” Alt hipotezi **kısmen kabul edilmiştir**.

TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile yaşam kalitesinin alt boyutlarına yönelik algıları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenebilmesi amacıyla Bağımsız Örneklem T-Testi ve

Tek Yönlü Varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile yaşam kalitesinin “maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahı” alt boyutlarına yönelik algıları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bu amaçla da araştırmanın “**H2. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik algıları arasında anlamlı bir fark vardır.**” Hipotezi **kısmen kabul edilmiştir.**

TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın cinsiyet, medeni durumları ile yaşam kalitesinin alt boyutlarına yönelik algıları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Bağımsız Örneklem T-Testi yapılmıştır.

Çizelge 6.23. Katılımcıların medeni durumları ile genel yaşam kalitesine yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Ölçek Türü	Medeni Durum	N	X	Ss	T	P
Maddi Refah Unsurları	Bekâr	425	2,67	1,120	-3,523	0,000*
	Evli	576	2,93	1,174		
Duygusal Refah Unsurları	Bekâr	425	2,94	1,086	-0,893	0,372
	Evli	576	3,00	1,097		
Topluluk Refahı	Bekâr	425	2,57	1,182	-2,367	0,018*
	Evli	576	2,75	1,206		
Sağlık ve Güvenlik Refahı	Bekâr	425	3,35	1,068	-3,821	0,000*
	Evli	576	3,59	1,044		
Yaşam Kalitesi Ölçeği	Bekâr	425	2,88	0,90	-3,242	0,001*
	Evli	576	3,07	0,92		

Yaşam kalitesinin maddi refah unsurlarına yönelik algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($t=-3,523$, $p=0,000<0,05$). Maddi refah alanına yönelik algıların ortalamaları dikkate alındığında evli ($\bar{X}=2,93$) olan katılımcıların algılarının bekâr olan katılımcıların algılarına ($\bar{X}=2,67$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yaşam kalitesinin topluluk refahı unsurlarına yönelik algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($t=-2,367$, $p=0,018<0,05$). Topluluk refahı alanına yönelik algıların ortalamaları

dikkate alındığında evli ($\bar{X}=2,75$) olan katılımcıların algılarının bekâr olan katılımcıların algılarına ($\bar{X}=2,57$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yaşam kalitesinin sağlık ve güvenlik refahı unsurlarına yönelik algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamli bulunmuştur** ($t=-3,821$, $p=0,000<0,05$). Sağlık ve Güvenlik refahı alanına yönelik algıların ortalamaları dikkate alındığında evli ($\bar{X}=3,59$) olan katılımcıların algılarının bekâr olan katılımcıların algılarına ($\bar{X}=3,35$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yaşam kalitesinin duygusal refahı unsurlarına yönelik algıları medeni durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,372>0,05$).

Yaşam kalitesinin maddi refah [evli; ($\bar{X}=2,93$), bekâr; ($\bar{X}=2,67$)], topluluk refahı [evli; ($\bar{X}=2,75$), bekâr; ($\bar{X}=2,57$)] ve sağlık ve güvenlik refahı [evli; ($\bar{X}=3,59$), bekâr; ($\bar{X}=3,35$)] alt boyut algıları medeni duruma göre evli olan katılımcıların bekâr katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinin maddi refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahına yönelik algıları ile katılımcıların medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ancak yaşam kalitesinin duygusal refahı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu amaçla da araştırmanın “**H2.2. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın medeni durumları ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.**” Alt hipotezi **kısmen kabul edilmiştir.**

Çizelge 6.24. Katılımcıların cinsiyetleri ile genel yaşam kalitesine yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Ölçek Türü	Cinsiyet	N	X	Ss	T	P
Maddi Refah Unsurları	Kadın	464	2,80	1,1599	-0,393	0,695
	Erkek	537	2,83	1,1576		
Duygusal Refah Unsurları	Kadın	464	3,01	1,0857	0,738	0,461
	Erkek	537	2,95	1,0994		
Topluluk Refahı	Kadın	464	2,68	1,1772	0,040	0,968
	Erkek	537	2,67	1,2191		
Sağlık ve Güvenlik Refahı	Kadın	464	3,47	1,0711	-0,466	0,641
	Erkek	537	3,50	1,0548		

Yaşam Kalitesi	Kadın	464	2,99	0,90	-0,026	0,979
	Erkek	537	2,99	0,93		

Yaşam kalitesinin maddi refah unsurlarına yönelik algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,695>0,05$). Yaşam kalitesinin duygusal refah unsurlarına yönelik algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,461>0,05$). Yaşam kalitesinin topluluk refahı unsurlarına yönelik algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,968>0,05$). Yaşam kalitesinin sağlık ve güvenlik refahı unsurlarına yönelik algıları cinsiyete göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,641>0,05$).

TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinin maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahına yönelik algıları ile katılımcıların cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu amaçla araştırmanın “**H2.1.** TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın cinsiyetleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.” Alt hipotezi **reddedilmiştir**.

6.6.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri (yaş, eğitim seviyeleri, gelir düzeyi ve yaşadıkları il) ile turizmin olumlu ve olumsuz etkilerinin (ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel) alt boyutlarına yönelik algıları arasında istatistiksel anlamda bir farklılığın olup olmadığının belirlenebilmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır (çizelge 6.25).

Çizelge 6.25. Turizmin Etkilerine Yönelik Alt Boyut Algılarının Katılımcıların Yaşlarına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Anova Testi Sonuçları

Boyutlar	Yaş Grupları	N	X	Ss	F	P	Anlamlı Fark
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	1) 18-27	239	3,20	1,0779	3,332	0,005*	1-3 1-4 1-5 1-6
	2) 28-37	306	3,33	1,0228			
	3) 38-47	173	3,45	0,9934			
	4) 48-57	114	3,61	0,9930			
	5) 58-67	113	3,51	1,1356			

	6) 68 ve üstü	56	3,51	1,0702			2-4
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	1) 18-27	239	3,22	1,1600	2,520	0,028*	2-4 2-5
	2) 28-37	306	3,06	1,0556			
	3) 38-47	173	3,15	1,0993			
	4) 48-57	114	3,39	1,1563			
	5) 58-67	113	3,40	1,2604			
	6) 68 ve üstü	56	3,35	1,2421			
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	1) 18-27	239	3,40	1,1369	2,263	0,046*	1-3 1-4 2-4
	2) 28-37	306	3,45	1,0439			
	3) 38-47	173	3,63	0,9661			
	4) 48-57	114	3,73	0,9872			
	5) 58-67	113	3,62	1,1593			
	6) 68 ve üstü	56	3,58	1,1718			
Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	1) 18-27	239	2,89	1,2212	5,830	0,000*	1-4 1-5 2-4 2-5 3-4 3-5
	2) 28-37	306	2,88	1,0412			
	3) 38-47	173	2,97	1,0343			
	4) 48-57	114	3,38	1,0332			
	5) 58-67	113	3,30	1,1630			
	6) 68 ve üstü	56	3,16	1,2043			
Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	1) 18-27	239	3,10	1,2218	6,753	0,000*	1-4, 1-5 1-6, 2-4 2-5, 2-6 3-4, 3-6
	2) 28-37	306	3,17	1,0412			
	3) 38-47	173	3,26	1,0407			
	4) 48-57	114	3,71	0,9710			
	5) 58-67	113	3,45	1,1666			
	6) 68 ve üstü	56	3,60	1,1636			
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	1) 18-27	239	2,96	1,1491	2,939	0,012*	2-1 2-4 2-5 2-6
	2) 28-37	306	2,70	1,0372			
	3) 38-47	173	2,81	1,0923			
	4) 48-57	114	3,00	1,1250			
	5) 58-67	113	3,03	1,2079			
	6) 68 ve üstü	56	3,03	1,1032			
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	1) 18-27	239	3,26	1,1244	5,082	0,000*	1-4 1-5 2-4 2-5
	2) 28-37	306	3,30	1,0010			
	3) 38-47	173	3,46	0,9679			
	4) 48-57	114	3,76	0,8815			
	5) 58-67	113	3,58	1,1365			

	6) 68 ve üstü	56	3,54	1,1255			3-4
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	1) 18-27	239	2,87	1,1345	4,922	0,000*	1-4, 1-5 2-4, 2-5 2-6, 3-4 3-5
	2) 28-37	306	2,80	1,0214			
	3) 38-47	173	2,83	1,0024			
	4) 48-57	114	3,22	0,9802			
	5) 58-67	113	3,19	1,1200			
	6) 68 ve üstü	56	3,11	1,0778			

Scheffe ve LSD Testleri, varyansların eşit olduğu; Games-Howell ve Tamhane's T2 de varyansların eşit olmadığı durumlarda araştırmalarda daha fazla tercih edilmektedir. Scheffe, LSD, Games-Howell ve Tamhane's T2 testleri örneklemin eşit olarak dağılmadığı durumlarda kullanılmaktadır. Tek yönlü varyans analizi sonucunda gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test sonuçlarına bakılması gerekmektedir. Varyansların homojen olarak dağıldığı durumlarda Post-Hoc ($p>0,05$) testlerinden, Scheffe testinin tek başına anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle Scheffe ve LSD, varyansların homojen olarak dağılmadığı ($p<0,05$) durumlarda ise Post-Hoc testlerinden Games-Howell testinin tek başına anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Games-Howell ve Tamhane's T2 testinin kullanılmasına karar verilmiştir (Kayri, 2009: 56).

Turizmin olumlu ekonomik etkileri alt boyut algıları yaşlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,005<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,029<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda turizmin olumlu ekonomik etkileri boyutunda 38-47 ($\bar{X}=3,45$) ve 48-57 ($\bar{X}=3,61$), 58-67 ($\bar{X}=3,51$) ve 68 yaş ve üstü ($\bar{X}=3,51$) yaş aralığında olan katılımcıların pozitif algıları 18-27 ($\bar{X}=3,20$) yaş grubunun ortalamasından daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca 48-57 ($\bar{X}=3,61$) yaş grubunun pozitif algıları da 28-37 yaş grubunun ($\bar{X}=3,33$) ortalamasından da daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Ataman, 2019: 74).

Turizmin olumsuz ekonomik etkileri alt boyut algıları yaşlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($p=0,028<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,003<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmaya karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda turizmin olumsuz ekonomik etkileri boyutunda 48-57 ($\bar{X}=3,39$) ve 58-67 ($\bar{X}=3,40$) yaş aralığında olan katılımcıların negatif algıları 28-37 ($\bar{X}=3,06$) yaş grubunun ortalamasından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Turizmin olumlu kültürel etkileri alt boyut algıları yaşlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,046<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmaya karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda turizmin olumlu kültürel etkileri boyutunda 48-57 ($\bar{X}=3,73$) yaş aralığında olan katılımcıların pozitif algıları 18-27 ($\bar{X}=3,40$) ve 28-37 ($\bar{X}=3,45$) yaş gruplarının ortalamasından daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca 38-47 ($\bar{X}=3,63$) yaş grubunun pozitif algıları da 18-27 yaş grubunun ($\bar{X}=3,40$) ortalamasından da daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Olumsuz kültürel etkileri alt boyut algıları yaşlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,000<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmaya karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda yaşı 48-57 ($\bar{X}=3,38$) ve 58-67 ($\bar{X}=3,30$) olan katılımcıların negatif algıları 18-27 ($\bar{X}=2,89$), 28-37 ($\bar{X}=2,88$) ve 38-47 ($\bar{X}=2,97$) yaş gruplarına göre daha fazladır.

Olumlu çevresel etkiler alt boyut algıları yaşlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,000<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu

esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda katılımcıların turizmin olumlu çevresel etkilerine yönelik pozitif algılarına yönelik anlamlı fark ise çizelge 6.25'de sunulmuştur.

Olumsuz çevresel etkiler alt boyut algıları yaşlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,012<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,056>0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe test sonuçlarının anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Post-Hoc testlerinden LSD testinin kullanılmasına karar verilmiştir. LSD testi sonucunda katılımcıların turizmin olumsuz çevresel etkilerine yönelik negatif algılarına yönelik anlamlı fark ise çizelge 5.47'de sunulmuştur.

Olumlu sosyal etkiler alt boyut algıları yaşlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,000<0,05$). Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda katılımcıların turizmin olumlu sosyal etkilerine yönelik pozitif algılarına yönelik anlamlı fark ise çizelge 6.25'de sunulmuştur.

Olumsuz sosyal etkiler alt boyut algıları yaşlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,000<0,05$). Analiz sonuçlarının ($p=0,140>0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe test sonuçlarının anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Post-Hoc testlerinden LSD testinin kullanılmasına karar verilmiştir. LSD testi sonucunda sonucunda katılımcıların negatif algılarına yönelik anlamlı fark ise çizelge 6.25'de sunulmuştur.

Sonuç olarak tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların yaşları ile turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkilerinin tamamı arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu amaçla da araştırmanın “**H1.3.** TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşları ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.” Alt hipotezi **kabul edilmiştir.**

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılığının olup olmadığını tespit etmek amacıyla “tek yönlü varyans analizi” yapılmış ve analiz sonuçları ise çizelge 6.26’da sunulmuştur.

Çizelge 6.26. Turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların eğitim düzeylerine göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları

Boyutlar	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Anlamlı Fark
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	(1) İlkokul ve altı	118	3,43	1,1673	2,159	0,057	--
	(2) Ortaokul	117	3,40	1,1229			
	(3) Lise	152	3,56	0,9679			
	(4) Ön lisans	155	3,47	1,0889			
	(5) Lisans	290	3,30	1,0194			
	(6) Lisansüstü	169	3,23	0,9773			
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	(1) İlkokul ve altı	118	3,33	1,2811	5,702	0,000*	1-5, 1-6 2-3, 2-4 3-5, 3-6 4-5, 4-6
	(2) Ortaokul	117	3,14	1,3443			
	(3) Lise	152	3,46	1,1227			
	(4) Ön lisans	155	3,44	1,1237			
	(5) Lisans	290	3,07	1,0620			
	(6) Lisansüstü	169	2,96	0,9433			
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	(1) İlkokul ve altı	118	3,50	1,1554	2,256	0,047*	1-3 2-3 5-3 6-3
	(2) Ortaokul	117	3,39	1,1574			
	(3) Lise	152	3,77	1,0458			
	(4) Ön lisans	155	3,58	1,1072			
	(5) Lisans	290	3,49	1,0084			
	(6) Lisansüstü	169	3,46	1,0285			
	(1) İlkokul ve altı	118	3,29	1,2534			1-5, 4-5
	(2) Ortaokul	117	3,05	1,1719			

Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	(3) Lise	152	3,09	1,1430	6,580	0,000*	1-6, 2-6 3-6, 4-6 5-6
	(4) Ön lisans	155	3,23	1,1452			
	(5) Lisans	290	2,96	1,0304			
	(6) Lisansüstü	169	2,65	0,9993			
Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	(1) İlkokul ve altı	118	3,41	1,2700	5,090	0,000*	1-5, 1-6 3-5, 3-6 4-2, 4-5 4-6
	(2) Ortaokul	117	3,26	1,1636			
	(3) Lise	152	3,46	1,0050			
	(4) Ön lisans	155	3,55	1,0999			
	(5) Lisans	290	3,10	1,1053			
	(6) Lisansüstü	169	3,13	1,0289			
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	(1) İlkokul ve altı	118	3,10	1,1418	3,686	0,003*	1-3
	(2) Ortaokul	117	3,00	1,1020			
	(3) Lise	152	2,71	1,1254			
	(4) Ön lisans	155	3,06	1,2189			
	(5) Lisans	290	2,77	1,0704			
	(6) Lisansüstü	169	2,76	1,0116			
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	(1) İlkokul ve altı	118	3,36	1,0893	3,460	0,004*	3-5 3-6
	(2) Ortaokul	117	3,38	1,0830			
	(3) Lise	152	3,68	1,0456			
	(4) Ön lisans	155	3,51	1,1060			
	(5) Lisans	290	3,37	1,0037			
	(6) Lisansüstü	169	3,24	0,9725			
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	(1) İlkokul ve altı	118	3,14	1,1323	5,824	0,000*	1-5, 4-5 1-6, 2-6 3-6, 4-6 5-6
	(2) Ortaokul	117	3,06	1,0509			
	(3) Lise	152	3,02	1,0449			
	(4) Ön lisans	155	3,09	1,1040			
	(5) Lisans	290	2,84	1,0297			
	(6) Lisansüstü	169	2,61	1,0009			

Turizmin olumlu ekonomik etkiler alt boyut algıları eğitim düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,057>0,05$). Turizmin olumsuz ekonomik etkileri alt boyut algıları eğitim düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,000<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc

testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda katılımcıların negatif algılarına yönelik anlamlı fark ise çizelge 6.26'da sunulmuştur.

Olumlu kültürel etkiler alt boyut algıları eğitim düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($p=0,047<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda katılımcıların pozitif algılarına yönelik anlamlı fark ise çizelge 6.26'da sunulmuştur.

Olumsuz kültürel etkiler alt boyut algıları eğitim düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($p=0,000<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,001<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda katılımcıların negatif algılarına yönelik anlamlı fark ise çizelge 6.26'da sunulmuştur.

Olumlu çevresel etkiler alt boyut algıları eğitim düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($p=0,000<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda katılımcıların pozitif algılarına yönelik anlamlı fark ise çizelge 6.26'da sunulmuştur.

Olumsuz çevresel etkiler alt boyut algıları eğitim durumlarına göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($p=0,003<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik

test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,001<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda eğitim düzeyi ilkokul ve altı ($\bar{X}=3,10$) olan katılımcıların negatif algıları lise ($\bar{X}=3,71$) eğitim düzeyindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumlu sosyal etkiler alt boyut algıları eğitim düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamli bulunmuştur** ($p=0,004<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,046<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda eğitim düzeyi lise ($\bar{X}=3,68$) olan katılımcıların pozitif algıları lisans ($\bar{X}=3,37$) ve lisansüstü ($\bar{X}=3,24$) eğitim düzeyindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumsuz sosyal etkiler alt boyut algıları eğitim düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamli bulunmuştur** ($p=0,000<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,053>0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe test sonuçlarının anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Post-Hoc testlerinden LSD testinin kullanılmasına karar verilmiştir. LSD testi sonucunda katılımcıların negatif algılarına yönelik anlamlı fark ise çizelge 6.26'da sunulmuştur.

Sonuç olarak tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların eğitim düzeyleri ile turizmin sadece olumlu ekonomik etkileri arasında anlamlı bir fark bulunmazken; turizmin diğer olumlu ve olumsuz etkilerinin tamamı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu amaçla da araştırmanın “**H1.5. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın eğitim düzeyleri ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.**” Alt hipotezi **kısmen kabul edilmiştir.**

Katılımcıların “gelir düzeyleri” ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılığının olup olmadığını tespit etmek amacıyla “tek yönlü varyans analizi” yapılmış ve analiz sonuçları ise çizelge 6.27’de sunulmuştur.

Çizelge 6.27. Turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların gelir düzeylerine göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları

Boyutlar	Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Anlamlı Fark
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	(1) 2.825 tl ve altı	287	3,36	1,1068	1,521	0,181	--
	(2) 2.826-3.825	140	3,37	0,9935			
	(3) 3.826-4.825	139	3,34	1,0608			
	(4) 4.826-5.825	141	3,38	1,0196			
	(5) 5.826-6.825	130	3,60	1,0708			
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	3,28	0,9836			
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	(1) 2.825 tl ve altı	287	3,32	1,1983	2,911	0,013*	1-4
	(2) 2.826-3.825	140	3,34	1,1365			1-6
	(3) 3.826-4.825	139	3,16	1,2358			2-6
	(4) 4.826-5.825	141	3,08	1,0022			5-6
	(5) 5.826-6.825	130	3,29	1,1741			
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	2,97	0,9904			
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	(1) 2.825 tl ve altı	287	3,46	1,1629	0,998	0,417	--
	(2) 2.826-3.825	140	3,49	1,0666			
	(3) 3.826-4.825	139	3,55	1,0506			
	(4) 4.826-5.825	141	3,59	1,0341			
	(5) 5.826-6.825	130	3,69	1,0346			
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	3,48	0,9876			
Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	(1) 2.825 tl ve altı	287	3,04	1,2020	5,315	0,000*	1-6
	(2) 2.826-3.825	140	3,05	1,0585			2-6
	(3) 3.826-4.825	139	3,16	1,1500			3-6
	(4) 4.826-5.825	141	3,05	0,9382			4-6
	(5) 5.826-6.825	130	3,23	1,2102			5-6
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	2,64	0,9935			
Turizmin Olumlu	(1) 2.825 tl ve altı	287	3,27	1,2294	3,207	0,007*	1-6
	(2) 2.826-3.825	140	3,30	0,9725			2-6
	(3) 3.826-4.825	139	3,26	1,1379			4-6
	(4) 4.826-5.825	141	3,44	1,0760			

Çevresel Etkileri	(5) 5.826-6.825	130	3,49	1,0928			5-6
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	3,03	1,0160			
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	(1) 2.825 tl ve altı	287	3,02	1,1461	3,255	0,006*	1-4 1-6 5-4 5-6
	(2) 2.826-3.825	140	2,80	0,9979			
	(3) 3.826-4.825	139	2,88	1,1732			
	(4) 4.826-5.825	141	2,69	1,0327			
	(5) 5.826-6.825	130	3,03	1,2483			
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	2,69	1,0053			
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	(1) 2.825 tl ve altı	287	3,34	1,1218	1,890	0,093	--
	(2) 2.826-3.825	140	3,44	0,9858			
	(3) 3.826-4.825	139	3,46	1,0676			
	(4) 4.826-5.825	141	3,51	0,9427			
	(5) 5.826-6.825	130	3,60	1,0435			
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	3,28	1,0202			
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	(1) 2.825 tl ve altı	287	3,02	1,0837	5,324	0,000*	1-6, 2-6 3-6, 4-5 4-6, 5-6
	(2) 2.826-3.825	140	3,03	1,0142			
	(3) 3.826-4.825	139	2,95	1,1356			
	(4) 4.826-5.825	141	2,85	0,9741			
	(5) 5.826-6.825	130	3,13	1,1282			
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	2,58	0,9729			

Olumlu ekonomik etkiler alt boyut algıları gelir düzeyine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,181>0,05$). Olumsuz ekonomik etkiler alt boyut algıları gelir düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($p=0,013<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda gelir düzeyi 5.826-6.825 tl ($\bar{X}=3,29$), 2.826-3.825 ($\bar{X}=3,34$) ve 2.825 tl ve altı ($\bar{X}=3,32$) olan katılımcıların negatif algıları 6.826 tl ve üstü ($\bar{X}=2,97$) gelir düzeyindeki katılımcılara göre daha yüksektir. Ayrıca 2.825 tl ve altı ($\bar{X}=3,32$) olan katılımcıların negatif algıları da 4.826-5.825 ($\bar{X}=3,08$) gelir düzeyindeki katılımcılara göre daha yüksektir.

Olumlu kültürel etkiler alt boyut algıları gelir düzeyine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,417>0,05$). Olumsuz kültürel etkiler alt boyut algıları gelir düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($p=0,003<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda gelir düzeyi aralığı 2.825 tl ve altı ($\bar{X}=3,04$), 2826-3825 ($\bar{X}=3,05$), 3.826-4.825 ($\bar{X}=3,16$), 4.826-5.825 ($\bar{X}=3,05$) ve gelir düzeyi aralığı 5.826-6.825 tl ($\bar{X}=3,23$) olan katılımcıların negatif algıları 6.826 tl ve üstü ($\bar{X}=2,64$) gelir düzeyindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumlu çevresel etkiler alt boyut algıları gelir düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($p=0,007<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda gelir düzeyi 2.825 TL ve daha az ($\bar{X}=3,27$), 2826 – 3825 ($\bar{X}=3,30$), 4.826-5.825 ($\bar{X}=3,44$) ve 5.826-6.825 tl ($\bar{X}=3,49$) olan katılımcıların pozitif algıları 6.826 tl ve üstü ($\bar{X}=3,03$) gelir düzeyindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumsuz çevresel etkiler alt boyut algıları gelir düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur** ($p=0,006<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda gelir düzeyi 2.825 tl ve altı ($\bar{X}=3,02$) ve 5826 – 6825 ($\bar{X}=3,03$) olan katılımcıların negatif algıları 4.826-5.825 ($\bar{X}=2,69$) ve 6.826 tl ve üstü ($\bar{X}=2,69$) gelir düzeyindeki katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Olumlu sosyal etkiler alt boyut algıları gelir düzeyine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p=0,093>0,05$). Olumsuz sosyal

etkiler alt boyut algıları gelir düzeylerine göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamli bulunmuştur** ($p=0,000<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,001<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden T Tamhane's T2 testi kullanımasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda katılımcıların negatif algılarına yönelik anlamli fark ise çizelge 6.27'de sunulmuştur.

Sonuç olarak tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların gelir düzeyleri ile turizmin olumsuz ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkileri ile turizmin olumlu çevresel etkileri arasında anlamli bir farklılık bulunmuştur. Ancak turizmin olumlu ekonomik, sosyal ve kültürel, olumsuz çevresel etkileri arasında anlamli bir farklılık bulunmamıştır. Bu amaçla da araştırmanın “**H1.4. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın gelir düzeyleri ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamli bir fark vardır.**” Alt hipotezi **kısmen kabul edilmiştir.**

Çizelge 6.28'de TRB1 Bölgesindeki katılımcıların yaşadıkları il ile turizmin olumlu ve olumsuz etkileri karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda en yüksek ortalama; turizmin olumlu kültürel etkileri ($\bar{X}=3,71$) Tunceli ilinde yaşayan katılımcıların olduğu tespit edilmiştir. Turizmin olumlu kültürel etkilerini sırasıyla da turizmin olumlu sosyal etkileri ($\bar{X}=3,68$), olumlu ekonomik etkileri ($\bar{X}=3,61$) ve olumlu çevresel etkileri ($\bar{X}=3,50$) ortalamasıyla Tunceli ilinde yaşayan katılımcıların izlediği görülmüştür. Turizmin olumsuz etkileri arasındaki en yüksek ortalamanın olumsuz ekonomik etkileri ($\bar{X}=3,47$) ortalamasıyla Tunceli ilinde yaşayan katılımcılara ait olduğu tespit edilmiştir. Turizmin olumsuz ekonomik etkilerini sırasıyla da olumsuz kültürel etkileri ($\bar{X}=3,21$) Tunceli, olumsuz sosyal etkileri ($\bar{X}=3,09$) ortalamasıyla Tunceli ilinde ve olumsuz çevresel etkileri ($\bar{X}=3,00$) ortalamasıyla da Malatya ilinde yaşayan katılımcıların izlediği görülmüştür.

Katılımcıların “**yaşadıkları il**” ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiki olarak anlamli bir farklılığının olup olmadığını tespit etmek amacıyla “tek yönlü varyans analizi” yapılmış ve analiz sonuçları ise çizelge 6.28'de sunulmuştur.

Çizelge 6.28. Turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların yaşadıkları ile göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları

Boyutlar	Yaşadığı il	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Anlamlı Fark
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	1) Malatya	240	3,35	1,1222	5,416	0,001*	1-4
	2) Elazığ	252	3,32	1,0004			2-4
	3) Bingöl	269	3,26	1,0218			3-4
	4) Tunceli	240	3,61	1,0284			
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	1) Malatya	240	3,11	1,2150	6,471	0,000*	1-4
	2) Elazığ	252	3,21	1,1209			2-4
	3) Bingöl	269	3,06	1,0914			3-4
	4) Tunceli	240	3,47	1,0936			
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	1) Malatya	240	3,46	1,1162	3,217	0,022*	1-4
	2) Elazığ	252	3,52	0,9911			3-4
	3) Bingöl	269	3,43	1,0880			
	4) Tunceli	240	3,71	1,0766			
Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	1) Malatya	240	3,02	1,1689	4,174	0,006*	2-4
	2) Elazığ	252	2,99	1,1091			3-4
	3) Bingöl	269	2,87	1,0960			
	4) Tunceli	240	3,21	1,0909			
Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	1) Malatya	240	3,26	1,1370	4,510	0,004*	1-4
	2) Elazığ	252	3,25	1,0761			2-4
	3) Bingöl	269	3,15	1,1364			3-4
	4) Tunceli	240	3,50	1,0904			
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	1) Malatya	240	3,00	1,1414	4,484	0,004*	1-3
	2) Elazığ	252	2,88	1,0389			4-3
	3) Bingöl	269	2,67	1,0486			
	4) Tunceli	240	2,96	1,2024			
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	1) Malatya	240	3,39	1,0502	6,963	0,000*	1-4
	2) Elazığ	252	3,34	0,9829			2-4
	3) Bingöl	269	3,29	1,0297			3-4
	4) Tunceli	240	3,68	1,0907			
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	1) Malatya	240	2,97	1,1183	3,926	0,008*	3-1
	2) Elazığ	252	2,91	1,0660			3-4
	3) Bingöl	269	2,77	1,0651			
	4) Tunceli	240	3,09	0,9945			

Olumlu ekonomik etkiler alt boyut algıları yaşadıkları ile göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamli bulunmuştur**. ($p=0,001<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,061>0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe test sonuçlarının anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Post-Hoc testlerinden LSD testinin kullanılmasına karar verilmiştir. LSD testi sonucunda Tunceli ($\bar{X}=3,61$) ilinde olan katılımcıların pozitif algıları Malatya ($\bar{X}=3,35$), Elazığ ($\bar{X}=3,32$) ve Bingöl ($\bar{X}=3,26$) ilindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumsuz ekonomik etkiler alt boyut algıları yaşadıkları ile göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamli bulunmuştur**. ($p=0,000<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,016<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda Tunceli ilinde ($\bar{X}=3,47$) olan katılımcıların negatif algıları Malatya ($\bar{X}=3,11$), Elazığ ($\bar{X}=3,21$) ve Bingöl ($\bar{X}=3,06$) ilindeki katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Olumlu kültürel etkiler alt boyut algıları yaşadıkları ile göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamli bulunmuştur**. ($p=0,022<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,112>0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe test sonuçlarının anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Post-Hoc testlerinden LSD testinin kullanılmasına karar verilmiştir. LSD testi sonucunda Tunceli ($\bar{X}=3,71$) ilinde olan katılımcıların pozitif algıları Malatya ($\bar{X}=3,46$) ve Bingöl ($\bar{X}=3,43$) ilindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumsuz kültürel etkiler alt boyut algıları yaşadıkları ile göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamli bulunmuştur**. ($p=0,006<0,05$). Gruplar

arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,239<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe test sonuçlarının anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Post-Hoc testlerinden LSD testinin kullanılmasına karar verilmiştir. LSD testi sonucunda Tunceli ilinde ($\bar{X}=3,21$) olan katılımcıların negatif algıları Bingöl ($\bar{X}=2,87$) ve Elazığ ($\bar{X}=2,99$) illerindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumlu çevresel etkiler alt boyut algıları yaşadıkları ile göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,004<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,419>0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe test sonuçlarının anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Post-Hoc testlerinden LSD testinin kullanılmasına karar verilmiştir. LSD testi sonucunda Tunceli ($\bar{X}=3,50$) ilinde olan katılımcıların pozitif algıları Bingöl ($\bar{X}=3,15$), Elazığ ($\bar{X}=3,25$) ve Malatya ($\bar{X}=3,26$) illerindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumsuz çevresel etkiler alt boyut algıları yaşadıkları ile göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,004<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda Malatya ($\bar{X}=3,00$) ve Tunceli ($\bar{X}=2,96$) ilinde yaşayan katılımcıların negatif algıları Bingöl ($\bar{X}=2,67$) ilindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumlu sosyal etkiler alt boyut algıları yaşadıkları ile göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,000<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,167>0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe test

sonuçlarının anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Post-Hoc testlerinden LSD testinin kullanılmasına karar verilmiştir. LSD testi sonucunda Tunceli ($\bar{X}=3,68$) ilinde olan katılımcıların pozitif algıları Malatya ($\bar{X}=3,39$), Elazığ ($\bar{X}=3,34$) ve Bingöl ($\bar{X}=3,29$) ilindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Olumsuz sosyal etkiler alt boyut algıları yaşadıkları ile göre; gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. ($p=0,008<0,05$). Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Analiz sonuçlarının ($p=0,213>0,05$) olması nedeniyle de varyansların homojen olarak dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe test sonuçlarının anlamlı bir fark gösterememesi nedeniyle de Post-Hoc testlerinden LSD testinin kullanılmasına karar verilmiştir. LSD testi sonucunda Tunceli ($\bar{X}=3,09$) ve Malatya ($\bar{X}=2,97$) illerinde olan katılımcıların negatif algıları Bingöl ($\bar{X}=2,77$) ilindeki katılımcılara göre daha fazladır.

Sonuç olarak tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların yaşadıkları il (Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli) ile turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkilerinin tamamı arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu amaçla da araştırmanın “**H1.6.** TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşadıkları yer (il) ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.” Alt hipotezi **kabul edilmiştir**.

Çizelge 6.29’da katılımcıların yaşları ile çeşitli yaşam alanları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda maddi refah alanındaki en yüksek ortalamanın 38-47 yaş aralığındaki ($\bar{X}=3,02$) katılımcılara ait olduğu tespit edilmiştir. Duygusal refah alanında en yüksek ortalamanın ($\bar{X}=3,29$) 68 ve üstü, topluluk refahı alanında ($\bar{X}=3,00$) 58-67 ve sağlık ve güvenlik refahı alanında ise ($\bar{X}=3,90$) 68 ve üstü aralığındaki yaş gruplarına ait olduğu görülmüştür. Katılımcıların çeşitli yaşam alanlarındaki memnuniyet düzeylerinin “**yaş gruplarına**” göre anlamlı olup olmadığı ve anlamlı farklılığının da hangi gruplar arasında olduğunun belirlenebilmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonucunda maddi refah ($p=0,001<0,05$), duygusal refah ($p=0,003<0,05$), topluluk refahı ($p=0,003<0,05$) ve sağlık ve güvenlik refahı ($p=0,000<0,05$) alt boyut algıları yaşlarına göre; gruplar

arasındaki fark ($p < 0,05$) istatistiksel olarak **anlamalı bulunmuştur**. Katılımcıların çeşitli yaşam alanlarındaki maddi refah ($p < 0,05$ $p = 0,000$), duygusal refah ($p < 0,05$ $p = 0,000$), topluluk refahı ($p < 0,05$ $p = 0,000$) ve sağlık ve güvenlik refahı ($p < 0,05$ $p = 0,000$) alanlarındaki alt boyut algılarına ilişkin varyansların homojenlik testi sonuçları incelenmiştir. Analiz sonucunda, her bir refah alanına ait varyansların homojenlik test sonuçlarının ($p = 0,000 < 0,05$) olması nedeniyle varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla da, farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmıştır. Tamhane's T2 testi sonucunda her bir refah alanındaki farklılığın yönü ise çizelge 6.29'da sunulmuştur. Sonuç olarak TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinin maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahına yönelik algıları ile katılımcıların yaşları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu amaçla da araştırmanın “**H2.3. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşları ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.**” Alt hipotezi **kabul edilmiştir**.

Çizelge 6.29. Yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların yaşlarına göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları

Boyutlar	Yaş	N	X	Ss	F	P	Anlamlı Fark
Maddi Refah	(1) 18-27	239	2,65	1,1593	4,304	0,001*	1-3
	(2) 28-37	306	2,82	1,0827			1-4
	(3) 38-47	173	3,02	1,0477			2-6
	(4) 48-57	114	2,98	1,2104			3-6
	(5) 58-67	113	2,88	1,3600			4-6
	(6) 68 ve üstü	56	2,37	1,1610			5-6
Duygusal Refah	(1) 18-27	239	2,90	1,1111	3,578	0,003*	1-5
	(2) 28-37	306	2,88	1,0478			1-6
	(3) 38-47	173	2,89	0,9173			2-5
	(4) 48-57	114	3,09	1,1690			2-6
	(5) 58-67	113	3,25	1,2438			3-5
	(6) 68 ve üstü	56	3,29	1,1453			3-6
Topluluk Refahı	(1) 18-27	239	2,54	1,2112	3,560	0,003*	1-4
	(2) 28-37	306	2,57	1,1359			1-5
	(3) 38-47	173	2,65	1,0914			2-4
	(4) 48-57	114	2,89	1,2435			2-5

	(5) 58-67	113	3,00	1,3570			3-5
	(6) 68 ve üstü	56	2,76	1,2393			
Sağlık ve Güvenlik Refahı	(1) 18-27	239	3,26	1,1382	6,289	0,000*	1-3
	(2) 28-37	306	3,41	0,0080			1-4
	(3) 38-47	173	3,58	0,9084			1-5
	(4) 48-57	114	3,74	1,0236			1-6
	(5) 58-67	113	3,62	1,2031			2-4
	(6) 68 ve üstü	56	3,90	0,9785			2-6
Yaşam Kalitesi	(1) 18-27	239	2,84	0,96	3,689	0,002	3-6
	(2) 28-37	306	2,92	0,84			1-3
	(3) 38-47	173	3,04	0,77			1-4
	(4) 48-57	114	3,18	0,97			1-5
	(5) 58-67	113	3,19	1,12			2-4
	(6) 68 ve üstü	56	3,08	0,87			2-5

Çizelge 6.30'da TRB1 Bölgesindeki katılımcıların “eğitim seviyeleri” ile çeşitli yaşam alanları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda en yüksek ortalama maddi refah alanındaki ($\bar{X}=3,38$) lisansüstü, duygusal refah ($\bar{X}=3,17$) alanında lise, topluluk refahı ($\bar{X}=2,95$) alanında lise ve sağlık ve güvenlik refahı alanlarında ise ($\bar{X}=3,71$) lise düzeyindeki katılımcılara ait olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 6.30. Yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların eğitim seviyelerine göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları

Boyutlar	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Anlamlı Fark
Maddi Refah	(1) İlkokul ve altı	118	2,34	1,1447	14,306	0,000*	1-3, 1-4 1-5, 1-6 2-6, 3-6 4-6, 5-6
	(2) Ortaokul	117	2,61	1,2063			
	(3) Lise	152	2,86	1,2389			
	(4) Ön lisans	155	2,87	1,1844			
	(5) Lisans	290	2,71	0,9753			
	(6) Lisansüstü	169	3,38	1,1093			
Duygusal Refah	(1) İlkokul ve altı	118	2,92	1,2080	2,986	0,011*	3-5 4-5 2-6 3-6
	(2) Ortaokul	117	2,10	1,1484			
	(3) Lise	152	3,17	1,1990			
	(4) Ön lisans	155	3,12	1,2077			
	(5) Lisans	290	2,87	0,9397			

	(6) Lisansüstü	169	2,84	0,9636			4-6
Topluluk Refahı	(1) İlkokul ve altı	118	2,71	1,3064	3,142	0,008*	2-5 3-5 3-6
	(2) Ortaokul	117	2,78	1,2887			
	(3) Lise	152	2,95	1,2833			
	(4) Ön lisans	155	2,70	1,3041			
	(5) Lisans	290	2,51	1,0463			
	(6) Lisansüstü	169	2,57	1,0819			
Sağlık ve Güvenlik Refahı	(1) İlkokul ve altı	118	3,44	1,2324	3,393	0,005*	1-3 2-3 5-3 5-4 5-6
	(2) Ortaokul	117	3,39	1,1873			
	(3) Lise	152	3,71	1,1041			
	(4) Ön lisans	155	3,59	1,1414			
	(5) Lisans	290	3,33	0,9253			
	(6) Lisansüstü	169	3,59	0,8983			
Yaşam Kalitesi	(1) İlkokul ve altı	118	2,85	0,98	3,653	0,003*	1-3 1-6 5-3 5-4 5-6
	(2) Ortaokul	117	2,97	1,03			
	(3) Lise	152	3,17	1,00			
	(4) Ön lisans	155	3,07	0,97			
	(5) Lisans	290	2,86	0,79			
	(6) Lisansüstü	169	3,10	0,78			

Katılımcıların çeşitli yaşam alanlarındaki memnuniyet düzeylerinin eğitim seviyelerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunda maddi refah ($p=0,000<0,05$), duygusal refah ($p=0,011<0,05$), topluluk refahı ($p=0,008<0,05$) ve sağlık ve güvenlik refahı ($p=0,005<0,05$) alt boyut algıları eğitim seviyelerine göre; gruplar arasındaki fark ($p<0,05$) istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Katılımcıların çeşitli yaşam alanlarındaki maddi refah ($p<0,05$ $p=0,000$), duygusal refah ($p<0,05$ $p=0,000$), topluluk refahı ($p<0,05$ $p=0,000$) ve sağlık ve güvenlik refahı ($p<0,05$ $p=0,000$) alanlarındaki alt boyut algılarına ilişkin varyansların homojenlik testi sonucunun ($p=0,000<0,05$) olması nedeniyle varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testinin kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda her bir refah alanındaki farklılığın yönü ise çizelge 6.30'da sunulmuştur. Sonuç olarak tek yönlü varyans analizi

sonucunda TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinin maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahına yönelik algıları ile katılımcıların eğitim seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu amaçla da “**H2.5. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın eğitim seviyeleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.**” Alt hipotezi **kabul edilmiştir.**

Çizelge 6.31’de katılımcıların “**gelir düzeyleri**” ile çeşitli yaşam alanları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda en yüksek ortalama maddi refah alanındaki ($\bar{X}=3,63$) 6.826 tl ve üstü, duygusal refah alanında ($\bar{X}=3,26$) 5.826-6.825, topluluk refahı alanında ($\bar{X}=2,93$) 5.826-6.825 ve sağlık ve güvenlik refahı alanında ise ($\bar{X}=3,76$) 5.826-6.825 gelir düzeyine aittir.

Çizelge 6.31. Yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların gelir düzeylerine göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları

Boyutlar	Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Anlamlı Fark
Maddi Refah	(1) 2.825 tl ve altı	287	2,30	1,0799	38,338	0,000*	1-2, 1-3
	(2) 2.826-3.825	140	2,54	1,1045			1-4, 1-5
	(3) 3.826-4.825	139	2,88	1,0993			1-6, 2-3
	(4) 4.826-5.825	141	2,74	1,0100			2-5, 2-6
	(5) 5.826-6.825	130	3,23	1,1140			3-5, 3-6
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	3,63	0,9656			4-5, 4-6 5-6
Duygusal Refah	(1) 2.825 tl ve altı	287	2,89	1,1822	3,278	0,006*	1-3
	(2) 2.826-3.825	140	2,99	1,0780			6-3
	(3) 3.826-4.825	139	3,11	1,1142			1-5
	(4) 4.826-5.825	141	2,93	0,9973			2-5
	(5) 5.826-6.825	130	3,26	1,1341			4-5
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	2,82	0,9175			6-5
Topluluk Refahı	(1) 2.825 tl ve altı	287	2,50	1,2268	3,313	0,006*	1-2
	(2) 2.826-3.825	140	2,80	1,1945			1-3
	(3) 3.826-4.825	139	2,79	1,2067			1-5
	(4) 4.826-5.825	141	2,54	1,1251			4-5
	(5) 5.826-6.825	130	2,93	1,2795			
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	2,68	1,0983			

Sağlık ve Güvenlik Refahı	(1) 2.825 tl ve altı	287	3,29	1,1917	4,208	0,001*	1-3
	(2) 2.826-3.825	140	3,46	1,1174			1-4
	(3) 3.826-4.825	139	3,52	0,9915			1-5
	(4) 4.826-5.825	141	3,57	0,9023			1-6
	(5) 5.826-6.825	130	3,76	0,9900			2-5
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	3,57	0,9520			
Yaşam Kalitesi	(1) 2.825 tl ve altı	287	2,75	0,95	8,882	0,000*	1-2, 1-3
	(2) 2.826-3.825	140	2,95	0,93			1-4, 1-5
	(3) 3.826-4.825	139	3,08	0,93			1-6, 2-5
	(4) 4.826-5.825	141	2,95	0,83			2-6, 3-5
	(5) 5.826-6.825	130	3,29	0,96			4-5, 4-6
	(6) 6.826 tl ve üstü	164	3,18	0,76			

Katılımcıların çeşitli yaşam alanlarındaki memnuniyet düzeylerinin gelir düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunda maddi refah ($p=0,000<0,05$), duygusal refah ($p=0,006<0,05$), topluluk refahı ($p=0,006<0,05$) ve sağlık ve güvenlik refahı ($p=0,001<0,05$) alt boyut algıları gelir düzeylerine göre gruplar arasındaki fark ($p<0,05$) istatistiksel olarak **anlamlı bulunmuştur**. Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Katılımcıların çeşitli yaşam alanlarındaki maddi refah ($p<0,05$ $p=0,000$), duygusal refah ($p<0,05$ $p=0,000$), topluluk refahı ($p<0,05$ $p=0,000$) ve sağlık ve güvenlik refahı ($p<0,05$ $p=0,000$) alanlarındaki alt boyut algılarına ilişkin varyansların homojenlik testi sonucu ($p<0,05$) olması nedeniyle varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testinin kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda her bir refah alanındaki farklılığın yönü ise çizelge 6.31'de sunulmuştur. Sonuç olarak tek yönlü varyans analizi sonucunda TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinin maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahına yönelik algıları ile katılımcıların gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu amaçla da araştırmanın "**H2.4. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın gelir düzeyleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.**" Alt hipotezi **kabul edilmiştir**.

Çizelge 6.32’de TRB1 Bölgesindeki katılımcıların “yaşadıkları il (yer)” ile çeşitli yaşam alanları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda maddi refah alanındaki en yüksek ortalama ($\bar{X}=2,94$) ile Malatya ve Tunceli; duygusal refah ($\bar{X}=3,18$), topluluk refahı ($\bar{X}=2,92$) Tunceli ve sağlık ve güvenlik refahı ($\bar{X}=3,81$) alanlarında ise Tunceli iline ait olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 6.32. Yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algılarının katılımcıların yaşadıkları ile göre farklılaşma durumuna ait Anova testi sonuçları

Boyutlar	Yaşadıkları il	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Anlamlı Fark
Maddi Refah	1) Malatya	240	2,94	1,1882	7,878	0,000*	2-1
	2) Elazığ	252	2,52	1,0638			2-3
	3) Bingöl	269	2,87	1,0434			2-4
	4) Tunceli	240	2,94	1,2891			
Duygusal Refah	1) Malatya	240	3,00	1,0507	4,611	0,003*	2-4
	2) Elazığ	252	2,91	1,0656			3-4
	3) Bingöl	269	2,84	1,0105			
	4) Tunceli	240	3,18	1,2195			
Topluluk Refahı	1) Malatya	240	2,83	1,1647	9,303	0,000*	2-1
	2) Elazığ	252	2,53	1,1520			3-1
	3) Bingöl	269	2,44	1,1148			2-4
	4) Tunceli	240	2,92	1,3078			3-4
Sağlık ve Güvenlik Refahı	1) Malatya	240	3,35	1,0585	10,391	0,000*	1-4
	2) Elazığ	252	3,36	1,0547			2-4
	3) Bingöl	269	3,46	0,9479			3-4
	4) Tunceli	240	3,81	1,1313			
Yaşam Kalitesi	1) Malatya	240	3,03	0,93	8,330	0,000*	1-2
	2) Elazığ	252	2,83	0,84			1-4
	3) Bingöl	269	2,90	0,81			2-4
	4) Tunceli	240	3,21	1,05			3-4

Katılımcıların çeşitli yaşam alanlarındaki memnuniyet düzeylerinin katılımcıların yaşadıkları illere göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunda maddi refah ($p=0,000<0,05$), duygusal refah ($p=0,003<0,05$), topluluk refahı ($p=0,000<0,05$) ve sağlık ve güvenlik refahı ($p=0,000<0,05$) alt boyut algıları

katılımcıların yaşadıkları ile (yere) göre gruplar arasındaki fark ($p<0,05$) istatistiksel olarak **anlamli bulunmuştur**. Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla varyansların homojenlik test tablosu esas alınmıştır. Katılımcıların çeşitli yaşam alanlarındaki maddi refah ($p<0,05$ $p=0,000$), duygusal refah ($p<0,05$ $p=0,000$), topluluk refahı ($p<0,05$ $p=0,001$) ve sağlık ve güvenlik refahı ($p<0,05$ $p=0,005$) alanlarındaki alt boyut algılarına ilişkin varyansların homojenlik testi sonucunda varyansların homojenlik testi sonucu ($p<0,05$) olması nedeniyle varyansların homojen olarak dağılmadığı tespit edilmiştir. Farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla da Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 testinin kullanılmasına karar verilmiştir. Tamhane's T2 testi sonucunda her bir refah alanındaki farklılığın yönü ise çizelge 5.54'te sunulmuştur. Sonuç olarak tek yönlü varyans analizi sonucunda TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinin maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahına yönelik algıları ile katılımcıların yaşadıkları il (Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu amaçla da araştırmanın "**H2.6. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşadıkları yer (il) ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.**" Alt hipotezi **kabul edilmiştir**.

6.7. Korelasyon Analizi

İki değişkenli istatistik türlerinden birisi olarak kabul edilen korelasyon analizi, değişkenler arasında bir ilişkinin olup olmadığını belirleyen katsayı olarak ifade edilmektedir (Arıkan, 2013: 146). Korelasyon analizi, çoğu araştırmada değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır (Senthilnathan, 2019: 2). Bir araştırmada korelasyonun pozitif veya negatif olduğunu belirlemek için değişkenlerin değişim yönüne bakılması gerekmektedir. İki değişkenin değerleri aynı yönde hareket ettiğinde, bir değişkenin değerindeki artış diğer değişkenin değerinde bir artışa neden oluyorsa korelasyonun pozitif yönlü olduğu, tersi durumda ise korelasyonun negatif yönlü olduğu kabul edilmektedir (Chalil 2020: 4).

Korelasyon katsayısı pozitif bir değer alması durumunda direkt, negatif bir değer alması durumunda ise ters yönlü doğrusal bir ilişkiyi göstermektedir.

Korelasyon katsayısı (-1.00) ile (+1.00) arasında değerler almaktadır. Korelasyonun anlamlılık düzeyinin 0,05'ten daha küçük değerler alması durumunda değişkenler arasında doğrusal ilişkinin güçlü olduğunu tersi durumda ise (0,05'ten daha büyük değerler alması) değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir (Türkoğlu ve Çalışkan, 2010: 83). Korelasyon katsayısının 0 (sıfır) olması durumunda ise değişkenler arasında doğrusal bir ilişkinin olmadığı kabul edilmektedir. Bu çalışmada da değişkenler arasındaki ilişki "pearson korelasyon katsayısı" kullanılarak hesaplanmıştır (Kılıç, 2009: 30). Bir ölçekte yer alan ifadelerin korelasyon değerlerinin (+0,3)'ün altında olması durumunda uyumsuz ifade olarak kabul edilmekte ve ölçekten de çıkarılması gerekmektedir. Bu çalışmada "*Turizm ile ilgili genel ifadeler*", "*Turizmin Etkileri*" ve "*Yaşam Kalitesi*" ölçeklerinde yer alan ifadelerin korelasyon değerleri incelenmiş ve analiz sonucunda (+0,3)'ün altında olan bir ifadenin de olmaması nedeniyle de herhangi bir soru çıkarılmasına gerek duyulmamıştır (Terzi, 2019: 49). Korelasyon analizinin derecelendirilmesi konusunda literatürde farklı görüşler bulunmaktadır. Akgül ve Çevik (2005) ise değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının aralıkları ve bu aralıkların derecelerinin çizelge 6.33'teki gibi olmasını önermiştir:

Çizelge 6.33. Ölçeklerin korelasyon katsayı değer aralıkları ve dereceleri

Korelasyon Katsayı Dereceleri	Değer Aralığı
Çok Kuvvetli/Yüksek	0.80 ve 1.00 ise
Kuvvetli/Yüksek	0.60 ve 0.80 ise
Orta	0.40 ve 0.60 ise
Zayıf	0.20 ve 0.40 ise
Çok Zayıf	0,00 ve 0.20 ise

Kaynak: Akgül ve Çevik, 2005: 359.

Tutuş ve Kılıç (2008) korelasyon katsayı değerinin mutlak olarak 0,00 - 0,30 arasında olması durumunda değişkenler arasında düşük düzeyde, 0,30 – 0,70 arasında olması durumunda orta ve 0,70 - 1,00 arasında olması durumunda ise yüksek düzeyde bir ilişki olduğunu ifade etmiştir.

Çizelge 6.34 Korelasyon analizi tablosu

	Ekonomik Etkiler	Kültürel Etkiler	Çevresel Etkiler	Sosyal Etkiler	Maddi Refah	Duygusal Refah	Topluluk Refahı	Sağ. Güv. Refahı
Ekonomik Etkiler	1							
Kültürel Etkiler	0,874**	1						
Çevresel Etkiler	0,614**	0,706**	1					
Sosyal Etkiler	0,770**	0,839**	0,786**	1				
Maddi Refah	0,199**	0,219**	0,112**	0,209**	1			
Duygusal Refah	0,324**	0,316**	0,201**	0,333**	0,561**	1		
Topluluk Refahı	0,244**	0,246**	0,130**	0,271**	0,540**	0,611**	1	
Sağ- Güv. Refahı	0,356**	0,362**	0,201**	0,342**	0,488**	0,599**	0,539**	1
**Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlı								

Çizelge 6.34’te turizmin (ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel) etkileri ile TRB1 Bölgesinde (Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli) yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinin (maddi refah, duygusal refah, sağlık ve güvenlik refahı ve topluluk refahı) tüm boyutlarına yönelik ilişkinin belirlenebilmesi amacıyla bütün değişkenlere korelasyon analizi uygulanmıştır (Avcı, 2018: 171). Turizmin etkileri arasında en yüksek ilişki turizmin ekonomik etkileri ile turizmin kültürel etkileri arasında (**$r=0,874^{**}$, çok yüksek bir ilişki**), en düşük ilişki ise turizmin ekonomik etkileri ile turizmin çevresel etkileri arasında (**$r=0,614^{**}$, yüksek bir ilişki**) olduğu görülmüştür. Avcı (2018) yaptığı çalışma sonucunda sadece turizmin çevresel ve kültürel etkileri ($r=0,028$) ile arasında bir ilişkinin belirlenememesi bu çalışmada elde edilen sonuç ile farklılık gösterirken diğer etkiler arasında bir ilişkinin olduğunu tespit etmesi ile de örtüşmektedir.

Yaşam kalitesi alanlarına yönelik korelasyon analizi sonucunda ise en yüksek ilişki yaşam kalitesinin duygusal refah alanı ile topluluk refahı (**$r=0,611^{**}$, yüksek bir ilişki**), en düşük ilişki de maddi refah ile sağlık ve güvenlik refahı arasında (**$r=0,488^{**}$, orta düzeyde bir ilişki**) olduğu tespit edilmiştir. Avcı (2018) yaptığı çalışma sonucunda yaşam kalitesinin ekonomik durum, topluluk yaşamı ve sağlık-güvenlik

refahı boyutlarının tamamı arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu belirlemesi bu çalışma ile örtüşmektedir. Ancak yaşam kalitesi boyutları arasında en yüksek ilişkinin ekonomik durum ve toplumsal yaşam boyutu ($r=0,426^{**}$) arasında olması bu çalışmada elde edilen sonuç ile farklılık göstermiştir.

Turizmin etkileri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik korelasyon analizi sonucunda ise en yüksek ilişki turizmin kültürel etkileri ile yaşam kalitesinin sağlık ve güvenlik refah alanı ($r=0,362^{**}$, **zayıf bir ilişki**), en düşük ilişki ise turizmin çevresel etkileri ile yaşam kalitesinin maddi refah alanı arasında ($r=0,112^{**}$, **çok zayıf bir ilişki**) olduğu tespit edilmiştir. Korelasyon analizi sonucunda turizmin etkileri ile yaşam kalitesinin tüm boyutları arasında **olumlu yönde bir ilişkinin olduğu görülmüştür**. Avcı (2018)'nin yaptığı çalışmada ise turizmin ekonomik, kültürel ve sosyal etkileri ile yaşam kalitesinin ekonomik durum, toplumsal yaşam ve sağlık-güvenlik refahı arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğunu, ancak turizmin çevresel etkileri ile yaşam kalitesinin üç boyutu arasında ise bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir. Bu amaçla da araştırmanın **“H3. Turizmin etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinin boyutları arasında bir ilişki vardır.”** Hipotezi **kabul edilmiştir**.

Turizmin ekonomik etkilerinin yaşam kalitesinin maddi refah boyutuyla ($r=0,199^{**}$) olumlu yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu da *“Turizmin ekonomik etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın maddi refah duygusu arasında olumlu yönde bir ilişki”* olduğunu göstermektedir. Bu amaçla da araştırmanın **“H3.1. Turizmin ekonomik etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın maddi refah duygusu arasında bir ilişki vardır.”** Alt hipotezi **kabul edilmiştir**. Avcı (2018) da yaptığı çalışma sonucunda turizmin ekonomik etkileri ile yaşam kalitesinin ekonomik durum boyutu arasında ($r=0,304^{**}$) olumlu bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Kim vd. (2013)'nin yaptığı çalışmada da turizmin olumlu ekonomik etkilerinin yaşam kalitesinin maddi refah boyutuyla ($r=0,370^{**}$) ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Turizmin kültürel etkilerinin yaşam kalitesinin duygusal refah boyutuyla ($r=0,316^{**}$) olumlu yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu da *“Turizmin kültürel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın duygusal refahı arasında olumlu yönde bir ilişki”* olduğunu göstermektedir. Bu amaçla da araştırmanın **“H3.2.**

Turizmin kültürel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın duygusal refah duygusu arasında bir ilişki vardır.” Alt hipotezi **kabul edilmiştir**. Kim vd. (2013)’nin yaptığı çalışmada da turizmin olumlu kültürel etkilerinin yaşam kalitesinin duygusal refah boyutuyla ($r=0,170^{**}$) ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Turizmin çevresel etkilerinin yaşam kalitesinin sağlık ve güvenlik refah boyutuyla ($r=0,201^{**}$) olumlu yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu da “*Turizmin çevresel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın sağlık ve güvenlik refah duygusu arasında olumlu yönde bir ilişki*” olduğunu göstermektedir. Bu amaçla da araştırmanın “**H3.4.** Turizmin çevresel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın sağlık ve güvenlik refah duygusu arasında bir ilişki vardır.” Alt hipotezi **kabul edilmiştir**. Avcı (2018) da yaptığı çalışma sonucunda turizmin çevresel etkileri ile yaşam kalitesinin sağlık ve güvenlik boyutu arasında ($r=0,059$) bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir.

Turizmin sosyal etkilerinin yaşam kalitesinin topluluk refah boyutuyla ($r=0,271^{**}$) olumlu yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu da “*Turizmin sosyal etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın topluluk refah duygusu arasında olumlu yönde bir ilişki*” olduğunu göstermektedir. Bu amaçla da araştırmanın “**H3.3.** Turizmin sosyal etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın topluluk refah duygusu arasında bir ilişki vardır.” Alt hipotezi **kabul edilmiştir**. Avcı (2018) da yaptığı çalışma sonucunda turizmin sosyal etkileri ile yaşam kalitesinin toplumsal yaşam boyutu arasında ($r=0,373^{**}$) olumlu bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Kim vd. (2013)’nin yaptığı çalışmada da turizmin olumlu sosyal etkilerinin yaşam kalitesinin topluluk refah boyutuyla ($r=0,400^{**}$) ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir.

6.8. Regresyon Analizi

Regresyon analizi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında olan ilişkinin belirlenmesi amacıyla kullanılan istatistiksel yöntemlerden birisidir (Alakaya, 2019: 1). Bir araştırmada bağımlı ve bağımsız değişkenin 1 (bir) olması durumunda “*basit regresyon analizi*” kullanılmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkeninin 1 (bir) bağımsız değişkenin ise 2 (iki) veya daha fazla olması durumunda ise “*çoklu regresyon;*” son olarak da bağımlı değişkenin 2 (iki) veya daha fazla olduğu

durumlarda ise “*çok değişkenli regresyon analizi*” kullanılmaktadır (Tutuş ve Kılıç, 2008: 136). Bu çalışmada da bağımlı değişken olan yaşam kalitesi ve bağımsız değişken olan turizmin etkileri (turizmin olumlu ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel) arasındaki ilişkinin belirlenebilmesi amacıyla “*çoklu regresyon analizi*” kullanılmıştır.

Çizelge 6.35. Yaşam kalitesi alanları ile turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik çoklu doğrusal regresyon modeli tablosu

Bağımlı Değişken: Yaşam Kalitesi						
Bağımsız Değişkenler: Turizmin Etk.	B	Sh.	β	t	p	VIF
Yaşam Kalitesi (Sabit)	1,969	0,096		20,544	0,000	
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	0,309	0,035	0,352	8,942	0,000	1,760
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	0,006	0,032	-0,008	-0,204	0,830	1,760
R: 0,347 R²: 0,120 F: 68,303 p: 0,000						
Yaşam Kalitesi (Sabit)	1.898	0,098		19,443	0,000	
Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri	0,293	0,031	0,341	9,426	0,000	1,497
Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	0,020	0,030	0,025	0,677	0,498	1,497
R: 0,356 R²: 0,127 F: 72,338 p: 0,000						
Yaşam Kalitesi (Sabit)	2,210	0,095		23,352	0,000	
Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri	0,276	0,028	0,334	9,933	0,000	1,253
Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri	-0,043	0,028	-0,052	-1,537	0,125	1,253
R: 0,314 R²: 0,099 F: 54,686 p: 0,000						
Yaşam Kalitesi (Sabit)	1,847	0,097		19,115	0,000	
Turizmin Olumlu Sosyal Etkileri	0,303	0,032	0,345	9,489	0,000	1,528
Turizmin Olumsuz Sosyal Etkileri	0,037	0,031	0,043	1,191	0,234	1,528
R: 0,372 R²: 0,138 F: 80,026 p: 0,000						

Turizmin olumlu ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal değişkenleri kullanarak yaşam kalitesi değişkenini yordamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. F değeri ve anlamlılık düzeyinin dikkate alınarak yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda genel yaşam kalitesi ile turizmin olumlu ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkileri arasında ($\text{sig}=0,000$, $p<0,001$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu amaçla da araştırmanın “**H4.** Turizmin etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algıları üzerinde etkisi vardır.” Hipotezi **kabul edilmiştir**. Bu çalışmada çoklu regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular turizmin genel yaşam kalitesini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular ile Kim (2002), Khizindar (2009), Sarı ve Özdemir'in (2014), Türker vd. (2016), Avcı (2018) ve Özer ve Ataman (2020)'ın çalışmalarında elde edilen bulgular ile aynı doğrultuda olduğu tespit edilmiştir.

Turizmin olumlu ekonomik değişkenleri kullanarak yaşam kalitesinin değişkenlerini yordamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda yaşam kalitesi (bağımlı) ve turizmin olumlu ekonomik etkileri (bağımsız) değişkenleri kullanılarak anlamlı bir regresyon modeli, $F(2,998)=68,303$ $p<0,001$ değeri, bağımlı değişkendeki varyansın % 12'sini ($R^2_{\text{adjusted}}=0,120$) bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı bulunmuştur. Buna göre; turizmin olumlu ekonomik etkileri (bağımsız değişkeni) **“olumlu ve anlamlı”** olarak yordamaktadır, $\beta=0.352$, $t=(998)=8,94$ $p=0,000<0,05$, $pr^2=0,007$. Bu amaçla da araştırmanın **“H4.1. Turizmin olumlu ekonomik etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.”** Alt hipotezi **kabul edilmiştir**. Turizmin olumlu ekonomik etkileri katsayısı $\beta=0,352$ ve $p=0,000$ 'dır. Turizmin olumlu ekonomik etkilerinde oluşan bir birimlik artışın TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde $\beta=0,352$ 'lik bir artış meydana getirmektedir. Turizmin olumlu ekonomik etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu başka bir deyişle turizmin olumlu ekonomik etkilerinin genel yaşam kalitesi üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Özer ve Ataman (2020) ve Türker vd. (2016)'nin yaptığı çalışmaların sonuçları ile örtüşürken, Kim (2002) ve Khizindar (2012)'in çalışmalarında elde edilen sonuçlar ile de farklılık göstermektedir.

Turizmin olumlu kültürel değişkenleri kullanarak yaşam kalitesinin değişkenlerini yordamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda yaşam kalitesi (bağımlı) ve turizmin olumlu kültürel etkileri (bağımsız) değişkenleri kullanılarak anlamlı bir regresyon modeli, $F(2,998)=72,338$ $p<0,001$ değeri, bağımlı değişkendeki varyansın % 12,7'sini ($R^2_{\text{adjusted}}=0,127$) bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı bulunmuştur. Buna göre; turizmin olumlu kültürel etkileri (bağımsız değişkeni) **“olumlu ve anlamlı”** olarak yordamaktadır, $\beta=0.341$, $t=(998)=9,42$ $p=0,000>0,05$, $pr^2=0,008$. Bu amaçla da araştırmanın **“H4.2. Turizmin olumlu kültürel etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını**

etkiler.” Alt hipotezi **kabul edilmiştir**. Turizmin olumlu kültürel etkileri katsayısı $\beta=0,341$ ve $p=0,000$ ’dır. Turizmin olumlu kültürel etkilerinde oluşan bir birimlik artışın TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde $\beta=0,341$ ’lik bir artış meydana getirmektedir. Turizmin olumlu kültürel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu başka bir deyişle turizmin olumlu kültürel etkilerinin genel yaşam kalitesi üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Kim (2002)’in yaptığı çalışmanın sonuçları ile farklılık gösterirken, Khizindar (2012) ve Türker vd. (2016)’nin yaptığı çalışmaların sonuçları ile örtüşmektedir.

Turizmin olumlu sosyal değişkenleri kullanarak yaşam kalitesinin değişkenlerini yordamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda yaşam kalitesi (bağımlı) ve turizmin olumlu sosyal etkileri (bağımsız) değişkenleri kullanılarak anlamlı bir regresyon modeli, $F(2,998)=80,026$ $p<0,001$ değeri, bağımlı değişkendeki varyansın % 13,8’i ($R^2_{\text{adjusted}}=0,138$) bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı bulunmuştur. Buna göre; turizmin olumlu sosyal etkileri (bağımsız değişkeni) “**olumlu ve anlamlı**” olarak yordamaktadır, $\beta= 0.345$, $t=(998)=9,48$ $p<0,000$, $pr^2=0,08$. Turizmin olumlu sosyal etkilerinde oluşan bir birimlik artışın TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde $\beta=0,345$ ’lik bir artış meydana getirmektedir. Turizmin olumlu sosyal etkileri ile yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu başka bir deyişle turizmin olumlu sosyal etkilerinin genel yaşam kalitesi üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu amaçla da araştırmanın “**H4.3. Turizmin olumlu sosyal etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.**” Alt hipotezi **kabul edilmiştir**. Bu sonuç Khizindar (2012)’in Suudi Arabistan’da yaptığı çalışmanın sonuçları ile örtüşürken, Kim (2002) ve Türker vd. (2016)’nin yaptığı çalışmaların sonuçları ile farklılık göstermektedir.

Turizmin olumlu çevresel değişkenleri kullanarak yaşam kalitesinin değişkenlerini yordamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda yaşam kalitesi (bağımlı) ve turizmin olumlu çevresel etkileri (bağımsız) değişkenleri kullanılarak anlamlı bir regresyon modeli, $F(2,998)=54,686$ $p<0,001$ değeri, bağımlı değişkendeki varyansın % 9’unu ($R^2_{\text{adjusted}}=0,099$) bağımsız

değişkenler tarafından açıklandığı bulunmuştur. Buna göre; turizmin olumlu etkileri (bağımsız değişkeni) “**olumlu ve anlamlı**” olarak yordamaktadır, $\beta = 0.334$, $t = (998) = 9.93$ $p = 0.000 > 0.05$, $pr^2 = 0.09$. Bu amaçla da araştırmanın “**H4.4. Turizmin olumlu çevresel etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.**” Alt hipotezi **kabul edilmiştir**. Turizmin olumlu çevresel etkileri katsayısı $\beta = 0.334$ ve $p = 0.000$ ’dır. Turizmin olumlu çevresel etkilerinde oluşan bir birimlik artışın TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde $\beta = 0.334$ ’lük bir artış meydana getirmektedir. Turizmin olumlu çevresel etkileri ile yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu başka bir deyişle turizmin olumlu çevresel etkilerinin genel yaşam kalitesi üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Kim (2002)’in yaptığı çalışmanın sonuçları ile farklılık gösterirken, Khizindar (2012), Özer ve Ataman (2020) ve Türker vd. (2016)’nin yaptığı çalışmaların sonuçları ile de örtüşmektedir.

Çizelge 6.36. Araştırmada yer alan hipotezlerin sonuçları

Hipotez Kodu	Hipotez Adı	Sonuç
H1.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile turizmin etkilerine yönelik algıları arasında anlamlı bir fark vardır.	Kısmen Kabul Edildi
H1.1.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın cinsiyetleri ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kısmen Kabul Edildi
H1.2.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın medeni durumları ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kısmen Kabul Edildi
H1.3.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşları ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kabul Edildi
H1.4.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın gelir düzeyleri ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kısmen Kabul Edildi
H1.5.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın eğitim seviyeleri ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kısmen Kabul Edildi
H1.6.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşadıkları yer (il) ile turizmin etkilerine yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kabul Edildi
H2.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın demografik özellikleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik algıları arasında anlamlı bir fark vardır.	Kısmen Kabul Edildi
H2.1.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın cinsiyetleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Desteklenmedi
H2.2.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın medeni durumları ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kısmen Kabul Edildi
H2.3.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşları ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kabul Edildi
H2.4.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın gelir düzeyleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kabul Edildi

H2.5.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın eğitim seviyeleri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kabul Edildi
H2.6.	TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşadıkları yer (il) ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik alt boyutları algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kabul Edildi
H3.	Turizmin etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi boyutları arasında bir ilişki vardır.	Kabul Edildi
H3.1.	Turizmin ekonomik etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın maddi refah duygusu arasında bir ilişki vardır.	Kabul Edildi
H3.2.	Turizmin kültürel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın duygusal refah duygusu arasında bir ilişki vardır.	Kabul Edildi
H3.3.	Turizmin sosyal etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın topluluk refah duygusu arasında bir ilişki vardır.	Kabul Edildi
H3.4.	Turizmin çevresel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın sağlık ve güvenlik refah duygusu arasında bir ilişki vardır.	Kabul Edildi
H4.	Turizmin etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısı üzerinde etkisi vardır.	Kabul Edildi
H4.1.	Turizmin olumlu ekonomik etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.	Kabul Edildi
H4.2.	Turizmin olumlu kültürel etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.	Kabul Edildi
H4.3.	Turizmin olumlu sosyal etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.	Kabul Edildi
H4.4.	Turizmin olumlu çevresel etkileri TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkiler.	Kabul Edildi

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizmin etkilerinin TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesine olan etkisinin belirlenebilmesi bu araştırmada hedeflenen en temel konuların başında gelmektedir. Turizmin etkilerinin yaşam kalitesine olan etkisinin belirlenebilmesi amacıyla öncelikli olarak (H1) katılımcıların demografik özelliklerinin turizmin etkilerine ve (H2) yaşam kalitesi alanlarına yönelik algıları ölçülmeye çalışılmıştır. Akabinde (H3) turizmin etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi boyutları arasındaki ilişki ve (H4) yerel halkın turizmin olumlu ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerine ilişkin algılarının yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

TRB1 Bölgesi sahip olduğu turizm potansiyeli ile günümüzde yerli ve yabancı turist sayılarının yıllara göre artmaya başladığı görülmüştür. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turistlerin TRB1 Bölgesini ziyaret etmesinden dolayı çok fazla mutlu oldukları tespit edilmiştir. Doxey (1975)'in İrridex (Tolerans) Modeli'nin ilk aşaması da “mutluluk” evresidir. Doxey (1975)'in “mutluluk evresi” ev sahibi toplulukların turistlerin yaşadıkları destinasyonu ziyaret etmeleri nedeniyle çok fazla mutlu olduklarını ve turizmin ekonomik getirisinden üzerlerine düşen payı almaya başlamaları sonucunda ise memnuniyet düzeylerinin artması olmak üzere iki temel özelliğe sahiptir (Gürbüz, 2002). Glatzer (2006) “mutluluğun” öznel olarak algılanan refahın bileşenlerinden birisi olduğunu Kafashpor vd. (2018) de bölgede turizmin gelişiminin yerel halkın öznel mutluluğu ve yaşam kalitesi üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Turizmin gelişimiyle ilgili ortaya çıkan diğer bir sonuç da turizmin TRB1 Bölgesine zarardan çok faydalı olacağıdır. Doxey (1975)'in modelinin en önemli özelliği de yerel halkın turizmin getirdiği maliyetlerin beklenen faydadan daha fazla olması durumunda zaman içerisinde turizme ilgisiz kalmakta, rahatsızlık duymakta ve düşmanca tavırlar sergilemeye başlamaktadırlar (Cordero, 2008). Turizmden elde edilen faydanın, maliyetlerden daha fazla olması durumunda ise sadece yerel halk değil aynı zamanda turizm sektöründe yer alan diğer paydaşların da turizmin gelişimine destek vermeye devam edecekleri beklenmektedir (Erdoğan, 2013). Araştırma sonucunda yerel halkın TRB1 Bölgesinin turizmi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bölge halkının turizmin gelişimine de yeterli desteği

vermediği tespit edilmiştir. Doğan ve Üngüren (2012) de Isparta ilinde yaptığı çalışma sonucunda ise yerel halkın bölgenin turizminde çok az bilgi sahibi olduklarını tespit etmişlerdir. Oysaki turistik destinasyonlarda turizmde sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesinin yolu da yerel halkın bölgenin turizmi konusunda yeterli bilgi sahibi olması gerektiğidir (Eryılmaz, 2020). Turizmin gelişiminin önemli bir parçası da yerel halktır (Eser vd., 2018). Bir bölgede turizmin gelişiminde beklenen hedefin gerçekleştirilmesinin yolu da yerel halkın algı, tutum ve beklentilerinin bilinmesinden geçmektedir (Ataman, 2019). Turizmin gelişimine yönelik ifadeler arasında çalışmada ortaya çıkan diğer bir sonuç da turizmin TRB1 Bölgesinde en önemli sektörlerden birisi olacağı yönünde katılımcıların kararsız kaldığı tespit edilmiştir. Hançer ve Mancı (2017) da yapmış oldukları çalışmada Diyarbakır ilinin gelişiminde turizmin en önemli sektör olacağı ifadesine katılımcıların kararsız kaldığı görülmüştür. Oysaki turizmin olumlu ekonomik etkileri dikkate alındığında çoğu ülkenin en önemli sektörlerin başında da turizmin geldiği görülmüştür (Şen ve Şit, 2015).

TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizm etkilerine yönelik ifadelere verdikleri yanıtların ortalamaları dikkate alınarak turizmin olumlu ve olumsuz etkilerini ne derece algıladıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların ifadelere verdikleri yanıtların ortalamaları dikkate alındığında turizmin etkileri konusunda kararsız kaldıkları görülmüştür. Bu da TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin etkilerini tam olarak algılayamadıklarını göstermektedir. Cooper ve Hall (2008) turizmin bölgeler üzerindeki etkilerinin koşullara göre olumlu veya olumsuz olarak değişebileceğini ifade etmişlerdir. Yerel halkın turizmin gelişimine yönelik algılarının olumlu olması durumunda ise yaşam kalitelerinin de artmasına neden olmaktadır (Eser vd., 2018). Araştırmada yerel halkın en yüksek algıya sahip olduğu etkilerin başında sırasıyla turizmin kültürel, ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada ortaya çıkan sonuç ile Ay (2014)'ın Edirne ilinde yaşayan yerel halkın turizmden en önemli beklentilerinin turizmin ekonomik ve kültürel; Avcı (2018)'nın Çeşme ilinde yaptığı çalışma sonucunda ise katılımcıların turizmin kültürel, ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerine verdikleri yanıtların ortalamalarının sıralaması bakımından benzer sonuçlar taşıdığı görülmüştür.

Araştırmada katılımcıların turizmin olumlu etkilerine yönelik ifadelerinin ortalamaları turizmin olumsuz etkilerine yönelik ifadelerin ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin olumlu etkilerine yönelik olan desteğini arttırırken yerel halkın turizmin olumsuz etkilerini de görmezden gelmediğini göstermektedir. Ataman (2019)'ın Mardin ilinde yaptığı çalışma sonucunda da turizmin olumlu etkilerine yönelik ortalamaların turizmin olumsuz etkilerine yönelik ortalamalarına göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bu amaçla da araştırmada ortaya çıkan bu sonuç Ataman (2019)'ın çalışmasıyla paralel sonuçlar taşımaktadır. Ancak Okuyucu (2016)'nın Yalova-Çınarcık'ta yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların turizmin olumsuz ekonomik etkilerine yönelik algılarının ortalamaları turizmin olumlu ekonomik etkilerine yönelik algılarına göre daha yüksek olduğunu tespit etmesi nedeniyle Okuyucu (2016)'nın yaptığı çalışmanın sonuçları ile farklılık göstermektedir. TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesine yönelik ifadelere verdikleri yanıtların ortalamaları dikkate alınarak yaşam kalitesinin boyutlarına yönelik memnuniyet düzeyleri de ölçülmeye çalışılmıştır. Katılımcıların turizmin genel yaşam kalitesi, topluluk refahı, duygusal refah ve maddi refah boyutlarına yönelik ortalamalarına göre “kararsız” kaldıkları; sağlık ve güvenlik refahı alanında ise “memnun” oldukları görülmüştür. Avcı (2018) Çeşme ilçesinde yaptığı çalışma sonucunda da katılımcıların algılarına yönelik en yüksek ortalamanın sağlık-güvenlik refahı alanına yönelik olması nedeniyle Avcı (2018)'nın yaptığı çalışma ile örtüşmektedir.

Araştırmada üzerinde durulan konulardan birisi de katılımcıların demografik özellikleri ile turizm etkilerine yönelik algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Katılımcıların cinsiyet ve medeni durum gibi demografik özellikleri ile turizmin olumlu ve olumsuz etkileri (**H1**) ve yaşam kalitesi alanları (**H2**) arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla Bağımsız Örneklem T-Testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların cinsiyetleri ile turizmin olumlu sosyal, olumlu çevresel etkileri ile olumsuz kültürel etkileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ancak turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, olumlu kültürel, olumsuz çevresel ve olumsuz sosyal etkileri arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Katılımcıların medeni durumları ile turizmin olumlu ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkileri arasında

anlamalı bir farklılık bulunmuştur. Ancak turizmin olumsuz ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkileri arasında ise anlamalı bir farklılık bulunmamıştır. Bu amaçlarda çalışma sonucunda katılımcıların cinsiyet ve medeni durum gibi demografik özellikleri ile turizmin etkilerinin alt boyut algıları arasında istatistiki olarak anlamalı bir farklılık bulunmuştur. Turan (2018) yaptığı çalışma sonucunda ise katılımcıların cinsiyet ve medeni durumları ile sadece turizmin olumsuz sosyo-kültürel etkileri arasında anlamalı bir farklılığın olduğunu tespit etmiştir. Katılımcıların cinsiyetleri ile yaşam kalitesinin maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahı arasında anlamalı bir farklılık bulunmamıştır. Aylan (2019) yaptığı çalışma sonucunda ise katılımcıların cinsiyetleri ile yaşam kalitesinin ekonomik refah ve sağlık ve güvenlik refahı boyutları arasında anlamalı bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Katılımcıların medeni durumları ile yaşam kalitesinin maddi refah, topluluk refahı ve sağlık ve güvenlik refahı arasında anlamalı bir farklılık bulunurken, duygusal refah boyutuyla anlamalı bir farklılık bulunmamıştır. Aylan (2019)'ın yaptığı çalışma sonucunda ise katılımcıların medeni durumları ile yaşam kalitesinin tüm boyutları arasında anlamalı bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir. Bu çalışma sonucunda katılımcıların medeni durumları ile yaşam kalitesinin duygusal (içsel) refah alanı arasında anlamalı bir ilişkinin olmadığını tespit edilmesi nedeniyle Aylan (2019)'ın yaptığı çalışma ile örtüşmektedir.

Katılımcıların demografik özellikleri turizmin olumlu ve olumsuz etkileri ve yaşam kalitesi alanları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla da tek yönlü varyans analizi testi uygulanmıştır (**H1 ve H2**). Analiz sonucunda katılımcıların yaşları ile turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, olumlu ve olumsuz kültürel, olumlu ve olumsuz çevresel, olumlu ve olumsuz sosyal etkileri arasında anlamalı bir farklılık bulunmuştur. Katılımcıların eğitim seviyeleri ile turizmin olumsuz ekonomik, olumlu ve olumsuz kültürel, olumlu ve olumsuz çevresel ile olumlu ve olumsuz sosyal etkileri arasında anlamalı bir farklılık bulunmuştur. Ancak turizmin olumlu ekonomik etkileri arasında ise anlamalı bir farklılık bulunmamıştır. Katılımcıların gelir düzeyleri ile turizmin olumlu ekonomik, kültürel ve sosyal etkileri arasında anlamalı bir farklılık bulunmamıştır. Turizmin olumsuz ekonomik, kültürel ve sosyal etkileri ile turizmin olumlu ve olumsuz çevresel etkileri arasında ise anlamalı bir farklılık bulunmuştur.

Katılımcıların yaşadıkları il ile turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik, olumlu ve olumsuz kültürel, olumlu ve olumsuz çevresel ile olumlu ve olumsuz sosyal etkileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Turan (2018) yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların eğitim durumu ile turizmin olumlu ve olumsuz ekonomik etkileri; katılımcıların yaşları ile turizmin olumsuz ekonomik etkileri arasında anlamlı bir farklılığının olduğunu, katılımcıların gelir düzeyi ile turizmin alt boyut algıları arasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığını tespit etmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların yaşları, eğitim seviyeleri ve gelir düzeyleri ile yaşam kalitesinin tüm boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Aylan (2019) yaptığı çalışma sonucunda ise katılımcıların yaşları, eğitim düzeyleri ve gelir durumları ile yaşam kalitesinin tüm boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir.

Araştırmada TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın algıları arasındaki ilişkinin belirlenebilmesi amacıyla turizmin etkileri ve yaşam kalitesi alanlarına yönelik korelasyon analizi yapılmıştır. Turizmin etkilerine yönelik korelasyon analizi sonucunda turizmin ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkilerinin tamamı arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Turizmin etkileri arasında en yüksek ilişki turizmin ekonomik etkileri ile turizmin kültürel etkileri arasında en düşük ilişki ise turizmin ekonomik etkileri ile turizmin çevresel etkileri arasında olduğu görülmüştür. Avcı (2018) yaptığı çalışma sonucunda ise turizmin etkileri arasında en yüksek ilişkinin turizmin ekonomik ve sosyal etkileri arasında olduğunu ve sadece turizmin çevresel ve kültürel etkileri arasında ise bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir. Yaşam kalitesi alanlarına yönelik korelasyon analizi sonucunda ise en yüksek ilişki yaşam kalitesinin duygusal refah alanı ile topluluk refahı, en düşük ilişki de maddi refah ile sağlık ve güvenlik refahı arasında olduğu tespit edilmiştir. Turizmin etkileri ile yaşam kalitesi alanlarına yönelik korelasyon analizi sonucunda ise en yüksek ilişki turizmin kültürel etkileri ile yaşam kalitesinin sağlık ve güvenlik refahı alanı; en düşük ilişki ise turizmin çevresel etkileri ile yaşam kalitesinin topluluk refah alanı arasında olduğu tespit edilmiştir. Korelasyon analizi sonucunda turizmin etkileri ile yaşam kalitesinin tüm boyutları arasında da olumlu yönde bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Avcı (2018)'nın yaptığı çalışmada ise turizmin ekonomik, kültürel ve sosyal etkileri ile yaşam kalitesinin ekonomik durum, toplumsal yaşam ve sağlık-güvenlik refahı

arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğunu ancak turizmin çevresel etkileri ile yaşam kalitesinin üç boyutu arasında ise bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir.

Turizmin olumlu ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal değişkenleri kullanarak yaşam kalitesinin değişkenlerini yordamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, turizmin olumlu ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkileri ile yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada çoklu regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular turizmin etkilerinin yaşam kalitesini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular ile Kim (2002), Khizindar (2012), Sarı ve Özdemir'in (2014), Türker vd. (2016), Avcı (2018) ve Özer ve Ataman (2020)'in çalışmalarında elde edilen bulgular ile aynı doğrultuda olduğu tespit edilmiştir.

Turizmin olumlu ekonomik etkilerinde oluşan bir birimlik artışın TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde $\beta=0,352$ 'lik bir artış meydana getirmektedir. Turizmin olumlu ekonomik etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu başka bir deyişle turizmin olumlu ekonomik etkilerinin genel yaşam kalitesi üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Özer ve Ataman (2020) ve Türker vd. (2016)'nin yaptığı çalışmaların sonuçları ile örtüşürken, Kim (2002) ve Khizindar (2012)'in çalışmalarında elde edilen sonuçlar ile de farklılık göstermektedir. Çalışma sonucunda TRB1 Bölgesinde turizmin ekonomik etkilerinin (istihdam, yatırım ve kişisel gelirin artması vb.) yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıdığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bu sonucu dikkate alındığında TRB1 bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin ekonomik etkilerinden yararlandığı süre boyunca yaşam kalitesinin maddi refah boyutu da (aile ve işteki gelir, harcamaları karşılayabilme durumu, zorunlu ihtiyaçların maliyeti vb.) olumlu olarak etkilenmektedir.

Turizmin olumlu kültürel etkilerinde oluşan bir birimlik artışın TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde $\beta=0,341$ 'lik bir artış meydana getirmektedir. Turizmin olumlu kültürel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu başka bir deyişle turizmin olumlu kültürel etkilerinin genel yaşam kalitesi üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Kim (2002)'in yaptığı çalışmanın sonuçları ile

farklılık gösterirken, Khizindar (2012) ve Türker vd. (2016)'nin yaptığı çalışmaların sonuçları ile örtüşmektedir. Çalışma sonucunda TRB1 Bölgesinde turizmin kültürel etkilerinin (yerel halk ve turistler arasındaki iletişimi artırma, kültürel aktivitelerin gelişimi, kültürel faaliyetlerin sayısını artırma, kültürel mirasa sahip çıkma vb.) yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıdığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bu sonucu dikkate alındığında TRB1 bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin kültürel etkilerinden yararlandığı süre boyunca yaşam kalitesinin duygusal refah boyutu da (eğlence hayatı, turistler ile konuştuğunda kültürü dışarıya yayma, sahip olunan boş zaman vb.) olumlu olarak etkilenmektedir.

Turizmin olumlu çevresel etkilerinde oluşan bir birimlik artışın TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde $\beta=0,334$ 'lük bir artış meydana getirmektedir. Turizmin olumlu çevresel etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu başka bir deyişle turizmin olumlu çevresel etkilerinin genel yaşam kalitesi üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Kim (2002)'in yaptığı çalışmanın sonuçları ile farklılık gösterirken, Khizindar (2012), Özer ve Ataman (2020) ve Türker vd. (2016)'nin yaptığı çalışmaların sonuçları ile de örtüşmektedir. Çalışma sonucunda TRB1 Bölgesinde turizmin çevresel etkilerinin (yeşil alan ve park sayısının fazlalığı, yerel halkın çevre bilici, doğal çevre ve yaban hayatının korunması) yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıdığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bu sonucu dikkate alındığında TRB1 bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin çevresel etkilerinden yararlandığı süre boyunca yaşam kalitesinin sağlık ve güvenlik refah boyutu da (su, toprak ve hava kalitesi, suç oranlarının düşük olması, çevrenin temiz olma durumu) olumlu olarak etkilenmektedir.

Turizmin olumlu sosyal etkilerinde oluşan bir birimlik artışın TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde $\beta=0,345$ 'lik bir artış meydana getirmektedir. Turizmin olumlu sosyal etkileri ile TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu başka bir deyişle turizmin olumlu sosyal etkilerinin genel yaşam kalitesi üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Khizindar (2012)'in Suudi Arabistan'da yaptığı çalışmanın sonuçları ile örtüşürken, Kim (2002) ve Türker vd. (2016)'nin yaptığı

çalışmaların sonuçları ile farklılık göstermektedir. Çalışma sonucunda TRB1 Bölgesinde turizmin sosyal etkilerinin (hoşgörü ortamının artması, bireylerin birbirlerini daha iyi anlayabilmesine olanak tanınması, yerel halkın yaşam kalitesinin artması, yabancı dil becerisinin gelişmesi vb.) yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıdığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bu sonucu dikkate alındığında TRB1 bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin sosyal etkilerinden yararlandığı süre boyunca yaşam kalitesinin topluluk refah boyutu da (bireylerin kendi toplumunda katıldığı etkinlikler, toplumda alınan hizmet ve olanaklar vb.) olumlu olarak etkilenmektedir.

Araştırmada ortaya çıkan sonuçları özetlemek gerekirse;

- ✓ Yerel halkın turistlerin TRB1 Bölgesini ziyaret etmesinden dolayı çok fazla mutlu oldukları,
- ✓ Turizmin TRB1 Bölgesine zarardan çok faydalı olacağı,
- ✓ Yerel halkın turizm konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı,
- ✓ Yerel halkın turizmin gelişimine gereken desteği tam olarak vermediği,
- ✓ Yerel halkın turizmin TRB1 Bölgesinde en önemli sektörlerden birisi olacağı yönünde kararsız kaldığı,
- ✓ TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkilerini tam olarak algılayamadıkları,
- ✓ TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin olumlu etkilerine yönelik algılarının turizmin olumsuz etkilerine yönelik algılarına göre daha yüksek olduğu,
- ✓ Turizmin ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkileri ile yaşam kalitesinin maddi refah, duygusal refah, topluluk refahı ve sağlık güvenlik refahı alanlarının tamamı arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğu,
- ✓ Turizmin ekonomik etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıdığı,
- ✓ Turizmin kültürel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıdığı,

- ✓ Turizmin sosyal etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıdığı,
- ✓ Turizmin çevresel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Bu çalışmanın sonucunda turizmin ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkilerinin TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın yaşam kalitesini olumlu olarak etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuç TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının artmasıyla yaşam kalitelerinin iyileşmesi arasında doğru bir orantı olduğunu göstermiştir. Araştırmanın bu sonuçları dikkate alındığında, bölgede turizmin gelişiminin desteklenerek yerel halkın yaşam kalitesinin artırılması önerilmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerini kapsayan TRB1 Bölgesinde faaliyet gösteren turizm planlayıcıları ve uygulayıcıları ile turizm işletmeleri adına büyük bir önem arz etmektedir.

Kamu veya özel sektördeki turizm planlayıcıları ve uygulayıcılarına yönelik öneriler;

- Kamu kurumu ve kuruluşları ile özel sektör temsilcileri koordineli çalışarak yerel halkı bölgenin turizm faaliyetleri konusunda bilgilendirmesi gerekmektedir.
- Yerel halkın bölgedeki turizm gelişimine yönelik görüşlerinin alınarak turizm planlaması konusunda alınacak kararlara da dahil edilmesi gerekmektedir.
- Yerel halkın turizme yönelik olumlu algılarının olumsuz algılarına göre fazla olduğu süre boyunca bölgedeki turizmin gelişimine yönelik faydaların artması ve maliyetlerin de azalması söz konusu olacaktır.
- Turizmin yerel halkın yaşam kalitesine olumlu olarak yansıyabilmesi için öncelikli olarak TRB1 Bölgesinin mevcut turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve bu potansiyelin de arttırılmasına yönelik planlamalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

- Turizm planlamacıları ve uygulayıcıları bölgede turizm ile ilgili kararlar alırken de yaşam kalitesine yönelik göstergeleri dikkate alması gerekmektedir.
- TRB1 Bölgesinde yaşayan yerel halkın turizme olan desteğinin süreklilik arz edebilmesi için bireylerin yaşam refahına katkı sağlayabilecek turizm politikalarının da arttırılması gerekmektedir.
- Taşıma kapasitesinin aşıldığı destinasyonlarda yerel halkın turizme ve turistlere yönelik algısı da olumsuz olmaktadır. Turizm işletmeleri de taşıma kapasitesinin aşılmamasına olabildiğince dikkat etmelidirler.
- Turizmin sosyal ve çevresel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesini olumlu veya olumsuz olarak etkileyeceği bilinmektedir. Turizm işletmeleri de fiziki ve sosyal çevre dostu turizm politikalarına her daim devam etmelidir.

Gelecekte yapılacak olan araştırmalara yönelik öneriler;

- Bir bölgede turizmin gelişimine bağlı olarak yerel halkın algılarının da değişebileceği göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yerel halkın bölgenin turizmine yönelik olumsuz algılarının artması durumunda bu algılara yönelik çözüm önerilerinin de geliştirilmesi gerekmektedir.
- Bu çalışmada kullanılan ölçek veya bu ölçek dışında farklı ölçekler kullanılarak benzer çalışmaların farklı turizm destinasyonlarında yapılması ve sonuçların da karşılaştırılması gerekmektedir.
- Benzer turizm destinasyonlarında turizm ve yaşam kalitesi ilişkisi nitel yöntemler kullanılarak da araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Abdollahzadeh, G. ve Sharifzadeh, A. (2014). Rural Residents' Perceptions Toward Tourism Development: A Study From Iran. *International Journal of Tourism Research*, 16(2), 126-136.
- Acuner, E. (2015). Zigana Turizm Merkezi'nin Sürdürülebilir Turizm Kriterleri Çerçevesinde Yerel Destinasyon Yönetim Örgütleri Tarafından Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (1), 62-93.
- Aker, P. (2020). Turgut Özal Tabiat Parkı'nın (Malatya) Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesi ve Ziyaretçilerin Memnuniyet Düzeylerinin Ölçülmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akgöz, E. ve Gürsoy, Y. (2014). Turizm Eğitiminde Yabancı Dil Öğrenme, İstek ve Kararlılıkları: Selçuk Üniversitesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2(1), 21-29.
- Akgül, A. ve Çevik, O. (2005). İstatistiksel Analiz Teknikleri-SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları, Emek Ofset Ltd.Şti., Ankara.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. *Antropoloji*, (24), 133-164.
- Akgün, A. ve Aslan, Z. (2016). Giresun İlinin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi, Yerel Halk ve Sektör Temsilcilerinin Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 5(3), 226-254.
- Akgün, D. ve Oğuzöncül, F. (2014). Elazığ Golan Kaplıcasındaki Geleneksel Kaplıca Tedavisi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(3), 267-273.
- Akın, A. ve Albuz, N. (2016). Turizmde Tüketicilerin Cinsiyet ve Medeni Durumlarının Satın Alma Davranışlarına Etkisinin Analizi (Fethiye Örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 1154-1160.
- Akıncı, Z. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2015). Türkiye, Dünya Turizm Sektörü İçerisinde Bir Belirlemeyici mi, Yoksa Bir Taşıyıcı mı?. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 52(609), 45-61.
- Akman, A. D. (2007). Turizm Gelişmesinin Yarattığı Doğal ve Kültürel Değişimler: Kaş Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akova, İ. (2010). Turizm Genel Turizm Bilgisi, Kültürel Miras ve Turizm Ön Lisans Programı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Akova, O. (2006). Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(2), 77-109.
- Akputat, A. N. ve Üzümcü Polat, T. (2019). Turistik Destinasyonlarda Turizmin Etkilerine Yerel Halkın Bakış Açısı: Çeşme Örneği. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 6(4), 448-463.

Aksu, C. (2011). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre. Güney Ege Kalkınma Ajansı, ss.1-33. http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_19v5e00u1ru61bbncf2qmlcpv8.pdf. Erişim Tarihi: 29.10.2021.

Aktepe, V., Hocaogulları, B. ve Pınarbaşı, B. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyal Değerlerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(3), 209-226.

Akyüz, H., Yaşartürk, F., Aydın, İ., Zorba, E. ve Türkmen, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Kalitesi ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 3(2), 253-262.

Alaeddinoğlu, F., Turker, N. ve Can, A. S. (2016). The Impact of Tourism on Residents' Quality of Life: The Case of Van, Turkey. In *2016 International Conference on Hospitality, Leisure, Sports, and Tourism-Summer Session*, 12th-14th July, pp. 427- 438, Kyoto, Japan.

Alaeddinoğlu, F. (2007). Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli. Coğrafi Bilimler Dergisi, 5(1), 1-16.

Alaeddinoğlu, F. (2008). Sivas Kentinde Halkın Turiste ve Turizme Bakışı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(2), 1-23.

Alakaya, D. (2019). Kantil Regresyon ve Doğrusal Regresyon Yöntemlerinin Performansını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Alshuqaiqi, A. ve Omar, S. I. (2019). Causes and İmplication of Seasonality in Tourism. Journal of Advance Research in Dynamical and Control System, 11, 1480-1486.

Altıntaş, V. (2010). Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Altunışık, R. (2008). Anketlerde Veri Kalitesinin İyileştirilmesi İçin Öntest Pilot Test Yöntemleri. Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 1(2), 1-17.

Andereck, K. L. ve Nyaupane, G. P. (2011). Exploring The Nature Of Tourism And Quality Of Life Perceptions Among Residents. Journal Of Travel Research, 50(3), 248-260.

Andrews F.M. ve Withey S.B. (1976). Social Indicators of Well –Being Americans' Perceptions of Life Quality, 1.Baskı, New York And London: Springer US. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Andrews, F. M. ve McKennell, A. C. (1980). Measures of Self-Reported Well-Being: Their Affective, Cognitive, And Other Components. Social İndicators Research, 8(2), 127-155.

Andrews, F. M. ve Withey, S. B. (2012). Social İndicators of Well-Being: Americans' Perceptions Of Life Quality, 1.Baskı, New York And London, Springer US. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Andriotis, K. ve Vaughan, D.R. (2003). Urban Residents' Attitudes Towards Tourism Development: The Case of Crete. *Journal of Travel Research*, 42(2): 172-185.

Arabacıoğlu, F. P. ve Aydemir, I. (2007). Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı. *Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi* 2(4) 204-212.

Ardahaey, F.T. (2011). Economic Impacts of Tourism Industry. *International Journal of Business and Management*, 6(8), 206-215.

Aref, F. (2011). The Effects of Tourism On Quality Of Life: A Case Study of Shiraz, Iran. *Life Science Journal*, 8(2), 26-30.

Arı, A. (2010). Öğretmenlere Göre Proje ve Performans Görevlerinin Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(34), 32-55.

Arıca, R. ve Gök, N. S. (2019). Turizmin Çevresel Etkilerine Yönelik Algıların İncelenmesi: Turizm Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma.” *Turizm Araştırmaları” Alaeddinoğlu vd, (Eds) Paradigma Akademi, İstanbul, Birinci Baskı, 347-365.*

Arıgtekin (2021). Bingöl'deki Termal Tesislere İlişkin Ziyaretçilerin Durum Tespiti. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Arıkan, R. (2013). Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Nobel Yayınevi, 2.Baskı, Ankara.

Arıkan, R. (2018). Anket Yöntemi Üzerinde Bir Değerlendirme. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 1(1), 97-159.

Arınç, K. (2018). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin İnanç Turizmi Potansiyeli ile Bölgesel Kalkınma Bakımından Değerlendirilme İmkânları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 2129-2147.

Arslan, E. ve Çetiner, T. (2020). Turizm Geliri Döviz Kuru İlişkisi: Türkiye örneği (2008-2019). *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 23(1), 1-17.

Arslan, H., Çağlıyan, A. ve Durmuş, E. (2008). Munzur Vadisi'nde (Tunceli) Sürdürülebilir Turizm. *TÜCAUM (Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi) V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, 16-17 Ekim, ss. 461- 473, Ankara.

Asatekin, N. G. (2004). Kültür ve Doğa Varlıklarımız: Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?, 1.Baskı, Ankara, TC Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları DÖSİMM Basımevi.

Aslan, A. (2008). Turizm Planlamasına Yerel Toplumun Katılımı: Saklı Bahçe Akyaka Üzerine Bir İnceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(1), 71-83.

Aslan, F., Yılmaz, B., Atik, A., Doğan, D. ve Ateş, O. (2014). Malatya Yeşilyurt İlçesinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi için Çözüm Önerileri. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 7(2), 34-37.

Ataman, D. (2019). Mardin Halkının Turizmin Etkilerine Yönelik Algıları. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kayış, A. ve Aygün, Ş. (2016). Türkiye'de Turizm Sektörünün Enflasyon Üzerine Etkisini Açıklamaya Yönelik Bir Model Önerisi. Uluslararası İşletme, Ekonomi Yönetim Perspektifleri Dergisi, 1(1), 37-57.

Ateş, H. (2016). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Turizm Algısı ve Turizmin Geliştirilmesi Stratejileri. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 11(2), 111-140.

Ateş, H.Ç. ve Ateş, Y. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Jeoturizm ve Kırsal Turizm Sinerjisi-Marçık Vadisi Örneği-Tunceli, Türkiye. Jeolojik Miras, 11 (1), 207-215.

Atsız, O. (2020). Kültürel Destinasyonlarda Turistlerin Kalış Süresi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Avcı, N. (2007). Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi. Ege Akademik Bakış, 7(2), 485-501.

Avcı, N. (2018). Turizmin Yöre Halkının Yaşam Kalitesine Etkileri: Çeşme İlçesi Örneği. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 29(2), 164-174.

Avcı, V. ve Esen, F. (2019). Kış Turizm Merkezlerine Yeni Bir Örnek: Hesarek Dağı (Bingöl-Türkiye). 1. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi, 20-22 Haziran, ss. 1173-1181, İstanbul.

Avcıkurt, C. (2017). Turizm Sosyolojisi, Genel ve Yapısal Yaklaşım, 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Ay, A. (2014). Yerel Halkın Turizmin Etkileri ile İlgili Algı ve Beklentileri: Edirne İli Üzerine Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ayaş, N. (2007). Çevresel Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(1), 59-69.

Aytatlı, B., Kuzulugil, A. C., Yıldız, N. D. ve İspirli, N. S. (2020). Çocukların Aile Turizmindeki Deneyimleri: Erzurum Kenti Örneği. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(1), 263-278.

Aydın, B. Z. (2007). Faktör Analizi Yardımıyla Performans Ölçütlerinin Boyutlarının Ortaya Konulması. 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, 24-25 Mayıs, s.s.25-38.

Aylan, F. K. ve Aylan, S. (2020). Aşırı Turizm Kavramının Farklı Boyutlarıyla İncelenmesi: Instagram'da Paylaşılan. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 8(1), 584-607.

Aylan, F. K. (2019). Sorumlu Turizmin Destinasyon Rekabetçiliğine ve Yaşam Kalitesine Etkisi Üzerine Bir Uygulama. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Babu, V. ve Munjal, S. (2015). Oachira Panthrandu Vilakku: A Study of A Culturally Embedded Festival Aligned With Economic Benefits. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 7(4), 403-416.

Bademci, V. (2006). Tartışmayı Sonlandırmak: Cronbach'ın Alfa Katsayısı, İki Değerli [0,1] Ölçümlenmiş Maddeler ile Kullanılabilir. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13), 438-446.

Baldwin, S., Godfrey, C. ve Propper, C. (Eds.). (2002). *Quality of Life: Perspectives And Policies*. Üçüncü Baskı, Routledge, London and New York, 1993, 1-6. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Balıkçioğlu, E. ve Oktay, K. (2015). Türkiye’de Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Kamu Politikaları Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Sosyo-Ekonomi*, 23(25), 113-125.

Barros, C. P. ve Machado, L. P. (2010). The Length of Stay İn Tourism. *Annals of Tourism Research*, 37(3), 692-706.

Başaran, Y. K. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.

Başol, G. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. “Bilimsel Araştırma Süreci ve Yöntem.” Kılıç, O. Cinoğlu, M. (Editörler). Lisans Yayıncılık, İstanbul, 113-143.

Baştan, N. B. (2020). Turizmin Yerel Halk Üzerine Sosyo-Kültürel Etkileri: Şirince Köyü Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Baştürk, S. ve Taştepe, M. (2013). Evren ve Örneklem. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Vize Yayıncılık, 129-159.

Baum, T. Human Resource Issues. Baldacchino, G, (Eds), *Extreme Tourism: Lessons From The World’s Cold Water Islands*, Oxford UK, 41-50, Birinci Baskı, 2006.

Baum, T. ve Lundtorp S. (2001). *Seasonality İn Tourism: An İntroduction*, 1.Baskı, Oxford, Pergamon, Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

Baykan, E. (2007). Turizmin Yerel Kültür Üzerindeki Etkilerinin Yöre Halkı Tarafından Algılanması (Ürgüp Yöresine Yönelik Bir Uygulama). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bayrakcı, S. (2019). Turizmin Sosyo-Kültürel Belirleyicileri: Türkiye Örneği. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bayrakdaroğlu, F. ve Çulhaoğlu, P. E. (2019). Uluslararası Turist Rolü Tipolojisinin Kuşaksal Bağlamda Analizi: Bir Bölümlendirme Önerisi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 745-758.

Berber, Ş. (2003). Sosyal Değişme Katalizörü Olarak Turizm ve Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 205-221.

Beyaz, Z. ve Karabacak, G. (2018). Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkisi. *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 2(2), 56-75.

Bildin, E. (2019). Bozcaada'daki Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Karşı Yaklaşımlarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Bilgiçli, İ. ve Altınkaynak, F. (2016). Turizm Endüstrisinin Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi; Ekonomi Paradigmasıyla Yaklaşım. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 12(12), 560-580.

Bingöl, N., Pehlivan, C. ve Han, A. (2020). Turizm Gelirleri-Makro Değişkenler Arasındaki İlişkinin Türkiye İçin Ampirik Olarak İncelenmesi. EKEV Akademi Dergisi, 82, 245-262.

Birkan, İ. (1995). Turizm Endüstrisinin Kalkınmakta Olan Ülkelerin Ekonomileri Üzerindeki Etkileri. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 6(2), 26-29.

Birkök, M. C. (1998). Sosyolojik Düşünme ve Metodolojisi (1.6 ed.). Indiana University DigitalLibrary of the Commons. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10535/24>

Blau, M. T. (1964). Exchange and Power in Social Life, 1.Baskı, New York-London-Sydney, Wiley, Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

Boğan, E. ve Sarıışık, M. (2016). Yerel Halkın Turizm Faaliyetine Yönelik Görüş ve Algılamalarının Belirlenmesi Üzerine Alanya'da Bir Araştırma. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(2), 325-342.

Boylu, A. A. ve Paçacıoğlu, B. (2016). Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD), 8(15), 137-150.

Boyraz, Z. ve Özdemir, M. A. (2005). Gelişmekte Olan Bir Kış Turizm Merkezi (Elazığ) Hazar Baba. Doğu Coğrafya Dergisi, 10(13), 253-272.

Boz, M. (2017). Turizm Sektöründe Ekonomik Sızıntı: Nedenleri ve Çözüm Önerileri.3.Turizm Şurası, 1-3 Kasım, ss.56-63, Ankara.

Butler, R. W. (1980). The Concept Of A Tourist Area Cycle of Evolution: Implications For A Management of Resources. Canadian Geographer, 24(1), 5-12.

Buzlukçu, C. (2020). Yerel Halkın Yer Kimliği, Topluluğa Bağlılığı, Sürdürülebilir Turizm Tutumu, Turizmin Gelişimini Destekleme Tutumu ve Yaşam Memnuniyeti İlişkisi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Bükey, A. (2012). Bölgesel Kalkınma ve İl Stratejik Planlarında Turizm Stratejilerinin Ele Alınışı: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Bükey, A. Türkiye'nin Kış Turizmi Merkezleri ve Potansiyeli. "Tunceli Ovacık Kayak Merkezi". Eğitim Yayınevi, Birinci Baskı, Konya, 2020, 438-447.

Büyükkuru, M. (2019). Turizmin Etkilerinin Yerel Halk ve Diğer Paydaşlar Tarafından Değerlendirilmesine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Araştırma: Nevşehir Örneği. Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 32(32), 470-483.

Büyüköztürk, Ş. (2018). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum (24. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Can, A. S., Alaeddinoglu, F. ve Türker, N. (2014). Local Authorities Participation İn The Tourism Planning Process. *Transylvanian Review Of Administrative Sciences*, 10(41), 190-212.

Canalejo, A. M. C., Tabales, J. M. N. ve Cañizares, S. M. S. (2016). Local Community Perceptions On Tourist İmpacts And Associated Development: A Case Study on Sal and Boa Vista Islands. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 7(1 S1), 383-394.

Carmichael, B. A. (2000). A Matrix Model For Resident Attitudes And Behaviours İn A Rapidly Changing Tourist Area. *Tourism Management*, 21(6), 601-611.

Cengiz, D. ve Hısım, E. (2012). Faktör Analizi ile Ağırlıklandırarak Yetkinlik Envanterinin Değerlendirmesi ve Performans Değerlendirmeye Etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 165-178.

Ceylan, T. (2001). Turizm ve Sürdürülebilir Gelişme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 169-177.

Chalil, K. (2020). Correlation. Self Instructional Study Material Programme: M.A. Development Studies Course: Statistical Methods For Development Research (MADVS2005C04). Central University Of South Bihar, 1-21.

Cheriyen, N. K. (2018). Critical Success Factors for E-learning: An Indian Perspective. In *An International Conference Paper on Culture Technology (ICCT2018)*. Retrieved from <https://www.reserachgatne.net/publication/330900864>.

Choi, S. H. (2013). The İmpacts of Tourism And Local Residents' Support on Tourism Development: A Case Study of The Rural Community of Jeongseon, Gangwon Province, South Korea. *AU-GSB E-Journal*, 6(1), 73-82.

Choudhary, P. ve Gangotia, A. (2019). Impact of Tourism Development (Td) on Non-Material Well-Being (Nmwb) of Residents Of Chittorgarh, Rajasthan. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 2(1), 14-26.

Ciangă, N. ve Sorocovschi, V. (2017). The Impact of Tourism Activities. A Point of View. *Riscuri Şi Catastrofe*, 20(1), 25-40.

Civelek, A. (2010). Turizmin Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeye Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 13(1-2), 331-350.

Comrey, A. L. ve Lee, H. B. (1992). *A First Course in Factor Analysis*. Psychology Press. 2.Baskı, Psychology Press, New York-London. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Cooper, C. ve Hall, C. M. (2008). *Contemporary Tourism: An International Approach*, 1.Baskı, Oxford, Elsevier Butterworth-Heinemann. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

Cordero, J. C. M. (2008). Residents Perception of Tourism: A Critical Theoretical and Methodological Review. *CIENCIA Ergo-Sum, Revista Científica Multidisciplinaria de Prospectiva*, 15(1), 35-44.

Costello, A. B. ve Osborne, J. (2005). Best Practices İn Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations For Getting The Most From Your Analysis. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 10(7), 1-9.

Cummins, R. A. (1997). *Comprehensive Quality of Life Scale - Intellectual/Cognitive Disability*, 5.Baskı, Australia: School of Psychology Deakin University.

Çakır, P. (2001). Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Genel Bir Yaklaşım. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 377-393.

Çakır, P. G., Güzel, M. O. ve Barakazi, M. (2018). Turistik Destinasyonlarda Ses Kirliliği Üzerine Bir Araştırma: Bodrum Örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 4(25), 5398-5409.

Çakmakçı, E. ve Öztürk, Ş. (2019). Toplumsal Değişimin Bir Faktörü Olarak Turizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(47), 1-17.

Çalık, İ. ve Akgün, Ö. (2019). Sapanca'da Turizmin Çevresel Sürdürülebilirliği. *Tourism and Recreation*, 1(2), 67-74.

Çalışkan, U. (2003). Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 293-306.

Çeken, H., Dalgın, T. ve Karadağ, L. (2009). Küreselleşme ve Uluslararası Turizm Arasındaki İlişki. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 21-36.

Çelik, Ş. N (2006). Normal Dağılım ve Normal Dağılımla İlgili Çıkarımlar. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çelikkanat, N. ve Güçer, E. (2016). Yerel Halkın Turizme Bakış Açısı: Bodrum İlçesi Örneği. 15. Ulusal Turizm Kongresi- Engelsiz Turizm, 13-16 Kasım, ss.272-289.

Çeti, B. (2018). Turizm Politikası ve Planlaması Kapsamında Taşıma Kapasitesi Kavramının Değerlendirilmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2):1-17.

Çetin, T. (2009). Beypazarı'nda Turist-Yerli Halk Etkileşimi ve Turizmin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9(1), 15-32.

Çetinkaya, G. ve Dedemen, O. (2013). Golf Turizmine Yönelik Yerel Halkın Algılarının Belirlenmesi: Antalya/Belek Örneği. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 2(1), 24-45.

Çıkmış, A. Çeken, H. ve Uçar, M. (2009). Turizmin Tarım Sektörüne Etkisi, *Agro-Turizm ve Ekonomik Sonuçları*. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 15(1), 1-8.

Çımat, A. ve Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (6), 1-18.

Çoban, Ö., Doğan, M. ve Kaya, O. (2017). Etkinliklerin Mevsimsellik Sorununun Çözümünde Araç Olarak Kullanılması: Bozcaada Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4), 347-359.

Çolak, E. (2017). Muğla Halkının Turizm Olgusuna ve Turizm Etkilerine Bakış Açılarını Anlamaya Yönelik Bir Alan Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Çolak, O., Kiper, V. O. ve Batman, O. (2019). Kent Destinasyonlarında Overtourism'e (Ölçsüz Turizm) Dair Kavramsal Bir Yaklaşım. 20. Ulusal Turizm Kongresi, 16-19 Ekim, ss.986-995, Eskişehir.

Dağdeviren, A. (2015). Yerel Halkın Turizmin Sosyo-Kültürel Etkilerini Algılamalarının Yaşam Tarzı Boyutuyla İncelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dal, B. ve Baysan, S. (2007). Kuşadası'nda Kıyı Kullanımı ve Turizmin Mekânsal Etkileri Konusunda Yerel Halkın Tutumları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 16, 69-85.

Dal, N. (2008). Kuşadası'nda Kıyı Kullanımı ve Turizmin Çevresel Etkileri Üzerine Yerel Halkın Tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Davras, Ö. ve Uslu, A. (2019). Destinasyon Seçimini Belirleyen Faktörlerin Destinasyon Memnuniyeti Üzerindeki Etkisi: Fethiye'de İngiliz Turistler Üzerinde Bir Araştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 679-696.

Demir, Ö. ve Sezgin, E.E. (2020). Elazığ İlinin Sağlık Turizmi Açısından Swot Analiz ile Değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 7(14), 111-129.

Demir, C. (2002). Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Olumsuz Çevresel Etkileri: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 93-117.

Demir, Ş. (2010). Çekici Faktörlerin Destinasyon Seçimine Etkisi. *Ege Akademik Bakış*, 10(3), 1041-1054.

Demirbulat, Ö. G. (2012). Turizmin Sosyal ve Kültürel Etkilerinin Turist Rehberleri Tarafından Algılanması Üzerine Bir Araştırma: Trabzon İli Örneği. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 53-75.

Demirbulat, Ö. G. ve Avcıkurt, C. (2015). Turizm ve Mutluluk Arasındaki İlişki Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(34), 79-97.

Demircan, Ş. (2010). Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri: Antalya/Muratpaşa İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Deniz, T. (2019). Turizm ve Biyoçeşitlilik. Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(3), 323-339.

Derinkök, A. E. (2017). Türkiye'deki Muhafazakâr Kesimin Tatil Algısı ve İç Turizm Piyasası İçerisindeki Yeri: Malatya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Diener, E. (1984). Subjective Well-Being. Psychological Bulletin, 95(3), 542-575.

Diener, E. ve Suh, E. (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social, and Subjective Indicators. Social Indicators Research, 40(1), 189-216.

Dilek, E. ve Çelem, H. (2003). Bodrum İlçesi Katı Atıklarının Düzenli Depolama Olarak Değerlendirilmesinde Alternatif Alan Seçim Olanaklarının Saptanması. Tarım Bilimleri Dergisi, 9(3), 255-260.

Dincer, B., Özaslan M. ve Kavasoglu, T. (2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2671.

Diñer, F. İ., Çifçi, İ. ve Atsız, O. (2015). Sürdürülebilir Kırsal Turizm Kapsamında Milli Parklar Üzerine Bir Araştırma: Munzur Vadisi Milli Parkı Örneği. International Journal of Social and Economic Sciences, 5(1), 111-121.

Doğan, H. (2019). Yoksul-Yanlısı Turizmin Önemi ve Kırsal Kalkınma İle İlişkisi: Elazığ-Bingöl İlleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Doğan, H. ve Üngüren, E. (2012). Yerel Halkın Isparta Turizmine Yönelik Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(1), 103-122.

Doğan, M. (2016). Turizm ve Çevre, Kültürel Miras ve Turizm Ön Lisans Programı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Doğanay, H. ve Coşkun, O. (2014). Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları. Doğu Coğrafya Dergisi, 18(30), 1-28.

Doxey, G. (1975). A Causation Theory of Visitor- Resident Irritants: Methodology and Research Inferences, Travel and Tourism Research Associations Sixth Annual Conference Proceedings. TTRA, ss.8-11 September, San Diego California.

Dönmez, B. ve Çakıcı, A. C. (2013). Turist-Turist Etkileşimi: Yerli Turistlerin İngiliz Turistlere Bakış Açıları Üzerine Keşifsel Bir Araştırma. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 37-61.

Durmuş, E. ve Çağlıyan, A. (2009). Tunceli İli'nde Yaylacılık. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 8(1), 84-102.

Duyar, M. ve Bayram, M. (2019). Overtourism and Tourismphobia: Evolution of Host and Tourism Relationship. International Journal of Geography and Geography Education (IGGE), 40, 347-362.

Duygulu, A. A. (1998). Döviz Kuru İstikrarının Ekonomik İstikrar Açısından Değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(1), 105-116.

Eita, J. H. ve Jordaan, A. C. (2007). Estimating The Tourism Potential İn Namibia. Munich Personal RePEc Archive (MPRA) Paper, 5778, 1-25.

Ekici, R. (2013). Destinasyon Yaşam Seyri ve Yerel Halkın Turizm Gelişimine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Elibüyük, M. ve Yılmaz, E. (2010). Türkiye'nin Bölgelerinin Ve Bölümlerinin Ölçeğinin Yükselti Basamaklarını Ve İlerlemesini Gözlemler. Coğrafi Bilimler Dergisi, 8(1), 27-56.

Emekli, G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm. Ege Coğrafya Dergisi, 15(1-2), 51-59.

Emre, G. (2017). Kültürel Mirasın Korunması, Kültürel Miras ve Turizm Ön Lisans Programı. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Enea, C. ve Tănăsou, G. (2009). The Impact of Tourism in Enhancing the Quality of Life. Review of International Comparative Management, 10(2), 347-351.

Erdoğan, Ç. (2013). Sosyal Mübadele Teorisi Kapsamında Otel İşletmeleri Çalışanlarınca Algılanan Toplam Turizm Etkisi İle Turizme Verilen Destek Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sakarya.

Erkılıç, E. (2019). Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizmin Gelişimine Yönelik Tutumları: Rize Örneği. International Journal of Contemporary Tourism Research, 3(1), 66-82.

Ersoy, H. (2017). Turizmin Gelişiminin Yerel Halk Üzerine Sosyo-Kültürel Etkileri: Manavgat Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ertuğrul, F. (2008). Paydaş Teorisi ve İşletmelerin Paydaşları ile İlişkilerinin Yönetimi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (31), 199-223.

Ertürk, E. (2011). Yerel Kültür Politikaları El Kitabı: Adımlar, Araçlar ve Örnekler, 1.Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ertürk, H. A. ve Sivritepe, S. (2017). Kültürel Değişim ve Nesiller: Kültürel Değişimin Nesiller Üzerindeki Rolü Üzerine Bir Saha Araştırması. Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 17(17), 1-26.

Eryılmaz, B. (2020). Yerel Halkın Turiste ve Turizme Bakışı: Amasya Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(2), 1381-1395.

Eryılmaz, B. (2020). Ziyaret Etmeyenlerin Gözünde Turistik Bir Destinasyon Olarak Amasya. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(2), 422-432.

Eser, S. ve Akgündüz, Y. (2021). Yerel Halkın Turizm Algısı ve Toplumsal Yaşam Kalitesi: İğneada Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 347-369.

Eser, K., Çelik, N. ve Yıldız, O. (2018). Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri: Muğla-Akyaka Örneği. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 10(2), 60-73.

European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (EUROFOUND), (2014). Third European Quality of Life Survey-Quality of Life In Europe: Trends 2003–2012. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 1-109.

Faulkner, B. ve Tideswell, C. (1997). A Framework for Monitoring Community Impacts of Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 5(1), 3-28.

Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), (2010). TRB1 Bölgesi 2010-2013 Eylem Planı.

Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), (2012). TRB1 Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Stratejisi ve Eylem Planı.

Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), (2019). TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli) Bölgesi 2019 Ara Faaliyet Raporu.

Filiz, A. ve Yılmaz, Ö. D. (2017). Turizm Gelişim Yaklaşımları Kapsamında Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları: Mazı Köyü-Türkbükü Karşılaştırmalı Analizi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 1799-1824.

Field, A. (2000). *Discovering Statistics Using SPSS for Windows*. London, Thousand Oaks, Sage Publications, New Delhi.

Fredline, E. ve Faulkner, B. (2000). Host Community Reactions: A Cluster Analysis. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 763-784.

Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*, 1.Baskı, Boston-London-Melbourne-Toronto, Pitman Publishing, Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

Garcia, D., Sagone, E., De Caroli, M. E. ve Al Nima, A. (2017). Italian and Swedish Adolescents: Differences and Associations in Subjective Well-Being and Psychological Well-Being. *PeerJ*, 5, 1-14.

George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 Update (10a Ed.) Boston: Pearson

GhulamRabbany, M., Afrin, S., Rahman, A., Islam, F. ve Hoque, F. (2013). Environmental Effects Of Tourism. *American Journal of Environment, Energy and Power Research*, 1(7), 117-130.

Girgin, E. (2019). Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Glatzer, W. (2006). Quality of Life in the European Union and the United States of America: Evidence From Comprehensive Indices. *Applied Research in Quality of Life*, 1(2), 169-188.

Goldberg, L. R. ve Velicer, W. F. (2006). Principles of Exploratory Factor Analysis. In S. Strack (Ed.), *Differentiating Normal and Abnormal Personality: 2. Baskı*, New York, Springer Publishing Company. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

Goodwin, N. (1997). Human Well-Being and Economic Goals, "Interdisciplinary Perspectives on Well-Being: Overview Essay." Ackerman, F. vd., 1.Baskı, Island Press, 1-14. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Gök, A. ve Tuna, H. (2013). Turizm Pazarlaması Açısından Malatya İlinin Potansiyelinin Belirlenmesi. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(24), 1-11.

Gök, T. ve İnce, C. (2017). Turizmin Etkilerine Yerel Halkın Bakışı: Bişkek Örneği. *Electronic Turkish Studies*, 12(31), 125-150.

Gökçe, F. (2016). Yerli Halkın Turizmin Gelişimine Yönelik Algısı ve Desteği: Afyonkarahisar Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Gökçe, G. C. ve Açıksöz, S. (2015). Kültürel Peyzaj Bileşenleri ve Turizm İlişkisinde Görsel Peyzaj Analizi: Nallıhan-Beydili Köyü Örneği. I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, and Indicators (EITOC-2015), 28-30 Mayıs, ss.409-419, Konya.

Gökçe, S.G. (2014). Proje Yönetim Bileşenleri İle Belirsizlikten Kaçınma Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik TRB1 Bölgesinde Bir Araştırma. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Göktaş, L. S. ve Türkeri, İ. (2016). Turizmin Kültürel ve Ahlaki Etkisi: Şanlıurfa İlinde Uygulamalı Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (12), 104-117.

Grzywacz, R., Żegleń, P. ve Fizycznego, W. W. (2016). Typology of Tourists and Their Satisfaction Level. *Scientific Review of Physical Culture*, 6(1), 5-16.

Güdü, Ö. (2011). Turizmin Sosyal ve Kültürel Etkilerinin Turist Rehberleri Tarafından Algılanması-Trabzon'da Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Gül, H. ve Tatoğlu, F.Y. (2019). Turizm Talebinin Panel Çekim Modeli Çerçevesinde Analizi. *Turizm Akademik Dergisi*, 6(1), 49-60.

Gülbay, F. (1997). Elazığ İlinin Turizm Potansiyeli ve İlde Rekreatif Faaliyetler. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Gülcü, Y. (2016). TRB1 Bölgesinde Faaliyet Gösteren Süt ve Süt Ürünleri İşleyen Firmaların Etkinlik Analizi. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Güleç, E. (2020). Elazığ Gastronomik Kimliğinin Destinasyon İmajı Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Gümüş, N. ve Özüpekçe, S. (2009). Foça'da Turizmin Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Çevresel Etkilerine Yönelik Yerel Halkın Görüşleri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(2), 398-417.

Gün, S. ve Tutcu, A. (2021). Covid-19 Sürecinde Turizm Sektörü ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 4(6), 530-543.

Günel, V. (2011). Turizmin Olumlu Etkileri ve Midyat İlçesindeki Geleneksel Taşçılık Sanatı Örneği. Marmara Coğrafya Dergisi, (24), 433-470.

Günel, Ö. D. (2009). Turizm Sektöründe Mevsimsellik Sorunu ve Mevsimlik İstihdamın Sektör Çalışanlarının Örgütsel Bağlılıklarına Etkisi: Konaklama İletmeleri Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Güneş, E. ve Alagöz, G. (2018). Yerel Halkın Turizm Algısı: Erzincan'da Bir Araştırma. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 0(15), 409-442.

Gürbüz, A. (2002). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. Teknoloji Dergisi, 5(1-2), 49-59.

Gürbüz, Z. ve Özcan, C.C. (2019). Elazığ İlının Kırsal Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi Tekniğiyle Değerlendirilmesi. 3.Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi, 23-26 Eylül, ss.194-212, Van.

Gürbüz, Z., Baraç, A. ve Arıtekin, Ö. (2019). Coğrafi İşarete Aday Olmaya Hazır 'Bingöl Balı' Üzerine Bir Çalışma. Uluslararası Arıcılık Araştırmaları ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Stratejileri Kongresi (Arı-SKKS2019) 11-13 Ekim, ss.230-243, Bingöl.

Gürkan, Ç. G., Dönmez D. D. ve Demiralay, T. (2015). Turistlerde Çevre Bilincinin Çevreye Duyarlı Müşteri Davranışı ve Çevreye Duyarlı Konaklama İşletmelerinde Kalma Tercihleri Üzerindeki Etkisi. Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 4(1), 114-133.

Gürkan, M. İ. (1996). Turizmin Sosyal Yapı Üzerindeki Etkileri. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 7(1), 112-119.

Haçer, Ş. ve Mancı, A. R. (2017). Yerel Halkın Turizme Bakış Açısının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Diyarbakır. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 5(4), 70-91.

Harcombe, D. (1999). The Economic Impacts of Tourism. ABAC Journal, 19(2), 10-22.

Harun, R., Chiciudean, G. O., Sirwan, K., Arion, F. H. ve Muresan, I. C. (2018). Attitudes and Perceptions of The Local Community Towards Sustainable

Tourism Development İn Kurdistan Regional Government, Iraq. Sustainability, 10(9), 1-13.

Hennig, C., Meila, M., Murtagh, F. ve Rocci, R. (2016). Handbook of Cluster Analysis, 1.Baskı, London, New York, Boca Raton, CRC Press, A Chapman Ve Hall Book CRC Press. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

In, J. (2017). Introduction of a Pilot Study. Korean Journal of Anesthesiology, 70(6), 601-605.

İssı, Y. (1989). Türkiye Turizminin Yapay ve Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 47(1-4), 115-131.

Işık, C. ve Turan, B. (2018). Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algısı: İzmir İli Üzerine Bir Uygulama. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(2), 101-133.

Irmak, Y. (2019). Bingöl Mutfak Kültürü ve Gastronomi Turizmi. Bingöl Araştırmaları Dergisi, 6(1), 111-144.

İbret, B. Ü. (2007). Türkiye’de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası. Doğu Coğrafya Dergisi, 12(18), 135-164.

İçöz, O. (1991). Enflasyonun Turizm Sektörüne Etkileri. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(1), 19-21.

İçöz, O. (1994). Çevre Sorunları Turizmi Tehdit Ediyor mu? Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 5(1), 18-22.

İçöz, O. ve Başarır, A. (1996). Seyahat ve Turizm Araştırmalarında Anket Tekniğinin Kullanımı. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 7(1), 14-23.

İmre, N. (2020). Yerel Halkın Turizme Bakış Açısının Belirlenmesi: Kemaliye Örneği, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(1), 1-16.

Joshi, S. ve Dahal, R. (2019). Relationship Between Social Carrying Capacity and Tourism Carrying Capacity: A Case of Annapurna Conservation Area, Nepal. Journal of Tourism and Hospitality Education, 9, 9-29.

Joshua, J. (2017). China's Economic Growth: Towards Sustainable Economic Development and Social Justice: Volume II: The Impact of Economic Policies on the Quality of Life, 1.Baskı, UK, Palgrave Macmillan. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Kabadayı, H. (2006). Yaşam Kalitesi ve Kullanıcı Memnuniyetinin Kentsel Tasarımdaki Etkisine Çok Boyutlu Yaklaşım. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kabasakal, U. (1993). Bölgelerarası Dengeli Kalkınma Bakımından Turizm ve Elazığ Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.

Kabasakal, U. (2007). Bölgelerarası Kalkınma ve Turizm: Elazığ Örneği. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 6(1), 7-11.

Kafashpor, A., Ghasempour Ganji, S. F., Sadeghian, S. ve Johnson, L. W. (2018). Perception of Tourism Development and Subjective Happiness of Residents İn Mashhad, Iran. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 23(6), 521-531.

Kahneman, D. ve Deaton, A. (2010). High Income Improves Evaluation of Life But Not Emotional Well-Being. *Proceedings of The National Academy of Sciences*, 107(38), 16489-16493.

Kahya, N. C. ve Sağsöz, A. (2004). Kentsel Sitlerde Değişim: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri. *Planlama Dergisi*, 4, 57-66.

Kalaycı, Ş. (2010). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Hair, J.F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2013). *Multivariate Data Analysis*. Seventh Edition, Pearson, USA. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü (KAGM), (2019). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2017 Araştırma Raporu, Ankara.

Kan, B. (2005). Verilerin Normal Dağılıma Sahip Olmaması Durumunda Kontrol Grafiklerinin Oluşturulması. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kapan, K. (2018). Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Ekonomi Üzerindeki Etkileri: Antalya Örneği. *Coğrafya Dergisi*, (37), 47-56.

Kaplan, F. ve Aktaş, A. R. (2016). The Turkey Tourism Demand: A Gravity Model. *The Empirical Economics Letters*, 15(3), 265-272.

Karadağ, H. (2021). Türkiye Ekonomisinde Turizm Gelirlerinin Tüfe'ye Etkisinin İncelenmesi: Mwald Temelli Nedensellik Analizi. *Turizm Zekâsı ve Akıllılık Dergisi*, 4(1), 31-42.

Kar, M., Zorkirişçi, E. ve Yıldırım, M. (2004). Turizm ve Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 4(8), 87-112.

Kara, M. (2005). Turizmde Mevsimsellik Talep Dalgalanmalarının Azaltılmasında Futbol Organizasyonlarının Yeri ve Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karaarslan, E. (2019). Yeşilyurt (Malatya) Kentsel Sit Alanı ve Yakın Çevresinin Kentsel Tasarım İlkeleri Açısından İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Karadaşlı, H. (2019). Motivasyon Temelli Kültür Turisti Tipolojileri: Diyarbakır'a Gelen Yerli Turistler Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.

Karagöz, Y. ve Kösterelioğlu, İ. (2008). İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Faktör Analizi Metodu İle Geliştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 81-98.

Karahisar, E. (1999). Turizm Belediye İlişkisi ve Belediyelerin Türk Turizmindeki Rolü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karakaş, A. ve Güngör, Y. (2015). Turizm Faaliyetlerinin Çevreye Etkisi. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Çevre Sorunları Sempozyumu, 24-25 Mart, ss. 221-229, Diyarbakır.

Karakaş, A. ve Şengün, H. İ. (2017). Yerel Halkın Turizm Faaliyetlerine Yönelik Tutumları. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 183-202.

Karakaya, S. (2004). Küreselleşme, Kültürel Yayılmacılık ve Ulusal Sinemalar. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 64-71.

Karaman, S. ve Polat, T. (2020). Turizm ve Güvenlik İlişkisi (Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini Ziyaret Eden Yerli Turistlere Yönelik Araştırma). *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 369-397.

Karataş, İ. A. (2018). Malatya'nın Turizm Potansiyelinin Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Algılar. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 91-103.

Karataş, İ.A. (2017). Şehir Pazarlaması Açısından Marka Şehir Göstergelerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Malatya Örneği. *Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Malatya*.

Kaufman L. ve Rousseeuw P. J. (1990). *Finding Groups in Data: An Introduction to Cluster Analysis*, 9.Baskı, Cambridge~New York, Wiley-Interscience. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

Kavuran, T. (2003). Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dallarına Özel Yetenek Sınavları ile Öğrenci Alınırken Karşılaşılan Sorunlar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 159-179.

Kaya, İ. (1997). Sürdürülebilir Turizm Kalkınması ve Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme. *Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir*.

Kaya, M. F. (2013). Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (28), 175-193.

Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 93-114.

Kayri, M. (2009). Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.

Kement, Ü. ve Batga, B. (2016). Bingöl'de Termal Amaçlı Hizmet Veren İşletmelerin Rekreatif ve Turistik Açidan. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(4), 57-74.

Kement, Ü. ve Öztürk, F. (2016). Bingöl İli Doğa ve Kültür Varlıklarının Turistik Açidan Değerlendirilmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3(4), 13-22.

Kement, Ü., Apuhan, A.K., Kaplan, H., Bürkek, M. ve Varol, M. (2018). *Gastro Kültür Bingöl*, 1.Baskı, İstanbul: Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık.

Kervankıran, İ. (2014). Beypazarı/Ankara Örneğinde Turizmin Ekonomik, Toplumsal ve Çevresel Etkilerine Yerel Halkın Yaklaşımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 133-153.

Keskin, G. (1996). Turizm ve Doğa İlişkisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 38-41.

Keyes, C. L. M. (1998). Social Well-Being. *Social Psychology Quarterly*, 61(2), 121-140.

Khizindar, T. M. (2012). Effects of Tourism on Residents' Quality of Life in Saudi Arabia: An Empirical Study. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 21(6), 617-637.

Kılıç, S. (2009). Ölçümlerin Uyumluluğu ve Tıptaki Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Kılıç, S. (2013). Örneklem Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders* 3(1), 44-46.

Kılıçlar, A. (2004). Türkiye'nin Turizm Gelirlerindeki Sızıntılar ve Bu Sızıntıların Hesaplanmasına Yönelik Bir Yaklaşım. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kırboğa, O. (2020). Munzur Vadisi Milli Parkı Turizm Potansiyelinin Yer Temelli Öğretim Kapsamında Değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi* 25(44), 201-216.

Kızıldemir, Ö. ve Sandıkcı, M. (2014). Otel İşletmelerinde Katı Atık Yönetimi: Ön Büro Departmanındaki Uygulamalara Yönelik Bir Araştırma. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 3(2), 42-69.

Kızıllırmak, İ. (2006). Türkiye'de Düzenlenen Yerel Etkinliklerin Turistik Çekicilik Olarak Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 181-196.

Kızıllırmak, İ. (2011). Dünyada ve Türkiye'deki Turizm İşletmelerinde Çevre Korumaya Yönelik Uygulamalar: Amacı ve Önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 1-12.

Kızıloğlu, S. ve Karakaya, E. (2019). Bingöl İlinin Turizm Turizminin Geleceği ve Bingöl İlinin Ziyareti Ziyaretleri. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 21(2), 257-266.

Kim, K. (2002). The Effects Of Tourism Impacts Upon Quality Of Life Of Residents In The Community. Doctor of Philosophy, Virginia Polytechnic Institute and State University.

Kim, K., Uysal, M. ve Sirgy, M. J. (2013). How does Tourism in a Community Impact the Quality of Life of Community Residents?. *Tourism Management*, 36, 527-540.

Kim-Prieto, C., Diener, E., Tamir, M., Scollon, C. ve Diener, M. (2005). Integrating the Diverse Definitions of Happiness: A Time-Sequential Framework of Subjective Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 6(3), 261-300.

Kleine., A. ve Von Hauff., M. (2009). Sustainability-Driven Implementation of Corporate Social Responsibility: Application of the Integrative Sustainability Triangle. *Journal of Business Ethics*, 85(3), 517-533.

Korkmaz, S. (1990). Turizmin Ekonomik ve Sosyal Etkileri. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 46(0), 391-417.

Kozak, B. ve Kozak, M. (2013). Turizm Ekonomisi, 1.Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset.

Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M.(2014). Genel Turizm Bilgisi İlkeler Kavramlar, 15.Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset.

Köksal, A. (1972). Doğu Anadolu'nun Turizm Coğrafyasına Dair. Araştırma Dergisi, 5(6), 127-139.

Köse, İ. A. ve Öztemur, B. (2014). Kayıp Veri Ele Alma Yöntemlerinin T-Testi ve ANOVA Parametreleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.

Kreag, G. (2001). The Impact of Toursim, 13, 1-19. Sea Grant University of Minnesota: <http://www.seagrant.umn.edu/tourism/pdfs/ImpactsTourism.pdf>. Erişim Tarihi: 18.08.2021.

Kriel, P. J. (2006). The Relationship of Morality, Ethics and Justice to Quality of Worklife. Doctor of Business Administration, Southern Cross University, NSW, Australia.

Krinitcyna, Z. V., Mikhailova, T. R. ve German, M. V. (2016). Quality of Life as the Basis for Achieving Social Welfare of the Population.SHS Web Conferences, 28, 1-6.

Kruger, P. S. S. (2012). In Handbook Of Tourism And Quality-Of-Life Research, "Perceptions Of Tourism Impacts And Satisfaction With Particular Life Domains."Sirgy, M.J. ve Uysal, M., Perdue, R.R.(Eds), Springer Netherlands, 279-292. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

Kuhling, C. ve Keohane, K. (2007). Cosmopolitan Ireland Globalisation and Quality of Life, 1.Baskı, UK, Pluto Press. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Kula, S. ve Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi, 6(12), 191-210.

Kumar, J., Hussain, K. ve Kannan, S. (2015). Positive vs Negative Economic Impacts of Tourism Development: A Review of Economic Impact Studies. Developments of the New Tourism Paradigm in the Asia Pacific Region, 14-17 May, ss.405-413, Kuala Lumpur, Malaysia.

Kurnaz, H. A. ve İpar, M. S. (2020). Yavaş Şehir Akyaka'da Aşırı Turizm Olgusunun Esnafın Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi. Journal of Hospitality and Tourism Issues, 2(1), 39-55.

Kuşluvan, S. ve Kuşluvan, Z. (1998). Turizmde Mevsimsellik: Nedenleri, Sonuçlar ve Yönetimi. Pazarlama Dünyası Dergisi, 12(69), 18-29.

Kutvan, A.B. ve Kutvan, S. A. (2013). Turizm Planlamasında Destinasyon Çekiciliklerinin Ölçümü: Bir Yöntem Yaklaşımı. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 11, 159-184.

Küçük, M.A. (2015). Turizm/İnanç Turizmi-Ahlak İlişkisi. Asife, Ü. (Eds), Geçmişten Geleceğe Ahlak, Birinci Baskı, Bartın Üniversitesi Yayınları, Bartın, 433-471.

Larsen, R. J. ve Prizmic, Z. (2008). The Science of Subjective Well-Being. "Regulation Of Emotional Well-Being: Overcoming The Hedonic Treadmill." Eid, M. ve Larsen, R.J. (Eds), 1.Baskı, The Guilford Press, New York, London, 258-289. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Lea, J. P. (1988). Tourism and Development in the Third World, 1.Baskı, London and New York: Routledge. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Lee, C., Bergin-Seers, S., Galloway, G.; O'Mahony, B. ve McMurray, A. (2008). Seasonality in the Tourism Industry: Impacts and Strategies, 1.Baskı, Australia, Sustainable Tourism Cooperative Research Centre (CRC).

Liu, K. (2013). Happiness and Tourism. International Journal of Business and Social Science, 4(15), 67-70.

López-Bonilla, J. M. ve López-Bonilla, L. M. (2008). Measuring Social Carrying Capacity: An Exploratory Study. Tourismos: An International Multidisciplinary Journal Of Tourism, 3 (1), 116-134.

Lundtorp S. (2001). Measuring Tourism Seasonality. 1.Baskı, Oxford, Pergamon. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Madrigal, R. (1995) Residents' Perceptions and the Role Of Government. Annals of Tourism Research 22(1), 86-102.

Mansuroğlu, S. ve Dağ, V. (2016). Bingöl İlinin Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Olanakları (SWOT Analizi Yöntemi Kullanılarak) Açısından Değerlendirilmesi. Mediterranean Agricultural Sciences, 29(1), 9-16.

Mason, P. (2003). Tourism Impacts, Planning and Management, 1.Baskı, UK: Library Genesis. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Mesci, M. ve Dönmez, G. (2016). Turizmin Bölgesel Kalkınma ve Yerel Halk Üzerindeki Etkisi: Mudurnu Örneği. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(2), 21-50.

McCall, S. (2005). Citation Classics from Social Indicators Research: The Most Cited Articles (Social Indicators Research Series). Michalos, A.C. (Eds), "Quality of Life", 1.Baskı, Netherlands, Springer, 117-133. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2014). Eğlence Hizmetleri Turizm ve İnsan Psikolojisi, Ankara.

Ministry of Local Government. (2008). The Budapest Model. The First Tourism-Specific Quality of Life Workshop, 13-14 November, 1-36, Budapest Hungary.

Mirkarimi, S. H., Mohammadzadeh, M. ve Galdavi, S. (2015). Social And Recreational Carrying Capacity Assessment of Daland Forest Park, Golestan, Iran. Environmental Resources Research, 3(2), 191-202.

Molm, L. D. The Social Exchange Framework. Burke, P. J. (Eds.), Contemporary Social Psychological Theories, 24-45, California, Stanford University Press, Birinci Baskı, 2006.

Munasinghe, M. (2009). Sustainable Development in Practice, 1.Baskı, UK: Cambridge University Press. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Nazik, L. ve Bayarı, S. (2018). Mağara Zengini Ülke: Türkiye. Mavi Gezegen, 24, 7-19.

Neal, J. D., Sirgy, M. J. ve Uysal, M. (1999). The Role of Satisfaction With Leisure Travel/Tourism Services and Experience in Satisfaction with Leisure Life And Overall Life. Journal of Business Research, 44(3), 153-163.

Neal, J. D., Uysal, M. ve Sirgy, M. J. (2007). The Effect of Tourism Services on Travelers' Quality of Life. Journal of Travel Research, 46(2), 154-163.

Oğan, S. (2016). Tunceli İli Ekonomik Faaliyetlerinin Kültür Coğrafyası Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Okşasoğlu, K.A. (2006). Turizm ve Çevre İlişkilerinde Bilinç Düzeyi: Kundu-Antalya Bölgesinde Bir Uygulama Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Okuyucu, A. (2016). İkinci Konutların Ekonomik ve Sosyokültürel Etkileri Konusunda Bir Araştırma: Yalova-Çınarcık Örneği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2016). İkinci Konut Sahipliliğinde Motivasyon, Sosyo-Demografik Özellikler ve Seyahat Karakteristikleri Arasındaki İlişkiler: Yalova-Çınarcık Örneği. Coğrafi Bilimler Dergisi, 14(1), 39-56.

Oymak, İ. (1994). Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Ömürgönülşen, U. (1990). Turizm ve Çevre İlişkileri Üzerine Eleştirel Bir Bakış. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(2), 31-34.

Önder, S. ve Konaklı, N. (2002). Görsel Kirlilik ve Konya Kenti Örneğinde İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. Selcuk Journal of Agriculture and Food Sciences, 16(30), 28-37.

Öner, B., Eleren, S. Ç. ve Salihoğlu, N. K. (2019). Turistik Sahil Bölgelerinde Atık Yönetimine Bir Örnek: Bodrum. Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, 24(1), 207-218.

Özcan, C.C. (2013). Turizm Talebini Etkileyen Faktörlerin Ekonometrik Bir Analizi. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özdemir, İ. (2011). Kültürlerarası İletişimin Önemi. Folklor/Edebiyat, 17(66), 29-38.

Özdemir, M. ve Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24), 1-25.

Özdemir, N. ve Buzlu, S. (2020). Hemşire Karşılıklı Bağımlılık Ölçeği Türkçe Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 11(1), 35-40.

Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.

Özer Ö. ve Gürbüz Z. (2018). Golan Destinasyonunun Termal Turizm Olanaklarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Çalışma. 19.Ulusal Turizm Kongresi, Sağlık Turizmi, 17-21 Ekim, ss.759-771, Afyonkarahisar.

Özer, Ö. ve Ataman, D. (2020). Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Mardin Örneği. *Journal of New Tourism Trends*, 1(1), 55-63.

Özgen, N. (2010). Doğu Anadolu Bölgesi'nin Doğal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 1407-1438.

Özgürel, G., Değişgel, S. ve Eröz, S. S. (2015). Tunceli İli Kırsal Turizm Potansiyeli ve Yerel Halkın Turizme Yönelik Bakışları. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 5(2), 64-76.

Özkök, F. ve Gümüş, F. (2009). Sürdürülebilir Turizmde Bilginin Önemi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 51-72.

Özmen, M. (2007). Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri: Akçakoca Örneği. *Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.*

Özsoy, C. E. ve Dinç, A. (2016). Sürdürülebilir Kalkınma ve Ekolojik Ayak İzi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 53(619), 35-55.

Öztürk, Ç. (2004). Ortaöğretim Coğrafya Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem ve Teknikleri Kullanabilme Yeterlilikleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 75-83.

Özyakışır, D. (2017). Göç ve Turizm İlişkisi: Kars İçin Teorik Bir Analiz, *KAÜİİBFD* 8(15), 151-170.

Özyurt, P.M. ve Gülmez, M. (2020). Turizm için Yerel Eğitime Yönelik Yaşam ve Hizmetlere Yöneliktir. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31 (1), 52-62.

Patır, S. (2009). Faktör Analizi ile Öğretim Üyesi Değerleme Çalışması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 69-86.

Peeters, P., Gossling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C. ve Postma, A. (2018). Research for TRAN Committee-Overtourism: Impact and Possible Policy Responses. *European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies*, Brussels, 1-255.

Peters, M., Chan, C. S. ve Legerer, A. (2018). Local Perception Of Impact-Attitudes-Actions Towards Tourism Development İn The Urlaubsregion Murtal İn Austria. *Sustainability*, 10(7), 2-28.

Pekmezci, A. ve Bozkurt, K. (2016). Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme: Türk Turizm Sektörü için Bir Analiz. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (24), 97-110.

Pizam A, Milman A ve King B. (1994) The Perceptions of Tourism Employees and Their Families Toward Tourism. *Tourism Management*, 15(1), 53-61.

Pınar, İ. (1993). Turizmin Doğal Çevreye Etkileri ve Çevrenin Korunması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 15-17.

Puczko, L. ve Ratz, T. (2000). Tourist and Resident Perceptions of The Physical Impacts of Tourism at Lake Balaton, Hungary: Issues for Sustainable Tourism Management. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(6), 458-478.

Puczkó, L. ve Smith, M. (2011). Quality-of-Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management. "Tourism-Specific Quality-of-Life Index: The Budapest Model." Springer Netherlands, Dordrecht Heidelberg London New York, 163-183. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

Rahman, T., Mittelhammer, R.C. ve Wandschneider, P. (2005). Measuring the Quality of Life Across Countries: A Sensitivity Analysis of Well-Being Indices. WIDER International conference on Inequality, Poverty and Human Well-Being, 30-31 May, 1-44, Helsinki, Finland.

Rátz, T. Residents' Perceptions Of The Socio-Cultural Impacts Of Tourism At Lake Balaton, Hungary. Richards, G. ve Hall, D.(Eds.), *Tourism and Sustainable Community Development*. 36-47, London New York, Taylor & Francis e-Library, 1.Baskı, 2000.

Renda, Y. (1995). Sürdürülebilir Turizm. *İstanbul Bilim ve Teknik Dergisi*, 332, 48-51.

Rızaoğlu, B. ve Tanrısevdi, A. (1997). Yerel Toplumsal Duyarlılığın Bir Ölçüsü Olarak Turizmin Toplumsal Taşıma Kapasitesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 52-58.

Ruževičius, J. (2014). Quality of Life and of Working Life: Conceptions and Research. 17th Toulon-Verona Conference" Excellence in Services", 28-29 August, 317-334, Liverpool.

Saayman, M., Li, G., Uysal, M. ve Song, H. (2018). Tourist Satisfaction and Subjective Well-Being: An Index Approach. *International Journal of Tourism Research*, 20(3), 388-399.

Saçık, S. Y., Gökhan, Akar, G. ve Gülmez, Z. (2019). Turizm Gelirlerinin Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 303-316.

Sandal, E. K. ve Karademir, N. (2016). Kahramanmaraş'ta Halkın Turizme Bakışı. *Türk Coğrafya Dergisi*, (66), 63-70.

Sangkakorn, K. ve Suwannarat, S. (2013). Local People Participation in Tourism Development: The Case Study of Chiang Mai. 2nd Conference on Asian Economic Development, 14 August, ss.2-10, Chiang Mai University.

Sarı, A. ve Arpacık, A. (2020). Türkiye'nin Yaban Hayatı Odaklı Turizm Potansiyeli. *Uluslararası Tarım ve Yaban Hayatı Bilimleri Dergisi*, 6(2), 355-364.

Sarı, Y. ve Özdemir, C. (2014). Turizm Gelişiminin Eskişehir Odunpazarı Sakinlerinin Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi. 15.Ulusal turizm Kongresi "Engelsiz Turizm", 13-16 Kasım, 241-253, Ankara.

Sarı, Y. ve Yabancı, O. (2014). Sürdürülebilirlik Bağlamında Turizmde Mevsimsellik Olgusuna Genel Bir Bakış. In 9th International Conference: New Perspectives in Tourism and Hospitality, 25-27 Eylül, ss. 415-430, Balıkesir.

Sarı, Z. (1996). Turizm Pazarlaması ve Malatya'daki Turistik Belgeli Konaklama İşletmelerindeki Turizm Pazarlaması Uygulamaları. İşletme Anabilim Dalı Bilim Uzmanlığı Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Sarıdoğan, H. Ö. (2019). Turizmin Ekonomik Etkileri: Akdeniz Ülkeleri Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), 1308-1315.

Sautter, E. T. ve Leisen, B. (1999). Managing Stakeholders A Tourism Planning Model. *Annals of Tourism Research*, 26(2), 312-328.

Schalock, R. L., Verdugo, M. A., Jenaro, C., Wang, M., Wehmeyer, M., Jiancheng, X. ve Lachapelle, Y. (2005). Cross-cultural study of quality of life indicators. *American Journal on Mental Retardation*, 110(4), 298-311.

Schalock, R.L. ve Verdugo, M.A. (2002) Handbook on Quality of Life for Human Service Practitioners. American Association on Mental Retardation, Washington DC.

Schneider, M. (1975). The Quality of Life in Large American Cities: Objective and Subjective Social Indicators. *Social Indicators Research*, 1(4), 495-509.

Schutte, N. S., Malouff, J. M., Simunek, M., McKenley, J. ve Hollander, S. (2002). Characteristic emotional intelligence and emotional well-being. *Cognition & Emotion*, 16(6), 769-785.

Searle, M. S. (2000). Is Leisure Theory Needed for Leisure Studies? *Journal of Leisure Research*, 32(1), 138-142.

Seçilmiş, C. ve Kılıç, İ. (2018). Turistik Destinasyonlarda Yerel Halk ve Turist Gözünden Taşıma Kapasitesinin Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(3), 506-522.

Seçilmiş, C. ve Ünlüönen, K. (2009). İstanbul'u Ziyaret Eden Turistlerin Güvenlik Algılamaları Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 65-84.

Šegota, T., Mihalič, T. ve Kuščer, K. (2016). The Impact of Residents' Informedness and Involvement on Their Perceptions of Tourism Impacts: The Case of Bled. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(3), 196-206.

Selimi, N., Sadiku, M. ve Sadiku, L. (2017). The Impact of Tourism on Economic Growth In The Western Balkan Countries: An Empirical Analysis. *International Journal Of Business and Economic Sciences Applied Research*, 10(2), 19-25.

Senthilnathan, S. (2019). Usefulness of Correlation Analysis. Available at SSRN 3416918.

Sever, R. (2016). Battalgazi (Eski Malatya) İlçesinin Kültürel Peyzajında Tarih ve İnanç Turizmi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 13(1), 2135-2157.

Sezgin, M. ve Ünüvar, Ş. (2009). Kùltürler Arası İletişimde Turizmin Önemi, Alternatif Turizm ve Pazar Olgusu. *Journal of Azerbaijani Studies*, 12(1-2), 392-404.

Shahzalal, M. (2016). Positive and Negative Impacts of Tourism on Culture: A Critical Review of Examples from the Contemporary Literature. *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, 20, 30-35.

Shiji, O. (2016). Economic Impact of Tourism in India. *International Journal of Social Sciences*, 5(1), 35-46.

Sirgy, M. J. (2001). Handbook of Quality-of-Life Research: An Ethical Marketing Perspective, 1.Baskı, Springer Science+Business Media. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Sirgy, M. J. (2002). The Psychology of Quality of Life, Springer-Science+Business Media, B.V. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Sirgy, M. J. (2018). The Psychology of Material Well-Being. *Applied Research in Quality of Life*, 13(2), 273-301.

Sirgy, M. J. ve Rahtz, D. A. (2006). Measure and Method to Assess Subjective Community Quality of Life. In *Community Quality-of-Life Indicators* (pp. 61-73). Springer, Dordrecht.

Smythe, K. R. (2014). An Historian's Critique of Sustainability. *Culture Unbound*, 6(5), 913-929.

Solmaz, C. (2014). Yerel Halkın Bölge Turizmine Bakış Açısının Belirlenmesi: Burdur'da Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 91-105.

Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 67-75.

Soylu, Y. (2013). Turistik Destinasyonlarda Taşıma Kapasitesi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Stein, K. E. (2002). Community and Quality of Life: Data Needs For Informed Decision Making, 1.Baskı, Washington, National Academy Press. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Stockton, T. M. D. (2011). An Assessment of Morro Bay Residents' Attitudes Toward and Knowledge about Tourism: Setting the Foundation for Sustainable Tourism Development. Faculty of California Polytechnic State University, San Luis Obispo.

Surtaeva, N. N., Krivikh, S. V., Buvakov, K. V., Kazakova, O. A. ve Soboleva, A. V. (2017). Social Well-Being Research Problems in Modern World. *The European*

Proceedings Of Social & Behavioural Sciences (EpSBS), Responsible Research And Innovation (RRI 2016), 26, 393-399.

Şahbaz, R. P. ve Akdu, U. (2010). Katılımcı Turizm Planlaması; Fethiye’de Alan Araştırması. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(23), 152-170.

Şahin, Ç. (2019). Turizmin Sosyo-Kültürel Yapıya Etkisi (Cunda Adası Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Şahin, K. (2011). Kültürel Yozlaşmaya Neden Olan Bir Unsur Olarak Televizyon. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 243-277.

Şahin, S. (2018). Konaklama İşletmelerinde İlişkisel Pazarlama Uygulamaları İle Müşteri Şikâyet Davranışı ve Tekrar Satın Alma Niyeti Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Turizm Akademisyenleri Tarafından Bir Değerlendirme. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Şen, A. ve Şit, M. (2015). Turizm Gelirlerinin Türkiye Ekonomisindeki Rolü ve Önemi. Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(8), 30-45.

Şen, H., Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif. Ekonomik Yaklaşım, 29(107), 1-47.

Şencan, H. ve Fidan, H. (2020). Likert Verilerinin Kullanıldığı Keşfedici Faktör Analizlerinde Normallik Varsayımı ve Faktör Çıkarma Üzerindeki Etkisinin Spss, Factor ve Prelis Yazılımlarıyla Sınanması. Business & Management Studies: An International Journal 8(1), 640-687.

Şengül, S., Bayhan, İ. ve Yücel, R. (2018). Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Gelişim: Göynük Yerel Turizm Paydaşları Üzerine Bir Araştırma. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 15(3), 489-505.

Şenol, F., Tokmak, C. ve Gnira, M. (2016). Dağ Turizmi ve Gelişmesinin Önündeki Engeller: Kırğızistan Örneği. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(2), 139-156.

Şentürk, B. (2019). Edremit İlçesi Yerel Halkının Turizm Gelişimine Yönelik Algısı. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Şimşek, A. ve Güleç, E. (2020). Coğrafi İşaretli Gastronomik Bir Ürün: Elazığ Orciği. Aydın Gastronomi, 4 (2), 73-81.

Şimşek, E. (2011). Örgütsel İletişim ve Kişilik Özelliklerinin Yaşam Doyumuna Etkileri. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Şit, M. (2016). Türkiye’de Turizm Sektörünün İstihdama Katkısı. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 7(1), 101-117.

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics. Sixth Edition, Pearson, Chegg Used Books, USA. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>

Tahtasakal, M. (2019). Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarının Bölgesel Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi: TRB1 Bölgesine Yönelik Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Talas, M. (2019). Gastronomi, Kültür ve Malatya. 1. Uluslararası Malatya Gastronomi ve Kültür Kongresi, 20-22 Aralık, 194-200, Malatya.

Talipoğlu, Ü. (2020). Toplumsal Değer İnşasında Medyatik Üretimlerin Rolü: İlim ve Sanat Dergisi Örneği. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tanburacı, M. ve Mancı, A. R. (2020). Yerel Halkın Turizme Bakış Açısı: Şanlıurfa Örneği. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4(3), 2924-2944.

Tandoğan, D. ve Genç, M. C. (2016). Türkiye'de Turizm ve Ticari Açıklık Arasındaki İlişki: Toda Ve Yamamoto Nedensellik Yaklaşımı. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(1), 59-70.

Tanrıverdi, H. (2006). Turizm Hareketlerinin Sosyal Yapıdaki Değişimlere Etkileri Üzerine Antalya Belek Yöresinde Bir Araştırma. Pazarlama Dünyası Dünya Yayıncılık, 3, 20-25.

Tatar, F. ve Köroğlu, B. A. (2017). Ankara İli Beypazarı İlçesi Kırsal Turizm Gelişimi ve Yerel Kalkınmaya Etkisi. Planlama, 27(2), 115-128.

Tayfun, A. (2002). Turist Yerli Halk Etkileşimi Üzerine Bir Araştırma. Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 1-11.

Temurçin, K. ve Tozkoparan, U. (2020). Yerli Turistlerin Salda Gölü'ne Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Turizm Akademik Dergisi, 7(1), 97-115.

Terzi, Y. (2019). Anket, Güvenilirlik-Geçerlilik Analizi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/1030_32625_1500.pdf.

Thrane, C. ve Farstad, E. (2011). Domestic Tourism Expenditures: The Non-Linear Effects of Length of Stay and Travel Party Size. Tourism Management, 32(1), 46-52.

Timur, M. N., Çevik, S. ve Kıcı, G. K. (2014). Etkinlik Turizmi: Kültür Başkenti Etkinliklerinin Başarı Unsurları Üzerine Bir Değerlendirme. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(1), 56-83.

Tolongüç, A. (1992). Tanıtım ve İmaj. Anadolu: Turizm Araştırmaları Dergisi, 3 (2), 11-19.

Tonbil, S. A. (2019). Türkiye'de Turizm Politikası ve Planlaması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Topçu, S., Çet, A. ve Has, H. (2013). Elazığ İli Harput Mahallesi İlişkin Tarihsel ve Kültürel Bilinç Durumu. Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, 23-25 Mayıs, ss. 821-849, Elazığ.

Toprak, L. (2015). Mardin'de Halkın Turizm Algısı. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14(54), 201-208.

Topsakal, Y. (2020). Balneoterapi: Malatya İspendere Şifalı Suyunun Tamamlayıcı Tedavide Kullanımının Turizm Kapsamında İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 96-108.

Torun, C. (2015). Elazığ İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Tosun, E. K. (2013). Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi. *Uludağ Journal of Economy & Society*, 32(1), 215-237.

Trajkovska-Anchevska, Z. ve Trajkov, İ. (2019). Quality of Life at Patients With Malignancies. *International Conference on Science and Education (ICONSE)*, 26-29 October, 65-69, Antalya.

Tuna, M., Kızanlıklı, M. ve Küçükergin, K.G. (2017). Turizm Sektörü Raporu 2017 Ocak-Haziran Dönemi. *TURSAB-TUADER*, 1-71.

Tunçbilekli, P. (2006). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Nevşehir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Turan, Y. (2020). Kutsalın Ziyareti: İnanç Turizminin Altında Yatan Güdüler ve Karadeniz Bölgesi İnanç Turizmi Potansiyeli. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 10(1), 153-163.

Turan, B. (2018). Yerel Halkın Turizm Etkilerine Yönelik Algısı ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki: İzmir İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Turan, S., Karadağ, E. ve Bektaş, F. (2011). Üniversite Yapısı İçerisinde Öğrenen Örgüt ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4), 627-638.

Tutar, F., Alpaslan, C., Tutar, E. ve Erkan, Ç. (2013). Turizm Sektörünün İstihdam Üzerine Etkileri. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 2(4), 14-27.

Tutulmaz, O. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma: Sürdürülebilirlik İçin Bir Çözüm Vizyonu. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 601-627.

Tutuş, M. ve Kılıç, A. M. (2008). Çukurova Yöresinde Bulunan Bazı Mermerlere Ait Fiziko-Mekanik Özelliklerin İstatistiksel Analizi. *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü* 17(8), 132-141.

Tüleykan, H. (2017). Turizm Ekonomisi ve Sürdürülebilirlik. 3. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu, 20-22 Nisan ss.964-980, Bişkek/Kırgızistan.

Türkay, O. ve Saraç, Ö. (2019). Altyapı, Üstyapı ve Çevre Sorunlarının Turist Şikâyetleri Kapsamında Değerlendirilmesi ve Yerel Yönetimlerin Çözüm Potansiyeli: Antalya Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10, 98-110.

Türkay, O. ve Saraç, Ö. (2018). Turist Görüşleri Kapsamında Altyapı, Üstyapı ve Çevre Sorunları ve Yerel Yönetimlerin Çözüm Potansiyeli: Antalya Örneği. II. Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Kongresi, 20-22 Eylül, ss.209-218, Gümüşhane.

Türker, G. Ö. (2020). Turizmin Etkileri Olumlu mu, Olumsuz mu? Türkiye’de Yapılmış Çalışmalara Yönelik Bir İnceleme. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4(2), 1477-1492.

Türker, G. Ö. (2020). Turizmin Yerel Halk Üzerine Etkileri: Seyahat Acentaları Perspektifinden Bir İnceleme. *Journal of Travel and Tourism Research*, (16), 65-84.

Türker, G. Ö. ve Türker, A. (2014). Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 4(1), 81-98.

Türker, N., Selçuk, Ş. ve Özyıldırım, A. (2016). Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1), 1-13.

Türkoğlu, H. D., Bölen, F., Baran, P. K. ve Marans, R. W. (2008). İstanbul'da Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi. *İTÜDERGİSİ/a*, 7(2), 103-113.

Türkoğlu, N. ve Çalışkan, O. (2011). Nevşehir’de Termal Biyoklimatik Koşulların Analizi. *Nature Sciences*, 6(2), 80-92.

Uğur, E. (2019). Doğal Gaz Dağıtım İşletmelerinde Memnuniyet Düzeyinin İncelenmesi: Ağdaş Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü, Sakarya.

Ulutürk, Z. G. (1998). Turizmin Ekonomik Etkisinin Ölçülmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 31-38.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), (2008). The Effects of Tourism on Culture and the Environment in Asia and the Pacific: Sustainable Tourism and the Preservation of the World Heritage Site of the Ifugao Rice Terraces, Philippines. Bangkok, Thailand, 1-89.

Unur, K. (2004). Turizmin Ekonomik Etkilerinin Ölçülmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(4), 114-142.

Uslu, A. (2016). Bingöl İli Termal Kaynaklarına Yönelik Pazarlama Çalışmalarının İncelenmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3(4), 32-40.

Uslu, A. (2021). Algılanan Örgütsel Adaletin Örgütsel Bağlılık, Örgütsel Sinizm ve İş Tatmini Üzerine Etkisi: TRB1 Bölgesi Örneği. Doktora Tezi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.

Usta, A. (2012). Bilimsel Araştırmalarda Yapısal Etmenler ve Evreler. *İnönü University International Journal of Social Sciences (INIJOSS)*, 1(1), 98-112.

Uyrun, A. (2016). Bingöl İlinde Kış Turizmine Yönelik Pazarlama Çalışmalarının İncelenmesi. Bingöl Turizm Çalıştayı, 16-18 Nisan, ss.145-157, Bingöl.

Uzun, D. (2019). Bingöl İlindeki Turizm İşletme Belgeli Otel Restoranlarının Menü Mühendisliği Analizi. *Tourism and Recreation*, 1(1), 9-14.

Yıldız, D. ve Uzunsakal, E. (2018). Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 14-28.

Üçer, Z. A. G. (2009). Kentsel Yaşam Kalitesinin Belediye Hizmetleri Kapsamında Belirlenmesine ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: Orta Ölçekli Kent Örnekleri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ünal, A. (2020). Destinasyonda Yaşayan Yerel Halkın Turistler Hakkındaki Algılarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Göbeklitepe Örneği. *Journal of Yasar University*, 15(59), 560-569.

Var, T., Kendall, K. W. ve Tarakcıoğlu, E. (1985). Resident Attitudes Towards Tourists In A Turkish Resort Town. *Annals Of Tourism Research*, 12(4), 652-658.

Veenhoven, R. (2000). The Four Qualities of Life. *Journal of Happiness Studies*, 1(1), 1-39.

Veenhoven, R. (2007). Quality-of-Life Research. In: Bryant, C. D.– Peck, D. L. (Eds.), *21st Century Sociology, A Reference Handbook, Volume 2*. Thousand Oaks, California USA: Sage, 54-62.

Wight, P. Tools For Sustainability Analysis In Planning and Managing Tourism and Recreation In The Destination, In: Hall, C.M., Lew, A.A. (Eds.), *Sustainable Tourism-A Geographical Perspective*, London, 1998, pp.75-91.

Williams, J. ve Lawson, R. (2001). Community Issues and Resident Opinions of Tourism. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 269-290.

Woo, E., Kim, H. ve Uysal, M. (2015). Life Satisfaction and Support for Tourism Development. *Annals of Tourism Research*, 50, 84-97.

Yamak, N., Tanrıöver, B.ve Güneysu, F. (2012). Turizm–Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sektör Bazında bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 205-220.

Yaman, K. (2015). Yabancı Turistlerin Safranbolu'daki Çevre Kirliliği Algısı. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5), 84-102.

Yang, Y., Wong, K. K. ve Zhang, J. (2011). Determinants of Length of Stay for Domestic Tourists: Case Study of Yixing. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 16(6), 619-633.

Yang, J., Zeng, X. ve Gu, Y. (2010). Local Residents' Perceptions of The Impact of 2010 EXPO. In *Journal of Convention & Event Tourism*, 11(3), 161-175.

Yapıcı, O. Ö. (2020). Sosyal Değişimin Yaşam Kalitesi Algısı ve Yavaş Şehir Olma Tutumu Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yaşar, İ. (2019). Almanya'da Yaşayan Türklerin Türkiye'ye Yönelik Tatil Tercihlerini Etkileyen Faktörler. Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Yaşar, M. (2019). Elazığ İlinin Alternatif Turizm Açısından Turizm Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 46, 74-85.

Vapur, M. (2021). Boş Zaman Katılımının Yaşam Kalitesine Etkisi: Boş Zaman Tatmini Ve Algılanan Stresin Aracılık Rolü. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Yavuz, H. (2020). Turizmin Sosyo Kültürel Etkileri: Alanya’da Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Yavuz, H. Coğrafya-4. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (Açık Öğretim Daire Başkanlığı), MEB Yayınları, 2020, 1-178.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yeşilyurt, H. ve Koçak, N. (2020). Yerel Halkın Turizmin Gelişimine Yönelik Algı ve Desteğinde Yer Kimliği ve Yer İmajının Rolü. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(4), 1165-1174.

Yıldırım, B. I., Yıldırım, F. ve Gülmez, M. (2017). Türkiye’de Enflasyon ve Turizm Gelirleri İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(1), 69-81.

Yıldırım, M. ve Deniz, F. Ö. (2018). Turizmin Yerel Halkın Sosyo-Kültürel Yapısına Etkisi. Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(2), 79-91.

Yıldız, S. M. (2017). Sosyal Mübadelenin İçsel Pazarlama ve İş Performansı Arasındaki Aracılık Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(1), 105-118.

Yıldız, S. ve Kaya, F. (2016). Yerel Paydaşların Bakış Açısıyla Bingöl İlinin Kış Turizmi Açısından Değerlendirilmesi. Journal of Recreation and Tourism Research, 3(2), 50-59.

Yıldız, Z. (2011). Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 3(5), 54-71.

Yılmaz, A. (2007). Aile Turizmine Yönelik Hizmet Veren Otel İşletmelerinde Hizmet Kalitesi: Antalya Bölgesinde Türk ve Alman Turistlere Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yılmaz, Ö. ve Tuncer, M. (2020). Deneysel Bir Araştırmada Pilot Çalışmanın Önemi: Dale’in Yaşantı Konisine Göre Öğretimin Akademik Başarıya Etkisi. Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi, 9(17), 89-96.

Yılmaz, İ., Yeksan, Ö. ve Toprak, L. S. (2019). Turizm Araştırmaları “Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algılamaları: Doğu ve Güneydoğu Anadolu

Bölgeleri Üzerine Yapılmış Araştırmaların İçerik Analizi.” Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım, Çanakkale, 2019, 133-150.

Yiğit, A. (1990). Hazar Gölü Havzasında Yerleşme Tipleri. Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler), 4(2), 271-291.

Yiğit, F. Y. (2019). Kıl Keçisi Oğlaklarının Doğum Ağırlığı Verilerinde Farklı Normal Dağılım Metotlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yoon, Y., Gürsoy, D. ve Chen, J. S. (2001). Validating A Tourism Development Theory With Structural Equation Modeling. Tourism Management, 22(4), 363-372.

Zatori, A. ve Beardsley, M. (2018). Managing Quality of Life in Tourism and Hospitality, “Sightseeing Tours’ Impacts On Well Being and Eudaimonia.” Uysal, M., Sirgy, M.J. ve Kruger, S. (Eds), CABI, 1.Baskı, UK, 87-102. Erişim Adresi: <https://libgen.is/>.

Zhang, J., Inbakaran, R. J. ve Jackson, M. S. (2006). Understanding Community Attitudes Towards Tourism and Host—Guest Interaction in The Urban-Rural Border Region. Tourism Geographies, 8(2), 182-204.

Zhou, Y. ve Ap, J. (2009). Residents’ Perceptions Towards The Impacts of The Beijing 2008 Olympic Games. Journal of Travel Research, 48(1), 78-91.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1, (2002): Bölgesel İstatistiklerin Toplanması, Geliştirilmesi, Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Analizlerinin Yapılmasına Yönelik Kanun. (2002, 22 Eylül). Resmi Gazete (Sayı:24884). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/09/20020922.htm#3>

URL-2, (2020): T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü. İl ve İlçe Yüzölçümleri. Erişim Adresi: <https://www.harita.gov.tr/urun/il-ve-ilce-yuzolcumleri/176> Erişim Tarihi: 24.03.2021.

URL-3, (2020): Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210>. Erişim Tarihi: 23.03.2021.

URL-4, (2020): Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)-Bölgesel İstatistikler, Göç İstatistikleri. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloyilSutunGetir.do?durum=acKapa&menuNo=178&altMenuGoster=1>. Erişim Adresi: 20.03.2021.

URL-5, (2020). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)-Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=1>. Erişim Tarihi: 13.03.2021.

URL-6, (2015). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)-Konularına Göre İstatistikler-İllerde Yaşam Endeksi. Erişim Adresi: https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1106. Erişim Tarihi: 04.03.2021.

URL-7, (2020). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)-Bölgesel İstatistikler-Sağlık. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=120&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi=>. Erişim Tarihi: 04.02.2021.

URL-8, (2020). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)-Bölgesel İstatistikler-Eğitim. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=210&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi=>. Erişim Tarihi: 11.10.2021.

URL-9, (2019). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)-Bölgesel İstatistikler-Kültür. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=132&altMenuGoster=0&secilenDegiskenListesi=>. Erişim Tarihi: 11.10.2021.

URL-10, (2020). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)-İstihdam ve İşsizlik. Erişim Adresi: <https://cip.tuik.gov.tr/?il=44#>. Erişim Tarihi: 24.03.2021.

URL-11, (2020). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)-Bölgesel İstatistikler-Değişkenler Üzerinden Sorgulama. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=345&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi=>. Erişim Tarihi: 07.08.2021.

URL-12, (2022).”T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı- Neredeyim :Üst Menü-turizm İstatistikleri-tesis İstatistikleri”, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201136/turizm-yatirim-ve-isletme-bakanlik-belgeli-tesis-istati-.html>. Erişim tarihi: 01.08.2022.

URL-13, (2017): Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi Verilmesine Dair Tebliğ (2017, 19 Haziran). Resmi Gazete (Sayı:30101). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/06/20170619.pdf> Erişim Tarihi: 20.10.2021.

URL-14, (2022): T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-“Neredeyim :Üst Menü Turizm -Turizm İstatistikleri konaklama İstatistikleri -İşletme (Bakanlık) Belgeli Tesis Konaklama İstatistikleri-Eski Bültenler”, Erişim adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-208783/yillik-il-ilce-konaklama-tablolari.html> Erişim Tarihi: 02.08.2022.

URL-15, (2021). Türk Patent Enstitüsü-Coğrafi İşaretli Ürünler Listesi. Erişim Adresi: <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=12> Erişim Tarihi: 25.10.2021

URL-16, (2011): Bazı alanların Turizm Merkezi ile Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olarak ilanı hakkındaki Kanun. (2011, 05 Haziran). Resmi Gazete (Sayı:27955). Erişim adresi:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110605-1.htm>. Erişim Tarihi: 27.04.2021.

URL-17, (2007): Bazı alanların Turizm Merkezi ile Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olarak ilanı hakkındaki Kanun. (2007, 30 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 26568). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070630-3.htm>. Erişim Tarihi: 27.04.2021.

URL-18, (2021). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı- Üst Menü-Turizm-Turizmde Ürün Çeşitliliği-Yayla Turizmi. Erişim Adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11533/yayla-turizm-merkezleri.html> Erişim Tarihi: 01.05.2021.

URL-19, (2021). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı- Üst Menü-Turizm-Turizmde Ürün Çeşitliliği. Erişim Adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10335/magara-turizmi.html>. Erişim Tarihi: 01.05.2021.

Avcı, E. (2020). Turizm Günlüğü: Çıkmaz Sokak Turizm ve Çevre İlişkisi. Erişim Adresi: <https://www.turizmgunlugu.com/2020/05/01/turizm-ve-cevre-iliskisi/> Erişim Tarihi: 31.10.2021.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü (TDK), 2021. Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 01.11.2021.

URL-20, (2010): Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi Ve Yönetimi Yönetmeliği (2010, 04 Haziran). Resmi Gazete (Sayı:27601). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/06/20100604-5.htm>.

Özdemir, M. (2021). Turist Tipolojileri Nelerdir? Erişim adresi: <https://mesutozdemir.org/turist-tipolojileri/>. Erişim Tarihi: 04.11.2021.

URL-21, (2009): Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar (2009, 25 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 15236). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090725-5.htm>.

EK 1: ETİK KURUL KARARI

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
BAŞKANLIĞI
ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :09/07/2021 Toplantı Sayısı :07 Karar No :2021/423
Araştırmanın Başlığı	TRB1 BÖLGESİ YEREL HALK ALGISIYLA TURİZMİN ETKİLERİNİN YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ
Sorumlu Araştırmacı	Doç. Dr. Ozgür OZER
Yardımcı Araştırmacılar	Doktora Öğrencisi Zeki GURBUZ
Etik Kurul Kararı	Başvurunuz değerlendirilmiş olup araştırmanız Etik Kurul tarafından uygun görülmüştür.
Uygun Değil ise gerekçeleri	

ASLI GİBİDİR
16/07/2021

EK 2: ANKET FORMU

Bu anket formu Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında yürütülmekte olan bir doktora tez çalışması için yapılmaktadır. Çalışmanın temel amacı **“TRB1 Bölgesinde Yaşayan Yerel Halk Algısıyla Turizmin Etkilerinin Yaşam Kalitesi ile İlişkisi.”** Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı olarak kullanılacak olup kişisel bilgileriniz kesinlikle paylaşılmayacaktır.

Katkılarınız bizler için önemli olup şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Yasin BİLİM
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Turizm Fakültesi

Zeki GÜRBÜZ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

DEMOGRAFİK BİLGİLER

Lütfen size uygun seçeneği işaretleyin (X) gerekli boş yerleri doldurunuz.

Cinsiyetiniz: 1) ☐ Kadın 2) ☐ Erkek

Medeni Durumunuz: 1) ☐ Bekâr 2) ☐ Evli

Yaşınız:

1) ☐ 18 – 27 2) ☐ 28 – 27 3) ☐ 38 – 47 4) ☐ 48 – 57 5) ☐ 58 – 67 6) ☐ 68 ve üstü

Eğitim Durumunuz.

1) ☐ İlkokul ve altı 2) ☐ Ortaokul 3) ☐ Lise 4) ☐ Ön Lisans 5) ☐ Lisans 6) ☐ Lisansüstü

Mesleğiniz:

1) ☐ İşçi 2) ☐ Çiftçi 3) ☐ Kamu Personeli 4) ☐ Emekli 5) ☐ Serbest Meslek
6) ☐ Ev Hanımı 7) ☐ İşsiz 8) ☐ Öğrenci 9) ☐ Diğer belirtiniz.(.....)

Aylık Gelir Düzeyiniz:

1) ☐ 2.825 TL ve daha az 2) ☐ 2.826 – 3.825 TL 3) ☐ 3.826 – 4.825 TL
4) ☐ 4.826 – 5.825 TL 5) ☐ 5.826 – 6.825 TL 6) ☐ 6.826 TL ve üzeri

Doğum yeriniz:

1) ☐ Malatya 2) ☐ Elazığ 3) ☐ Bingöl 4) ☐ Tunceli 5) ☐ Diğer belirtiniz.(.....)

Hangi İlde yaşıyorsunuz?

1) ☐ Malatya 2) ☐ Elazığ 3) ☐ Bingöl 4) ☐ Tunceli

Ne kadar zamandır bu bölgede/ilde yaşıyorsunuz.

1) ☐ 1-5 yıl 2) ☐ 6-10 yıl 3) ☐ 11-15 yıl 4) ☐ 16-20 yıl 5) ☐ 21 yıl ve üzeri

Turizm sektöründe çalışıyor musunuz?

1) ☐ Turizm sektöründe çalışmıyorum.
2) ☐ Turizm sektöründe doğrudan çalışıyorum (Restoran, Otel, Eğlence Mekanları vb.)
3) ☐ Turizm sektöründe dolaylı olarak çalışıyorum (Alışveriş Yerleri, Tarım, İnşaat vb.)

Turistler ile nasıl bir ilişki içerisindesiniz?

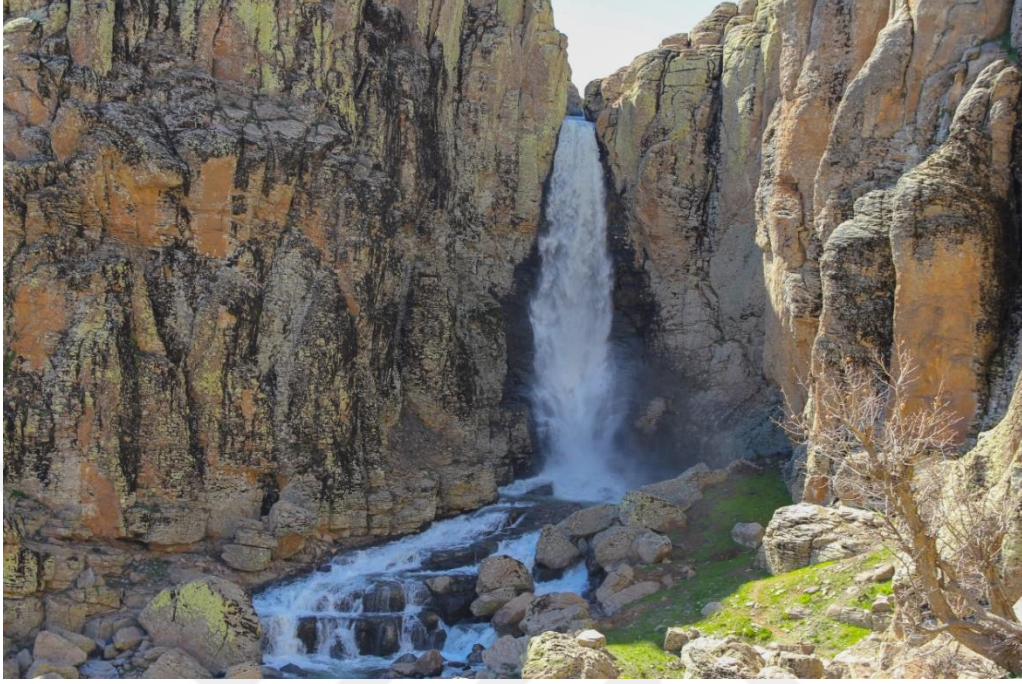
1) ☐ Turistler ile hiçbir şekilde iletişimim yok.
2) ☐ Turistler ile kısmen de olsa iletişimim var.
3) ☐ Turistler ile sürekli iletişim içerisindeyim.

Aşağıdaki ifadeler, TRB1 Bölgesinde (Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli) turizm ile ilgili genel ifadeler ile ilgilidir. Lütfen her bir ifadeye katılım düzeyinizi belirtiniz. [Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4) ve Tamamen Katılıyorum (5)]		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Yaşadığım bölgedeki yerel halk, turizm konusunda yeterli bilgiye sahiptir.						
Yaşadığım bölgedeki yerel halk, turizmin gelişimine gereken desteği vermektedir.						
Genel olarak değerlendirildiğinde, turizm yaşadığım bölgedeki yerel halka zarar vermekten çok yarar sağlamaktadır.						
Turistlerin yaşadığım bölgeyi ziyaret etmesinden mutluluk duyarım.						
Turizm yaşadığım bölge için en önemli sektörlerden birisidir.						
Yaşadığınız bölgede çeşitli yaşam koşullarından duyduğunuz memnuniyetinizi göz önünde bulundurarak aşağıdaki ifadelerden sizin için en uygun olan alanı ölçekteki beş rakamdan birini işaretleyerek seçiniz. [Hiç memnun değilim (1), Memnun değilim (2), Kararsızım (3), Memnunum (4) ve Çok memnunum (5)]		Hiç Memnun Değilim	Memnun Değilim	Kararsızım	Memnunum	Çok Memnunum
Maddi Refah	Mevcut işimdeki gelirimden.					
	İşimin ekonomik güvenliğinden.					
	Aile gelirimden.					
	Harcamalarımı karşılayabilme durumundan.					
	Sosyal haklarımdan/güvencemden.					
	Yeme, içme, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarımdan maliyetinden.					
	İçinde bulunduğum yaşam standartlarımdan.					
Duygusal Refah	Toplumumdaki manevi yaşantımdan.					
	Yaşadığım toplumdaki kültürü koruma çalışmalarından.					
	Sahip olduğum boş zamanımdan.					
	Eğlence hayatımdan.					
	Turistler ile konuştuğum zaman kültürümü dışarıya yaydığımı hissetmemden.					
	Yaşadığım ile gelen turist sayısından.					
	Kültürel yaşamımdan.					
Toplumsal Refah	Yaşadığım toplumdaki sosyal ilişkilerimden.					
	Aile yaşantımdan.					
	Yaşadığım toplumdaki sosyal güvenliğimden.					
	Yaşadığım toplumda katıldığım (festival, kongre vb.) etkinliklerden.					

	Yaşadığım toplumda aldığım genel hizmet ve olanaklardan.					
	Sosyal statümden.					
Sağ. ve Güv. Ref.	Yaşadığım bölgedeki güvenlik durumundan.					
	Yaşadığım bölgedeki suç oranının düşük olmasından.					
	Sağlığımdan.					
	Yaşadığım bölgedeki çevrenin temiz olma durumundan.					
	Yaşadığım bölgedeki su kalitesinden.					
	Yaşadığım bölgedeki hava kalitesinden.					
	Yaşadığım bölgedeki toprak kalitesinden					
	Yaşadığım bölgedeki gürültü seviyesinin düşük olmasından					
	Yaşadığım bölgenin görselliğinden					
Aşağıdaki ifadeler, turizmin toplumunuzdaki etkileri ile ilgilidir. Lütfen her bir ifadeye katılım düzeyinizi belirtiniz.						
[Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4) ve Tamamen Katılıyorum (5)]		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Ekonomik Etkiler	Turizm, yerel halka önemli miktarda ekonomik fayda sağlamaktadır.					
	Turizm, yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır.					
	Turistlerin yaptıkları harcamalar nedeniyle yaşam standartlarımız artmaktadır.					
	Turizm, mal ve hizmetlerin fiyatlarını artırmaktadır.					
	Turizm, bölgemizin diğer bölgelerle birlikte dengeli kalkınmasını sağlamaktadır.					
	Turizm, geleneksel üretim yöntemlerini desteklemektedir.					
	Turizm, yerel yönetimlerin vergi gelirini artırmaktadır.					
	Turizm, bölgede daha çok istihdam alanı yaratmaktadır.					
	Turizm, yerel halkın kişisel gelirinin artmasını sağlamaktadır.					
	Turizm, bölgeye olan yatırımları artırmaktadır.					
Kültürel Etkiler	Turizm, bölge sakinlerinin toplumdaki yerel kültüre olan ilgisini artırmaktadır.					
	Turizm, kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır.					
	Turizm, kültürü canlı tutmaya ve yerel sakinlerin etnik kimliklerini korumasına yardımcı olur.					
	Turistlerin ticari talebi, geleneksel sanat, zanaat tarz ve biçimlerinde değişikliklere neden olur.					
	Turizm, yerel halkın kültürel davranış kalıplarının bozulmasına neden olmaktadır.					

	Turizm, bölgemizdeki kültürel faaliyetlerin sayısını artırmaktadır.					
	Turizm, bölgedeki kültürel mirasa sahip çıkılmasını sağlamaktadır.					
	Turizm yerel gelenek/göreneklerin ticarileşmesine yol açmaktadır.					
	Bölgeyi ziyaret eden turistler yerel kültürün gelişmesine katkı sağlamaktadır.					
	Turizm yerel halk ve turistler arasında kültürel etkileşimi sağlamaktadır.					
	Turizm yerel halkın günlük konuşma dilini değiştirmektedir.					
	Turizm yerel halkın dini inanç ve davranışlarında değişmelere neden olmaktadır.					
Çevresel Etkiler	Turizmin gelişimi, doğal çevreye zarar vermektedir.					
	Turizmin gelişimi tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır.					
	Turizm, kirliliğe yol açmaktadır (hava, su, toprak, gürültü ve görüntü).					
	Turizm, doğal çevre ve topluluktaki yaban hayatının korunmasına katkıda bulunmaktadır.					
	Turizm, yerel halkın kullanabileceği yeşil alan ve parkların sayısını artırmaktadır.					
	Turizm yerel halkta çevre bilincinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır.					
	Turizm faaliyetleri ve turistik tesisler doğayı olumsuz etkilemektedir.					
	Turizm, fazla miktarda atık ürün üretmektedir.					
	Turistlerin bıraktıkları çöpler, manzaranın güzelliğini yok etmektedir.					
Sosyal Etkiler	Turistlerin yoğun olduğu sezonda tiyatro, sinema, konser vb. etkinlikler için bilet almakta zorlanıyorum.					
	Turizm, yerel halk için aşırı kalabalığa neden olmaktadır.					
	Turizm arzu edilmeyen davranış ve alışkanlıklara (fuhuş ve cinsel serbestlik,kumar, alkolizm,suç ve uyuşturucu) neden olmaktadır.					
	Turizm, bölgemizde hoşgörü ortamının oluşmasını sağlamaktadır.					
	Aile yaşantısı turizmden olumsuz yönde etkilenmektedir.					
	Turizm, bölge insanının yaşam tarzının olumsuz yönde değişmesine neden olmaktadır.					
	Turizm, insanların birbirini daha iyi anlamasını sağlamaktadır.					
	Turizm, yerel halkın yaşam kalitesinin artmasına katkıda bulunmaktadır.					
	Turizm, yerel halkın serbest zaman değerlendirme olanaklarını artırmaktadır.					
	Turizm yerel halkın yabancı dil becerisini geliştirmektedir.					
	Bölgedeki eğlence çeşitliliğinin ana nedeni turizmdir.					

Katılımınız için teşekkür ederiz...

EK 3: TRB1 BÖLGESİ FOTOĞRAFLAR

Bingöl Çır Şelalesi

Nemrut Dağı Milli Parkı (Malatya Pütürge İlçesi Beykoz Köyü-Adıyaman Kâhta İlçesi)

Elazığ Harput (Süt) Kalesi

Elazığ Harput Cam Seyir Terası

Tunceli Ovacık Munzur Gözeleri

Elazığ Karakoçan Golan (Kolan) Kaplıcaları

Bingöl - Yüzen Adalar Tabiat Anıtı

Kaynak: Doğan, Y. (2017).

Bingöl - Haserek Kayak Merkezi

Elazığ - Tarihi Palu Köprüsü

Bingöl - Pargasur Şelalesi

Tunceli – Halbori Gözeleri

Tunceli - Seyit Rıza Parkı

Tunceli - Dedebağ (Bağın) Kaplıcası